ANTON ÇEHOV

BÜTÜN ÖYKÜLER 1886

A. ÇEHOV • BÜTÜN ÖYKÜLER (1885-1886)

3

BÜTÜN ÖYKÜLER

(1886)

3

DÜNYA KLASİKLERİ

BÜTÜN ÖYKÜLER
(1886)
Antov Çehov
Türkçesi: Mehmet Özgül

ANTON ÇEHOV

BÜTÜN ÖYKÜLER

(1886)

Türkçesi
Mehmet Özgül

cem
yayınevi

İÇİNDEKİLER

MÜSTEŞAR

Teğmen karısı olan annem Klavdiya Arhipovna 1870 yılının nisan başlarında dayım müsteşar Ivan Arhipoviç'ten bir mektup aldı. Petersburg'dan gönderilen mektupta şunlar yazılıydı: «Sevgili kardeşçiğim, karaciğer hastalığım yaz mevsimlerini yurt dışında geçirmemi gerektiriyor. Ancak bu yaz Marienbad'a gidecek param kalmadığından birkaç ay köyünüz Koçuyevka'daki çiftliğinizde kalma olasılığı doğdu...»

Mektubu okuyunca annemin yüzü sarardı, tüm gövdesi sarsıldı, yüzünde ağlamakla gülmek arasında bir çatışma başladı. Evet, hem ağlıyor, hem de gülüyordu. Ağlamayla gülmenin boğuşması bana bir fiske su sıçratılan parlak mum alevinin yalpalayarak çıtırdamasını anımsatır. Mektubu bir daha okuyan annem ev halkını toplayarak Gundasov ailesinin erkek çocuklarıyla, yani kardeşleriyle ilgili bilgi verdi. Hepsi dört taneymiş; biri çocukken ölmüş, biri savaşta yaşamını yitirmiş, biri, gücenmesin ama tiyatro oyuncusuymuş, biri de...

Hıçkırıklar arasında;

—Evet, dördüncüsü yüksek mevkilere tırmandı, dedi. Öz kardeşimdir, birlikte büyüdük ama karşısında titremeden duramam. Çünkü müsteşardır kendisi, general rütbesi taşır. Şimdi bu büyük insanı nasıl ağırlayacağım? Ben okumamış bir kadınım, onunla ne konuşurum? Tam on beş yıldır da yüzünü görmedim. Andriuşenka –bana söylüyordu– aptal çocuk, bu duruma çok sevinmelisin! Senin şansına Tanrı dayını gönderiyor!

Gundasov ailesinin ayrıntılı öyküsünü işitince konak halkını büyük bir telaştır aldı. Böyle bir koşturmaca ancak yortu

günleri yaşanır. Elimizden yalnız gök kubbe ile ırmağın suyu kurtuldu, bunlar dışında ne varsa yundu, yıkandı, boyandı... Eğer gökyüzü biraz küçük olsa, ırmak hızlı akmasa onlar da tuğlayla silinir, liflerle ovulurdu herhalde. Duvarlar kar gibi beyazdı, badanalandı; döşemeler ışıl ışıl parlıyordu, yeniden cilalandı, durmadan sabunla silindi. Güdük kedi (çocukken bir gün elimdeki ekmek bıçağıyla kuyruğunun dörtte birini kesip attığım için kedimizin adı Güdük kalmıştı) iç odalardan çıkarılıp aşçı kadın Anisya'nın denetimine verildi, Fedka'ya ise köpekler avluda gözükürlerse Tanrı'nın gazabına uğrayacağı söylendi. Ama olanlar en çok zavallı kanepelere, koltuklara, halılara oldu. Değerli konuk bekleniyor diye yemedikleri sopa kalmadı. Güvercinlerim pat pat seslerini duydukça ürküp göklere yükseldiler.

Novostroyevka'dan ilçenin tek terzisi Spiridon çağrıldı. Spiridon terzi kıtlığında efendilere bile giysi dikme cüretinde bulunurdu. Aslında ağzına içki komaz, yetenekli, hamarat bir adamdı, ama hayal gücü, sanat anlayışı yokluğundan ötürü diktikleri pek bir işe yaramazdı. Kuşkuculuğu bozardı adamcağızın bütün işini. Yaptıklarının yeterince modaya uymadığı düşüncesi, bir diktiğini beş kez sökmesine, iki dirhem bir çekirdek giyinenleri incelemek üzere kente yaya gidip gelmesine neden olur; gene de karikatüristlerin bile giysi bozuntusu diye alay edeceği türden şeylerin dikilip sırtımıza geçirilmesini önleyemezdi. Bizler son derece dar pantolonlarla dolaşır, ceketlerin kısalığından dolayı genç kızların karşısına çıkmaktan utanırdık.

İşte bu Spiridon usta benim uzun uzun ölçümü aldı. Önce diklemesine, sonra yanlamasına ölçtü-biçti; sanki beni çemberler içine koymaya niyeti vardı. Aldığı ölçüleri kalın bir kurşun kalemle deftere yazdı, üçgen biçiminde bir sürü işaret çiziktirdi. Benimle işi bitince öğretmenim Yegor Alekseyeviç Pobedinski'ye çullandı. Değerli öğretmenim öyle bir yaş dönemindeydi ki, insanlar o çağda bıyık bırakmaya, giyim-kuşamlarına

büyük bir özen gösterirler. O nedenle terzinin saldırısı karşısında öğretmenimin duyduğu kutsal korkuyu bir gözünüzün önüne getirin! Yegor Alekseyeviç başını arkaya atmak, ters Y gibi bacaklarını iki yana açmak, ikide bir kollarını indirip indirip kaldırmak zorunda kaldı. Spiridon onu da ölçtü-biçti, sevdalısına kur yapan güvercinler gibi çevresinde dört döndü, bir dizinin üstüne çıktı, önünde çengel biçiminde kıvrıldı... Yaptığı hazırlıklardan bitkin düşen, ütüyle her yerini yakan anacığım terzinin bu uğraşmalarını gördükçe;

—Bana bak, Spiridon, eğer istediğimiz gibi yapmaz kumaşı bozarsan Tanrım seni bağışlamaz, benim de iki elim yakanda olur! diyordu.

Anamın bu sözleri karşısında terziyi bir sıcak basıyor, bir buz kesiyordu, çünkü kumaşı bozmayacağından emindi. Kumaşı, astarı, düğmeleri bizden olduğu halde terzi benim takım giysim için bir ruble yirmi kapik, öğretmeniminkinden iki ruble aldı. Bu para çok sayılmamalıdır, neden derseniz Novostroyevka bizim köye dokuz fersah uzaklıktaydı, terzi yalnız provaya tam dört kez yaya gelmişti. Anam her yeri iplikler içinde dar pantololarları, ceketleri görünce;

—Şimdi moda ne biçim olmuş, Tanrım bilir! Başkentli kardeşim gelmese böyle şeyler ister miydim? dedi.

Becerdiği işe değil, modaya sövüldüğünü gören Spiridon omuzlarını oynattı, «Ne yaparsınız, zamanımızın havası böyle!» dercesine rahat bir soluk aldı.

Konuğumuzu beklerken çektiğimiz heyecan ancak ruh çağıranların her an ruhun gelmesini beklerken duyduklarıyla ölçülebilir. Anacığımın baş ağrıları tuttu, sık sık gözlerinden yaşlar boşandı. Ben de iştahımı yitirdim, geceleri uykum kaçtı, ders çalışmayı bıraktım. Düşümde general görme isteği günden güne depreşti. Bir general, yani sırmalı yakası kulaklarına dayanmış, apoletleri süs içinde, kılıcını çekmiş, tıpkı bizim salonda kanepenin üstünde asılı duran resimdeki gibi kara gözlerini fıldır fıldır oynatıp, ona bakmaya cüret edenleri korkutan bir

komutan görmeliydim. İstifini bozmayan tek kişi öğretmen Pobedinski'ydi. Ne korku duyduğu vardı, ne de sevinip heyecanlandığı... Tek yaptığı, anam Gundasov soyunun tarihini anlatırken;

—Demeyin!.. Yeni bir adamla tanışmak zevkli olacak! demekti.

Bizim konakta öğretmenime olağandışı bir adam gözüyle bakarlardı. Yüzü sivilceler içinde, yirmi yaşlarında, dar alınlı ama upuzun burunlu biriydi. Burnu öylesine uzundu ki, bir şeyi incelerken kuşlar gibi başını yana döndürmek zorundaydı. Anladığımız kadarıyla ilimizde ondan daha zeki, daha okumuş, daha kibar bir adam yoktu. Altı yıllık orta öğrenimden sonra veteriner fakültesine girmiş, altı ay geçmeden oradan çıkarılmıştı. Üniversiteden kovulma nedenini özenle gizlediği için bizimkiler öğretmenimi hakkı yenmiş, bununla birlikte oldukça gizemli bir kişi olarak değerlendirirlerdi. Az ama derin konulardan konuşur, perhiz ayında perhiz bozan yemekler yer, günlük yaşama tepeden, küçümsercesine bakar, gene de anacığımdan giysi türünden armağanlar almakta, uçurtmalarıma kazma dişli aptal suratlar çizmekte bir sakınca görmezdi. Anam «gururu»ndan ötürü öğretmenimi fazla sevmemesine karşın zekası karşısında saygıyla eğilirdi.

Ancak konuğumuzu fazla beklemedik. Mayıs başlarında iki araba dolusu kocaman bavullarla çıkageldi. Bavulların iriliği öylesine etkileyiciydi ki, arabacılar indirirlerken saygıyla şapkalarını çıkarıyorlardı.

Ben «Bu sandıklar üniformayla, barutla doluolmalı.» diye düşündüm.

Niçin barutla? Çocuk kavrayışım generalliği top ve barutla özdeşleştiriyordu.

Dokuz mayıs gününün sabahı uyandığımda dadım «dayıcığımın geldiğini» fısıldayarak bildirdi. Ben çabucak giyindim, yüzümü yalap şalap yıkadım, duamı bile etmeden aşağı fırladım. Koridorda gösterişli favorileri olan, şık paltolu, iri-yarı,

etine dolgun bir adama rasladım. Kutsal bir korkuyla titredim, anacığımın karşılama töreni kurallarına uyarak ona saygıyla yaklaştım, önünde ayaklarımı birbirine vurdum, iki büklüm eğilerek öpmek için eline uzandım. Ancak elini vermedi bana, kendisinin dayım değil, onun oda uşağı Piotr olduğunu bildirdi. Benden de, öğretmenimden de daha zengin giyimli uşağın görüntüsü bende, doğrusunu söylemek gerekirse, bugün bile unutamadığım bir şaşkınlık uyandırdı. Böyle cüsseli, saygıdeğer, asık suratlı kişiler nasıl uşak olabiliyorlardı? Kimin uşağı oldukları önemli değildi.

Piotr, dayıcığımın annemle birlikte bahçede gezindiklerini söyledi. Ben bahçeye fırladım.

Gundasov soyunun tarihini bilmeyen, dayıcığımın rütbesini anlamayan doğa ana ona karşı benden kat kat özgür, kat kat rahattı. Bahçede panayırda görülecek türden bir kargaşa yaşanıyordu. Bahçe yollarında seken, havada cirit atan binlerce sığırcık çığlık çığlığa mayıs böceklerini kovalamaktaydı. Kokulu, körpe çiçekleriyle insanın yüzüne sürünen leylak dallarına serçeler üşüşmüştü. Yüzünüzü hangi yöne çevirirseniz çevirin ya bir sarıasma ya hüthüt kuşu ya da bozdoğan ötüşüyle irkiliyordunuz. Başka bir zaman olsa kızböceklerinin peşine düşer, titrek kavak altındaki alçak bir dokurcunun (ot yığınının) tepesine konmuş bir saksağanı taşlar, burnumla dört bir yanı kolaçan ederdim, ama şimdi böyle yaramazlıklarla uğraşacak durumda değildim. Yüreğim heyecanla çarpar, karnıma soğuklar basarken ben apoletli, yalın kılıçlı, gözleri korku saçan bir adamı aramaktaydım.

Gelin de şimdi uğradığım hayal kırıklığını gözünüzün önüne getirin! Annemle birlikte gezinen kişi beyaz ipek takım giysili, beyaz şapkalı, ufak tefek, incecik bir adamdı. Elleri ceplerinde, ikide bir başını arkaya atıp annemin önüne geçerken gencecik bir delikanlı sanılabilirdi. Hareketleri öylesine canlılık, yaşam doluydu ki, arkadan iyice yaklaşıp şapkasının kenarından taşan, kısa kesilmiş kır saçlarını görmesem yaşlılığın

ihanetini anlayamazdım. Hani nerede o generallerin ağırbaşlılığı, kurumlu tavırları, kulaklarına dayanmış geniş yakası? Bunların yerine çocuksu kıvrak hareketler, sıradan bir boyunbağı gördüm... Anacığımla birlikte dolaşıyor, söyleşiyorlardı. Yanlarına sessizce yaklaştım, birinin dönüp geriye bakacağı anı gözlemeye başladım.

—Kladya, senin burası ne güzel bir yer! diyordu dayım. Ne hoş, ne sevimli bir bahçen var! Böylesine güzel köşelerinin olduğunu bilsem önceki yazlar yurt dışına hiç gitmezdim.

O arada hızla eğilip bir laleyi kokladı. Çevresinde gözüne ne çarpsa daha önce böyle bir bahçe, böyle güneşli bir gün görmemişçesine merak ediyor, coşkusunu dile getiriyordu. Ne garip hareketleri vardı dayımın! Yaylı bebekler gibi kıpır kıpır kıpırdanıyor, anneme ağzını açma fırsatı vermiyordu. Derken, bir dönemeçte mürver ağacının arkasından Pobedinski gözüktü. Öğretmenin onlarla karşılaşması öyle beklenmedik bir anda oldu ki, adamcağız irkilerek bir adım geriledi. Sırtına kollu, bayramlık yeldirmesini (pelerin) giymişti, bununla arkadan tıpkı bir yeldeğirmenine benziyordu. Tüm görünüşüyle çarpıcıydı bugün, görkemli bir havası vardı. İspanyollar gibi şapkasını göğsüne bastırıp öne bir adım attı, dayımı saygıyla selamladı. Markizler de melodramlarda öne, biraz yana böyle eğilirler...

Sesini yükselterek;

—Beyefendiye kendimi tanıtmaktan onur duyarım! dedi. Bendeniz eğitimci, yeğeninizin öğretmeni, veteriner fakültesi eski öğrencisi, soylu bir aileden gelme Pobedinski!

Bu kibarlık gösterisi annemin çok hoşuna gitti. Pobedinski'nin başka akıllıca sözler söyleyeceği tatlı beklentisi içinde gülümsedi, öylece dondu kaldı. Ancak öğretmen, dayımdan generallere özgü görkemli bir tanışma töreni, yani görmekli bir «mm» sesiyle birlikte iki parmağını uzatma hareketi umduğu için dayım hoş bir gülümsemeyle sertçe elini sıkınca birdenbire korkuya kapıldı, kızarıp bozarmaya başladı. Birkaç kemküm-

den sonra, yersiz bir öksürüğe tutuldu, yana doğru uzaklaştı.
Dayım gülüyordu.
—Ne hoş, değil mi? Sırtına bir yeldirme geçirince kendini dünyanın en akıllı adamı sanıyor! Gene de çok beğendim öğretmeninizi, yemin ederim! Aptalca yeldirmesinin ayrı bir havası, gençlere özgü bir cakası var.
Tam o sırada geriye döndü, beni gördü.
—A, bu çocuk da kim?
Annem kızardı.
—Andriuşam bu benim. Tek avuntum.
Ben kumun üstünde ayaklarımı birbirine vurdum, yerlere kadar eğildim.
Dayım ellerimi dudaklarımdan aldı, saçımı okşadı.
—Genç çocuk... Genç çocuk... Adın Andriuşa, öyle mi? Hmm, demek öyle... Çok akıllı bir çocuğa benziyor, yemin ederim. Okula gidiyor musun?
Bütün anneler gibi benim anacığım da erdemlerimi abartıp bire beş katarak derslerdeki başarılarımı, iyi huylarımı sayıp döktü; bense dayıma saygıda kusur etmemek için önünde eğilip selam üstüne selam çaktım. Anacığım bu fırsattan yararlanıp konuyu biraz değiştirdi, parlak yeteneklerim göz önüne alınırsa devlet hesabına askeri okula girmemin iyi olacağını söyledi. Ben gene saygıda kusur etmemek için gözlerimden yaşlar boşanarak ondan beni koruması altına almasını isteyecektim ki, dayım birden durdu, şaşkınlık içinde kollarını iki yana açtı.
—Aman Tanrım, bu da nesi!
Çiftliğimizin yöneticisi Fiodor Petroviç'in karısı Tatyana İvanovna ana yoldan dümdüz bize doğru geliyordu. Bir elinde kolalanmış beyaz etekliği, öbür elinde uzun ütü tahtası vardı. Tam yanımızdan geçerken kirpikleri arasından ürkek ürkek konuğumuza baktı, yüzünde bir kızarıklık belirdi.
Dayım;
—Durum gitgide zorlaşıyor, kardeşçiğim, dedi. Bakıyo-

rum, adım başı sürprizle karşılaşıyoruz sizin burada. Yemin ederim...

—Bizim konağın güzellik kraliçesi sayılır. Fiodor için taşradan bulup getirdik. Yüz fersah uzaktır gelin geldiği yer...

Tatyana Ivanovna'ya kaç kişi güzel derdi ki? Yirmi yaşlarında, kısaca boylu, balık etinde, düzgün görünüşlü, kara gözlü, kara kaşlı, kırmızı yanaklı, hoş bir kadın düşünün. Ancak ne yüzünde, ne de bedeninde gözlerinizi dinlendireceğiniz cesur, kararlı bir çizgiye raslayamazdınız; sanki doğa ana onu yaratırken kendinde büyük bir güven, esin eksikliği duymuş... Tatyana İvanovna iyi huylu, biraz ürkek, utangaç bir kadındı; az konuşur, süzülür gibi sessiz yürür, seyrek gülerdi; yüzü de, tüm yaşamı da yalanmışçasına düz saçları gibi dümdüzdü. Dayım kadının arkasından gözlerini kısarak baktı, gülümsedi. Anam ise onun gülümseyen yüzüne gözlerini dikti, ciddileşti, içini çekti.

—Ah, ağabeyciğim, siz de bir türlü evlenemediniz gitti! dedi.

—Evet, evlenemedim...

—Niçin, peki?

—Sana nasıl söylesem, bilmem ki... Yaşam böyle oluştu kendiliğinden. Gençliğimde çalışmaya fazla daldım, yaşamaya pek aldırmadım, ama yaşamın tadını çıkarmak istediğimde de geriye dönüp baktığımda ellisini devirdiğimi gördüm. Geç kalmıştım. Neyse bu konuyu deşmeyelim. Canımı sıkıyor...

İkisi birden içlerini çektiler, konuşa konuşa ilerlediler. Ben geride kalınca öğretmenimi bulmak, izlenimlerini paylaşmak üzere onu aramaya koştum.

Pobedinski avlunun ortasında dikilmiş, cakalı cakalı gökyüzüne bakıyordu. Başını iki yana sallayarak;

—Belli, çok kültürlü bir adam senin dayın, dedi. Onunla iyi anlaşacağımızı umuyorum.

Bir saat sonra anacığım yanımıza geldi. Soluk soluğa kalmıştı.

—Ah, dertler bitmiyor! dedi. Ağabeyimin uşağını biliyorsunuz, kapı gibi bir adam, ne mutfağa sığıyor, ne koridora; ona özel bir oda vermek gerekiyor. Ne yapacağımı şaşırıp kaldım. Ah, çocuklarım, sizin odayı ona versek de siz yan bölmeye, Fiodor'un oraya taşınsanız!

Biz bu işe gönülden razı olduk, neden derseniz, annemin gözünden ırak, daha serbest yaşamak bizim de istediğimiz şeydi.

Annem sızlanmalarını sürdürdü:

—Dert bir değil ki! Ağabeyim öğle yemeğini başkentliler gibi akşam yedide yiyeceğim, diye tutturdu. Ne yapacağımı şaşırdım, beynim almıyor. Yemeği akşam yediye kadar bekletsek fırında kavrulur gider. Erkekler ev işlerinden ne anlar ki, onların aklı büyük şeylerde. Bu durumda iki kez yemek pişirmekten başka çıkar yol yok. Çocuklar, siz eskisi gibi öğleyin yersiniz, ben de ağabeyim için sabreder, akşamı beklerim.

Derin derin içini çekti, bana dayımın hoşuna gitmek için çaba göstermemi söyledi, mutfağa doğru hızlı hızlı yürüdü. Tanrı ddayımı benim iyiliğim için gönderdiğinden Pobedinski ile ikimiz hemen o gün yan bölmeye taşındık, koridordan çiftlik yöneticimizin yatak odasına geçilen ara odaya yerleştik.

Dayıcığımın gelişi, yeni odaya taşınmamız sandığımız gibi yaşantımızı pek değiştirmedi; gene eskisi gibi tekdüze, sıkıntılı geçiyordu günlerimiz. Tek değişiklik, «konuğumuzun gelişi dolayısıyla» ders yapmaktan kurtulmamızdı. Derslerden serbest kalan, zaten okumayı sevmeyen Pobedinski odada karyolanın üstünde oturup uzun burnunu sağa-sola oynatarak düşünmekten başka bir şey yapmaz oldu. Eğer arada bir ayağa kalkarsa, yeni giysisini üzerine geçirip bakmak içindi; sonra karyolaya oturup gene suskun, düşüncelere dalıyordu. O sırada tek kaygısı, üzerine konan sinekleri eliyle vurup vurup öldürmekti. Öğle yemeğimizi yedikten sonra «dinlenmek» üzere yatıyor, bütün evi horultuya boğuyordu. Benim tüm yaptığım

ise sabahtan akşama bahçede koşturmak, yan bölmede oturup uçurtma yapmaktı.

Dayımı ilk haftalar çok sık görmedik. Ne sineklere, ne sıcağa aldırmaksızın odasında oturuyor, durmadan çalışıyordu. Onun böyle odasından çıkmamacasına oturup masasına bağlanması bize açıklanması zor bir hokkabazlık gibi geldi. Düzenli çalışma nedir bilmeyen bizim gibi tembeller için dayımın çalışkanlığı mucizemsi bir şeydi. Sabah dokuzda masasının başına geçiyor, öğle yemeğine (akşamın yedisine) değin oradan ayrılmıyordu, yemekten gecenin geç vakitlerine değin gene öyle... Anahtar deliğine gözümü uydurup baktığımda gördüğüm tek şey, onun masa başında oturup çalışmasıydı. Çalışması da şuydu: Bir eliyle durmadan yazarken öbür eliyle bir kitabın sayfalarını çevirmek, ayaklarını sarkaç gibi sallamak, bu arada ıslık çalarak aynı ritmde başını öne, arkaya oynatmaktı. Çok dalgın, aynı zamanda uçarı bir görünümü vardı; sanki çalışmıyor, önündeki kağıda artı, eksi işaretleri koyarak oyun oynuyordu. Dikkatimi çeken başka bir şey de sırtındaki kısa şık ceketi, boynundaki afili kravatıydı; anahtar deliğinden bile burnuma çarpan ince bir kadın esansı sürünüyordu. Odasından yalnız yemek yemek için çıkıyordu. Yemek yemesi de bir şeye benzese...

Anam şöyle sızlanıyordu bize:

—Ağabeyimi anlamıyorum bir türlü! Onun için her gün hindi, güvercin kesiyorum, kendi elceğizimle komposto pişiriyorum, onun yediği ise bir kase et suyu ile parmak kadar et parçası; sonra sofradan kalkıp gidiyor. Biraz daha yemesi için yalvardığımda dönüp biraz süt içiyor. Nedir süt denen nesne? Bulaşık suyu gibi bir şey... İnsan bunca yemekle çok geçmez ölür. Yemesi için üzerine düştüğümde gülüp çeşitli şakalar yapıyor. Ah, iki gözümün hoşuna gitmiyor bizim yemeklerimiz!..

Konakta akşamlar gündüzlerden daha neşeli geçiyordu. Güneş batıp da avluya uzun gölgeler düştü mü, bizler, yani Tatyana İvanovna, Pobedinski, ben yan bölmenin önündeki

merdivenlere oturuyorduk. Karanlık basana değin hiçbirimizden çıt çıkmıyordu. Her şey yeni baştan konuşulduğuna göre görüşecek başka ne kalabilirdi ki! Dayımın gelişiyle yeni bir konu çıkmıştı, o da kısa zamanda konuşulup bitirildi. Sessiz oturduğumuz sürece öğretmenim Tatyana Ivanovna'nın yüzünden gözlerini ayırmaksızın içini çekip dururdu. O sıralar bu iç çekişlerin ne anlama geldiğini anlamazdım, şimdi düşünüyorum da pek çok şeyi açıklıyorlar.

Uzun gölgeler birleşip de kesintisiz bir gölge oluşturunca çiftlik yöneticisi Fiodor tarladan ya da avdan dönerdi. Fiodor'un benim üzerimdeki etkisi, ilkel, hatta korkunç bir adamınkinin aynısıydı. Kocaman kara gözlü, kıvırcık saçlı, karmakarışık sakallı, karayağız bir yüzü gözünüzün önüne getirin. Ruslaşmış bir çingenenin oğlu olan bu adam bizim Çuçuyev köylüsünün dilinde «kara şeytan» diye anılır olmuştu. Dış görünüşünü bırakın, huyunda-suyunda bile çingenelik vardı. Evinde oturamayıp günler boyu tarlada, avlakta gezmesi neyi gösteriyordu? Asık suratlı, hep öfkeli, suskun, kimseden çekinmesi olmayan bu çingene baskı denen şey tanımazdı. Anacığıma kabalık eder, bana hep «sen» der, öğretmenim Pobedinski'nin okumuşluğunu küçük görürdü. Gene de biz sinirli, hasta bir adam olduğunu düşünüp onu hoş görürdük. Anacığım ise çingene yaratılışına karşın son derece hamarat, dürüst biri olmasından ötürü onu severdi. Fiodor, karısı Tatyana İvanovna'ya çingene aşkıyla tutkundu, ancak somurtuk, acı çeken bir adamın tutkunluğuydu bu. Bizim yanımızda karısına gönül alıcı tek söz söylemez, gözleri velfecir okurken aşağılayıcı tavırlar takınırdı.

Kırlardan dönünce öfke içinde tüfeğini küt diye bir yere dayar, gelip karısının yanına otururdu. Ev işlerini soran birkaç sözden sonra derin bir suskunluğa gömülürdü.

—Gelin hep birlikte türkü söyleyelim, derdim ben.

Öğretmenim gitarını ayarlar, zangoçların tok sesiyle «Engin ovalarda» türküsüne başlardı, biz de ona katılırdık. Pobe-

dinski'nin sesi kalın, alçak sesle söyleyen Fiodor'unki tenor, benimkiyle Tatyana İvanovna'nınki ise tizdi.

Gökyüzü yıldızlarla kaplanıp kurbağaların ötüşü kesilince mutfaktan akşam yemeğimiz gelirdi. Merdivenlerden içeri girer, yemek yemeye koyulurduk. Pobedinski ile Fiodor öyle oburca, öyle gürültüyle yerlerdi ki, yedikleri etin kemiklerinin mi, yoksa çenelerinin mi çatırdadığını bilmezdik. Tatyana İvanovna ile ben onlara kesinlikle yetişemezdik. Yemeğin bitiminde biz yan bölmedekiler derin bir uykuya dalardık.

Gene böyle bir akşam vakti merdivenlerde oturup yemeğin getirilmesini bekliyorduk. Birden bir gölge belirdi, yerden bitmişçesine dayım Gundasov'u gördük karşımızda. Bizi uzun uzun süzdü, sonra ellerini çırparak neşeyle güldü.

—Doğa güzellikleri! Aya bakıp türkü söylüyorlar! Yemin ederim çok güzel! Ben de sizlerle birlikte oturup hayal kurabilir miyim?

Suskun, bakıştık. Dayım en alçak basamağa oturdu, esnedi, gökyüzüne baktı. Kimseden çıt çıkmıyordu. Evimize gelen dayımla ta ne zamandan beri konuşmaya can atan Pobedinski bu fırsattan yararlanıp ilk sözü açtı. Onun akıllıca konuşmalar için değişmeyen tek konusu vardı: Salgın hayvan hastalıkları. Öyle olur ki, bin kişilik bir topluluğa düşersiniz, bin değişik yüzden yalnız bir tanesi zihninizde yer eder. İşte bunun gibi Pobedinski'nin aklında da altı ay okuduğu veterinerlik fakültesinden bir tümce kalmıştı: «Salgın hayvan hastalıkları ülke ekonomisini önemli derecede zarara uğratmaktadır. Bu hastalıklara karşı koymak için halkla devlet el ele vermelidir.» Bu tümceyi söylemeden önce Pobedinski birkaç kez boğazını temizledi, heyecandan birkaç kez de yeldirmesinin önünü kavuşturdu. Öğretmenimin söylediklerini duyunca dayım ona dik dik baktı, burnundan güler gibi sesler çıkardı. Bizleri süs mankeniymişiz gibi süzdükten sonra;

—Yemin ederim, çok hoşuma gitti, dedi. Yaşam işte tamı

tamına böyledir... Gerçek dediğimiz şey başka türlü nasıl olabilir?

Tatyana İvanovna'ya döndü birden;

—Pelageya İvanovna, siz niçin susuyorsunuz?

Kadıncağız utandı, kesik kesik öksürdü.

—Hadi, durmayın, konuşun, türkü söyleyin, dans edin! Niçin zaman yitiriyorsunuz? Kahrolası zaman durmuyor ki, hep koşuyor...Yemin ederim, bir süre sonra geriye dönüp baktığınızda yaşlanıverdiğinizi anlayacaksınız! İşte o zaman geç kaldığınızın resmidir. Onun için, Pelageya İvanovna... boş durmayın, hep bir şeyler yapın!

O sırada akşam yemeğimiz geldi. Dayım da bize katıldı, yan bölmedeki odamıza geçtik. Bir yandan bize bakarken tam beş börek ile bir kaz kanadı yedi. Onu duygulandırmış, iştahını açmıştık. Değerli öğretmenim ne yumurtlasa, Tatyana İvanovna ne yapsa onu heyecanlandırıyor, hoşuna gidiyordu. Yemek bitip de Tatyana İvanovna bir köşeye çekilerek örgü işine başladığında dayım gözünü kadının ellerinden ayırmadı, hep gevezelik etti.

—Dostlarım, bir gününüzü dahi boş geçirmeyip yaşamanıza bakın... Tanrım sizi bugünü yarın için feda etmekten korusun! Yaşadığınız anda gençlik, esenlik, ateş vardır; yarın ise bir aldatmaca, bir hiçtir. Yirmi yaşını bulduğunuzda yaşamaya başlamalısınız.

Bir ara Tatyana İvanovna tığını düşürdü. Dayım hemen atıldı, tığı yerden aldı, bir selam çakarak Tatyana İvanovna'ya verdi. İşte o zaman ilk kez yeryüzünde Pobedinski'den daha ince insanların var olduğunu anladım.

—Evet, seviniz, evleniniz, saçmalıklar yapınız, diye sıraladı dayım. Bana sorarsanız, saçmalıklar, yaşamın anlamını kavrama çabalarımızdan daha sağlıklı, daha yaşam doludur...

Öyle uzun konuşuyor, öyle laflar sıralıyordu ki, canımıza tak etti en sonunda. Ben bir köşede sandığın üstüne çöreklenmiştim, onu dinlerken uyuklamaya başladım. Canımı sıkan

başka bir şey de bir kerecik bana dikkat etmemiş olmasıydı. Odamızdan gittiğinde saat gecenin ikisini bulmuş, o sırada uykuya dayanamayıp çoktan sızmışım ben.

O akşamdan sonra dayım her karanlık çöküşte yan bölmeye uğrar oldu. Bizimle birlikte yemek yiyor, şarkı söylüyor, hep aynı konuda saat ikiye değin durmadan gevezelik ediyordu. Odasındaki akşam ve gece çalışmaları son buldu, anacığımın hindilerini, kompostolarını yemeyi öğrenince de gündüz çalışmaları bitti. Sonunda masasından kopmuş, «canlı yaşama» dönmüştü. Gün boyu bahçede geziniyor, ıslık çalıyor, işçileri bir şeyler anlatmaya zorlayarak çalışmalarını engelliyordu. Gözüne Tatyana İvanovna rasladığında onun yanına koşuyor, elinde bir şey taşıyorsa yardım etmeyi öneriyordu. Bütün bunlardan müthiş utanıyordu kadıncağız.

Yaz ilerledikçe dayım daha uçarı, dalgın, fıldır fıldır bir adam oldu. Çok geçmeden Pobedinski ona karşı duyduğu tüm güveni yitirdi.

—Amma dar görüşlü bir adammış senin dayın! Devlet ricalinde üst rütbede birine hiç benzemiyor. Doğru dürüst konuşmasını bilse bari. O da yok! Her sözün sonunda «yemin ederim ki» demiyor mu, sinir oluyorum. Hiç hoşlanmadım ondan!

Dayım yan bölmeye dadandığından beri gerek Fiodor'da, gerekse Pobedinski'de birtakım değişiklikler oldu. Fiodor ava çıkmayı bırakıp eve erken dönmeye, karısına daha bir öfkeyle bakmaya başladı. Suskunluğu ise iyice arttı. Öğretmenime gelince, hayvanların salgın hastalıklarından konuşmaktan vazgeçip somurtkan biri oldu, hatta alaycı bir sırıtkanlık gelip yerleşti yüzüne.

Bir keresinde dayımın bizim yanımıza doğru geldiğini görünce;

—A bizim sıçan yavrusuna bakın! dedi.

Onlardaki bu değişikliğin dayıma karşı duydukları kırgınlıktan ileri geldiğini sanıyordum. Dayım dalgınlıktan iki-

sinin adını birbirine karıştırıyordu, hangisinin öğretmen, hangisinin Tatyana İvanovna'nın kocası olduğunu bile öğrenememişti. Tatyana İvanovna'ya da kimi zaman Nastasya, kimi zaman Pelageya, kimi zaman Yevdokiya diyordu. Bizleri fazlasıyla beğenmesi, bizimle birlikte coşup gülmesi, şaklabanlık yapması onu gözümüzden düşürmüştü. Ancak asıl neden bu kırgınlıklar değildi, şimdi anlıyorum da daha ince duygular söz konusuydu.

Hiç unutmam: bir akşam ben genc sandığın üstüne kıvrılmış, uykuyla boğuşuyordum. Göz kapaklarım ikide bir kavuşuyor, gün boyu koşturmaktan yorgun düşen bedenim yana kayıyordu. Ben uyumamak için direndim, gözlerimi dört açtım. Vakit gece yarısını bulmuştu. Tatyana İvanovna, her zamanki gibi yanakları pembe pembe, küçük masanın başında, sessizce kocasına gömlek dikmekteydi. Bir köşede Fiodor, suratı bir karış asık, karısına dik dik bakıyor; öbür köşede Pobedinski, boynu yüksek yakasının içine gömülmüş, öfkeli öfkeli soluyor. Dayım da kendi düşünceleri içinde odada habire tur atıyor... Ortalıkta büyük bir sessizlik vardı, yalnız Tatyana İvanovna'nın elindeki keten bezi hışırdıyordu. Bir ara dayım durarak Tatyana İvanovna'nın karşısına dikildi.

—Sizler öylesine genç, taze, iyisiniz ki, sizlere imreniyorum! dedi.

Burada kaldığım sürece sizlere bağlandım, bir gün yanınızdan gideceğimi düşündükçe yüreğim sızlıyor... Içtenlikle söylüyorum, inanın bana!

Uyku göz kapaklarımı ağırlaştırmış, uyuyakalmışım. Bir gürültüyle gözlerimi açtığımda dayımı Tatyana İvanovna'nın karşısında duruyor gördüm. Duygu dolu bakışlarını onun yüzünden ayıramıyordu, yanakları alev alevdi.

—Yaşamı heder olmuş bir adamım ben! dedi. Hiç yaşamadım desem yeridir! Yüzünüzün tazeliği bana boşa giden gençliğimi anımsatıyor, ömrümün sonuna dek karşınızda du-

rup yüzünüze bakmaya razıyım. Sizi seve seve yanımda Petersburg'a götürürdüm.

Fiodor hırıltılı sesiyle;

—Bunları niçin söylüyorsunuz? diye sordu.

—Sizi çalışma masamdaki camın altına kor, hem kendim seyreder, hem başkalarına gösterirdim. Pelageya İvanovna, biliyor musunuz, bizim orada sizin gibilere pek raslanmaz. Bizde zenginlik, debdebe, bazan da güzellik bulunur da gerçek yaşam... şu sağlıklı huzur bulunmaz...

Böyle diyerek Tatyana İvanovna'nın önüne oturdu, elini elinin içine aldı. Gülerek;

—Söyleyin bakalım, benimle Petersburg'a gelir misiniz? Ya! Hiç olmazsa elinizi götüreyim. Ah, ne güzel bir el! Onu da mı vermiyorsunuz? Ah, sizi cimri, elinizi öpmeme bari izin verin!

Bu sırada sandalyelerden biri küt diye yere yuvarlandı. Ayağa fırlayan Fiodor ağır ağır karısına doğru yürüdü. Ona yaklaşmasıyla küçük masaya yumruğunu indirmesi bir oldu.

—Hayır, böyle şeylere izin veremem! diye bağırdı boğuk bir sesle.

Fiodor'la birlikte Pobedinski de ayağa fırlamıştı. O da, yüzü sapsarı, öfkeli, Tatyana İvanovna'ya sokuldu, yumruğunu masaya vurdu.

—Ben de... ben de izin vermem!

—Ne var? Ne diyorsunuz? diye şaşırdı dayım.

Fiodor masaya bir yumruk daha indirdi.

—Böyle şeylere izin vermem!

Dayım yerinden hopladı, korkulu korkulu gözlerini kırpıştırmaya başladı. Bir şeyler söylemek istiyor, ama şaşkınlıktan, korkudan ağzını açamıyordu. Bunun üzerine utangaç utangaç gülümsedi, şapkasını bile orada unutarak, paytak adımlarla yanımızdan uzaklaştı. Az sonra anacığım koşarak odamıza girdiğinde büyük bir tedirginlik içindeydi. Fiodor ile

Pobedinski'yi ise iki demirci gibi karşılıklı eğilip kalkarak masayı yumrukluyorlardı.

—Burada neler oluyor? Ağabeyim niçin kötüleşti? Ne yaptınız ona? diye sordu anacığım.

Ancak Tatyana İvanovna'nın solgun, ürkmüş yüzüne bakınca, sanıyorum, her şeyi anladı. Başını sallayarak içini çekti.

—Bırakın artık masayı yumruklamayı! Fiodor, kes dedik sana! Ya siz, Yegor Alekseyeviç? Size de ne oluyor?

Pobedinski irkildi, utanarak kendini toparladı. Fiodor bir ona baktı, bir karısına; sonra odada dolanmaya başladı. Anacığım yanımızdan ayrılır ayrılmaz gördüğüm şeyi kötü bir düş gibi hiç unutmam. Fiodor öğretmeninn yakasını topladı, onu hop diye havaya kaldırdı, kapıdan dışarı fırlattı.

Sabah uyandığımda öğretmenimin yatağı boştu. Onun nerede olduğunu sordum, dadım fısıltıyla, kırılan kolunu sardırmak için erkenden hastaneye götürdüklerini söyledi. Bu haber beni çok üzdü, bir gün önceki rezilliği anımsayarak avluya doğru yürüdüm. Gökyüzü bulutlarla kaplıydı; çıkan rüzgar önüne kattığı tozu, toprağı, kağıt parçalarını, tüyleri sürükleyip götürüyordu. Yağmur kokusu vardı havada. İnsanlarda olsun, hayvanlarda olsun bir sıkıntı seziliyordu. Konağa girdiğimde hizmetçiler ayaklarımı döşemeye pat pat vurmamamı söylediler. Baş ağrısı tutan anacığım yatakta yatıyormuş. Eh, evde bana yapacak bir şey kalmamıştı. Avlu kapısından dışarı çıktım, oradaki bir banka oturdum. Bir gün önce gördüklerime, işittiklerime bir anlam vermeye çalışıyordum.

Bizim avlu kapısından başlayan yol demirci dükkanını, hiç kurumayan su birikintisini dolandıktan sonra büyük posta yoluna kavuşurdu. Çevrelerinde toz kümelerinin uçuştuğu telgraf direklerine, tellere sıralanmış uykulu kuşlara baktım. İçimi öyle bir sıkıntı sardı ki, oracıkta ağlamaya başladım.

Karşıdan, posta yolundan toz bulutu içinde bir araba gözüktü. Arabanın içi tıklım tıklım insan doluydu; bunlar, manastıra ayine giden kentliler olmalıydı. Araba daha gözden

silinmemişti ki, bir çift atın çektiği bir fayton belirdi arkasından. İlçe karakol komiseri Akim Nikitiç arabacının kemerinden tutmuş, ayakta dikiliyordu. Asıl şaşılacak durum ise faytonun bizim yola sapması, oturduğum bankın önünden geçerek avluya girmesiydi. Ben daha polis komiserinin bizde ne işi olduğunu anlamaya çalışırken üç atın koşulduğu, gürültülü bir araba daha çıktı ortaya. Arabada ilçe emniyet amiri vardı, sürücüsüne bizim avlu kapısını gösteriyordu.

Toza-toprağa bulanmış emniyet amirine bakarken, «Bizde ne işleri var bunların? Herhalde Pobedinski bizim çiftlik yöneticisini şikayet etti, onlar da onu hapse götürmek için geldiler.» diye düşündüm.

Tahminlere dayanarak karar vermek kolay değildir. Meğer iki araba asıl gelecek olanın öncüsüymüş, çünkü beş dakika bile geçmeden gösterişli bir kupa bizim kapıdan içeri süzüldü. Önümden ansızın geçmesi öyle beklenmedik bir olaydı ki, kupanın penceresinden ancak kızıl bir sakal seçebildim.

Şaşkınlık içinde, üstelik kötü şeyler sezinleyerek konağa doğru seğirttim. Konağın girişinde ilk karşılaştığım anacığım oldu. Beti-benzi atmıştı, arkasından erkek seslerinin geldiği salon kapısına korkuyla bakıyordu. Belli ki konuklar apansız, tam baş ağrılarının ortasında bastırmışlardı.

—Kimler geldi, anne? diye sordum

O sırada dayımın sesini duydum:

—Kardeşçiğim, bir şeyler çıkaracaksın, değil mi? Vali geldi, yemek hazırla da karınlarını doyuralım.

Anacığım korkudan ölecek gibiydi.

—Karınlarını doyuralımmış! Söylemesi kolay! Şimdi ben ne hazırlayayım? Bu geçkin yaşımda rezil oldum!

Anacığım iki eliyle birden başını tuttu, mutfağa koştu. Valinin ansızın gelişi herkesi ayağa kaldırmış, çiftliğin altını üstüne getirmişti. Konakta büyük bir kırım başladı. On kadar tavuğa, beş hindiye, sekiz ördeğe kıyıldı. O telaş içerisinde

anacığımın gözdesi, kaz sürümüzün ağababası erkek kaz bile kellesini kurtaramadı. Ahçımız, arabacılar çıldırmış gibiydiler; ne yaşına, ne cinsine bakmaksızın ellerine geçirdikleri kümes hayvanlarını doğruyorlardı. Bilmem hangi yemeğe terbiye olacak diye benim iki taklacı güvercinin de kafası gitti. Anacığım için erkek kaz neyse benim taklacı güvercinlerin değeri de aynıydı. Bundan dolayı valiyi uzun süre bağışlayamadım.

Akşamleyin vali ile çevresindekiler karınlarını tıka basa doyurduktan sonra arabalarına doluşup gittiklerinde şölenden arta kalanlara bakmak için konağa gittim. Anacığım ile dayım salondaydılar. Dayım ellerini arkasına bağlamış, sinirli sinirli dolaşıyor, durmadan omuzlarını oynatıyordu. Anacığım bitkin bir durumdaydı, yüzü çökmüştü, kanepede otururken hasta bakışlarla ağabeyinin hareketlerini izliyordu.

Dayım;

—Kardeşçiğim, beni bağışla ama böyle yapılmaz! diye homurdandı. Seni valiyle tanıştırıyorum, sen elini bile uzatmıyorsun! Adamcağız öyle utandı ki! Ben de ne yapacağımı şaşırdım. Sadelik güzel bir şey, ama her şeyin bir sınırı vardır. Yemin ederim... Hazırladığın yemeğe gelince... Hatırlı konuklara böyle yemek çıkarılır mı! Dördüncü sırada verdiğin o paçavra gibi şey neydi?

—Tatlı terbiye ile hazırlanmış ördek kızartmasıydı.

—Ördek kızartmasıymış! Bağışla beni ama kardeşçiğim... midem cayır cayır yanıyor. Hasta etti beni...

Dayım suratını ekşitti, ağlamaklı bir yüzle;

—Valiyi de şeytan nereden çıkardı karşımıza! dedi. Sanki bize gelmesi çok önemliydi! Of, yanıyor midem! Ne uyuyabiliyor, ne çalışabiliyorum... Bütün düzenim bozuldu... Bu da mı gelecekti başımıza! Can sıkıntısından patlarken çalışmadan nasıl vakit geçirirsin? Al işte, gene şuramda ağrılar başladı!

Kaşlarını çattı, adımlarını sıklaştırdı. Anacığım alçak sesle sordu:

—Ağabeyciğim, yurt dışına gitmen kaça çıkar sana?

—En azından üç bin ruble... Ama nerede bulurum bu parayı? Tek kuruşum kalmadı. Ah, yanıyor midem!

Dayımın sesi ağlamaklıydı. Bir an durdu, bulutlu gökyüzüne kederle baktı, yeniden gezinmeye başladı.

Bir sessizlik çöktü ortalığa... Anacığım kutsal tasvirlere baktı baktı, derin düşünceler içindeydi... Sonra birden ağlamaya başladı.

—Peki, üç bin rubleyi vereceğim size, dedi.

Birkaç gün sonra kocaman bavullar istasyona gönderildi, ardından da müsteşar dayım yola koyuldu. Anacığımdan ayrılırken göz yaşı döktü, ellerinden dudaklarını alamadı bir türlü. Arabaya bindiğinde yüzü çocuklar gibi neşeliydi. Mutlu, parlayan bir yüzle arabaya rahatça kuruldu, ağlayan anacığıma eliyle veda işareti yaptı, bir an duralayarak bakışlarını bana dikti. Yüzünde son derece büyük bir şaşkınlık belirmişti.

—Bu çocuk da kim? diye sordu anacığıma.

Ulu Tanrı'nın dayımı benim için gönderdiğini ağzından düşürmeyen anacığım bu soru karşısında sanki çarpıldı. Oysa benim buna aldırdığım yoktu. Sevinçli yüzüne bakarken her nedense ona çok acıyordum. Daha fazla dayanamadım, koşup arabaya tırmandım, bu uçarı, uçarı olduğu için de bütün insanlar gibi zayıf adamı sımsıkı kucakladım. Gözlerinin içine bakıp, hoş bir şey söylemek için;

—Dayı, siz hiç savaşa katıldınız mı? diye sordum.

Dayım yanaklarımdan öptü.

—Ah, sevimli çocuk, yemin ederim ki... Ah, nasıl da doğal her şey burada... yemin ederim...

Araba yola dizildi... Ben dayımın ardından bakakaldım, «yemin ederim» sözü uzun süre çınladı kulaklarımda...

KONTRBASLI ROMAN

Çalgıcı Smıçkov, kızının nişan töreni onuruna çalgılı, danslı bir eğlence düzenleyen prens Bibulov'un konağına gitmek üzere yola çıkmıştı. Omzunda, deriyle kaplı kutu içinde kocaman bir kontrbas vardı. Kıyısında yürüdüğü ırmağın suları pek görkemli değilse bile ozanımsı mırıltılarla çağıldayarak akıyordu.

Smıçkov «Irmakta bir güzel serinlesem nasıl olur?» diye düşündü.

Uzun uzadıya kafa yormadan soyundu, gövdesini serin suların kucağına bıraktı. Çok güzel bir akşamdı. Smıçkov'un ozan ruhu da çevrenin ahengine uyum sağlamaya başlamıştı. Hele yüz kulaç kadar yüzdükten sonra kıyının dik bir yerinde güzel bir kızın oturarak balık tuttuğunu görünce yüreğini öyle tatlı duygular sardı ki! Soluğunu tuttu, çeşitli duyguların etkisiyle eriyip gitti. Çocukluk anıları, eski günlere özlem, depreşen aşk istekleri onu uzaklara aldı götürdü. Hey gidi gençlik günleri! Oysa bir daha sevebileceğini hiç sanmıyordu. Insanlara olan inancını yitirdikten sonra (Çok sevdiği karısı fagotçu arkadaşı Sobakin'le birlikte onu bırakıp kaçmıştı.) içinde kocaman bir boşluk duymuş, insan kaçkını biri olup çıkmıştı.

«Yaşam nedir ki? Niçin yaşıyoruz?» diye soruyordu sık sık. «Yaşam masaldan, düşten başka bir şey değildir.» diyordu sonra da.

Ama uyuyan güzelin kaşısında dururken (Onun uykuda olduğunu anlamak güç değildi.) birdenbire, iradesi dışında yüreğinde aşka benzer bir duygunun kabardığını hissetti. Kızı gözleriyle yercesine uzun uzun seyretti.

Biraz sonra derin derin içini çekti. «Eh, yeter artık. Hoşça kal, güzel hayalet! Prens hazretlerinin balosuna yetişmem gerekiyor.»

Uyuyan güzele bir daha baktıktan sonra tam uzaklaşmak üzereydi ki, aklına bir şey geldi.

«Ona karşılaşmamızın bir anısını bırakmalıyım. Oltasına bir şey taksam nasıl olur? Bilinmeyen bir adamın sürprizi hoş kaçmaz mı?» dedi.

Smıçkov usulca kıyıya yüzdü, kır çiçeklerinden, su yosunlarından bir demet yaptı, bunu karapazı yaprağına sarıp oltanın ucuna taktı. Demet suyun dibine çökerken oltanın mantarını da aşağıya çekti.

Mantıklı düşünce, doğa yasaları, kahramanımın toplumsal durumu romanın burada bitmesini gerektirir, öyle değil mi? Ne yazık ki, bir yazarın yazgısı böyledir işte! Elimde olmayan nedenler dolayısıyla romanım çiçek demetiyle son bulmadı. Çünkü sağduyuya, doğa yasalarına aykırı olarak yoksul, soyluluğu olmayan bir çalgıcının, varlıklı, soylu bir güzelin yaşamında önemli bir rol oynaması gerekmektedir.

Çiçek demetini oltaya takan Smıçkov kıyıya çıktığında yıldırımla çarpılmışa döndü. Giysilerinin yerinde yeller esiyordu, birisi onları çalmıştı. Smıçkov güzel kıza hayran hayran bakarken, bilinmeyen uğursuzlar kontrbas ile silindir şapkası dışında ne varsa hepsini alıp götürmüşlerdi.

Smıçkov;

—Kahrolasılar! diye bağırdı. Ey insanlar, şeytanın dölleri! Beni asıl öfkelendiren, giysisiz bırakmanız değil (Çünkü giysiler ebedi değildir nasıl olsa.), beni çırılçıplak dolaştırarak ahlak kurallarını çiğnemeye zorlamanızdır.

İçinde kontrbas bulunan kutunun üstüne oturdu, bu korkunç durumdan kurtulmanın yollarını aramaya başladı.

«Prens Bibulov'un evine çıplak gidemem ya! Orada kadınlar da vardır. Bu melun hırsızlar pantolonla birlikte cebindeki yay reçinesini de götürmüşler...» diye düşünüyordu.

Sonunda aklına bir şey geldi. «Hah, dedi, kıyıdan biraz ötede fundalıklar arasında küçük bir köprü görmüştüm... Karanlık bastırıncaya dek köprünün altında otururum. Sonra akşam karanlığından yararlanıp ilk evin kapısını çalarım.»

Bu düşünceyle Smıçkov silindir şapkasını başına geçirdi, kontrbasını sırtlayarak fundalığın yolunu tuttu. Sırtında çalgı aleti, çırılçıplak, tıpkı bir mitoloji tanrısına benziyordu.

Ey sevgili okurum, şimdi kısa bir süre için kahramanımızı köprünün altında yazgısıyla baş başa bırakıp, balık tutan güzelimize dönelim. Bakalım, o ne durumda!

Güzel kız, uykudan uyanıp da oltasının mantarını derine batmış görünce kamışı hızla çekti. Ancak oltanın ipi yay gibi gerildi; ne mantar, ne de çengel sudan çıkmadı. Anlaşılan, Smıçkov'un çiçek demeti suya girince şişip ağırlaşmıştı.

Güzel kız, «Ya büyük bir balık yakalandı ya da oltanın çengeli bir yere takıldı.» diye düşündü.

İpi bir hayli çektikten sonra çengelin bir yere takıldığına karar verdi.

«Ah, ne yazık!» diye söylendi. «Akşam üzeri ne güzel balık vuruyordu!»

Güzel kız vakit yitirmeden sisten ince giysilerini çıkarıp attı, biçimli bedeni mermer omuzlarına değin suya gömüldü. Çengeli olta ipinin de dolaştığı çiçek demetinden kurtarmak kolay değildi, ancak sabır ve çaba bu güçlüğü yendi. Aradan çeyrek saat bile geçmemişti ki, güzel kız elinde olta çengeli, mutlu, sevinçli, sudan çıkıyordu.

Öte yandan acımasız yazgısı kıyıda onu gözetlemekteymiş meğer. Smiçkov'un giysilerini çalan alçaklar, içinde yem bulunan kavanozun dışında her şeyini götürmüşlerdi.

Genç kız;

—Şimdi ben ne yaparım? diyerek ağlamaya başladı. Eve böyle gidilir mi? Hayır, böyle gitmektense ölürüm daha iyi... En doğrusu ortalık kararıncaya değin beklemek, sonra karanlıkta Agafya nineye uğrayarak yeni giysi getirmesi için eve yol-

lamak... Şimdilik gidip küçük köprünün altında saklanayım.

Güzelimiz yüksek otları siper ederek, eğile eğile köprüye doğru koştu. Tam köprüye ulaşmıştı ki, saçları ozanların saçları gibi uzun, göğsü kıllı, çırılçıplak bir adam görerek bir çığlık attı, oracığa yığılıverdi.

Smıçkov da korku içindeydi, kızı önce su perisi sanmıştı. «Beni kaçırmaya gelen bir su perisi olmasın?» diye geçirdi içinden. Bu düşünce onurunu pek okşadı, neden derseniz, kendisinin bir erkek güzeli olduğuna inananlardandı.

«Eğer su perisi değil de benim gibi bir insansa bu durumu nasıl açıklamalı? Buraya, köprünün altına niçin gelmiş? Onu buraya sürükleyen nedir?»

Smıçkov bu bilmeceleri çözmeye uğraşırken güzel kız yavaş yavaş ayılmaya başladı.

Kız;

—Yalvarırım, beni öldürmeyin! diye fısıldadı. Ben prenses Bibulova'yım. Elinizi-ayağınızı öpeyim. Size çok para verirler. Az önce şurada oltamı çıkarmak için suya girmiştim, hırsızlar yeni giysilerimi, ayakkabılarımı, her şeyimi çalmışlar.

Bunun üzerine Smıçkov da sızlanmaya başladı:

—Prenses hazretleri, hırsızlar sizin giysilerinizi çaldıkları gibi benimkileri de çaldılar! Üstelik pantolonla birlikte cebimdeki reçineyi de götürmüşler!

Kontrbas, trombon çalanlar çoğu zaman cin fikirli değillerdir, ancak Smıçkov bunlar arasında hoş bir istisna oluşturuyordu.

Biraz durduktan sonra;

—Prenses hazretleri, görünüşümün sizi ne denli güç duruma soktuğunu biliyorum, dedi. Ancak sizin buradan gitmenize engel olan nedenler benim ayrılmamı da olanaksız kılıyor. Eğer kabul buyurursanız, bakın, aklıma ne geldi: Kontrbasın kutusunun içine girip yatınız, kapağını örtünce beni görmekten kurtulursunuz.

Bu sözlerin ardından kontrbası kutusunun içinden çıkardı.

Bir an kutuyu böyle bir amaçta kullanmakla kutsal sanata saygısızlık etmiş olacağını düşündüyse de ikircikliği uzun sürmedi. Güzel prenses kutunun içine girdi, bir kedi gibi büzülerek yattı. Smıçkov kayışları bağladıktan sonra, doğanın kendisine böyle keskin bir zeka bağışladığı için çok sevindi.

—Prenses hazretleri, beni şimdi görmüyorsunuz değil mi? diye sordu. Orada rahat rahat yatın. Karanlık basınca sizi evinize götüreceğim. Kontrbasa gelince, onu daha sonra alırım.

Ortalık kararınca Smıçkov güzel prensesin içinde uzandığı kutuyu sırtladı, Bibulov'un konağının yolunu tuttu. Kafasında şöyle bir tasarı hazırdı: Önce ilk önüne gelen eve uğrayarak kendine bir giysi bulacak, sonra yeniden yola koyulacaktı.

Yolda çıplak ayaklarıyla tozları kaldıra kaldıra, sırtındaki ağır yükün altında iki büklüm eğilerek yürürken;

«Her felaketin sonu mutlulukla biter. Prensesi güç durumdan kurtardığım için babası herhalde beni ödüllendirecektir.» diye düşünüyordu.

Bayanını dansa kaldıran bir *cavalier galant* [1] tavrıyla;

—Prenses hazretleri, orada rahat mısınız? diye sordu. Rica ederim, sıkılmayın, benim kutuda kendi evinizdeymiş gibi rahat edin.

Kibar beyefendi Smıçkov, ansızın, ilerde alacakaranlıkta iki insan karaltısının yürüdüğünü görür gibi oldu. Daha dikkatlice bakınca bunun bir göz yanılması olmadığını anladı: Karaltılar gerçekten yürüyordu hatta ellerinde çıkına benzer bir şeyler vardı.

Smıçkov, «Bunlar sakın bizi soyan hırsızlar olmasın? Ellerinde bir şeyler götürüyorlar, herhalde bizim giysilerdir...» diye düşündü.

Sırtındaki kutuyu yolun kıyısına bıraktı, karaltıların peşinde koşmaya başladı.

---

1 Kibar beyefendi. (Fr.)

—Durun! diye bağırıyordu. Durun! Tutun şunları!

Karaltılar arkalarına bakıp kovalandıklarını anlayınca tabanları yağladılar.

Prenses koşan insanların ayak patırtıları ile «Durun!» haykırışlarını uzun süre işitti. Derken gürültü-patırtı kesildi, ortalığı bir sessizlik kapladı. Smıçkov bu kovalama işine kendini öylesine kaptırmıştı ki, mutlu bir raslantı olmasa, herhalde yolun kıyısında daha uzun süre yatmak zorunda kalacaktı. Neyse ki o sırada Smıçkov'un arkadaşları flütçü Juçkov ile klarnetçi Razmahaykin, prens Bibulov'un konağına gitmek üzere oradan geçmekteydiler. Ayakları kontrbas kutusuna çarpınca şaşkınlıkla bakışarak ellerini iki yana açtılar.

Juçkov;

—Allah, Allah, bir kontrbas! dedi. Üstelik bizim Smıçkov'un kontrbası! Buraya nasıl gelmiş olabilir?

Razmahaykin de;

—Adamcağızın başına bir şey gelmesin? dedi. Ya içkiyi fazla kaçırdı ya da hırsızların baskınına uğradı. Her neyse, kontrbası burada bırakmamalıyız. Alıp götürelim.

Juçkov kocaman kontrbası yüklendi, çalgıcılar yollarına koyuldular. Flütçü yürürken ikide bir;

—Bu ne ağır şeymiş, yahu! diye homurdanıyordu. Bana dünyayı bağışlasalar bu koca mereti çalmaya razı olmazdım. Of, be!..

Çalgıcılar prens Bibulov'un konağına varınca kutuyu orkestra için ayrılan yere bıraktılar, büfeye gittiler.

Bu sırada konağın bütün avizeleri, şamdanlardaki bütün mumlar yakılmaya başlamıştı.

Ulaştırma Bakanlığı'nda yüksek bir devlet memuru olan, prensesin Lakeyiç adındaki yakışıklı, sevimli sözlüsü salonun ortasında durmuş, elleri ceplerinde, kont Şalikov ile müzik üzerinde konuşuyordu.

—Kontum, Napoli'de bir kemancı ile tanışırdım, harikalar

yaratan bir ustaydı. Belki bana inanmayacaksınız ama kontrbastan... evet şu gördüğünüz kontrbastan öyle ince ezgiler çıkarırdı ki, anlatamam! Straus'un valslerini bile çalardı!

Kont inanmayarak:

—Yok, canım, olacak şey değil! dedi.

—Yemin ederim! List'in rapsodilerini bile çalardı! Otelde onunla aynı odada kalırdık, yapacak başka bir işim olmadığı için ondan List'in rapsodisini çalmayı öğrendim.

—Liszt'in rapsodisi mi dediniz?.. Hımm!.. Siz galiba şaka ediyorsunuz.

Lakeyiç güldü.

—İnanmıyorsunuz, değil mi! Öyleyse bunu kanıtlayacağım! Buyurun, orkestraya gidelim.

Güveyle kont orkestraya doğru yürüdüler. Kontrbasa yaklaşıp hemen kayışları çözmeye başladılar. Ay! Aman, ne korkunç!..

Gelin, hayal gücüne özgürlük tanıyan okurumuz müzik tartışmasının sonunu düşünedursun, biz Smıçkov'un başına gelenlere dönelim!

Zavallı kontrbasçı hırsızlara yetişemeyerek kutuyu bıraktığı yere döndüğünde onun yerinde yeller estiğini gördü. Bir sürü tahminler yürütüp sağa-sola koşturduktan sonra gene de kutuyu bulamayınca yanlış yere geldiği kanısına vardı. İki eliyle saçlarına yapıştı, korkudan her yerini buz kesti: «Aman Tanrım, havasızlıktan boğulacak! Katili olacağım kızcağızın!»

Gece yarısına değin aramadık yer bırakmadı, ama sonuç sıfırdı. Bunun üzerine gelip köprünün altına sığındı.

—Ortalık aydınlandığında bir daha ararım, dedi kendi kendine.

Tan sökerken başladığı aramalardan da eli boş çıkan Smıçkov köprünün altında geceyi beklemeye karar verdi.

Silindir şapkasını çıkarıp saçlarını yolarak;

—Onu mutlaka bulacağım! Aramalarım bir yıl sürse de bulacağım! diye kesin kararını verdi.

Anlattığım o yerlerde yaşayan köylüler, saçı sakalına karışmış, silindir şapka giyen, çıplak bir adamın geceleri ortaya çıkıp köprünün çevresinde dolaştığını söylüyorlar. Bildirdiklerine göre arada bir kontrbas hırıltısına benzer sesler duyuluyormuş...

KORKU ÜSTÜNE

Şu yaşadığım sürece topu topu üç kez korktuğumu söyleyebilirim.

Korkudan saçlarımın ayağa kalktığı, sırtımdaki tüylerin diken diken olduğu birinci olay önemsiz, önemsiz olduğu kadar garip bir şeydi.

Biraz da vakit geçirmek niyetiyle bir temmuz akşamı gazete almak üzere posta istasyonuna gidiyordum. Durgun, yapış yapış bir temmuz sıcağı vardı. Hani bir-iki hafta, hatta daha fazla, ara vermeksizin süren, sonra ansızın azgın bir fırtınanın bastırmasıyla birlikte serin bir sağanağın boşandığı boğucu sıcaklar vardır ya, onlardan biriydi...

Güneş batalı çok olmuş, dört bir yana kesintisiz alacakaranlık çökmüştü. Otların, çiçeklerin yaydığı, balımsı tatlı bir koku sarmıştı kıpırtısız, durgun havayı...

Basit bir yük arabasına binmiştim, atları ben sürüyordum. Arkamda ise başını yulaf çuvalına koyarak mışıl mışıl uyuyan, bahçıvanın sekiz yaşlarındaki oğlu Paşka vardı. Atlara bakma durumu doğarsa diye almıştım onu yanıma. Daracık köy yolu kıvrılmaksızın, cetvel gibi dümdüz uzayıp gidiyor; ta ilerde, uzun boylu çavdar tarlaları arasında gözden yitiyordu. Fecir gitgide sararmaya yüz tutmuş; ufuktaki aydınlık kuşak bir kayığa ya da sırtına yorgan almış bir insana benzeyen, biçimsiz, dar bir bulutla ikiye bölünmüştü...

Araba birkaç fersah böyle ilerledi. Derken, güneşin battığı yerin soluk zemininde ardı ardına, düzgün, uzun kavaklar belirmeye başladı; sonra ırmağın parlak yüzeyini gördüm. Onun da ardından, bir büyü sonucu açılıvermişçesine, zengin

bir görüntü serildi önümde. Arabayı oracıkta hemen durdurmam gerekiyordu, çünkü gittiğimiz düz yol sona ermiş, oradan aşağıya doğru fundalıkların kapladığı, dik bir yokuş başlamıştı. Bulunduğumuz nokta aşağıya göre hayli yüksekti, önümde yarı karanlığın, acayip biçimlerin doldurduğu engin bir ova vardı. Ovanın dibinde ise kavakların bekçilik ettiği, ışıltılı ırmağın yalayarak geçtiği, büyücek bir köy uzanıyordu. Köy derin bir uykuya dalmıştı... Küçük evler, çan kulesiyle birlikte kilise, ağaçlar boz karanlığın içinden belirgin bir biçimde seçiliyor; bunların gölgesi ırmağın ışıltılı, durgun yüzeyine düşüyordu.

Arabadan yuvarlanmaması için Paşka'yı uyandırdım, sonra usul usul yokuş aşağı inmeye başladım.

Paşka başını çuvaldan tembel tembel kaldırarak;

—Lukovo'ya geldik mi? diye sordu.

—Geldik ya... Dizginleri tut!

Ben atı yedekte götürüyor, gözümü köyden ayıramıyordum. İlkten dikkatimi bir şey çekmişti: Çan kulesinin üst bölümünde, kubbenin altındaki küçük pencerede fersiz fersiz göz kırpan, minik bir ışık vardı. Bu ışık, sönmeye yüz tutmuş kandil alevi gibi, bazan tümüyle sönüyor, sonra yeniden parlıyordu. Neyin nesiydi bu parıltı? Evet, kaynağı içime dert olmuştu. Kubbenin altındaki pencereden böyle bir parıltı gelemezdi, çünkü oradaki boşlukta kutsal tasvir, kandil filan bulunmaması gerekirdi. Olsa olsa kirişler ile bol örümcek ağı vardı. Ayrıca oraya tırmanmak da olanaksızdı, çan kulesinden yukarıya çıkan yolu sımsıkı kapatırlardı.

Acaba çan kulesinin dışındaki bir ışığın yansıması olamaz mıydı bu parıltı? Önümdeki koskoca ovaya baktığımda kuledeki fersiz ışıktan başka bir ışık kaynağı göremedim. Üstelik ay da gözükmüyordu. Gün batımının iyice solgunlaşan aydınlığından böyle bir yansıma düşemeyeceği gibi, çan kulesinin penceresi batıya değil, doğuya bakıyordu. Atın başından tutarak yokuş aşağı indiğim sürece bu gibi düşünceler zihnimi kurcaladı. Düzlüğe indiğimizde yeniden arabaya bindim, pa-

rıltıya bir daha baktım. Gene eskisi gibi sönüp sönüp yanıyordu.

Kendi kendime bir sürü tahmin yürütürken «Tuhaf! Çok tuhaf!» diyordum. Ardından bir tedirginlik duygusu sardı yüreğimi. Başlangıçta basit bir olayı açıklayamamaktan dolayı tasalanmıştım, ama sonra bir kolumla Paşka'ya sarıldığımı görünce bunun korku olduğunu anladım. İradem dışında beni tutup, kırmızı tek gözünü kırparak bana bakan, garip bir çan kulesinin bulunduğu, kocaman, kapkaranlık bir boşluğa saldıkları için büyük bir yalnızlık, can sıkıntısı, ürküntü içindeydim. Korkuyla gözlerimi kapatarak;

—Paşa! diye bağırdım.

—Ne var?

—Çan kulesinde yanıp sönen o şey nedir?

Paşka esneyerek omzumun üzerinden çan kulesine baktı.

—Ne bileyim ben?

Çocukla bu kısacık konuşma beni biraz yatıştırdıysa da etkisi uzun sürmedi. Tedirginliğimi sezen Paşka irileşen gözlerini önce çan kulesine sonra bana, sonra yeniden çan kulesine dikti;

—Korkuyorum, dedi fısıldayarak.

İşte o zaman tüm denetimimi yitirdim, bir kolumla çocuğa sımsıkı sarılarak kendime çektim, atı olanca gücümle kırbaçlamaya başladım. Bir yandan da;

—Benim bu yaptığım aptallık! diyordum. Gördüğüm ışık, nedenini anlamadığım için korkuttu beni. Anlaşılmayan şeyler hep gizemli gözükür, insana korku verir...

Hem kendi kendimi böyle yatıştırmaya çalışıyor, hem de atı habire kamçılıyordum. Posta istasyonuna varınca deynekçiyle bir saat kadar gevezelik ettim, gazetelerin birkaçını gözden geçirdim... Gene de tedirginlikten kurtulamamıştım. Geriye dönüşte o ışık artık yoktu orada; ancak köy evlerinin, kavakların, tırmandığım yokuşun görüntüsü daha bir canlılık

kazanmış gibiydi. Gördüğüm ışığın neden kaynaklandığını bugüne değin öğrenemedim gitti...

Doğrusunu isterseniz, duyduğum ikinci korkunun nedeni de birincisi denli entipüftendir.

Anlatacağım olayda bir buluşmadan dönüyordum... Saat gecenin biriydi. Bu öyle bir saattir ki, doğa genellikle en koyu, en tatlı sabah öncesi uykusuna dalmış olur. Ancak benim eve döndüğüm sırada doğanın uyuduğu falan yoktu, geceyi de «dingin bir gece» olarak adlandıramazdık. Suçullukları, çalıhorozları, bıldırcınlar, bülbüller sanki cümbüşe başlamış, durmadan ötüşüyor; cırcırböcekleri, yeşil çekirgeler şamatayla cırıldıyordu. Otların üstünden ince bir sis örtüsü sürüklenmekte, gökyüzünde ayın önünden bulutlar geçmekteydi. Yaşamının en güzel anını kaçırmamak istercesine uyanık bekliyordu doğa anamız.

Demiryolu settinin hemen kıyısında, dar bir cılgadan yürüyordum. Ben yürüdükçe çiğ düşmüş rayların üzerinden de ayın şavkı kayıyordu. Bulutların gölgeleri settin üstüne bir düşüyor, bir yerini ay aydınlığına bırakıyordu. İlerde, çok uzaklarda ıpıldayan yeşil bir ışık vardı.

Yeşil ışıktan gözümü ayırmaksızın, «Her şey normal düzeninde.» diye düşündüm.

Benim ruhum da dingindi, rahattı, normal düzenindeydi. Sevgilimle buluşmaktan dönüyordum; hiçbir acelem, uyuma isteğim yoktu; soluk alışlarımda, ayaklarımın gecenin tekdüze uğultusuna karışan patırtısında dinçliğim, sağlıklı oluşum kendini belli ediyordu. O gece neler hissettiğimi pek anımsamıyorum, ama kendimi çok iyi hissetiğimi adım gibi biliyorum.

Böyle birkaç fersah yürümüştüm ki, arkadan, ansızın, büyük bir ırmağın kükreyerek akışını andıran tekdüze bir uğultu duydum. Bu uğultu her saniye biraz daha artarak bana yaklaşıyordu. Dönüp baktım, az önce içerisinden geçtiğim koruluk kararıyordu arkamda. Tren yolu setti koruluğa doğru sağa yumuşak bir kıvrımla kıvrılıyor, sonra gözden siliniyordu.

Şaşkınlık içinde durup beklemeye koyuldum. Tam dönemecin başlangıcında iri bir gövde belirdi, gürültüyle bana doğru yönelerek rayların üzerinden, benim önümden uçarcasına geçti gitti. Koca gövde ilerde küçüle küçüle koyu bir lekeye dönüştü, kükremesi doğanın uğultusuna karışarak gecenin karanlığında kayboldu.

Bildiğimiz bir yük vagonuydu bu, hiçbir özelliği olmayan, lokomotifsiz bir kara vagon... Onun gece yarısı ansızın önüme çıkması beni bayağı kaygılandırmıştı. Nereden gelip nereye gidiyordu? Onu böylesine korkunç bir hızla iten neydi? Boş inançlı biri olsaydım cinlerin, şeytanların onu cehenmeme uçurduklarını düşünerek yoluma koyulurdum. Bunun dışında böyle bir olayı mantıkla açıklamak olanaksızdı. Gözlerime inanamadan apışıp kalmıştım...

Bir an koskoca evrende tek başıma kaldığımı, kimsenin yaşamadığı bu dünyada gecenin beni kollayıp sinsi sinsi gözetlediğini, bütün seslerin, kuş çığlıklarının, ağaçların fısıltılarının yalnız bana korku vermek, yalnız benim hayal gücümü kışkırtmak için var olduğunu düşünmeye başladım. Büyük bir korkuyla ileri atıldım, ne yaptığımı, ne yöne gittiğimi düşünmeden delicesine koşmaya başladım. Aynı anda da daha önce dikkat etmediğim sesleri duymaya başladım: Özellikle telgraf direklerinin acıklı inlemelerini...

Bir yandan da;

—Aklını mı oynattın? Aptalca bir korku seninkisi! diye kendi kendimden utanıyordum.

Korku sağduyudan her zaman daha güçlüdür. Adımlarımı ancak yeşil ışığa dek koştuktan sonra yavaşlattım. Orada koyu bir demiryolu kulübesi vardı, önünde de bekçi olması gereken bir adam duruyordu.

Soluk soluğa;

—Gördün mü onu? diye sordum.

—Neyi? Kimi gördüm?

—Az önce geçen vagonu.

—Ha, şu şey mi? Yük katarından ayrılmış... Yirmi fersah ilerde bir yokuş vardır, trenler güçlükle tırmanır. Son vagonun bağlantısı dayanamayıp kopmuş, oradan beri geri geliyor. Şimdi nasıl yakalayacaksanız yakalayın bakalım!

Garip olayın açıklaması yapılmış, hayal gücünü kışkırtan bir şey kalmamıştı. Korkum o anda geçti. Yoluma gidebilirdim artık...

Üçüncü korkuyu bir bahar akşamı avdan dönerken tattım, ancak hoş bir korkuydu bu. Baharın ilk günlerinin alacakaranlığı çökmüştü ortalığa. Orman yolu yağmur suyu birikintileriyle kaplıydı, yürüdükçe ayaklar altından «cılk cılk» sesleri çıkıyordu. Güneş batımının kızıllığı kayın ağaçlarının beyaz gövdelerine, körpe yapraklara vurarak tüm ormanı tatlı bir renge boyamıştı. Çok yorgundum, zorlukla adım atıyordum.

Eve beş-altı fersah yaklaşmıştım ki, kutup türü, kocaman, cins bir kara köpeğin karşıdan koşarak önüme fırladığını gördüm. Hayvan dik dik yüzüme baktı, arkaya doğru koştu.

«Güzel bir köpek! Kimin acaba?» diye düşündüm.

Başımı geriye çevirdim. Köpek on adım kadar uzakta durmuş, gözlerini ayırmaksızın bana bakıyordu. Bir dakika kadar böyle suskun bakıştık. Anlaşılan, ona dikkat etmemden hoşlanan hayvan usulca yanıma sokuldu, kuyruğunu sallamaya başladı.

Ben ileri yürüdüm, o da peşimden...

«Kimin acaba? Nasıl gelmiş buraya?» diye soruyordum kendi kendime.

Otuz-kırk fersah çevremde bütün toprak ağalarını tanıyordum, hiçbirinin böyle kutup türü bir köpeği yoktu. Bu saatte, ormandan odun taşıyanların dışında kimsenin kullanmadığı, bu kuş uçmaz, kervan geçmez yolda ne arıyordu? Buradan çiftlik sahipleri gitmeyeceklerine göre onlardan ayrılmış olamazdı.

Biraz dinlenmek için bir kütüğün üstüne oturdum, yol arkadaşımı incelemeye koyuldum. O da yere oturmuş, bakış-

larını yüzüme dikmişti. Gözlerini kırpmadan bakıyordu bana. Sessizliğin, orman loşluğunun etkisiyle mi, yoksa yorgunluğumdan, karşıma ansızın çıkan köpeğin dik bakışlarından mı, içimde birdenbire bir ürperti duydum. Faust ile buldok köpeği geldi hatırıma, sinirli insanların yorgunluk sonucu bazan olmayan sesler, görüntüler algıladıklarını anımsadım. Hızla ayağa kalkıp koşarcasına yürümem için bu düşünceler yeterliydi. Ben yürüyünce köpek de yürüdü.

—Git buradan! diye haykırdım köpeğe geriye dönerek.

Anlaşılan, sesim hayvanın hoşuna gitmişti, çünkü neşeyle zıplayıp önüme geçti.

—Git buradan! diye bağırdım bir daha.

Köpek geriye döndü, dik dik yüzüme baktı, sevinçle kuyruğunu salladı. Öfkeli sesim onu eğlendiriyor olmalıydı. Belki ona okşayıcı şeyler söylemem gerekiyordu orada, ama Faust' un köpeği aklımdan çıkmadığı için korku duygusu daha çok yer etti yüreğimde. Derken, yavaş yavaş karanlık bastırdı, ben iyice ürkmeye başladım. Köpek yanıma koşup kuyruğunu bacaklarıma vurdukça ben korkuyla gözlerimi yumuyordum. Çan kulesindeki ışık ile vagon olayında yaptığım gibi, daha fazla dayanamayıp tabanları yağladım.

Eve vardığımda bir arkadaşım beni bekliyordu. Hoşbeşten sonra bana atıyla ormandan geçerken yolunu şaşırdığını, o sırada cins köpeğinin yanından ayrıldığını anlattı. Bayağı pahalı bir hayvanmış...

ECZACININ KARISI

Eğri büğrü birkaç sokağın oluşturduğu B. kasabası derin bir uykuya dalmış. Hava kıpırtısız, derin bir sessizlik var. Yalnızca uzaklarda, çok uzaklarda, herhalde kasabanın dışında, bir köpek ince kısık sesiyle havlayıp duruyor. Ortalık neredeyse aydınlanmak üzere.

Kasabada herkes uykuda. Yalnız kasaba eczanesinin sahibi Çernomordik'in genç karısı uyumamış. Üç kere uyumak için yatağa girmiş, üçünde de uyku tutmamış gözünü. Pencereyi açmış, sırtında yalnız gömlek, dışarısını seyrediyor. Nedense canı sıkkın, sıcaktan bunalıyor, içinde bir hüzün var. İnsana ağlamak arzusu veren, nedeni belirsiz bir hüzün bu. Kadın gerçekten ağlamak istiyor, ama bir yumru gelip gelip boğazına düğümleniyor. Onun birkaç adım gerisinde kocası Çernomordik duvara yaslanmış, tatlı tatlı horlamakta. Obur bir pire adamın burnunun kemerine yapışmış, habire kanını emiyor. O, bunu hissetmiyor bile, hatta keyifle gülümsüyor. Çünkü düşünde bütün kasaba halkının öksürüğe tutulduğunu, öksürük şurubu almak için eczaneye akın ettiklerini görüyor. Top atsan, iğne batırsan, gıdıklasan derin uykusundan uyandıramazsın...

Eczane[1] kasabanın ta kıyısında, onun için eczacının karısı uzaklara kadar her yeri görebiliyor. Önce gökyüzünün doğu kıyısı yavaş yavaş ağarıyor, sonra yangın kızıllığı vurmuşçasına kızıla boyanıyor. Uzaktaki fundalıktan ansızın kocaman, değirmi yüzlü ay yükseliyor. Ayın yüzü kıpkırmızıdır. (Fundalıktan çıkarken nedense utanmış gibidir.)

---

1 Eczane ile eczacının evi aynı yerdedir. (Ç.N.)

Gecenin sessizliğinde ansızın birtakım ayak patırtıları, mahmuz şakırtıları duyuluyor. Eczacının karısı «Herhalde subaylar emniyet amirinin evinden karargaha dönüyorlar.» diye düşünüyor. Biraz sonra sırtlarında beyaz subay ceketleriyle iki karaltı beliriyor. Birisi uzun boylu, şişman, öteki daha kısa boylu, zayıfça. Çit boyunca tembel tembel yürüyorlar, yüksek sesle bir şeyler konuşuyorlar. Eczanenin önüne gelince adımlarını yavaşlatıp pencereye bakmaya başlıyorlar.

Zayıfça olanı;

—Burnuma ilaç kokusu geliyor, diyor. Öyle ya, burası eczane. Nasıl unuturum, geçen hafta buradan hintyağı almıştım. Eczacı da ekşi suratlı bir herif, eşek çenesi gibi de kocaman bir çenesi var. Samson, Filistinlileri böyle bir çene kemiğiyle öldürmüştür herhalde.

Şişman subay kalın sesiyle;

—Evet, diyor, eczacı uyuyor. Eczacının karısı da uykudadır şimdi. Ah, Obtiosov, öyle güzel bir kadın ki, bilsen!

—Evet, görmüştüm, pek de hoşuma gitti. Doktor, ne dersiniz, o kadın böyle bir eşek çeneliyi sevebilir mi? Olur mu öyle şey?

Doktor eczacıya acıyormuş gibi içini çekerek;

—Yok, sevemez, dedi. Şimdi güzelimiz şu pencerenin arkasında uyuyordur. Optiosov, ha, bir düşünsen e! Sıcaktan kolunun birini yorganın üstüne atmıştır... Dudakları aralık... Bir bacağı yataktan sarkmış... Eczacı sahip olduğu hazinenin farkında mı ki! Onun gözünde ha kezzap şişesi, ha güzel bir kadın, hepsi bir...

Subay duraklıyor.

—Doktor, diyor, ister misiniz, şuraya girip bir şeyler alalım? Belki eczacının karısını da görürüz.

—Tam zamanını buldun sen de! Olur mu yahu?

—Neden olmasın? Geceleyin de ilaç vermek zorundadır bunlar. Hadi, girelim!

—Peki, senin dediğin olsun, bakalım!

Eczacı kadın perdenin arkasına sinmiştir, gene de çıngırağın hışırtılı sesini duyuyor. Duvara yaslanarak tatlı tatlı horlayan kocasına bir göz attıktan sonra sırtına hırkasını alıyor, çıplak ayaklarına terliklerini geçirdikten sonra eczaneye koşuyor.

Camlı kapının arkasında iki karaltı gözükmektedir. Kadın lambanın fitilini açıyor, kapıya doğru yürüyor. Artık ne can sıkıntısı kalmıştır, ne hüzün, ne ağlama isteği... Yüreği hızlı hızlı çarpmaktadır şimdi. Şişman doktor ile zayıf Obtiosov giriyorlar içeriye. Kadın onları dikkatle süzüyor. Koca göbekli doktor esmer, sakallı, hantal bir adamdır. En ufak harekette ceketi patlayacakmış gibi geriliyor, yüzüne terler basıyor. Bıyıksız subay ise pembe yanaklarıyla tıpkı bir kadına benziyor, İngiliz kamçısı gibi bükülgen bir görünüşü vardır.

Eczacının karısı eliyle hırkasının göğsünü kapatarak;

—Bir şey mi istiyorsunuz, baylar? diyor.

—Şey... bize on beş kapiklik nane hapı.

Kadın hiç acele etmeden rafların birinden bir kavanoz indiriyor, eczacı terazisinde istenen kadar nane hapı tartıyor. O sırada iki müşteri yiyecekmiş gibi bakışlarını kadının sırtına dikiyorlar: Doktor doymuş bir kedi gibi gözlerini kısarak, teğmen ise obur bir kedi gibi kocaman kocaman açarak...

Doktor:

—Doğrusu, eczanede kadının çalıştığını ilk kez görüyorum, diyor.

Eczacının karısı Obtiosov'un al yanaklarına kaçamak bir bakış fırlatarak;

—Bunda şaşacak ne var? Kocamın yamağı olmadığı için ona ben yardım ediyorum, karşılığını veriyor.

—Demek, öyle... Eczaneniz de pek hoş bir yer, doğrusu. Ne çok şişe var! Bu zehir şişeleri arasında dolaşmaktan korkmuyor musunuz? Abovv!

Eczacının karısı nane haplarını bir kağıda sarıp doktora veriyor. Obtiosov da ona beş rublelik kağıt para uzatıyor. Bir

dakika kadar sessizlik içinde geçiyor. Erkekler birbirine bakıp kapıya doğru bir adım atıyorlar, sonra durup bir daha bakışıyorlar.

Doktor;

—Bize on kapiklik karbonat verir misiniz? diyor.

Kadın önceki gibi gene tembel tembel elini rafa uzatıyor. O sırada Obtiosov parmaklarını kıpırdatarak;

—Sizde şöyle... insana canlılık veren, yani başka bir anlamda söylüyorum, bir şey var mı? diye soruyor. Soda filan olabilir.

—Vaar...

—Bin yaşayın! Siz kadın değil, bir meleksiniz! Üç şişe verin bize!

Kadın çabuk çabuk karbonatı bir kağıda sardıktan sonra kapının arkasında, karanlıkta gözden yitiyor. Doktor göz kırparak;

—Nefis bir parça! diyor. Böyle ananası Madera adasında arasanız bulamazsınız! Ama bir de şu horultuyu dinleyin! Eczacı beyefendi uyumak lütfunda bulunuyorlar.

Bir dakika sonra eczacının karısı geri dönüyor, tezgahın üstüne beş şişe soda koyuyor. Bodruma gitmiş gelmiştir, o yüzden yanakları al aldır, biraz da heyecanlı...

Kadın soda şişelerini açarken tirbuşonu yere düşürünce Obtiosov;

—Sss! Yavaş! diyor. Yoksa kocanızı uyandıracaksınız.

—Ne yapalım, uyanırsa uyansın!

—Öyle tatlı uyuyor ki, yazık olur. Düşünde sizi görüyordur... Hadi, sağlığınıza!

Sodasından içen doktor geğirerek;

—Şu kocalar öyle can sıkıcı yaratıklar ki, durmadan uyusalar iyi ederlerdi, diyor. Ah, sodanın yanında bir de kırmızı şarap olsaydı!

Kadın gülümsüyor.

—Onu da nereden çıkardınız?

—Şimdi ne güzel giderdi! Yazık ki, eczanelerde içki satılmıyor. Ama durun, siz ilaç olarak şarap satıyorsunuz, değil mi? *Vinum gallicum rubrum*[1] yok mu eczanenizde?

—Vaar.

—Tamam! Ondan verin bize. Hem de çabuk getirin şu kahrolasıyı!

—Ne kadar istiyorsunuz?

—*Quantum satis.*[2] Önce sodayla karıştırıp birer bardak verin. Ne diyorsun, Obtiosov? Önce sodayla, sonra *per se.*[3]

Doktor ile Obtiosov tezgaha yerleşiyorlar, şapkalarını çıkarıp içmeye başlıyorlar.

—Söylemek gerekirse berbat bir şarapmış bu! Vinum berbatisimum! Ancak şey... hanımefendinin huzurunda içilince kevser lezzetini alıyor. Biliyor musunuz, baştan çıkarıcısınız, bayan! İşte size, hayal öpücükleri benden!

Obtiosov da;

—Elinizi gerçekten öpmek için neler vermezdim, diye söze katılıyor. Şerefim üzerine söylüyorum. Yaşamımı bile verirdim!

Eczacının karısı kıpkırmızı kesilip ciddi bir tavır takınıyor.

—Siz neler saçmalıyorsunuz?

Doktor onu kaşlarının altından, kurnaz kurnaz süzüyor.

—Siz de az cilveli değilsiniz, hani! Gözleriniz sürekli ateş ediyor. Bam-bum! Kutlarım, siz kazandınız, biz de yenik düştük!

Kadın iki erkeğin gittikçe kızaran yüzlerine bakıyor, gevezeliklerini dinliyor, çok geçmeden kendisi de canlanıyor. Ah, ne güzel şeymiş neşelenmek! Onlarla konuşmak, gülmek, cilcilve yapmak daha çok hoşuna gidiyor. Hatta müşterilerin ısrarlarına dayanamayıp iki bardak şarap da o içiyor.

---

1 Kırmızı Fransız şarabı.

2 Yeteri kadar.

3 Saf. (Lat.)

—Siz subaylar, diyor, sık sık kasabaya gelseniz! Burada can sıkıntısından başka bir şey yok. Bazı günler patlayacak duruma geliyorum.

Doktor sanki dehşete kapılmış gibi;

—Beni şimdi can evimden vurdunuz! diyor. Böyle bir ananas... doğanın mucizesi... taşranın bu ıssızlığında... İnsanın inanası gelmiyor! Hani Gribodeyov ne demiş: «Kuş uçmaz, kervan geçmez bir yerde, Saratov'da!» Neyse, vakit epeyce geçti. Sizinle tanıştığıma çok memnun oldum! Çok! Borcumuz nedir, güzel bayan?

Kadın gözlerini tavana dikiyor; uzun uzun düşündükten, dudaklarıyla birtakım hesaplar yaptıktan sonra;

—On iki ruble, kırk sekiz kapik, diyor.

Obtiosov cebinden kabarık bir cüzdan çıkarıyor, kadının istediği parayı sayıp veriyor. Ayrılmak üzere elini sıkarken de;

—Kocanız uyuyor, diye mırıldanıyor. Tatlı rüyalar dileyelim ona.

—Bırakın gene bu saçmaları!

—Saçmalık neresinde bunun? Tam tersine, hiç de saçma değil! Shakespeare nasıl söylemiş: «İnsan gençken gönlü de gençse mutludur!»

—Elimi bırakır mısınız!

Uzun ayrılış sözlerinden sonra eczacının karısının elini öpmeyi başaran iki müşteri kararsız kararsız, sanki bir şey unutup unutmadıklarını düşünüyormuş gibi duralayarak eczaneden çıkıyorlar. Kadın hızlı adımlarla yatak odasına koşuyor, pencerenin önüne oturuyor.

Doktor ile teğmenin, eczaneden çıktıktan sonra isteksiz isteksiz yirmi adım kadar ilerlediklerini, sonra durup bir şeyler fısıldaştıklarını görüyor. Neler fısıldaşıyorlar acaba? Yüreği, şakakları küt küt atıyor. Ama nedenini kendisi de bilmiyor. Dışardaki iki kişinin fısıldaşırken onun yazgısına karar verdikleri düşüncesiyle yürek atışları hızlanıyor.

Beş dakika sonra doktor ötekinden ayrılıp yoluna devam

ediyor, teğmense geriye dönüyor. Geriye dönüyor ama ne yapacağına bir türlü karar veremiyor. Bir, kapının önüne gelip dikiliyor, bir oradan uzaklaşıp dolaşmaya başlıyor. Sonunda çekine çekine çıngırağı çalıyor.

Kadın, ansızın kocasının şöyle seslendiğini duyuyor:

—Kim o? Birisi mi geldi? Kapı çalınıyor, duymuyor musun? Ne biçim iştir bu?

Sonra kendisi kalkıp sabahlığını giyiyor; uyku sersemi, salına salına, terliklerini şıpırdatarak eczane bölmesine geçiyor. Kapıyı açarak;

—Bir şey mi istediniz? diye soruyor Obtiosov'a.

—Ece, bana on beş kapiklik nane hapı verir misiniz?

Eczacı hırıltılı sesler çıkararak, esneyerek, uyuklaya uyuklaya, dizini tezgaha vura vura rafa uzanıyor, kavanozu alıyor.

İki dakika sonra eczacının karısı Obtiosov'un eczaneden uzaklaştığını, birkaç adım attıktan sonra nane haplarını tozlu yola fırlattığını görüyor. O sırada doktor çıkıyor bir yerlerden, ikisi bir araya gelip elleriyle birtakım hareketler yapıyorlar, sonra sabah pusu içinde gözden yitiyorlar. Eczacının karısı yeniden yatmak için çabuk çabuk sabahlığını soyunan kocasına kinle bakıp;

—Ah, ne kadar mutsuzum! diyor. Ne kadar mutsuzum! Üstelik kimse bilmiyor!..

Acı göz yaşlarını tutamıyor artık.

O böyle ağlayadursun, kocası yorganını başına çekerek;

—On beş kapiği tezgahın üstünde unuttum, diyor. Lütfen al da kasaya koyuver.

Sonra derin bir uykuya dalıyor.

ŞARKICI KIZ

Şarkıcı kız yaşının daha genç, yüzünün daha güzel, sesinin daha gür olduğu bir tarihte hayranlarından Nikolay Petroviç Kolpakov'la birlikte yazlık evinin alt katında oturuyordu. Çok sıcak, boğucu bir hava vardı. Kolpakov yemeğini yeni bitirmiş, kötü cinsten bir şişe de Porto şarabı yuvarlamıştı; o yüzden keyfi pek yerinde değildi. İkisinin de canı sıkılıyor, dışarı çıkmak için havanın serinlemesini bekliyorlardı.

Ansızın kapının zili çaldı. Ceketsiz, ayaklarında terliklerle oturan Kolpakov yerinden fırladı, Paşa'ya sorarcasına baktı.

—Belki postacı gelmiştir, belki de arkadaşlarımdan biri dedi şarkıcı kız.

Kolpakov aslında kadının arkadaşlarından da, postacıdan da çekinmezdi, ama ne olur, ne olmaz diye giysilerini kucakladığı gibi arka odaya geçti; Paşa ise kapıya koştu. Ancak kapıyı açınca şaşırdı, çünkü gelen, ne postacı, ne de arkadaşlarından biriydi. Karşısında tanımadığı bir bayan duruyordu. Genç, güzel, iyi giyinmiş, kibar olduğu her halinden belli bir bayan. Yüksek merdivenlerden çıkmışçasına sık sık soluk alıyordu, yüzü solgundu.

—Bir şey mi istiyorsunuz? diye sordu Paşa.

Kadın hemen yanıt vermedi. Hole girdi, içerisini şöyle bir gözden geçirdi, hastaymış ya da yorgunluktan ayakta duramıyormuş gibi oradaki bir iskemleye çöktü, sonra usul usul dudaklarını kıpırdattı. Sanki bir şey söylemek istiyormuş da söyleyemiyormuş gibiydi. En sonunda ağlamaktan kızarmış iri gözlerini Paşa'ya çevirdi.

—Kocam burada mı?

—Kocanız mı? Ne kocası? diye sordu Paşa.

Korkudan elleri, ayakları buz kesmiş, titremeye başlamıştı.

—Benim kocam... Nikolay Petroviç Kolpakov.

—Hayır... hayır, hanımefendi... Ben... ben kimsenin kocasını tanımıyorum.

Bir dakika kadar sessizlik içinde geçti. Kadın birkaç kez mendilini solgun dudaklarına götürdü, heyecanını bastırmak için soluğunu tuttu. Paşa ise taş kesilmiş gibi duruyor, karşısındakine korkuyla, şaşkınlık içinde bakıyordu. Yabancı kadın garip bir biçimde gülümseyerek, kendinden emin bir sesle;

—Demek, burada değil, ha? dedi.

—Ki... kimi sorduğunuzu anlamadım, bayan!..

Kadın artık onu iğrenerek, nefretle süzüyordu.

—Aşağılık, rezil yaratık! Ahlaksız! Sefil! Anladınız mı, siz sefilin birisiniz? Bunları yüzünüze söylediğim için çok memnunum.

Paşa, bu uzun beyaz parmaklı, karalar giymiş, asık yüzlü kadının üzerinde kötü bir etki bıraktığını hissetti; dolgun kırmızı yanaklarından, burnunun üzerindeki benden, bir türlü yukarıya taranamayan kaküllerinden dolayı ona karşı büyük bir utanç duydu. Eğer cılız, pudrasız, kakülsüz olsaydı, karşısındaki gizemli kadından kendisinin hafif bir yaratık olduğunu saklayabilir; ondan böylesine korku, utanç duymazdı.

Kibar kadın;

—Kocam nerede? diye sordu. Her neyse, onun burada olup olmadığı pek önemli değil. Size asıl bildirmek istediğim, devletin parasını kullandığı için Nikolay Petroviç'in arandığıdır. Ele geçer geçmez tutuklanacak. Gördünüz mü yediğiniz haltı?

Ayağa kalktı, heyecandan odada dolaşmaya başladı. Paşa durumu kavramış değildi, korkuyla ona bakıyordu. Karşısındaki kadın ise birdenbire hıçkırarak ağlamaya başladı. Hıçkırıklarında hem üzüntü, hem de küçük düşürülmenin acısı vardı.

—Bugün bulup tutuklayacaklar, dedi. Onu bu durumlara kimin soktuğunu biliyorum. Seni aşağılık, bayağı yaratık! Sürtük, satılık mal! (Duyduğu tiksintiden dolayı dudakları çarpıldı, burnunun derisi buruştu.) Beni iyi dinleyin, sefil kadın! Karşınızda zayıf olduğumu biliyorum. Evet, benden daha güçlüsünüz. Ama unutmayın ki, beni de, çocuklarımı da koruyacak biri var. Tanrı her şeyi görür, adaletlidir. Döktüğüm göz yaşlarının, uykusuz geçen gecelerimin öcünü alacaktır. Bir gün gelecek, beni anımsayacaksınız! Evet, anımsayacaksınız!

Odaya gene bir sessizlik çöktü. Yabancı kadın odada bir aşağı, bir yukarı dolaşıyordu. Paşa ise hiç sesini çıkarmadan şaşkın şaşkın ona bakıyor, durumu hâlâ kavrayamıyor, onun korkunç bir şey yapmasını bekliyordu. Birdenbire ağlamaya başlayarak;

—Ben bir şey bilmiyorum, hanımefendi! dedi.

Yabancı kadın, gözleri çakmak çakmak;

—Yalan söylüyorsunuz! diye bağırdı. Her şeyden haberim var! Sizi çoktandır tanıyorum! Son bir aydır her gün size geldiğini de biliyorum.

—Geldiyse bundan ne çıkar? Benim gelenim gidenim çoktur. Zorla gelin, demiyorum ya; canı isteyen gelir, istemeyen gelmez.

—Bakın, yeniden söylüyorum: Devletin parasını harcadığı ortaya çıktı. Kendine ait olmayan bir parayı kullanmış. Sizin gibi biri için... sizin yüzünüzden işledi bu suçu. –Paşa'nın önünde durdu, kesin bir sesle– Beni iyi dinleyin! dedi. Sizin gibilerin ilkesi olmaz, sizler yalnız başkalarına kötülük etmek için yaşarsınız. Tek amacınız budur. Gene de içinizdeki insanlık duygularının hiç izi kalmayacak kadar alçalacağınıza inanmak istemiyorum. Nikolay Petroviç'in bir karısı, çocukları vardır. Onu yargılayıp sürerlerse karısıyla çocukları açlıktan ölürler... Anlıyor musunuz bunu? Onu da, bizi de sefil olmaktan, rezillikten kurtarmak için henüz bir çıkış yolu var. Bugün

dokuz yüz ruble yatırırsam tutuklanmaktan kurtulacak. Yalnız dokuz yüz ruble...

Paşa zor işitilir bir sesle;

—Hangi dokuz yüz ruble? dedi. Ben bilmiyorum, almadım bu parayı!

—Sizden dokuz yüz ruble filan istemiyorum, biliyorum, paranız yoktur. Ayrıca ne yapacağım sizin paranızı? Benim istediğim başka bir şey... Erkekler sizin gibilere değerli şeyler armağan ederler. Kocamın size aldığı o şeyleri bana geri verin, yeter!

Paşa yavaş yavaş durumu kavramaya başlamıştı.

—Hanımefendi, o bana bir şey almadı! diye ince bir çığlık attı.

—Öyleyse paralar nerede? Benim paralarımı da, kendisininkini de, devletinkini de harcamış. Nereye gitti bunca para? Tek başına nasıl harcar? Dinleyin beni, sizden rica ediyorum; demin çok sinirliydim, ileri geri konuştum. Ama özür diliyorum şimdi. Böyle davrandığım için benden nefret etmekte haklısınız. Eğer içinizde bir parça acıma duygusu varsa beni anlarsınız. Size yalvarıyorum, aldığınız armağanları geri verin!

Paşa omuzlarını silkti.

—Ya! Size seve seve verirdim, ama yalan söylüyorsam Allah beni kahretsin, beyefendi bana böyle şeyler getirmediler. İnanınız bana! –Utanır gibi oldu.– Evet, bir tarihte bana iki şey getirmişlerdi. İstiyorsanız onları size verebilirim.

Paşa tuvalet masasının gözünü çekti, bir altın bilezik ile yakut taşlı ince bir yüzüğü çıkarıp verdi.

—Buyurun!

Kibar bayan kıpkırmızı kesilerek titremeye başladı. Bu hareketi küçük düşürücü olarak algıladığı belliydi.

—Bana bunları niçin veriyorsunuz? dedi. Ben sizden sadaka istemiyorum... Durumunuzdan yararlanıp kocamdan, bu zayıf ve mutsuz adamdan kopardıklarınızı istiyorum... Per-

şembe günü ikinizi iskelede gördüğümde değerli broşlar, bilezikler takıp takıştırmıştınız. Buna göre masum kız rolü oynamaya gerek var mı? Size son kez söylüyorum, bana bunları verecek misiniz, vermeyecek misiniz?

Paşa artık öfkelenmeye başlamıştı.

—Ne biçim insansınız siz? Sizi temin ediyorum ki, Nikolay Petroviç'inizin başka bir şeyini görmedim. Bana ancak pasta filan getirirdi.

Yabancı kadın acı acı gülümsedi.

—Pasta falan, ha! Evinde çocukları aç, o size pasta getiriyor. Ee, mücevherleri vermeyecek misiniz şimdi?

Sorunun yanıtsız kalması üzerine kibar bayan oturdu, gözlerini bir noktaya dikerek koyu koyu düşünmeye başladı.

—Ben ne yapayım? diye mırıldandı. Eğer dokuz yüz rubleyi bulamazsam benim de, çocuklarımın da hali yaman. Şimdi bu aşağılık yaratığı öldüreyim mi, yoksa önünde diz çöküp yalvarayım mı?

Mendilini gözlerine götürdü, ağlamaya başladı.

—Kocamı sefahata siz sürüklediniz, onu mahveden sizsiniz. Öyleyse onu siz kurtarmalısınız. Ona acımanız yoksa çocuklar... çocuklarım... onların suçu neydi?

Paşa'nın gözlerinin önüne sokakta açlıktan ağlayan küçük çocuklar geldi, o da ağlamaya başladı.

—Ben ne yapabilirim, hanımefendi? dedi hıçkırıklar arasında. Size göre ben aşağılık bir yaratığım, Nikolay Petro-viç'in parasını ben yedim. Tanrı tanığım olsun, size yeminle söylüyorum, ondan çıkar sağlamamışımdır. Bizim korodaki şarkıcı kızlardan yalnızca Motya'nın zengin bir dostu vardır. Geri kalan hepimiz karnımızı peynir ekmekle doyururuz. Nikolay Petroviç iyi öğrenim almış, görgülü bir beyefendidir, o nedenle onu evime kabul ediyorum. Zaten biz başka türlü hareket edemeyiz.

—Mücevherleri istiyorum, mücevherleri! Onları bana

verin! Bakın, ağlıyorum, önünüzde küçülüyorum. İsterseniz diz çöküp yalvarayım!

Paşa korkudan bir çığlık atıp «hayır» anlamında ellerini salladı. *Piyestekiler gibi* soylu sözler söyleyen bu soluk yüzlü, güzel bayanın kendini yüceltip onu küçük düşürmek için gururundan, kibarlığından önünde diz çökeceğini anlamıştı.

—Peki, peki, dedi. Vereceğim. Yalnız şu kadarını bilin ki, bunları Nikolay Petroviç'ten değil, beni görmeye gelen başkalarından aldım. Siz nasıl kabul ederseniz artık...

Paşa konsolun üst çekmecesini açtı, oradan elmas bir iğne, mercan bir kolye, birkaç yüzük ile bilezik çıkardı: bunları kibar bayana uzattı.

—İşte, aralarında kocanızın verdiği tek mücevher yoktur, ama istiyorsanız alın. –Önünde diz çökülmek tehdidiyle gururu incinmişti.– Alın, zengin olun! Siz Nikolay Petroviç'in yasal karısı, soylu bir kadınsanız niçin onu dizinizin dibinden ayırdınız? Demek oluyor ki... Evet, ben onu çağırmış değilim, kendi isteğiyle geldi.

Soylu kadın gözyaşları arasından uzatılan mücevherlere baktı.

—Hepsi bu kadar değil, dedi. Toplasan hepsi beş yüz ruble tutmaz.

Paşa sinirli bir hareketle çekmeceden altın saatler, altın bir sigara tabakası, kol düğmeleri çıkarıp fırlattı. Ellerini yana açarak:

—Verecek başka şeyim kalmadı! İsterseniz kendiniz arayın! diye bağırdı.

Kibar kadın içini çekti, titreyen elleriyle mücevherleri bir mendile sardı, tek söz söylemeden, hatta başıyla selam bile vermeden çıkıp gitti.

O anda arka odanın kapısı açıldı, Kolpakov girdi içeriye. Yüzü kireç gibiydi, az önce ağzına acı bir şey almışçasına başını sinirli sinirli sallıyordu, gözlerinde yaşlar vardı. Paşa ona doğru atıldı.

—Bana hangi mücevherleri aldınız? Söyler misiniz, ne zaman, kaç tane?

Kolpakov başını sallayarak;

—Mücevher mi? diye söylendi. Bırak şu mücevherleri! Senin karşında nasıl göz yaşı döktü, nasıl alçaldı! Aman Tanrım!

Paşa bir yandan bağırıyordu:

—Soruyorum size, bana hangi mücevherleri aldınız?

—Tanrım, o namuslu, onurlu, temiz kadın şunun... şu kızın önünde dize gelip yalvarmak istedi! Onu bu duruma ben getirdim! Buna ben izin verdim!

Başını ellerinin arasına alarak inledi.

—Hayır, kendimi hiçbir zaman bağışlamayacağım! Bağışlayamam! –Tiksintiyle– Çekil karşımdan, pis yaratık! –Titreyen elleriyle Paşa'yı iterek geri geri gitti.– Diz çökmek istedi! Hem de kimin önünde? Senin, senin önünde! Aman Tanrım!

Sonra çabuk çabuk giyindi, Paşa'dan iğreniyormuş gibi ona dokunmamaya çalışarak kapıya yürüdü, çekip gitti.

Paşa kendini yatağın üstüne attı, ağlamaya başladı. Düşünmeden verdiği mücevherlerine mi acısın, yoksa karşılaştığı aşağılamaya mı? Üç yıl önce durup dururken bir tüccardan dayak yiyişini anımsadı, hıçkırıkları daha bir yükseldi.

TEDİRGİN KONUK

Orman korucusu Artem'in yana kaymış, alçak kulübesinde duvara asılı, isten kararmış, kocaman kutsal tasvirin altında iki kişi oturmaktaydı. Bunlardan biri kısa boylu, buruşuk yüzlü, sakalı boynundaki sık kıllarla başlayan, sıska mı sıska bir ihtiyar olan Artem; ikincisi ise kırmızı bir gömlek ile iri balçık çizmeleri giyen, genç, çam yarması gibi bir avcıydı. Üç bacaklı bir sehpa vardı ikisinin arasında, sehpanın üzerinde bir şişe duruyordu, şişenin ağzına ise tembel tembel yanan bir mum sokulmuştu.

Dışarda, gecenin karanlığında sonu çoğunlukla yağmurlu, sert bir fırtınayla biten, acı bir rüzgar esiyordu. Rüzgar öfkeli öfkeli ulurken yana eğilen ağaçlar da ağrılı hastalar gibi inliyordu. Pencerenin tek camına kağıt yapıştırılmıştı. Dallardan kopan yapraklar gelip gelip kağıda çarpıyordu.

Kırpışmayan, sanki korku dolu gözlerini karşısındaki avcıya diken Artem ince, kısık sesiyle;

—Bak, Ortodoks kardeşim, sana ne söyleyeceğim, dedi. Ben ne kurtlardan, ne vahşi hayvanlardan, ne de cadılardan korkarım; tek korktuğum şey insanlardır. Vahşi hayvanlara karşı kendini silahla, eline geçirdiğin başka bir şeyle savunabilirsin, ama kötü insandan hiçbir biçimde korunamazsın.

—Orası öyle... Vahşi hayvana ateş etmenin sakıncası yoktur, gelgelelim bir hayduda ateş ettiğin zaman sorumlusu sen olur, Sibirya'yı boylarsın.

—İşte şurada neredeyse otuz yıldır devlete hizmet ediyoruz. Ancak kötü insanlardan çektiklerimi anlatmakla bitiremem. Kimler gelip geçmedi ki şu kulübeden! Burada çevremiz

açıktır, yol üzerindeyiz, o nedenle her yola çıkan kör şeytan bizim buraya uğrar. Adamların hepsi de sanki haydut. Ne selam var, ne sabah; şapkalarını başlarından alıp istavroz çıkarmadan «Biraz ekmek ver, babalık!» diye söze başlarlar. Herkese ekmeği nereden bulurum? Hem ne hakları var? Karşına çıkan her sarhoşu doyuracak bir milyoner miyim ben? Belli... adamların içi kötülük dolu... dinleri imanları yok... senin ne durumda olduğunu düşünmeden «Ekmek!» diye tuttururlar. İster istemez verirsin. Verme de göreyim, başına ne çorap örüyorlar! Öyleleri çıkar ki karşına, omuzları tam bir arşın, yumrukları nah senin şu çizmeler gibi!.. Oysa beni görüyorsun, ufacık bir adamım... Küçük parmaklarıyla işimi bitirirler. Herif verdiğin ekmeği zıkkımlanır, sonra kulübenin ortasına yan gelip yatar. Sana teşekkür de etmez... Aralarında para isteyenler bile çıkar. «Paraları çıkar, babalık!» der dururlar. Bende para ne gezer? Nereden bulabilirim ki?..

Avcı alayla gülümsedi.

—Orman korucusunun nasıl parası olmaz? Aylık alıyorsun, gizli gizli de ağaç satıyorsundur.

Artem avcıya yan yan baktı, sakalı saksağanın kuyruğu gibi hopladı.

—Bana böyle sözler söyleyecek yaşta değilsin sen daha. Ağzından çıkanlar yüzünden günaha gireceksin. Nerelisin, bakalım, önce onu söyle! Kimlerden oluyorsun?

—Viazovka köyündenim, muhtar Nefeda'nın oğluyum.

—Demek, tüfekle caka satıyorsun... Çocukken ben de severdim tüfekle oynamayı. Of, günahkar başımız, of! –Esnedi.– Sonumuz iyi gelmeyecek! Yeryüzünde iyi adam az, kötüler, cana kıyıcılar her yerde kol geziyor!

—Sen sanki benden de korkuyor gibisin...

—Şunun dediğine bak! Senden niçin korkacakmışım? Gözlerim görmüyor mu? Anlamıyor mu sanıyorsun beni? İçeri girince istavroz çıkardın, adam gibi selam verdin. Birkaç kuru lokmamı yesen ne çıkar? Helal olsun sana! Bekar adamım ben,

fırını yakmıyorum, semaveri de sattım. Yoksulluktan et gibi şeyler bulundurmuyorum, ama ekmek istersen başım üstüne!

O sırada sıranın altından bir hırlama duyuldu, bunun ardından da ince bir miyavlama. Artem irkildi, bacaklarını topladı, avcıya sorarcasına baktı.

—Benim köpek senin kediyi sıkıştırıyor, dedi avcı. –Sıranın altına doğru sertçe çıkıştı.– Kesin sesinizi! Hoşt! Sopayı yersiniz, ha! Senin kedi de amma sıskaymış, be amca! Şuna bak, bir deri, bir kemik!

—Çok kocadı. Gebermesi yakın... Demek oluyor ki, Viazovka'dansın, oğul?

—Göründüğü kadarıyla beslemiyorsun hayvanı. Kedidir ama o da can taşıyor. Acımak gerekir...

Artem avcının söylediklerini işitmemiş gibi yaptı.

—Sizin köyün insanları pek temiz insanlar sayılmaz, dedi. Bir yılda iki kez kiliseyi soydular. Bunların hepsi dinsiz, değil mi? İnsanlardan korkmadıkları gibi Tanrı'dan da korkmuyorlar. Tanrı'nın evi soyulur mu? Hepsini asmak gerekir. Eskiden valiler bu gibileri cellatlara teslim ederlerdi.

—Böylelerini assan da, kessen de bir şey değişmez. Kötü insanların ruhundan kötülüğü ne yapsan çıkaramazsın.

Korucu içini çekti.

—Meryem anamız. Sen bizleri koru! Bizleri düşmanlardan, kötülüklerden sakın! Geçen hafta Volovı Zaymişe'de bir orakçı bir başkasının karnını orakla deşmiş. Ölmüş adam, kurtaramamışlar. Tanrım, ne yüzünden oldu bunlar, biliyor musun? Adamlardan biri meyhaneden çıkmış, gidiyormuş, meyhaneden sarhoş çıkan öbür orakçıyla karşılaşmış...

Korucuyu dikkatle dinleyen avcı titredi, başını ileri uzattı, kulak kabarttı.

—Dur! Birisi mi bağırıyor, nedir!

Avcı ile korucu gözlerini karanlık pencereye dikerek dikkat kesildiler. Her gergin bekleyiş içindeki kulağın dışardaki şamatanın içinden seçebileceği birtakım sesler geliyordu; an-

cak bunun bir yardım çağrısı mı, yoksa fırtınanın bacadaki uğultusu mu olduğu anlaşılmıyordu. Derken, bora olanca hızıyla çatıya yüklendi, cama yapıştırılı kağıdı çatırdattı, «İmdat!» çığlığı açıkça duyuldu.

Yüzü sapsarı kesilen avcı ayağa kalktı.

—İti an, sopayı yanına koy! Birini soyuyorlar!

Kulübenin içinde dolaşmaya başladı, gözlerini amaçsızca pencereye dikti.

—Şuna bak, ne gece! Göz gözü görmüyor! Tam soygun zamanı! İşittin mi? Gene bağırdılar!

Orman bekçisi gözlerini tasvire dikti, oradan avcıya çevirdi, korkulu bir haber karşısında tüm gücünü yitiren bir adam tavrıyla oradaki sıraya çöktü.

—Ortodoks kardeşim, dedi ağlamaklı bir sesle. Aralığa çık da kapının arkasını sürgüle! Işığı da söndürsek iyi olur!

—Niçin böyle yapmamı istiyorsun?

—İnsanlar belli olmaz, bakarsın, buraya geliverirler. Ah, günahkar başımız!

—Yardıma gitmemiz gerekirken sen kapıyı sürgülememizi söylüyorsun. Akıl mı seninkisi? Hadi, gidelim!

Avcı böyle diyerek tüfeğini omuzladı, şapkasına davrandı.

—Giyin çabuk, tüfeğini al! Gel buraya Fliorka! İsi! Fliorka!

Setter ile zağar karışımı, uzun kulakları çentik çentik olmuş bir köpek sıranın altından çıktı. Sahibinin ayaklarının dibinde gerindikten sonra kuyruğunu sallamaya başladı.

Avcı;

—Daha ne oturuyorsun? dedi korucuya. Gelmiyor musun benimle?

—Nereye gelecekmişim?

—Dışardakinin yardımına.

Beriki elini salladı, büzüştü.

—Yok, canım! Ne işim var?

—Niçin gelmek istemiyorsun, söyler misin?

—Deminki korkunç konuşmalardan sonra bu karanlıkta dışarı adımımı atmam! Tanrı yardımcısı olsun! Ormanda neler görmedim ben!

—Niçin korkuyorsun, anlamadım ki! Elinde tüfeğin var... Gel, hadi, terslik etme! Tek başıma ben de çekiniyorum, ikimiz gidersek iyi olur. Bak, işittin mi? Gene bağırdılar. Kalk, haydi!

—Delikanlı, neden anlamak istemiyorsun? Ben kendi ölümüne gidecek bir adama benziyor muyum?

—Ya! Demek, gitmiyorsun?

Korucu susuyordu. Dışardaki çığlığı duymuş olacak ki, köpek acı acı havladı.

Öfkeden gözleri ateş saçan avcı;

—Gitmiyor musun? diye bağırdı bir daha.

—Amma da belaya çattık! Gideceksen kendin git!

—Seni namussuz! İsi, Fliorka!

Avcı böyle diyerek dışarıya fırladı, kapıyı kapatmadan çekti gitti. Açık kalan kapıdan rüzgar sökün etti içeriye, mum alevi birkaç kez yalpaladı, son bir parlayışın ardından tümüyle söndü.

Korucu kalkıp kapıyı kapattı: o sırada orman açıklığındaki su birikintilerinin, çevredeki çamların, avcının uzaklaşan karartısının keskin bir şimsek ışıltısıyla parladığını gördü. Uzaklarda bir yıldırım şakırdadı.

—Tanrım, sen bizi koru! dedi korucu. Ne biçim fırtına bu?

Kalın sürgü demirini yuvasına soktuktan sonra fırının üzerine uzandı, örtüyü başına çekti. Gocuğun altında yatıp kulak kesilerek dinlediği sırada artık insan çığlığı gelmiyordu, ama gök gürültüsünün gittikçe şiddetlendiğini, gümbürtülerin art arda sıralandığını açıkça işitiyordu. Bu arada rüzgarın savurduğu iri yağmur damlaları pencerenin camını, cama yapıştırılan kağıdı dövmekteydi.

Avcının yağmurda sırıl sıklam ıslandığını, durmadan kütüklere çarpıp tökezlediğini gözünün önüne getirerek, «Kör

şeytana uydu! Şimdi korkudan dişleri takırdıyordur!» diye geçirdi içinden.

Aradan on dakika bile geçmemişti ki, ayak seslerinin ardından kapı şiddetle yumruklandı.

—Kim o? diye bağırdı korucu.

—Benim. Aç kapıyı!

Gelen avcıydı. Orman bekçisi fırından aşağı indi, el yordamıyla mumu bulup yaktı, kapıyı açmaya gitti. Avcı ile köpeği iliklerine değin ıslanmışlardı. Yağmurun en hızlı zamanında dışarda dolaştıkları için sıkılmamış çamaşır gibi su sızıyordu üzerlerinden.

—Neymiş o? diye sordu korucu.

Avcı soluk soluğa;

—Arabasıyla giden bir köylü kadını yoldan çıkıp çalılara saplanmış, dedi.

—Aptal karı! Çok korkmuş olmalı... Arabasını kurtardın mı bari?

—Senin gibi alçaklara yanıt verecek değilim!

Avcı böyle diyerek ıslak şapkasını sıranın üstüne attı.

—Şimdi senin kim olduğunu iyice anladım. Sen bayağının, en adi adamın birisin! Orman bekçisisin üstelik, o yüzden sana aylık veriyorlar! Meğer ne aşağılıkmışsın!

Fırına doğru suçlu suçlu yürüyen korucu yukarıya tırmanıp yattı. Sıraya oturan avcı ise bir an düşündükten sonra üstündeki ıslak giysisini çıkarmaksızın oraya boylu boyunca uzandı. Biraz sonra kalktı, mumu söndürdü, yeniden yattı. O sırada düşen bir yıldırımın gümbürtüsüyle birlikte yerinde döndü, tükürdü, kendi kendine homurdandı:

—Korkuyormuş, hergele!.. Kadını oracıkta kesselerdi ne olacaktı? Orman bekçisinden başka kim koruyacak onu? Üstelik yaşını başını almış, vaftiz edilmiş bir Hıristiyan! Yok canım, domuzun teki bu!

Orman bekçisi boğazını temizledi, içini çekti. Karanlıkta

silkelenen Fliorka'nın üstünden sıçrayan damlalar her yere saçıldı.

—Demek, kadıncağızı oracıkta kesselerdi aldırmayacaktın? Allah cezamı versin, senin böyle biri olduğunu anlayamadım!

Avcının bu sözlerinden sonra ortalığa bir sessizlik çöktü. Fırtına bulutu geçip gitmişti, gök gürlemeleri uzaklardan geliyordu, ancak yağmur yağıyordu durmadan. Sessizliği gene avcı bozdu.

—Yardım isteyen sen olsaydın buna ne derdin acaba? Kimse yardımına gelmese, domuz herif, hoşuna gider miydi? Ne kadar alçakmışsın, şimdi iyice anladım.

Uzun bir sessizlikten sonra avcı yeniden başladı:

—İnsanlardan korktuğuna göre bir sürü paran var demektir. Yoksul olsan niçin korkacaksın ki?

Artem fırının üstünden hırıltılı sesiyle şöyle dedi:

—Söylediğin bu sözler için günaha giriyorsun. Para bende ne arasın?

—Yok, canım! Senin gibi alçaklarda para bulunur. İnsanlardan niçin korkuyorsun, söyler misin? Demek ki, var. Aklın başına gelsin diye tutup seni bir güzel soymalı.

Artem sessizce fırının üstünden indi, mumu yaktı, tasvirin altına oturdu. Yüzü sapsarıydı, gözünü avcıdan ayırmıyordu.

Avcı doğruldu.

—Yok, yok, soyacağım seni. Soymayacağımı mı sandın? Senin gibilere iyi bir ders vermek gerekir. Söyle şimdi, paralar nerede?

Artem ayaklarını altına aldı, gözlerini kırpıştırmaya başladı.

—Söyle hadi, ne büzüşüp duruyorsun? Paraları nereye sakladın? Dilini mi yuttun, be adam? Niçin susuyorsun?

Avcı bir sıçrayışta Artem'in yanına vardı.

—Gözlerini kukumav gibi dikip durma! Sökül paraları! Yoksa şu tüfekle ateş ederim!

—Sen de amma üstüme vardın! Niçin yapıyorsun bunları? Tanrım görmüyor mu sanıyorsun? Sonunda cezanı çekeceksin. Benden para istemeye hakkın yok!

Avcı Artem'in ağlamaklı suratına baktı, yüzünü buruşturdu, öfkeyle şapkasını başına geçirdikten sonra tüfeğine davrandı.

—İnsan şu suratına bakmaya iğrenir! dedi dişlerinin arasından. Gözüm görmesin seni! Pis kulübende geceleyecek değilim. Hadi. Fliorka!

Tedirgin konuk kapıyı çarparak çıktı gitti. Artem onun arkasından sürgüyü sürdü, ıstavroz çıkardı, yerine yattı...

KOCA

Manevralara katılan N. süvari alayı geceyi geçirmek üzere K. kasabasında konakladı. Bir askeri birliğin kasabalarında gecelemeye karar vermesi gibi bir olay oranın insanları üzerinde her zaman heyecan verici, hülyalı bir etki bırakır. Satamadıkları bayat sucukları, raflarda yıllardır beklemekten paslanmış «en iyi cins» sardalye konservelerini elden çıkarmayı düşleyen bakkallar, meyhaneciler, bütün esnaf gece boyunca dükkanlarını açık tutarlar. Askerlik şubesi başkanı, yardımcısı, bölgenin garnizon subayları en güzel üniformalarını giyerler, polis örgütü büyük bir telaşa düşer, kadınlara tuhaf bir şeyler olur...

Alayın yaklaştığını işiten kadınlar ellerindeki reçel taslarını bırakıp dışarıya sökün ettiler. Üstlerinin-başlarının döküldüğüne, saçlarının-başlarının dağınıklığına bakmaksızın soluk soluğa yollara düştüler, rap rap yürüyen askerlerin ayak seslerine kulak verdiler. Solgun, hülyalı yüzlerine bakınca onların duydukları marşın askerlerin borularından değil. göklerden geldiğini sanırdınız.

—Alay geliyor! Alay geliyor! diye bağırdılar büyük bir sevinçle.

O gün oraya rasgele uğrayıp ertesi sabah şafakla birlikte yoluna devam edecek olan alay onların ne işine yarayacaktı, dersiniz?

Subaylar kasabaya geldikten sonra meydanda toplanıp, elleri arkalarında geceyi geçirecekleri ev işini görüşedursunlar, kasabanın ileri gelenlerinin karıları soylular başkanının konağında alayın subaylarının dedikodusunu yapmaktaydılar. Nereden öğrendilerse, alay komutanının evli olduğunu, ama

karısından ayrı yaşadığını, kurmay başkanının hanımının her yıl ölü çocuk dünyaya getirdiğini, komutanın yaverinin bilmem hangi kontese gönül verdiğini, hatta bir keresinde intihara kalkıştığını öğrenmişlerdi. Onlardan ne gizlenebilirdi ki zaten? Pencereden asteğmen Rımzov'un kırmızı gömlekli, çopur emirerini görür görmez onun, komutanı için İngiliz viskisi aradığını anladılar hemencecik. Daha subaylara göz ucuyla, arkadan bakmışlardı, ama bir tanesinin bile yakışıklı, ilgi çekici olmadığını biliyorlardı. Gene de aralarında anlaşıp garnizon komutanı ile kulüp başkanını yanlarına çağırdılar; o akşam her ne pahasına olursa olsun müzikli, danslı bir toplantı düzenlemeleri için gerekli talimatı verdiler.

Bayanların isteği yerine getirilmeden olamazdı. O akşam saat dokuzda kulübün önündeki sokakta askeri bando gümbür gümbür çalıyor, içerde ise subaylar K. ilçesinin kadınlarıyla dans ediyorlardı. Kadınlar kanat takmış gibiydiler. Dansın, müziğin, mahmuz şakırtısının etkisiyle gelip geçici ahbaplığın çekiciliğine kapılmışlar; sivil kocalarını unutmuşlardı. Yalnız kocaları değil, babaları da geri plana itilip yoksul kulüp büfesinin önünde kendi başlarına kalmışlardı. Giyinmesini bilmeyen, içki düşkünü, basurlu kaymakamlık memurları, mal müdürleri, hapisane gardiyanları kendi zavallılıklarını anlayıp geriye çekildiler; karılarının, kızlarının çevik, tığ gibi teğmenlerle dans edişlerini seyre koyuldular.

Bu kocalar arasında saçlarını kısacık kestiren, iri kafalı, kalın, sarkık dudaklı, dar görüşlü, kindar bakışlı bir adam olan, tekel memuru ayyaş Kiril Petroviç Şalikov da vardı. Kiril Petroviç bir zamanlar şarkı söyler, üniversitede Pisarev, Dobrolyubov[1] üzerine dersler verirmiş, ama şimdi sıradan bir memurdan başka bir şey olmadığını belirtmekle yetiniyor.

Adamcağız kapı pervazına yaslanarak ayakta dikiliyor, karısı Anna Pavlovna'dan gözlerini ayırmıyordu. Karısı otuz

1 XIX. yüzyıl Rus yazarları.(Ç.N.)

yaşlarında, uzun burunlu, sivri çeneli, takıp takıştırmış, yüzünü bol bol pudralamış, ufak tefek, esmer bir kadındı. Ara vermeden öyle çılgıncasına dans ediyordu ki, yorgunluktan soluk soluğa kaldı bir süre sonra. Ancak bedensel bir yorgunluktu onunkisi, ruhsal değil. Bütün gövdesi uyum içindeydi, bu işten büyük zevk aldığı görülüyordu. Göğüsleri hop hop hopluyor, yanaklarında kırmızılıklar oynaşıyor, akıcı hareketleri kesintisiz birbirini izliyordu. Onu görenler eski günlerinde; enstitüde okuduğu, bir baronla ya da prensle evleneceğini hayal ettiği o coşku dolu, neşeli günlerinde dans ettiğini düşünürdü.

Tekel memuru bir yandan onu izliyor, bir yandan öfkeyle suratını buruşturuyordu. Kıskançlık duyduğu söylenemezdi, ancak birincisi, dans edenler yüzünden kağıt oynayacak yer kalmadığı, ikincisi, üflemeli çalgılara katlanamadığı, üçüncüsü, subayların onun gibi sivillere tepeden bakıp onları adam yerine koymadığı, dördüncüsü ve en önemlisi de karısının yüzünde büyük bir mutluluk okuduğu için bu işten hiç hoşnut değildi. Karısına baktıkça zıvanadan çıkıyordu.

—Şunun yediği naneye bakın! diye homurdandı. Neredeyse kırk yaşına bastı, ne yüz kaldı, ne tazelik; gelin görün ki, sürüp sürüştürmüş, saçlarını kıvırmış, korse takmış!.. Şunun cilvelerine, kırıtmalarına ne demeli? Kendini dünyanın en güzel kadını sanıyor, haspa!

Öte yandan Anna Pavlovna kendini öylesine dansa vermişti ki, dönüp de kocasına baktığı yoktu.

—Ne yaparsınız, biz kocalar kadro dışı kaldık! diye söylendi tekel memuru. Bizler şimdi kasaba ayılarıyız, onların işine yaramayız! Şimdi kendisini kraliçe sanıyordur, kim bilir! Subayların başını döndürecek, onlara aşık olmaya hazır!

Mazurka sırasında tekel memurunun öfkeden suratı çarpıldı. Karısı fırlak gözlü, şakak kemikleri Tatarlarınki gibi çıkık, esmer bir subayla dans ediyordu. Tatar suratlı, somurtkan subay öyle ciddi dans ediyor, bacaklarını, dizlerini öyle ciddi ciddi kıvırıyordu ki, onu ipleri çekilerek oynatılan oyuncak

palyaçolara benzetebilirdiniz. Anna Pavlovna ise yüzü solgun, gözleri arkaya kayınış, büyük çarpıntılar içinde hoplayıp zıplarken sanki ayakları yerden kesikmiş, kendisi kasaba kulübünde değil, çok çok uzaklarda bir yerde, bulutların üzerindeymiş gibi havalarda uçuyordu. Yalnız yüzü değildi mutluluğunu anlatan, bütün bedeni bir çeşit coşku içindeydi. Tekel memuru daha fazla dayanamadı; karısının mutluluğuyla alay etmek, ona kendini unuttuğunu, yaşamın, coşarak dans ettiği sırada sandığı gibi güzel olmadığını göstermek istiyordu.

—Bu neşeli gülücüklerin hesabını soracağım senden! diye söylendi. Sen ne enstitülüsün, ne de küçük bir kız çocuğusun! Eski surat eski suratlığını bilmeli!

Küçük küçük kıskançlıklar, alınganlıklar, ufak ilçe memurlarının içkiden, bir köşeye itilmişlikten dolayı onları için için kemiren kırgınlıkları ruhunda kaynaşıp duruyordu... Mazurka dansı bitince salona girerek doğrudan doğruya karısının yanına yöneldi. Anna Pavlovna o sırada kavalyesiyle birlikte oturmuş; bir yandan yelpazesini sallıyor, bir yandan da cilveli cilveli göz süzerek Petersburg'da bir zamanlar ne güzel danslar ettiğini anlatıyordu. (Petersburg sözünü söylerken dudaklarını yürek biçiminde büzerek «Pütürbürg» demesi görülmeye değerdi.)

Tekel memuru karısına yaklaşarak:

—Anyuta, kalk eve gidiyoruz! dedi.

Adamı karşısında gören kadın önce bir kocası olduğunu yeni anımsamışçasına irkildi, sonra utancından kıpkırmızı kesildi. Çünkü tekel memuru her zamanki gibi sarhoştu, mahkeme duvarı gibi somurtkan suratlıydı.

—Kalk, eve gidiyoruz! diye yineledi adam.

—Niçin? Daha vakit erken!

Adam suratını daha bir astı, sözleri bastıra bastıra söyleyerek;

—Benimle eve gelmeni rica ediyorum! dedi.

Kadın kaygılandı.

—Ama niçin? Bir şey mi oldu yoksa?

—Hayır, hiçbir şey olmadı, ama ben derhal benimle birlikte eve gelmeni istiyorum. İsteğimi belirttim sana, lütfen sözü daha fazla uzatma!

Anna Pavlovna kocasından korkmazdı, ancak dans ettiği erkekten utanıyordu. Subay şaşkın, alaylı bakışlarla kocasını süzmekteydi. Kadın yerinden kalktı, kocasıyla birlikte yana çekildi.

—Neler saçmalıyorsun, bakalım? dedi sert sert. Niçin seninle birlikte gelecek mişim? Görmüyor musun, saat on bir bile değil!

—Ben öyle istiyorum, hepsi bu kadar! Benimle birlikte geleceksin, tamam mı?

—Saçmalamayı bırak! Eğer çok istiyorsan kendin git!

—Madem öyle, ben de rezalet çıkarırım!

Tekel memuru karısının yüzündeki mutluluk duygusunun yavaş yavaş silindiğini, kadının utanarak acılar içinde kıvranmaya başladığını gördü; bundan dolayı yüreği rahatlamış gibi oldu.

—Beni niçin yanında istiyorsun? diye sordu Anna Pavlovna.

—Niçini miçini yok! Gidip evinde oturmanı istiyorum! Tek istediğim bu, anladın mı?

Kadın önce onu dinlemeye yanaşmadı, sonra yarım saat daha kalmasına izin vermesi için yalvarmaya başladı. Bunun ardından, kendisi de niçin yaptığını bilmeden özür diledi, yeminler etti... Bütün bunları çevresindekiler aralarında geçenleri anlamasınlar diye alçak sesle, gülümseyerek söylüyordu. İstediği yarım saat on dakikaya, beş dakikaya düştü, ama tekel memuru ayak diriyordu.

—Kalacağım diyorsan kal! Ama rezaleti de göze al! diyerek kestirip attı.

Kocasıyla konuştuğu bu süre içerisinde Anna Pavlovna zayıflayıp çökmüş, yaşlanmış gibiydi. Yüzü solgun, dudaklarını

ısırıp ağlamamaya çalışarak evin holüne yürüdü, giyinmeye başladı.

Öbür bayanlar;

—İki gözüm, nereye böyle? Niçin acele ediyorsunuz? dediler.

—Başım biraz ağrıyor da...

Kulüpten çıktıktan sonra karı-koca eve kadar konuşmadan yürüdüler. Karısı önde giderken tekel memuru arkadan onun üzüntüden, küçük düşürülmekten kamburlaşan sırtına bakıyor; kulüpte onu çileden çıkaran mutluluğunu gözünün önüne getirerek artık böyle bir mutluluk kalmadığı için yaptıklarından dolayı gurur duyuyordu. Bir yandan içini kıvanç dolduruyor, bir yandan da bir şeyin eksikliğini hissediyordu. Şimdi geriye dönse de oradaki herkesin kendi çektiği acıları, sıkıntıları çekmesini sağlasa içi biraz daha rahatlayacaktı. Yaşamın hiçliğini, tekdüzeliğini onlar da hissetsinlerdi. İşte şimdi kendisi karanlık sokaklarda yürürken olduğu gibi, vıcık vıcık çamurun ayakları altında şakırdadığını duysunlar, yarın sabah uyandıklarında votkadan, kağıt oyunlarından başka yaşamlarında yeni bir şey olmadığını anlasınlardı... İşte böylesine berbat bir yaşamdı onlarınki?

Anna Pavlovna da zorlukla yürüyordu. Bir yandan da kulüpteki dansların, müziğin, konuşmaların, gürültünün, parlak ışıkların etkisindeydi. Hem yürüyor, hem de Tanrı'nın onu niçin cezalandırdığını soruyordu. Büyük acılar, kırgınlıklar içindeydi, arkadan gelen kocasının ağır adımlarına karşı yüreğinde nefret duyguları kabarıyordu. O anda tek isteği en aşağılayıcı, yaralayıcı sövgüyü bulup bunu kocasının yüzüne haykırmaktı, gelgelelim onun hiçbir sövgüye aldırmayacağını da biliyordu. En yakası açılmadık küfürler vız gelirdi şimdi ona. Bu duruma göre acısını dindirecek bir şey yoktu onun için...

Öte yandan kulüpteki müzik ta oralara kadar yayılıyor, karanlık sokaklar müziğin yakıcı, iç hoplatıcı sesleriyle dolup taşıyordu.

MUTSUZLUK

Yirmi beş yaşlarında, körpe, alımlı bir kadın olan, noter Lubiantsev'in karısı Sofya Petrovna ile yazlık komşuları avukat İlyin ormandaki bir açıklıkta baş başa, ağır ağır yürüyorlardı. Akşam beş sularıydı. Pamuk yığını görünümündeki bulutlar bütün gökyüzünü kaplamıştı. Pamuk yığınlarının arasından tek tük açık mavi boşluklar gözüküyor, bunlar yaşlı yüksek çamların doruklarına takılıp kalmışlar gibi kıpırtısız duruyorlardı. Ortalık sessiz, hava boğucu sıcaktı.

Orman açıklığının ta ilerisinde yüksekçe bir demiryolu setti uzanıyor, tüfekli bir nöbetçi hat boyunca gidip geliyordu. Seddin hemen arkasında ise çatısı pas tutmuş beş kubbeli, büyük bir kilise yükseliyordu.

Yürürken gözlerini yerden ayırmayan, şemsiyesinin ucunu geçen yıldan kalma çürümüş yapraklara batıran Sofya Petrovna;

—Sizinle burada karşılaşacağımızı hiç ummuyordum, dedi. Ama karşılaşmamız çok iyi oldu, çünkü ciddi bir konuşma yapmamız gerekiyor... Bazı şeylere bir son vermelisiniz, İvan Mihayloviç. Beni gerçekten seviyor, sayıyorsanız peşimi bırakın artık! Çok rica edeceğim! Bir gölge gibi sürekli beni izliyor, bakışlarınızla rahatsız ediyor, her fırsatta sevdiğinizi söylüyor, garip garip mektuplar yazıyorsunuz... Bunlar ne zaman bitecek, söyler misiniz? Sonunun neye varacağını düşündünüz mü hiç?

İlyin'den ses yoktu. Sofya Petrovna birkaç adım attıktan sonra konuşmasını sürdürdü:

—Şurada tam beş yıldır tanışıyoruz, ama nedense son

birkaç haftadır başladı bu gibi şeyler. Sizi anlayamıyorum, İvan Mihayloviç! Bu değişikliğin nedenini söyler misiniz?

Adama yan gözle baktı. Beriki pamuk görünümündeki bulutlara çevirmişti bakışlarını, gözlerini süzerek bakıyordu. Başkalarının saçmalıklarını dinlemek zorunda kalan bir adamın huysuz, öfkeli, aynı zamanda acı çeken, dalgın bir duruşu vardı yüzünün.

Sofya Petrovna omuzlarını silkti.

—Durumu anlamamanıza çok şaşıyorum. Oynadığınız oyun hiç de hoş değil. Ben evli bir kadınım, kocamı seviyorum... bir de kızım var. Bunları hiç göz önüne almıyor musunuz? Ayrıca, eski bir dostumuz olarak aileyle ilgili, aile temelleriyle ilgili görüşlerimi bildiğinizi sanıyordum.

Ilyin üzüntüyle içini çekti.

—Aile temelleriymiş... Aman Tanrım!

—Evet, öyle... Kocamı seviyor, sayıyorum; aile huzurunun büyük değeri var benim için. Kocamın, kızımın mutsuzluğuna neden olmaktansa öleyim daha iyi. Sizden çok rica ediyorum, Tanrı aşkına beni rahat bırakın, İvan Mihayloviç! Eski güzel, temiz dostluğumuza geri dönelim. Ahlamalar, oflamalar olmasın artık, çünkü size hiç yakışmıyor. Konuşuldu, karar verildi: Bundan böyle bu gibi şeylerin sözünü etmeyeceğiz, tamam mı? Şimdi başka konulara geçelim...

Sofya Petrovna böyle diyerek İlyin'in yüzüne yan yan baktı. Beriki gene gözlerini yukarıya, bulutlara dikmişti; yüzü solgun, öfkeliydi; titreyen dudaklarını kemiriyordu. Kadın onun niçin kızıp içerlediğini anlamamakla birlikte yüzünün solgunluğu yüreğine dokundu. Okşayıcı bir sesle;

—Gücenmeyin, ne olur, dedi. Eskisi gibi dost kalalım. Anlaştık mı? İşte, elimi uzatıyorum.

İlyin bu küçük, yumuşacık eli avuçlarının içine aldı, ağır ağır dudaklarına götürürerek;

—Ben lise öğrencisi değilim, dedi. Sevdiğim bir kadının dostluğu beni hiç ilgilendirmiyor.

—Yetişir artık, konuştuk, karar verdik! Bakın, şurada bir kanepe var; gelin, oturalım.

Sofya Petrovna'nın ruhunu tatlı bir dinginlik duygusu doldurdu; en nazik, en zor konu aşılarak bir karara bağlandığına göre İlyin'in yüzüne rahatça bakıp derin derin içini çekebilirdi. Öyle de yaptı. Ancak sevilen bir kadının seven erkek karşısındaki üstünlük duygusu kapladı ansızın yüreğini. Bu kocaman kara sakallı, yüzü erkek öfkesiyle titreyen, iri yarı, güçlü, zeki, kültürlü, söylendiğine göre çok yetenekli adamın kuzu kuzu yanına oturarak başını önüne eğmesi hoşuna gitmişti.

Sessizlik içinde geçen birkaç dakikadan sonra İlyin;

—Hiçbir şey konuşulup karara bağlanmadı, dedi. Bana ahlak kitabından satırlar okuyor gibisiniz: «Kocamı sevip sayıyorum... Ailenin temelleri...» falan filan... Bunları biliyorum ben, isterseniz daha fazlasını söyleyeyim... Tüm içtenliğim ve onurumla bildiririm ki, size karşı davranışlarımı ahlaksızlık, suç saymaktayım... Gördünüz mü? Yeter mi bu kadar? Öyleyse herkesin bildiği şeyleri yinelemekte ne yarar var? Bülbülün karnını acıklı sözlerle doyuracağınıza bana ne yapmam gerektiğini öğretmeniz yeterlidir.

—Önceden de söyledim: Buradan gidin!

—Sizin de çok iyi bildiğiniz gibi, beş kez gittim, ama her seferinde yarı yoldan geri döndüm. Aldığım tren biletlerini göstereyim isterseniz; yırtmadım, sakladım onları. Sizden kaçacak erki (iradeyi) bulamıyorum kendimde. Öylesine boğuşuyorum ki duygularıma karşı, bilemezsiniz! Ama dayanıklılık, yüreklilik, güç olmadıktan sonra duygularımla boğuşmuşum, ne çıkar? Doğa her zaman üstün geliyor... Anlıyor musunuz, yapamıyorum işte! Ben buradan kaçıyorum, duygularım sımsıkı eteklerime yapışıyor. Aşağılık, iğrenç erksizlik!

İlyin, yüzü kıpkırmızı, ayağa kalkıp kanepenin çevresinde dolaşmaya başladı. Yumruklarını sıkarak;

—Çok kızıyorum! diye sürdürdü konuşmasını. Nefret ediyorum böyle yaratılmış olmamdan, kendi kendimi küçük görü-

yorum!.. Aman Tanrım, başkasının karısının peşinden koşmak, ona salakça mektuplar yazmak olacak şey değil? Nasıl alçaldığımı hissediyorum, bilemezsiniz!

Saçlarına sımsıkı sarıldı, homurdandı, kanepeye oturdu.

—Üstüne üstlük, bir de sizin içtenliksiz tavırlarınız! dedi acı bir sesle. Eğer bu çirkin oyunuma karşıysanız niçin geldiniz buraya? Sizi zorla getiren mi vardı? Mektuplarımda sizden kesin «evet» ya da «hayır» yanıtı vermenizi dilerken, siz bunun yerine benimle her gün rasgele karşılaşmışsınız gibi hava yaratıyor, bana ahlak dersi veriyorsunuz.

Tuhaf bir korkuya kapılan Lubiantseva'nın yüzü pancar gibi kızardı. Apansız çıplak yakalanan iffetli bir kadının duyduğu sıkıntı doldurdu yüreğini.

—Benim oyun oynadığımdan kuşkulanmanız yersiz, dedi. Her zaman size kesin yanıtımı bildirmişimdir... Bugün de söylüyorum aynı şeyi...

—Bu gibi şeyler böyle söylenmez. «Defolun karşımdan!» diye kestirip atsaydınız şimdi çoktan çekip gitmiştim. Ama siz öyle yapmadınız. Garip bir kararsızlık içindesiniz. Ne yalan söyleyeyim, ya benimle oynuyorsunuz, ya da...

Sözün sonunu getirmeyen İlyin başını yumruklarına dayayarak durdu. Sofya Petrovna ise davranışlarını baştan sona gözünün önüne getirmeye çalıştı. İlyin'le ilişkilerine dönüp baktığında yalnız gösterdiği davranışlarda değil, en içten duygularında bile onun kendisine kur yapmasını doğru bulmadığını anladı, ancak avukatın sözlerinde bir haklılık payı olduğunu da kabul ediyordu. Bununla birlikte onun nerede haklı olduğunu bulamadığı için ne söyleyeceğini şaşırdı. Bir şey söylemeden oturmak garip kaçacağından;

—Evet, ben de suçluyum, dedi omuz silkerek.

—İçtenliksizliğinizi suç olarak ileri sürmek istemiyorum. Lafın gelişi söyledim bunları. İnsanın içtenliksiz olması çok doğaldır, onun yaratılışında vardır bu. Eğer el birliği edip bütün

insanlar içten konuşmaya başlasalardı her şey tepetaklak olup güme giderdi.

Felsefe yapmak gibi bir isteği yoktu Sofya Petrovna'nın, gene de konunun değişmesine memnun kalarak;

—Nasıl güme giderdi? diye sordu.

—Çünkü içten olanlar yalnız ilkel insanlar ile hayvanlardır. Uygarlık dediğimiz şey insan yaşantısına kadınlık erdemi gibi bir lüks getirdiğinden burada içtenliğe fazla yer kalmıyor...

İlyin böyle diyerek bastonunun ucunu öfkeyle kuma daldırdı. Kadın onu dikkatle dinliyor, söylediklerinin çoğunu anlamamakla birlikte konuşması hoşuna gidiyordu. En çok hoşuna giden de böyle yetenekli bir insanın kendisi gibi sade bir kadınla «derin» konuları tartışmasıydı. Ayrıca ona zevk veren bir şey daha vardı: Hâlâ öfkesi geçmemiş, solgun, genç, hareketli bir yüzün çırpınır gibi kıpırdanmasını seyretmek. Evet, onun söylediklerinin çoğunu anlamıyordu, ama çağdaş düşünceli bir insanın cesaretle, fazla derin düşünmeye gerek görmeden, kuşkuya filan kapılmadan önemli sorunları çözmeye kalktığını, kesin sonuçlar çıkardığını hoş bir biçimde kavrıyordu.

Adamı zevkle seyrettiğini fark edince birden irkildi, dehşete kapıldı; telaşla;

—Bağışlayın, sizi pek anlamıyorum, dedi. İçten olmamak konusunu niçin açtınız, bilmem. Ancak sizden bir daha rica ediyorum: Dostluğunuzu, insanlığınızı gösterip beni rahat bırakınız! Sizden tek dileğim budur!

İlyin içini çekti.

—Peki, bir daha deneyeyim... Tüm gücümle buna çalışsam bile bundan bir sonuç alacağımı sanmıyorum. Ya şakağıma bir kurşun sıkarım... ya da kendimi aptalca içkiye veririm. Bundan sonra iflah olmam artık. Her şeyin bir sınırı vardır, insanın doğasıyla boğuşmasının da... Söyleyin, delilikle mücadele edilebilir mi? Kafayı iyice çekseniz sarhoşluğu önleyebilir misiniz? Yüzünüzün görünüşü ruhuma sinmişse, karşımdaki şu çam ağacı gibi gece-gündüz gözümün önünden gitmiyorsa buna

karşı ben ne yapabilirim? Bütün düşüncelerim, isteklerim, düşlerim içime çöreklenen bir şeytana saplanıp kalmışsa bu mutsuzluk veren, iğrenç durumdan kurtulmak için nasıl bir kahramanlık yapmam gerektiğini söyler misiniz? Sizi seviyorum. Hem de öyle çok seviyorum ki, her şey çığrından çıktı; işimi, en yakınlarımı terk ettim, Tanrı'mı unuttum! Kimseyi böylesine sevmemiştim.

Konuşmanın bu şekle döküleceğini beklemeyen Sofya Petrovna gövdesini geriye verdi, korkuyla İlyin'in yüzüne baktı. Adamın gözlerinde yaşlar birikmişti, dudakları titriyordu, yüzünde yalvaran, aç bir insanın görüntüsü vardı.

Ilyin gözlerini, korkudan irileşen Sofya Petrovna'nın gözlerine yaklaştırarak;

—Seviyorum sizi, dedi. Öyle güzelsiniz ki! Şu anda acı çekiyorum, ama yemin ederim, yaşam boyu dizinizin dibinde oturmaya, acı çekerek gözlerinizin içine bakmaya razıyım. Yalvarıyorum, susun...

Sofya Petrovna gafil avlanmıştı, İlyin'i durduracak sözleri bulmaya çalışıyordu. «En iyisi, kaçıp gideyim!» diye düşündü, ama daha doğrulmasına fırsat kalmadan adam önünde yere çöküverdi, kollarıyla dizlerini sardı, yüzüne bakarak ateşli, tutkulu konuşmasını sürdürdü. Besbelli, çok güzel şeyler söylüyordu, ancak o korku, heyecan içinde Sofya Petrovna bunları işitecek durumda değildi. Bir yandan da dizlerinin hoş bir biçimde, sımsıcak sarıldığı, böylesine tehlikeli bir anda sinsi bir düşünceyle duygularında bir anlam arıyordu. Oysa kadınlık erdeminin bu duruma karşı koyması gerekmez miydi? Bunun yerine tüm benliğini bir tembellik, uyuşukluk, boşluk kaplamıştı; hiçbir şeyden korku duymayan sarhoşlar gibiydi. Yalnızca yüreğinin uzak bir köşesinden onunla alay eden, incecik bir ses duyuluyordu: «Neden kaçıp gitmiyorsun? Demek ki, böyle olması gerekiyor, bunu sen de istiyorsun...»

Duygularında bir anlam bulmaya çalışırken İlyin'in sülük gibi yapıştığı ellerini niçin çekip almadığını, birisi bizi görüyor

mu, diye adamla birlikte telaş içinde sağa-sola bakınmasını anlayamıyordu.

Çam ağaçları, bulutlar kıpırtısız duruşlarıyla, küçük çocukların yaramazlıklarını görerek sert sert bakan, ama suçlarını babalarına söylememek için onlardan para isteyen yaşlı adamlara benziyordu. Demiryolu settindeki nöbetçi de gözlerini onlara dikmişti..

«Bakarsa baksın!» diye düşündü Sofya Petrovna.

Uzaktan gözüken trenin lokomotifi inceden, kısık kısık ıslık çaldı. Günlük yaşamın içinden çıkıp gelen bu yabancı, soğuk ses Lubiansev'in biraz olsun aklını başına getirebildi. Yerinden hızla kalkarak;

—Ama... ama dinleyin beni! diyebildi büyük bir kaygıyla. Bunun sonu neye varır? Hiç düşündünüz mü?

İlyin böyle sorular sorulmasından hoşlanmayan bir adam tavrıyla elini salladı.

—Bilmiyorum, bilmiyorum...

—Artık gitmem gerekiyor. Andrey trendedir. Gelmeden yemeğini hazır etmeliyim...

Alev alev yanan yüzünü demiryolu settine çevirdi; o sırada önce lokomotif, ardından vagonlar ağır ağır raylardan geçmeye başladılar. Lubiansev'in sandığı gibi yazlık semte gelip giden yolcu treni değildi bu, yük katarıydı. Kara vagonlar insan ömründeki günler gibi kilisenin beyaz zemini üzerinden ardı ardına kayıyorlardı, katarın sonu gelmeyecek gibiydi...

En sonunda katar bitti; kondüktörü, feneriyle son vagon yeşillikler arasından gözden kayboldu. Yüzünü demiryolundan çeviren Sofya Petrovna, İlyin'e bakmaksızın hızla yazlık evinin yolunu tuttu. Kendini tümüyle egemenliği altına almıştı artık. Utançtan yüzü kıpkırmızı, Ilyin'in davranışlarından değil de kendi güçsüzlüğünden, edepsizliğinden; temiz, iffetli bir kadın olarak yabancı bir erkeğin dizlerini kucaklamasına izin vermesinden ötürü kendi kendine içerlerken düşündüğü tek şey vardı şimdi: Bir an önce yuvasına dönmek, ailesine kavuşmak!

Avukat arkasından yetişmekte güçlük çekiyordu. Orman boşluğundan sapıp dar bir cılgaya girerken bir an dönüp geriye baktı. Adamın dizine yapışmış kumları gördü, arkasından gelmemesi için ona işaret etti.

Soluk soluğa evine yetiştiğinde kendi odasında beş dakika kadar ayakta dikildi; bir pencereye, bir çalışma masasına baktı baktı...

—Aşağılık kadın! Sürtük! diye mırıldandı.

Gene de kendinden hiçbir şey gizlemeden, tüm ayrıntılarıyla anımsamaya çalıştı: Son günlerde İlyin'in kur yapmalarına karşı olduğu halde durumu açıklığa kavuşturmak amacıyla da olsa onu görmekten alıkoyamamıştı kendini. Bununla da kalmamış, adam dizinin dibine çöktüğünde bundan bir zevk almıştı. Bütün bunları düşününce büyük bir öfkeye kapıldı. Ah, hiç acımamalı, yüzüne tokat üstüne tokat indirmeliydi!

Kocası, kızı hatırına geldiler, yüzüne çok sevecen bir anlatım vermeye çalışarak: «Zavallı Andrey! Zavallı Varya! Benim nasıl bir kadın olduğumu bilmiyorsunuz. Bağışlayın beni, sizi öylesine çok seviyorum ki!..» diye mırıldandı.

Henüz iyi bir eş, iyi bir anne olduğunu, İlyin'e sözünü ettiği «aile temelleri»ne henüz bozulmuşluğun bulaşmadığını kendi kendine kanıtlamak istercesine mutfağa koştu; Andrey İlyiç'e niçin sofra hazırlamadı diye ahçı kadını bir güzel haşladı. Kocasının yorgun, acıkmış yüzü geldi gözünün önüne; ona karşı büyük bir acıma duydu, daha önce hiç yapmadığı halde sofrayı kendi eliyle kurdu. Sonra kızı Varya'yı buldu, onu kollarına aldı, kucakladı, öptü, sevdi... Çocuk ağır, soğuk gelse de bunu kabul etmeye yanaşmaksızın babasının nasıl iyi, sevecen, dürüst bir adam olduğunu ona anlatmaya koyuldu.

Bununla bilikte kocası eve geldiğinde selam vermek için fazla bir istek duymadı. Yüreğini dolduran yalancı, yapmacık duygular kaybolmuş; bunların yerine yalnız öfke, sinirli bir bezginlik kalmıştı. Pencerenin önünde otururken kendi kendine kızıyor, acı çekiyordu. İnsan duygularına, düşüncelerine ege-

men olmanın güçlüğünü ancak başı dertteyken anlayabilir. Duygularındaki karmaşayı daha sonra anlatırken «bundan kurtulmanın sürü halinde uçuşan serçeleri tek tek saymak kadar zor» olduğunu söylemiştir. Kocasının eve dönmesine sevinmemesinden, yemek yerkenki tavırlarını beğenmemesinden ona karşı içinde bir nefret uyanmaya başladığı sonucunu çıkardı.

Gerçekten de Andrey İlyiç açlıktan, yorgunluktan yarı baygın bir halde önüne çorba konulmasını beklerken sofradaki sucuğa saldırmış; sonra da tıkınırcasına, çenesini garip bir biçimde oynatarak, ağzını şapırdata şapırdata yemişti.

Sofya Petrovna «Aman Tanrım, sevip saydığım adama bak! İnsan böylesine iğrenç yemek yer mi?» diye düşündü.

Düşüncelerindeki karmaşa duygularındakinden az değildi. Tatsız düşüncelerle boğuşmada deneyimsiz biri olarak içine düştüğü zor durumu zihninden uzaklaştırmaya çalıştıkça ona kur yapan savcı, adamın dizine yapışmış kumlar, gökyüzündeki pamuksu bulutlar, yük katarı gözünün önünde daha çok canlanıyordu.

«Ben de salak gibi ne diye gittim oraya? Sağlamlığına bu derece güvenilmeyecek biri miyim ben?» diye öfkeleniyor, acı çekiyordu.

Korkunun gözleri büyüktür, derler. Kocası yemeğini bitirmek üzereyken o da kesin kararını verdi: Her şeyi ona anlatacak, böylece bütün tehlikelerden kurtulacaktı.

Andrey İlyiç yemeğini bitirip de biraz dinlenmek için setresini, çizmelerini çıkarırken;

—Seninle ciddi bir konuyu görüşeceğim, dedi.

—Peki... Nedir o?

—Gidelim buradan.

—Ya! Nereye? Kente dönmek için erken daha.

—Öyle değil... Ya geziye çıkalım ya da öyle bir şey...

Kocası uzandığı yerde gerindi.

—Geziye çıkmak mı dedin? Onu ben de hayal ediyorum

ama parayı nereden bulacağız? Ayrıca noterlik bürosunu bırakacağım kimse yok.

Biraz düşündükten sonra;

—Gerçekten de sen çok sıkıldın, diye ekledi. İstersen kendin git!

Sofya Petrovna razı olduysa da hemen İlyin'in bunu fırsat bileceği; onunla aynı trene binip, aynı kompartımanda yolculuğa çıkmak isteyeceği aklına geldi. Bunları düşünürken bir yandan da karnını doyurmuş ama gevşekliği hâlâ geçmemiş kocasına bakıyordu. Bir ara bakışları onun, kadın ayakları gibi minnacık ayaklarına, uçlarından iplikler fırlamış çoraplarına kaydı.

Pencerenin inik perdesinin arkasına giren bir yabanarısı cama çarparak vızıldayıp duruyordu. Sofya Petrovna çorapların ucundaki ipliklere bakıp arı vızıltısını dinlerken trendeki yolculuğu gözünün önüne getirdi... İlyin'le karşı karşıya gece-gündüz aynı vagonda gidecekler; İlyin zayıflığından ötürü kızgın, yüreğindeki sızıdan dolayı solgun, gözlerini ondan hiç ayırmayacaktı... Kendini serseri sokak çocuğu olarak adlandırıp ona da çatan, arada bir saçlarını yolan bu adam karanlık bastırdıktan sonra yolcular kompartımana çıktıklarında ya da uyuduklarında fırsatını bulup gene önünde yere çökecek, ormanda yaptığı gibi dizlerini kucaklayacaktı...

İlyin'le ilgili hayal kurduğunu anlayınca birden toparlandı.

—Hayır, ben tek başıma gitmem! dedi. Benimle sen de gelmelisin!

—Sofoçka, seninki olmayacak bir şey! Biraz ciddi düşün, yapamayacağım bir işi isteme benden!

«Gerçeği öğrenince geleceksin!» diye geçirdi içinden Sofya Petrovna.

Her ne pahasına olursa olsun geziye çıkma kararı veren Lubiantseva kendini tehlikenin dışında hissetmeye başladı. Böylece düşünceleri yavaş yavaş düzene girdi, neşesi yerine geldi, hatta hayaller kurmaya başladı. Aklına ne denli kötü şeyler gelirse gelsin bu geziye çıkmalıydı.

Kocası uyurken usul usul akşam oldu. O sırada oturma odasında kendisi de piyanonun başına geçmişti. Sokaklardaki akşam canlılığı, çaldığı müzik parçası, özellikle de tehlikeyi atlattığı düşüncesi neşesini iyice artırdı. Aferin ona, bu işin üstesinden gelmişti! Onun durumunda başka bir kadın olsa –dinginliğe kavuşan vicdanı öyle söylüyordu– içinden kabaran duygulara karşı koyamaz, başı fıldır fıldır dönerdi. Oysa kendisi utançtan, acıdan kıvransa da büyük tehlikeden yakayı sıyırmıştı. Artık o tehlike hiç kalmamıştı. İffetli bir kadın oluşuna inancı, kararlılığı onu öylesine coşturdu ki, aynaya yaklaşıp üç kez kendine çeki-düzen verdi.

Ortalık kararınca evi konuklar doldurdu. Erkekler kağıt oynamak için yemek odasındaki masaya geçtiler, kadınlar ise oturma odası ile terasa oturdular. En geç İlyin geldi. O gün hastaymış gibi üzgün, somurtkan bir duruşu vardı. Gelir gelmez kanepenin bir ucuna oturdu, yerinden bir daha kıpırdamadı. Genelde neşeli, konuşkan biri olduğu halde ağzını hiç açmadı, surat astı, göz çukurlarını kaşıdı durdu. Birisi soru sorduğu zaman ise yalnız üst dudağıyla zorla gülümseyerek kısa, sinirli yanıtlar verdi. Birkaç kere de nükte yapmadı değil, ancak nükteleri kabaydı, biraz da yersiz kaçtı. Sofya Petrovna onun isteriye tutulmak üzere olduğunu sanıyordu. Piyanonun başına oturup da bir şeyler çalmaya başladığı zaman adamcağızın şaka yapacak durumda olmadığını, ruhunun gerçekten hastalandığını, kalabalık içinde ne yapıp ne edeceğini bilemediğini anladı. Bu adam onun için gençliğini, mesleğinin en parlak yıllarını feda ediyor, son paralarını yazlıkta kalmak için harcıyor, annesini, kız kardeşini ihmal ediyor, en önemlisi de kendi kendisiyle yaptığı azap verici boğuşmada bütün gücünü tüketiyordu. En azından insan sevgisiyle ona karşı daha ciddi davranması gerekmez miydi?

Bunları açıklıkla, yüreği sızlayarak anlıyordu; eğer o sırada İlyin'in yanına gitse de «Hayır!» yanıtı verse sesindeki kesinlikten dolayı adam onu dinlemezlik edemezdi. Ancak ne onun

yanına gitti, ne red yanıtı verdi, ne de böyle bir şey düşündü. Gençliğin verdiği düşüncesizlik, bencillik hiçbir zaman o akşamki kadar kendini belli etmemişti. İlyin'in çok mutsuz olduğunu, kanepede iğne üstünde oturduğunu, hatta adama karşı acıma duyduğunu bilmiyor değildi; gelgelelim aynı zamanda kendisini acı çekerek seven bir erkeğin varlığı gururunu okşuyor, ona üstünlüğünü duyumsatıyordu. Gençliğinin, güzelliğinin, fethedilmezliğinin bilincindeydi; o yüzden –iyi ki oradan uzaklaşma kararı vermişti– kendine sonsuz bir özgürlük tanıdı. O akşam durmadan cilve yaptı, kahkaha üstüne kahkaha attı, değişik duygularla, coşarak şarkılar söyledi... Her şey onu neşelendiriyor, güldürüyordu. Aklına geldikçe orman açıklığında, sırada olanlara güldü, nöbetçinin onlara bakmasına güldü... Eve gelen konuklar gülünçtü, İlyin'in yersiz nükteleri gülünçtü, o güne değin kravatına taktığını görmediği iğnesi gülünçtü. Ilyin, gözleri elmastan, yılan biçiminde bir iğne takmıştı o akşam; iğne öylesine tuhaf gözüktü ki gözüne, Sofya Petrovna onu hep öpmek istedi.

Şarkı söylerken biraz sinirliydi, başkasının kederini alaya alırcasına, çakırkeyiflerin garip coşkusuyla söylüyordu. Üstelik seçtiği şarkılar yitirilmiş umutlardan, geçmiş günlerden, yaşlılıktan söz eden hüzünlü, melankolik parçalardı. «Yaşlılık günden güne yaklaşıyor...» gibi. Oysa kendisinin yaşlılıktan yana bir derdi yoktu...

Şarkı söylerken ya da kahkaha atarken arada bir, «Bana garip şeyler oluyor...» diye düşünmüyor değildi.

Konuklar saat on ikide evlerine dağıldılar. En son giden İlyin'di. Sofya Petrovna onu terasın alt basamağına değin geçirmeyi göze aldı. Bunu yaparken kocasıyla birlikte geziye çıkacaklarını ona bildirmek, bu haberin onda yapacağı etkiyi gözleriyle görmek istiyordu.

Ay bulutların arkasına gizlenmişti, ancak ortalık öylesine aydınlıktı ki, esen yelin mantosunun etekleriyle, terasın perdesiyle oynamasını açık-seçik görüyordu. Görebildiği başka bir

şey de İlyin'in yüzünün solgun oluşu, gülümsemeye çalışırken üst dudağının kıvrılmasıydı.

İlyin, Sofya Petrovna'nın konuşmasına fırsat vermeden;

—Sonya. Soneçka! diye mırıldandı. Sevgilim, güzel sevgilim benim!

Yüreğini dolduran aşk heyecanı içinde ona birbirinden tatlı sevi sözleri mırıldanıyordu, karşısındaki kadın karısı ya da metresiymiş gibi «sen» demeye başladı. Sonra da Sofya Petrovna'nın hiç beklemediği bir anda bir koluyla beline sarıldı, öbür eliyle dirseğini tuttu. Onu boynunun akrasından öperek;

—Bir tanem, hayatım benim! İçinden geldiği gibi hareket et, gel benimle! dedi.

Sofya Petrovna adamın kollarından sıyrıldı, şaşkınlığını, öfkesini belli etmek için başını dikleştirdi, ancak öfke filan okunmadı bakışlarından... O çok övündüğü, koltuklarını kabartan iffeti, kadınlık erdemi ona, bu gibi durumlarda sıradan bütün kadınların söyleyeceği şu sözleri söyletebildi yalnızca:

—Siz aklınızı mı oynattınız?

—Ne olur, birlikte gidelim! Ormanda görüştüğümüzde anladım: Siz de benim gibi güçsüzsünüz, biliyorum bunu... Siz de bundan kurtulamayacaksınız... Beni seviyorsunuz, kendi kendinizle sonuçsuz bir vicdanınızla hesaplaşmaya girmişsiniz, o kadar...

Kadının kendinden uzaklaşmaya çalıştığını görerek giysisinin dantelli yeninden tuttu hızlı hızlı şunları söyledi:

—Bugün değilse bile yarın dediğime geleceksiniz. Öyleyse ne diye uzatıyorsunuz? Tatlı Sonyam, canım! Hakkımızda yargı verilmiştir, bunun yerine getirilmesini geciktirmenin bir yararı var mı? Kendimizi niçin aldatıyoruz?

Sofya Petrovna adamın elinden kurtularak kapıdan içeri kaçtı. Oturma odasına döndükten sonra piyanonun kapağını kurulmuş gibi kapattı, nota sehpasına uzun uzun baktı, oraya çöktü. Ne ayakta durabiliyor, ne de bir şey düşünebiliyordu. O akşamki heyecandan, coşkudan sonra içinde bir gevşeklik, can

sıkıntısıyla birlikte korkunç bir zayıflık kalmıştı. Vicdanı da bir yandan ona çok aptalca, salakça, kötü eğitilmiş kızlar gibi davrandığını, az önce bir adamla kucaklaştığını fısıldıyordu. Belinde, dirseğinde birinin dokunuşunu tuhaf bir biçimde hissetmekteydi hâlâ.

Oturma odasında kimse yoktu, köşede mum yanıyordu. Lubiantseva piyanonun önündeki yuvarlak taburede kıpırdamadan otururken bir şey bekliyor gibiydi. O anki güçsüzlüğünden, odanın karanlığından yararlanırcasına, usul usul karşı konulmaz, ağır bir istek egemen olmaya başladı benliğine. Bu istek her an güçlenerek, boğa yılanı gibi tüm bedenini, ruhunu sarıyordu. Önceki gibi onu artık uzaktan uzağa tehdit etmiyordu; apaçık, bütün çıplaklığıyla karşısındaydı.

Böylece yarım saat kadar kıpırdamaksızın oturdu, sonra tembel tembel doğruldu, yatak odasına yürüdü. Kocası yataktaydı. Lubiantseva açık pencerenin önüne oturdu, kendini isteklerinin akışına bıraktı. Kafasındaki «karmaşa» yok olmuştu artık, bütün düşünce ve duyguları uyum içinde açık bir amacın çevresinde toplanmıştı. Lubiantseva bununla boğuşmayı bir an göze aldıysa da sonra boş verircesine elini salladı. Çünkü düşmanının ne denli güçlü, amansız bir şey olduğunu biliyordu. Onunla boğuşmak için güç, dayanıklılık gerekliydi; oysa ne doğası, ne yetişmesi, ne de yaşam tarzı ona yaslanacağı böyle bir destek vermişti.

İçi içine sığmıyordu: «Ahlaksız, aşağılık kadın! Nasıl biri olduğunu anla işte!»

Güçsüz oluşundan dolayı yaralanan kadınlık iffeti ona kendisiyle ilgili daha başka ne sövgüler ettirmedi; ne gücendirici, küçük düşürücü sözler söyletmedi! Hiçbir zaman namuslu bir kadın olmadığını, eğer o güne değin ahlaksızlık yapmamışsa buna bir neden bulunmadığı için yapmadığını, o günkü kendi kendisiyle boğuşmasının ise alay edilecek bir güldürüden başka bir şey olmadığını da unutmadı.

«Kendi kendimle boğuştuysam ne çıkar bundan?» diyordu. «Satılık kadınlar bile kendilerini satmadan önce karşı koyar gibi yaparlar. Aman ne boğuşma, süt gibi kesiliverdin hemen! Hem de bir günde!»

Düşündükçe onu evden dışarıya İlyin'in kişiliğinin çekmediğini anladı. Onu dışarıya içindeki duygular, onu bekleyen duygular çağırıyordu. Yazlıkta gönül eğlendiren hanımefendi! Senin gibiler öylesine çok ki!

Sokakta biri kısık tenor sesiyle «Na-a-asıl öldürdüler annesini kü-ü-üçük çocuğun!..» diye bir şarkı tutturmuştu.

Sofya Petrovna «Gideceksem şimdi tam zamanıdır!» diye düşündü. Yüreği küt küt atmaya başladı.

—Andrey! diye seslendi bağırırcasına. Dinle beni! Geziye çıkıyoruz, değil mi?

—Dedim ya! İstiyorsan sen kendin çık!

—Ama bak! Benimle gelmezsen beni yitirme tehliken var! Sanıyorum, aşık oldum ben!

—Kime aşık oldun?

—Senin için fark eder mi?

Andrey İlyiç yatağında doğruldu, bacaklarını aşağı sarkıttı, karısının karanlıktaki görüntüsüne şaşkın şaşkın baktı.

—Hayal seninkisi! dedi esneyerek.

Karısının söylediklerine inanmamıştı ama korktuğu da ortadaydı. Biraz düşündükten, karısına birkaç önemsiz soru sorduktan sonra aileyle, karı-kocanın birbirini aldatmasıyla ilgili görüşlerini söyledi. Böyle on dakika kadar içini döktü, ardından kafayı vurup yattı. Ancak verdiği ahlak dersinin pek bir yararı dokunmadı. Bu dünyada pek çok görüş ileri sürülür, ancak bunların en az yarısından çoğu başı derde girmemişlerce söylenir.

Vaktin hayli ilerlemesine karşın sokaklardan el-ayak çekilmemişti. Sofya Petrovna yeldirmesini sırtına aldı, biraz durdu, düşündü... Gene de uyumak üzere olan kocasına şunları söyleme kararlılığını gösterdi:

—Uyuyor musun? Ben biraz dolaşmaya çıkıyorum. Sen de gel istersen.

Bu onun son umuduydu. Yanıt alamayınca evden çıktı. Rüzgarlı, serin bir hava vardı dışarda. Ancak ne rüzgarı hissetti, ne karanlığı... Yürüdü, yürüdü... Karşı konulmaz bir güç onu kovalıyor gibiydi, bir an duracak olsa arkasından itebilirdi.

—Ahlaksız, aşağılık kadın! diye söylendi kurulmuş gibi.

Soluk soluğa yürüyor, yüzü utançtan yanıyor, adım atışlarını hissetmiyor, ama onu ileriye iten şeyin utançtan da, mantıktan da, korkudan da baskın olduğunu gösteriyordu.

ACI ÇEKENLER

Birçok hayranları bulunan Lizoçka Kudrinskaya adındaki genç bayan ansızın hastalandı, hem de öyle ciddi hastalandı ki, kocası o gün göreve gitmedi, Tver'deki annesine telgraf çekildi. Lizoçka hastalanmasını şöyle anlatır:

—Lesnoye'deki teyzemin yanına gitmiştim. Onlarda bir hafta kaldım, sonra hep birlikte kuzenim Varya'nın evine konuk olduk. Bilirsiniz, Varya'nın kocası umacının, zorbanın biridir (Böyle kocayı gebertmeli en iyisi), gene de hoşça vakit geçirdik. Bunun birkaç nedeni var. Birincisi, «Soylu Bir Ailede Rezalet» adında bir amatör piyeste rol aldım. Ah, Hrustalev öyle güzel oynadı ki, görmeliydiniz! Perde arasında konyak karıştırılmış buz gibi limonata verdiler. Konyaklı limonata tıpkı şampanyaya benzer... Eh, ben de biraz içtim, ama başlangıçta bir şeyim yoktu. Ertesi gün temsilden sonra Hrustalev'le bir araba tutup gezintiye çıktık. Hava biraz rutubetliydi, rüzgar esiyordu. İşte o sırada üşütmüş olmalıyım. Üç gün sonra «Eve gideyim de biricik Vasya'mı göreyim, bakalım neler yapıyor? Bu arada çiçekli ipek entarimi de alayım.» dedim. Vasya'cığımı bulamadım evde. Praskovya'ya semaveri koyup çay yapmasını söylemek için mutfağa gittiğimde masanın üstünde körpe turplar, havuçlar gördüm, tıpkı oyuncak şeylere benziyorlardı. Tuttum, bir havuç yedim, bir de turp... Sakın, çok yediğimi sanmayın! Nasıl desem, bilmem ki, birden mideme bir bıçak saplandı sanki... Buruldu, buruldu, buruldu... Öleceğim sandım. Vasya işinden geldi o sırada. Beti benzi attı zavallıcığın, canının sıkıntısından saçlarına sarıldı, koşup doktor getirdi... Anladınız, değil mi, neredeyse ölecektim!

Sancılar öğle vakti saplanmış, saat üçte doktor gelmiş, saat altıda ise Liza'cık yatmış, gecenin ikisine değin mışıl mışıl uyumuş...

Şimdi saat gecenin ikisi. Mavi abajurdan gece lambasının fersiz ışığı süzülüyor. Lizoçka hâlâ yatakta. Dantelli beyaz başlık bağladığı başı yastığın koyu kırmızı zemini üzerinde daha da bir göze çarpıyor. Solgun yüzüne, yuvarlak, biçimli omuzlarına abajurun nakışlı gölgesi düşmüş. Kocası Vasili Stepanoviç ayak ucunda oturuyor. Zavallıcık, karısı eve döndü diye öylesine mutlu ki! Bir yandan da hastalandığı için çok korkuyor.

Karısının uyandığını görünce;

—Liza'cığım, kendini nasıl hissediyorsun? diye soruyor.

—Şimdi daha iyiyim, diye inliyor Liza'cık. Midemdeki kasılmalar geçti, ama uyku tutmuyor gözümü, uyuyamıyorum.

—Meleğim, koyduğumuz kompresi değiştirelim mi?

Liza'cık ağır ağır doğruluyor, bu sırada acı duyduğunu göstermek istercesine yüzünü buruşturuyor, başını zarif biçimde yana eğiyor. Vasili Stepanoviç kutsal bir iş yapıyormuş gibi, parmaklarını karısının ateşten yanan tenine dokundurmaya korkarak kompresi değiştiriyor. Lizoçka büzüşüyor, soğuk su tenine değdikçe gıdıklanıp gülüyor, sonra yeniden yatağına yatıyor.

—Benim yüzümden sen de uyumadın, diyor kocasına.

—Uyumasam da olur.

—Benimkisi sinirden, Vasya'cığım. Sinirli bir insanım. Doktor midem için ilaç yazdı, ancak ben onun hastalığımı anlamadığı kanısındayım. Midemden değil benim sorunum, sinirden; yemin ederim sinirden! Şimdi bütün korktuğum nedir, biliyor musun? Hastalığım daha da kötüleşirse ne yaparız?

—Yok, Liza'cığım! Göreceksin, yarın bir şeyin kalmayacak!

—Hiç sanmam! Ben kendim için korkuyor değilim... Bana

hastalığım vız geliyor, ölmeye bile hazırım. Asıl acıdığım sensin! Beni yitirince yalnız kalmandan korkuyorum.

Vasya'cık karısıyla sık sık birlikte olamadığı için yalnızlığa alışmıştır, ancak Liza'nın bu sözleri onu gene de kaygılandırıyor.

—Sen neler söylüyorsun, Tanrı aşkına! Bu can sıkıcı düşüncelerin nedenini bir anlayabilsem!

—Başa gelen çekilir... Biraz üzülürsün, ağlarsın, sonra alışırsın. Hatta evlenirsin de...

Dertli koca üzüntüden saçlarını yoluyor.

—Peki, peki, sen dediklerime bakma! diye yatıştırıyor Liza onu. Sen her şeye hazır olmaya çalış gene de...

Genç kadın gözlerini kapıyor, «Gerçekten bir de ölüverirmişim...» diye geçiriyor içinden.

Ölümü geliyor gözlerinin önüne. Döşeğinin çevresini annesi, kocası, kuzeni Varya, akrabaları, «yetenekleri»ne hayran olanlar almışlar; son nefesini vermeden «Bağışlayın!» diye fısıldıyor. Hüngür hüngür ağlıyor herkes. Ölüsü nasıl da soluk yüzlü! Ona pembe giysilerini giydiriyorlar (bu ona çok yakışıyor), çiçeklerle dolu, ayakları yaldızlı, pahalı bir tabuta koyuyorlar. Günlük kokusu yayılıyor çevreye, mumlar çıtır çıtır sesler çıkarıyor. Kocası tabutunun başından ayrılmıyor, hayranları gözlerini ondan alamıyorlar. «Tıpkı canlı gibi! Tabutun içinde nasıl da güzel duruyor?» diyorlar. İşte kiliseye götürülüyor. İvan Petroviç, Adolf İvanıç, Varya'nın kocası, Nikolay Semyonıç, ona konyaklı limonata içmeyi öğreten kara gözlü üniversite öğrencisi tabutunu taşıyorlar. Tek üzüntüsü, müzik çalınmaması! Cenaze ayininin bitiminde yakınlarından teker teker ayrılıyor. Tabutunun püsküllü kapağı kapanıyor üstüne. Gün ışığından tümüyle kopuyor Liza'cık. Kiliseyi hıçkırıklar dolduruyor. Tak! Tak! Tak! Kapak çivileniyor...

Liza titriyor, gözlerini açıyor.

—Vasya, burada mısın? diye soruyor. Öyle iç karartıcı

şeyler düşünüyorum ki! Nasıl da mutsuzum, bir türlü uyuyamıyorum. Hadi, bana neşeli bir şeyler anlat!

—Ne anlatayım, bir tanem?

—Aklına ne gelirse, diyor süzgün bir tavırla Lizoçka. Şey, aşk üstüne olsun... Ya da Yahudi yaşamından bir şeyler[1]...

Karısının neşelenmesi, ölümden söz etmemesi için her şeyi yapmaya razı olan Vasili Stepanoviç kulaklarını örten saç kıvrımlarını çekiştiriyor, yüzünü tuhaflaştırıyor, karısına yaklaşıyor.

—Saatiniji onarıyım mı, bayan? diyor Yahudi taklidi yaparak.

Lizoçka kahkahayı basıyor, sehpanın üstündeki altın saati kocasına uzatıyor.

—Al. Onar junu!

Vasya saati alıyor, içindeki aletlere uzun uzun bakıyor.

—Bayan, onarılmaj bu saat. Çarklardan birinin iki diji ajınmıj! diyor kıvranarak.

Kocasının sözleri Lizoçka'yı kahkahayla güldürüyor, neşeyle ellerini birbirine vuruyor.

—Çok güzel, Vasya! diyor. İyi taklit yapıyorsun! Bak, sana ne diyeceğim! Amatör piyeslerde oynamamakla aptallık ediyorsun. Sısunov'dan daha iyisin, biliyor musun? «Yaş Günü» adlı bir piyes oynamıştık, orada Sısunov diye biri vardı. Birinci sınıf güldürü ustası... Havuç gibi kalın bir burun yapmış, gözlerini yeşile boyamış, leylekler gibi yürüyordu. Gülmekten kırıldık. Bak, sana nasıl yürüdüğünü göstereyim.

Lizoçka karyoladan aşağı atlıyor, başörtüsüz, çıplak ayaklarıyla yürümeye başlıyor. Erkekler gibi sesini kalınlaştırarak;

—Saygılar sunarım! Ne haber? Yıldızlar altında yeni bir şey var mı? diyor. Kah-kah-kah!

Vasya da basıyor kahkahayı. Karı-koca hastalığı tümüyle unutup yatak odasında birbirini kovalamaya başlıyorlar.

---

1 Karı-koca ikisi de Yahudi kökenlidir. (Ç.N.)

Koşturmaca, Vasya'nın Liza'yı gömleğinden yakalayarak onu öpücüklere boğmasıyla son buluyor. Kocasının ateşli kucaklamalarından biri sırasında Liza ansızın hasta olduğunu anımsıyor. Yatağa yatıp üstüne yorganı çekerek;

—Saçmalamayı bırak! diyor ciddi bir yüzle. Hasta olduğumu nasıl unutursun? Öyle şey olur mu?

Vasya utanarak;

—Bağışla, karıcığım, diyor.

—Hastalığım daha da kötüleşirse suçlusu sensin. Beni hiç düşünmüyorsun! Sen iyi bir koca değilsin!

Lizoçka gözlerini yumup düşüncelere dalıyor. Önceki acı çeken yüz anlatımı, baygın duruş geriye dönüyor; yeniden hafif iniltiler başlıyor. Vasya kompresi bir daha değiştiriyor, karısının teyzesinde, şurada-burada değil, evde olmasından dolayı kıvançlı; sabaha kadar gözünü kırpmadan ayak ucunda uslu uslu oturuyor. Saat onda doktor geliyor.

Hastanın nabzını tutarak;

—E, bugün kendinizi nasıl hissediyorsunuz? diye soruyor.

—İyi değil, diyor Vasya karısının yerine. Hiç de iyi değil.

Doktor hastanın yanından kalkıp pencereye gidiyor, sokaktan geçen bir baca temizleyicisini uzun uzun süzüyor.

—Doktor, bugün kahve içebilir miyim? diye soruyor Lizoçka.

—İçebilirsiniz.

—Peki, kalkıp dolaşabilir miyim?

—Olabilir ama bir güncük daha yataktan çıkmamanızı salık veririm.

Böyle diyen doktor masaya oturuyor, alnını avucuyla sildikten sonra hastaya reçetesini yazıyor, akşama bir daha geleceğini söyleyip selam vererek oradan ayrılıyor. Vasya göreve gitmiyor o gün, karısının ayak ucunda oturuyor. Öğleye hastanın hayranları toplanıyorlar söz birliği etmişçesine. Bir sürü kitap, çiçek getirmişlerdir; hepsi de kaygılıdır, hastaya bir şey olmasından korkarlar. Hafif bir bluz ile kar beyazı baş-

örtüsü giyen Lizoçka yatağında yatarken iyileşmiş olmasına inanmamış gibi boş gözlerle bakıyor çevresindekilere. Hayranları kocasının aralarındaki varlığına karşı hoşgörülü bir tavır takınırlar, ne de olsa onları birleştiren bir şey vardır: Ortak mutsuzlukları!

Akşamın altısında Lizoçka bir daha dalıyor, gecenin ikisine değin kesintisiz uyuyor. Vasya ayak ucundan ayrılmıyor karısının, bastıran uykuyla boğuşuyor, kompres değiştiriyor, Yahudi yaşamından sahneler sunuyor. Sabah olunca, acılar içinde geçen ikinci geceden sonra Liza daha fazla dayanamayıp aynanın karşısına geçiyor, şapkalarından birini giyiyor.

—Nereye böyle, sevgilim! diye soruyor Vasya yalvaran bir sesle.

Lizoçka'nın yüzünü bir korkudur alıyor;

—O da ne demek? diye soruyor şaşırmışçasına. Bugün Marya Lvovna'nın sahnede provası var, ne çabuk unuttun?

Karısını geçiren Vasya yapacak başka bir şeyi olmadığı için, can sıkıntısından çantasını alıp görevine yollanıyor. Uykusuz geçen iki geceden sonra başı ağrımaktadır; hem de öyle ağrır ki, sol gözü ikide birde kendiliğinden kapanır.

Dairede amiri onun durumunu görünce;

—Neniz var azizim? Kötü bir şey mi oldu? diye soruyor.

Vasya elini sallıyor, yerine oturuyor. İçini çekerek;

—Hiç sormayın, beyefendi, diyor. Iki gündür çektiğim acıları ben bilirim. Ah, Liza hastaydı!

Amiri korkuyor.

—Aman Tanrım! Lizaveta Pavlovna mı hasta? Nesi varmış?

Vasili Stepanıç ellerini iki yana açıyor, «Orasını Ulu Tanrı bilir!» derecesine gözlerini tavana dikiyor.

Amiri de gözlerini geriye devirerek içini çekiyor.

—Acılarınıza katılmaktan başka ne yapabilirim, Vasili Stepanıç? Karımı yitirdiğim için sizi çok iyi anlıyorum. Bu öyle bir acıdır ki, nasıl anlatsam!.. Korkunç bir şey! Umarım, Liza-

veta Pavlovna daha iyidir şimdi. Hangi doktora gösterdiniz?

—Von Şterk geldi.

—Von Şterk mi? Magnus'a ya da Semandritski'ye gösterseniz daha iyi olmaz mıydı? Bakın, sizin yüzünüz de sapsarı! Kendiniz de hasta olmalısınız. İyi bir şey değil bu!

—İki gündür gözlerimi kırpmadım, beyefendi. Üzüldüm, çok acı çektim...

—Ama göreve de geldiniz! Niçin geldiğinizi anlamıyorum. Kendinizi böyle zorlamaya gerek var mıydı? İnsan biraz kendine acımalı, değil mi? Hadi, şimdi evinize gidin, iyice düzelene değin işe gelmeyin! Gidin, gidin, emrediyorum size! Genç memurların çalışkan olmaları iyi bir şey, ancak eski Romalıların dediklerini de yabana atmamalı. *Mens sana in corpore sano*, yani sağlıklı ruh sağlıklı bedende bulunur, dememişler mi?

Vasya amirinin sözünü dinliyor, kağıtları gerisin geriye çantasına koyuyor, daireden ayrılıp evinin yolunu tutuyor.

BİRİNCİ MEVKİ YOLCUSU

Trene binmeden önce garda yemek yiyip biraz kafayı bulan birinci mevki yolcusu vagonda kadife divan üzerine uzandı, uyumaya çalıştı. Aradan beş dakika geçti geçmedi, karşısında oturan yolcuya duygulu gözlerle baktı, alaylı alaylı gülümsedi.

—Ruhu şad olsun, babam yemekten sonra köylü kadınlarına ayak tabanlarını kaşıtmasını severdi. Ben de ona çekmişim, şu farkla ki, yemekten sonra tabanlarımı değil, dilimi, beynimi kaşımak hoşuma gider. Tok karınla çene çalmak en büyük zevkimdir. İzin verirseniz, biraz gevezelik edebilir miyiz?

Karşısındaki razı oldu:

—Eh, neden olmasın?

—İyi bir yemekten sonra önemli, şeytanca düşüncelerin beynimi kurcalaması için basit bir neden yeterlidir. Diyelim, biraz önce gar büfesinin önünde iki genç duruyordu; bunlardan biri öbürünü bir başarısından ötürü kutluyor ve diyordu ki: «Kutlarım sizi, artık tanınmış bir insansınız, bundan böyle ününüz daha da yayılacak.» Kalıbımı basarım, bunlar ya tiyatro oyuncusudur ya da entipüften iki gazeteci... Ama asıl konu bu değil. Beni asıl düşündüren, *şöhret, ün* nasıl bir şeydir, onu tanımlamak. Siz bu konuda ne dersiniz? Puşkin şöhreti lime lime bir giysi üzerine vurulan gösterişli bir yama olarak adlandırmış, biz de aşağı yukarı aynı anlamda, yani öznel, kişiye göre değişen bir kavram olarak algılıyoruz. Bugüne dek bunun açık, mantıklı bir tanımını yapanı görmedim. Böyle bir tanım yapana neler vermezdim!

—Peki, ama şöhretin tanımı ne işinize yarayacak?

Birinci mevki yolcusu bir an düşündü.

—Öyle sanıyorum ki, şöhretin nasıl bir şey olduğunu anlasak onu elde ediş yöntemlerini de öğrenirdik. Her şeyden önce şunu belirteyim, beyefendi, ben gençliğimde üne kavuşmak için yapmadığım şey kalmadı. Tanınmak benim için çılgınlık derecesine varan bir tutkuydu. Öğrenimimi o uğurda yaptım, çok çalıştım, geceleri uyumadım, yemedim-içmedim, gitgide sağlığımı yitirdim... Tarafsız olarak hüküm verecek olursak üne kavuşmak için yeterli bir sürü nedenim vardı. Her şeyden önce mesleğim mühendislikti. Çalışmalarım sonunda Rusya'da yirmi kadar güzel köprü kurdum, üç kente su borusu döşedim, ülkemizin dışında İngiltere'de, Belçika'da çalıştım. İkincisi, kendi alanımda birçok önemli makale yazdım. Üçüncüsü, beyefendiciğim, çocukluğumdan beri kimyaya duyduğum ilgiden dolayı boş zamanlarımda bu bilimle uğraşırım, bazı organik asitlerin elde ediliş yollarını keşfettim, sonuçta bütün yabancı ülke kimya ders kitaplarına adım geçti. Bugüne dek hep devlet memurluğu yaptığımdan müsteşar rütbesine ulaştım, tertemiz bir sicilim vardır... Gördüğüm hizmetlerle, yürüttüğüm çalışmalarla daha fazla başınızı ağrıtacak değilim, yalnız şu kadarını söyleyeyim, herhangi bir tanınmış kişinin yaptığından çok daha fazlasını yaptım. Ama sonuç ne? Gördüğünüz gibi yaşım ilerledi, söylemek gerekirse bir ayağım mezarda sayılır, ancak tren yolu settinde koşan şu kara köpekten daha fazla tanındığımı sanmam.

—Nereden biliyorsunuz? Belki siz de ünlü bir kişisinizdir.

—Ya? Deneyelim öyleyse... Söyleyin, bakayım, Krikunov diye bir soyadı işittiniz mi?

Karşısındaki kişi gözlerini tavana dikti, düşündü, güldü.

—Hayır, işitmedim...

—Benim soyadım budur. Okumuş bir kişisiniz, yaşınız da hayli geçkin, ama adımı henüz işitmemişsiniz. Bu yeterli bir kanıt değil mi? Anlaşılıyor ki, üne kavuşayım derken asıl yapıl-

ması gerekeni göz ardı etmişim. Gerçek yöntemleri uygulayacak yerde tümüyle değişik noktalardan yaklaşmışım.

—Gerçek yöntemler sizce neler olabilir?

—Ben nereden bileyim? «Bu bir yetenek işidir. Sıradan kişilerde bulunmayan deha işidir...» diyebilirsiniz. O da değil, beyefendiciğim! Benimle karşılaştırınca boş, değersiz, hatta ciğeri beş para etmez diyeceğiniz kişilerle birlikte mesleğe girdik. Benden bin kez daha az çalıştıkları, hiçbir varlık gösteremedikleri, bir yetenekleri, başarıları olmadığı halde bakın onların durumuna! Gazetelerde, konuşmalarda adlarını duyarsınız sık sık... Eğer sizi bıktırmadıysam örnek verebilirim. Birkaç yıl önce K. kentinde bir köprü yapmıştım. Tanrı'nın belası, berbat bir yerdir burası. Kadınlar, kağıt oyunları olmasa çıldırabilirdim orada çalıştığım sürece. Hepsi geşmişte kaldı, ama bu kentte bulunduğum sıralar can sıkıntısından bir şarkıcı kızla ilişki kurdum. Bu baş belası kadın adım başı raslayacağınız, sıradan bir şarkıcı olduğu halde nedense herkesin başını döndürürdü. Kafasının içi bomboş, üstelik aptal, kaprisli, aç gözlü bir yaratıktı... Habire tıkınmaktan, akşamın beşine dek uyumaktan başka bir özelliği yoktu. Bildiğimiz yosmalardan başkası değildi –mesleğiydi bu onun– ama kibar bir dille söylemek istediklerinde ona tiyatro oyuncusu, şarkıcı derlerdi. O zamanlar tiyatroya gönül vermiş bir kişi olarak bu şıllığa tiyatro oyuncusu demeleri beni çileden çıkarırdı. Bir türlü anlayamazdım, onun sanatçılıkla ne gibi bir ilgisi olabilirdi? Ne böyle bir yeteneği vardı, ne de duygusal bir kadındı. Ona ancak acınabilirdi. Şarkıcılığına da akıl erdiremezdim, çünkü bunu da beceremez, bacaklarını oynatmaktan başka bir şey yapmazdı. Soyunma odasına erkeklerin girip çıkmasından utanıp sıkılmazdı bile. Yabancı dillerden çevrilmiş, içinde şarkılar bulunan vodvillerde oynamayı yeğler, bu piyeslerde erkekler gibi dar giysilerle caka satmayı severdi. İşte böyle gösteriş düşkünü bir zavallıydı. Ama şimdi söyleyeceklerimi iyi dinleyin!

Hiç unutmam, yeni yaptığım köprülerden birinin açılış

töreni vardı. Dinsel ayinden sonra konuşmalar yapıldı, kutlamalar okundu, vb... Köprüye kendi çocuğum gözüyle bakıyordum, o yüzden ne kadar heyecanlandığımı anlarsınız. Heyecandan neredeyse yüreğim duracaktı. Şimdi her şey geçmişte kaldı, o nedenle alçakgönüllü davranmaksızın güzel bir köprü yaptığımı söyleyeceğim. Sanki köprü değil, insanı coşturan bir tabloydu karşımızdaki. Ayrıca bütün kent halkı açılışa gelmişti. Köprüyü kuran kişi olarak, «Şimdi herkes gözlerini bana dikecek. Nasıl yapsam da bakışlardan kaçınsam?» diye düşünüyordum. Boşuna kaygılanmışım. Resmi sıfatı olan kişiler dışında kimse beni fark etmedi. Koskoca kalabalık ırmak kıyısında dikilmiş, köprüye koyun sürüsü gibi bakarken onu yapan kişiye aldırdığı bile yoktu. İşte bu yüzden o günden beri kalabalıklardan nefret ederim. Neyse biz konumuza dönelim... Ben can sıkıntısı içinde beklerken birden törene gelenlerde bir canlanma oldu. Herkes fıs fıs bir şeyler fısıldıyordu. «Herhalde beni yeni gördüler.» diye düşündüm. Gene boşuna heyecanlanmışım. Baktım, benim şarkıcı kadın kalabalığı yararak ilerliyor. Birkaç hayta da arkasında. Bütün gözler o yana çevrildi. Dört bir yandan fısıltılar yükseldi: «Ah, şu gelen kadını tanıyor musunuz? Tanrım bu ne güzellik! İnsanın başını döndürüyor!...» falan filan... Sahne sanatının yerli amatörlerinden olsalar gerek, iki çaylak bana baktılar, aralarında şöyle fısıldaştılar: «Kadının sevgilisi de burada!» Söyleyin şimdi, beğendiniz mi durumu?

Suratı haylidir tıraş görmemiş, silindir şapkalı, çelimsiz bir adam çevremde bir süre dolandıktan sonra bana şunları söyledi:

—Şu karşıda yürüyen kadını tanıyor musunuz? Şunun şunun şusudur... Sesinde bir şey yoktur ama onu öyle bir kullanır ki, şaşırırsınız!

Adama döndüm.

—Bu köprüyü kimin yaptığını biliyor musunuz?

—Nereden bileyim! Mühendislerden biri olmalı.

—Peki bu kentin katedralini kuran adam kim?

—Onu da bilmiyorum.

Daha sonra K. kentinin en iyi öğretmeninin, en tanınmış mimarının adlarını sordum, hepsine olumsuz yanıt verdi.

—Söyler misiniz? dedim dayanamayıp. Demin konuştuğumuz şarkıcı kadın kiminle yaşıyor?

—Krikunov adında bir mühendisle, demez mi?

Pes doğrusu! Neyse, bırakalım bunları... Çağımızda aşıklar, saz şairleri kalmadığına göre ünlenme yolu gazetelerden geçer, bunu biliyoruz. Ben de köprünün kutsanma töreninin ertesi günü yerel «Haber» gazetesini alarak adımı görmek için sayfaları hızla gözden geçirdim. Dört sayfayı taradıktan sonra bir köşede sevinçle şu yazıyı okumaya başladım: «Yeni köprümüzün kutsanma törenine ilimiz valisi beyefendi bilmem kim ile il yöneticileri ve büyük bir kalabalık katılmıştır...» Sonunda da şunlar yazılıydı: «Göz kamaştırıcı güzelliğiyle halkın sevgilisi, değerli sanatçı falanca da törene gelmiştir. Yetenekli şarkıcının halk arasında büyük sansasyon uyandırması doğaldır. Yıldızın giydiği giysiler ...» diye sürüp gidiyordu yazı. Benim hakkımda tek sözcük olsa canım yanmaz! O da yok! Belki önemsiz bir şey, ama inanır mısınız, hıncımdan oracıkta hüngür hüngür ağladım.

Sonunda kendi kendimi şöyle avuttum: Taşra kentleri ne de olsa aptallar yatağıdır, oralardan fazla bir şey beklenmez; ünlenmek istiyorsan bilim merkezlerine, başkente gitmelisin... Raslantıya bakın ki, tam o sırada Petersburg'da bir yarışmaya katılmak üzere verdiğim projenin süresi doluyordu. K. kentinden ayrıldım, ver elini Petersburg!

K. dan Petersburg arası uzun yoldur. Canım sıkılmasın diye trende özel kompartıman tuttum, yanıma da doğal olarak benim şarkıcı kızı aldım. Yol boyunca şampanyalar içildi, en güzel yemekler yendi, keyfimize diyecek yok!.. Sonunda bilim, düşün merkezimize geldik. Tam o gün yarışma süresi doluyordu. Beyefendiciğim, başkente geldiğimiz gün aynı zamanda ut-

kumu kutladığım gün oldu, çünkü projem birincilik kazanmıştı. «Yaşasın!» diyerek sevincimden havaya zıpladım! Hemen Neva caddesine çıkıp tüm gazeteleri aldım. Otele döndüm, kanepeye uzandım, heyecandan ellerimin titremesine zor karşı koyarak gazeteleri gözden geçirmeye koyuldum. Birinci gazetede bir şey yoktu, ikincide gene öyle... Sonunda dördüncü gazetede şöyle bir habere rasladım: «Dün ekspresle başkentimize ünlü taşra tiyatro oyuncularından falanca gelmiştir. Sevinçle belirtelim ki, güney iklimi yakından tanıdığımız bu sanatçıya olumlu etkide bulunmuş, güzelimizin sahne görünüşü... falan filan» Bu haberin altında bir yerde de «Açılan bilmem hangi proje yarışmasını mühendis bilmem kim kazanmıştır...» diye kısa bir haber var. Hepsi o kadar! Üstelik adım Krikunov yerine, Kirkunov olmuş. İşte size bilim, düşün merkezi Piter! Hepsi bu kadarla bitse gene iyi. Bir ay sonra başkentten ayrılırken bütün gazeteler birbiriyle yarışırcasına «Tanrısal güzellikte, eşsiz sanatçı, büyük yeteneklerimizden» diyerek metresimden söz ediyorlar; saygı gösterisi olarak yalnız soyadıyla değil, adı, baba adıyla anıyorlardı.

Birkaç yıl sonra Moskova'ya yolum düştü. Beni oraya belediye başkanı özel bir mektupla çağırmıştı, en azından yüzyıldan beri gazetelerin çözümü için çarşaf çarşaf yazı yazdıkları bir konuyu görüşecektik. Oraya gitmişken müzelerden birinde halka açık beş konferans verdim. Böyle bir olay üç günlüğüne de olsa bir kentte tanınmak için yeterlidir, değil mi? Ama ne yazık ki öyle olmadı. Hiçbir Moskova gazetesinde adım geçmedi. Çıkan yangınlardan, operet temsillerinden, uyuyan belediye meclisi üyelerinden, sarhoş tüccarlardan haberler vardı da benim çözüm tasarımdan, verdiğim konferanslardan hiç söz edilmiyordu. Bu kadar da olur mu, diyeceksiniz! Oluyor işte...

Hıncahınç dolu giden bir atlı tramvaya bindim. Kimler yoktu ki tramvayda? Kadınlar, subaylar, öğrenciler, kadın kursiyerler... Sanki çift çift alınmış Nuh'un gemisi yolcuları... Yanımda duran bir baya herkes işitsin diye yüksek sesle;

—Falan konuyu danışmak amacıyla kent meclisiniz bir mühendis çağırmış. Mühendisin adını biliyor musunuz? diye sordum.

Adam başını iki yana salladı. Beni duyanlar da boş gözlerle baktılar bana. Belli ki hiçbiri bilmiyordu mühendisin adını. Aramızda konuşma bağlansın diye ben kalabalığa laf atıyorum hep:

—Bilmem hangi müzede biri konferans veriyormuş. Konferanslar ilginç diyorlar, duydunuz mu?

Başını sallayan tek kişi çıkmadı. Bırakın müzede konferans verildiğini, böyle bir müzenin varlığını bilmeyen bayanlar vardı. Diyelim, bunun da önemi yok, ama kalabalığın sokakta benim tanımadığım birini görüp pencerelere atılarak deli gibi bakmalarına ne demeli? Neymiş, efendim, caddeden ünlü biri geçiyormuş! Yanımdaki adam;

—Bakın, bakın! dedi beni dürterek. Şu arabayla giden esmer adamı görüyor musunuz? Yürüme şampiyonu King'dir.

O günlerde Moskovalıların dilinden düşmeyen yürüme şampiyonundan konuşmaya başladılar.

Size daha bir sürü örnek verebilirim, ancak bu kadarı yeter, sanıyorum. Diyelim, ben kendimi dev aynasında görüyorum, övüngeç herifin biriyim. Peki, ama benim dışımda yetenekli, çalışkan birçok tanıdığımın adı-sanı duyulmadan ölüp gitmesine ne buyurulur? Bütün o büyük Rus denizcileri, kimyacıları, fizikçileri, makine mühendisleri, tarım işletmecileri yeterince tanınmışlar mıdır! Rus ressamlarından, yontucularından, yazın adamlarından kaçı bırakın halkı, aydınlarımızca bilinir? Yaşlı bir yazın emekçisi yıllarca dirsek çürütmüş, hamaratlığıyla, yeteneğiyle yaratıp kırk yıl yayımcıların eşiğini aşındırmış, binlerce sayfa yazı karalamış, rezillerin foyasını meydana çıkardığı için en az yirmi kez yargılanmıştır; gene de adı bilinmez. Yazınımızın ustalarından hangisi düelloda öldürülmeden, aklını oynatmadan, sürgüne gönderilmeden, hileli

kağıt oyununda yakayı ele vermeden önce üne kavuşmuştur, söyler misiniz?

Birinci mevki yolcusu kendini konuşmaya öylesine kaptırmıştı ki, bir ara purosunu ağzından düşürdü. Puroyu eğilip yerden aldı.

—Durum böyle yürekler acısıyken başkaları kolayca üne kavuşur! Alın şu sürü sepet şarkıcı bozuntularını, ip cambazlarını, bebeklerin bile tanıdığı soytarıları!

Tam o sırada vagonun kapısı açıldı, serin bir hava esti; asık suratlı, pelerinli, silindir şapkalı, mavi gözlüklü biri girdi içeriye. Adam daha bir somurtarak oturacak yerlere bakındı, ileriye doğru yürüdü. Vagonun uzak bir köşesinden;

—Tanıyor musunuz, kim bu? diyen ürkek bir ses duyuldu. X. bankasındaki dolandırıcılığından ötürü mahkemeye verilen ünlü N.N. nin ta kendisi!

Birinci mevki yolcusu gülerek;

—Gördünüz mü? dedi. Herkes banka soyguncusu N.N.yi yakından tanıyor, ama Semiradski, Çaykovski ya da filozof Solovyov hakkında bir şey sorsanız kimse bilmez.

Birkaç dakika sessizlik içinde geçti. Birinci mevki yolcusunun karşısında oturan adam çekingen bir tavırla öksürdükten sonra;

—Şimdi ben size bir soru sorayım! dedi. Puşkov soyadını işittiğiniz oldu mu hiç?

—Puşkov mu dediniz? Hımm... Puşkov... Hayır, işitmedim.

—Bu da benim soyadımdır. Demek ki, işitmediniz adımı, beni tanımıyorsunuz? Oysa tam otuz beş yıldır bir Rus üniversitesinde ders veren bir profesörüm, Bilimler Akademisi üyesiyim. Yayımlanmış pek çok makalem vardır...

Birinci mevki yolcusu ile karşısındaki kişi bakıştılar, kahkahayı bastılar.

YETENEK

Dul yüzbaşı karısının yazlığında kalan ressam Yegor Savviç sabahleyin yatağına oturmuş, can sıkıntısından patlıyor. Yaz mevsimi bitmek üzere. Ağır, iri bulutlar tüm gökyüzünü kaplamış, insanın iliklerine işleyen, soğuk bir rüzgar esiyor, ağaçlar acı acı inleyerek aynı yöne eğiliyorlar. Dallarından kopan sarı yapraklar döne döne yere düşüyor, yerlerde sürünüyor. Elveda yaz mevsimi! Bir ressamın gözüyle bakılırsa doğanın hüznü güzel, şiir dolu; gelgelelim Yegor Savviç güzelliklere aldıracak durumda değil, içini hep aynı sıkıntı kemirmekte... Tek avuntusu, ertesi gün artık bu yazlıkta kalmayacağıdır. Karyolanın, masaların, sandalyelerin üstüne, yerlere yastıklar, dertop olmuş battaniyeler, sepetler yığılmış. Odalar süpürülmemiş, pencerelerden basma perdeler sökülmüş... Yarın kente taşınacaktır!

Yazlık sahibesi yoktur evde. Ertesi gün taşınacak eşyalar için araba kiralamaya gitmiştir. Yirmi yaşlarındaki kızı Katya ise çekindiği annesinin yokluğundan yararlanıp hayli zamandır genç ressamın odasında oturmaktadır. Sevgilisi ertesi gün yolcudur, oysa ona söyleyeceği çok şey vardır daha. Durmadan konuşmaktadır, ama söyleyeceklerinin onda birini bitirmemiştir. Yaş dolu gözlerini genç adamın uzun saçlı başına dikmiş, ona içi ürpererek, büyük bir hüzünle bakmaktadır. Ressam uzun saçlarıyla tıpkı çirkin bir hayvana benzer. Sakalı ta boynundan, kulaklarının, burun deliklerinin içinden çıkmıştır; saçlar ensesinden sırtına dek inmiş, kaşlarından sarkan kıllar gözlerini örtmüştür. Saçı, sakalı öylesine karışık ve sıktır ki,

içine bir sinek ya da hamamböceği düşse kurtulması olanaksızdır.

Yegor Savviç yorgundur, Katya'yı dinlerken esniyor. Genç kız hıçkırarak ağlamaya başladığında sarkan kaşlarının altından ona sert sert bakıyor, kaşlarını çatarak, kalın, ağır sesiyle;

—Seninle evlenemem! diye kestirip atıyor.

—Niçin evlenemiyormuşsun?

—Bir ressam, genelde sanatla uğraşan bir erkek evlenemez de ondan. Böyle kişiler özgür olmalıdır...

—Ama çalışmanıza engel olmayacağım ki, Yegor Savviç!

—Bunu kendim için değil, bütün sanatçılar için söylüyorum... Ünlü yazarların, ressamların hiçbiri evlenmemiştir.

—Siz de büyük bir ressam olacaksınız, buna inanıyorum, ancak benim durumuma giriniz. Annemden korkuyorum... Çok sert, sinirli bir kadındır. Evlenmeyeceğimizi öğrenirse beni canımdan bezdirir. Ah, ne dertli başım varmış! Üstelik kiranızı da ödemediniz!

—Allah kahretsin, ödeyeceğim!

Yegor Savviç böyle diyerek ayağa kalkıyor, gezinmeye başlıyor.

—Avrupa'ya gidebilsem bir!..

Avrupa'ya gitmenin hiç de zor olmadığını, bir tablo yapıp satmasının yeteceğini söylüyor. Katya inanmaktadır ona.

—Peki, yazın niçin yapmadınız? diye soruyor.

—Bu samanlık gibi evde nasıl çalışırım? Canlı modeli nereden bulacaktım?

Aşağı kattan kapının çarptığı işitiliyor. Kulağı kirişte bekleyen Katya ayağa kalkıp hızla oradan uzaklaşıyor. Odada yalnız kalan ressam sandalyeler, yere yığılı ıvır zıvır arasından dolaşarak gezinmesini sürdürüyor. Eve dönen dul kadının kap kacak sesi, araba için iki ruble isteyen köylülere bağırarak küfretmesi işitiliyor. Odadaki küçük dolabın önünde duran Yegor Savviç votka dolu sürahiye üzüntüyle bakıyor.

Dul kadın kızına çatmaktadır:

—Tanrı canını alsın, e mi! Geberdiğini görmeyecek miyim?

Ressam bir duble içiyor, ruhuna çöken kara bulutlar yavaş yavaş dağılıyor, karnının içinde bir şeyler gülümsemeye başlıyor sanki. Tanınmış bir ressam oluşunu hayal ediyor yavaş yavaş. İlerde yapacağı resimleri gözünün önüne getiremiyorsa da gazetelerin hakkında yazdıklarını, mağazalarda kartpostallarının satıldığını, arkadaşlarının ona kıskanarak baktıklarını görebiliyor. Kendini zengin bir otelde, kadın hayranlarınca sarılmış olarak hayal etmeye çalışıyor, ancak sisler, belirsizlikler içinde tabloyu tam olarak seçemiyor, çünkü ne zengin bir otel görmüştür yaşamında, ne Katya'dan başka doğru-dürüst bir hayranı olmuştur, ne de genç kız tanımıştır... Yaşamı yeterince tanımayan kişiler okudukları kitaplara göre canlandırırlar onu, ama Yegor Savviç kitapları da bilmemektedir, bir tarihte Gogol'ü okumak istemiş, ikinci sayfada uykusu gelmiştir.

Semaveri yakmaya çalışan dul kadın aşağıdan bağırmaktadır:

—Çatlayası semaver, yanmıyor işte! Katka, kömür getir!

Hayallerinden ayrılamayan ressam bunları birileriyle paylaşmak ister. Bunun üzerine alt kata inerek mutfakta semaverden çıkan dumanlar arasında, kapkara fırının başında uğraşıp duran şişman dulun, Katya'nın yanına varıyor. Oradaki sıraya, kocaman bir çömleğin yakınına oturarak;

—Ressam olmak iyi bir şey! diye başlıyor. İstediğim yere gidebilir, istediğim şeyi yapabilirim. Ne beni bekleyen bir görevim, ne sürecek tarlam var. Amirlerim, üstlerim de yok... Kendi kendimin amiriyim. Gene de insanlığa büyük yarar sağlamaktayım.

Öğle yemeğinden sonra «dinlenmek» üzere uzanıyor. Genelde karanlık basana değin uyur, ancak bu sefer yattıktan biraz sonra birinin ayağını çektiğini, gülerek adını bağırdığını

hissediyor. Gözlerini açınca peysajcı Ukleykin'i görüyor. Bütün yazı Kostroma ilinde geçirmiştir ressam arkadaşı.

—Ooo! Kimi görüyorum? diye seviniyor.

El sıkmalar, sorular birbirini kovalıyor. Arkadaşının bavulundan eşyalarını çıkardığını görünce;

—E, neler yaptın, bakalım? diye soruyor. Yüzlerce çalışma tamamlamışsındır!

—Eh, bir şeyler yaptık işte... Ya sen? Senin çalışmaların nasıl?

Yegor Savviç karyolasının arkasına uzanıyor, yüzü kıpkırmızı kesilerek oradan örümcek ağına bulanmış, basit çerçeveli bir tuval çıkarıyor.

—İşte... «Nişanlısının gidişinden sonra pencerede bekleyen genç kız» diyor. Üç seansta bu kadar oldu, daha tamamlamadım.

Tabloda hafifçe boyalı, açık pencerenin önüne oturmuş Katya gözükmektedir. Bir bahçe ile mor renkli enginlikler uzanmaktadır pencereden ötede... Ukleykin resmi beğenmez.

—Hımm! diyor. Hava fazla kaçmış... gene de bir anlatım var, uzaklığı hissedebiliyorsunuz. Ama şu çalı çığlık atıyor, çığlık çığlığa haykırıyor.

Votka sürahisi çıkıyor ortaya.

Akşama, Yegor Savviç'in tarihsel konuları çizen arkadaşı ve komşusu Kostılev geliyor yanlarına. Otuz-otuz beş yaşlarında, onun gibi yeni başlamış, umut veren bir ressamdır. O da uzun saçlıdır, sırtında bluz, Şekspir tarzı yakaları vardır. Kendine güvendiği bellidir. Votkayı görünce yüzünü buruşturuyor, göğüs hastalığından yakınıyor, ama arkadaşlarının ısrarına dayanamayıp bir duble içiyor.

—Bakın size ne diyeceğim, diyor biraz kafayı bulunca. Neron'u... İrod'u... Klepentian'ı ya da bu türden, anlıyorsunuz ya, alçağın birini konu seçip bunların karşısında Hıristiyanlık düşüncesini resmetmek istiyorum. Anlıyorsunuz ya, Roma ile

Hıristiyanlık karşı karşıya... Önemli olan ruhu yakalamak, ruhu!

Aşağı kattan dul kadının bağırmaları duyuluyor sık sık:

—Katya, hıyar turşusu ver! Sidorov'a git de biraz daha kvas getir!

Üç ressam arkadaş kafese kapatılmış kurtlar gibi odanın içinde bir köşeden öbür köşeye dolanıp duruyorlar. Durmadan konuşuyorlar, içlerini döküyorlar; üçü de heyacanlıdır, esin doludur... Söylediklerine bakılırsa gelecek, ün, para avuçlarının içindedir... Hiçbirinin aklına zamanın hızla geçtiği, yaşamın günden güne sona erdiği, sürekli başkasının ekmeğiyle geçindikleri, ama hiçbir şey yapmadıkları gelmez. Üçü de acımasız bir yasanın kurbanıdırlar aslında. Bu yasaya göre yüzlerce yeni başlamış, umut verici gençten ancak ikisi, üçü sonuç alır; geri kalanlar ise topun karşısında etten kale rolü oynayıp topluca telef olurlar. Bunları düşünmedikleri için neşelidirler, mutludurlar, gelecek karşısında kendilerine güvenleri vardır.

Gecenin ikisinde Kostılyov, Şekspir tarzı yakasını düzeltip arkadaşlarından ayrılıyor, kendi evine yollanıyor. Peyzajcı gitmemiş, portre ressamının yazlığında kalmıştır. Yatmadan önce Yegor Savviç susuzluğunu gidermek için mutfağa uğruyor. Karanlık, dar koridorda Katya bir sandığın üstünde oturmakta, ellerini dizinin üstünde bağlayarak yukarıya bakmaktadır. Yorgun, soluk yüzünde mutlu bir gülümseme vardır; gözleri ışıl ışıldır.

—Sen misin? Neler düşünüyorsun? diye soruyor Yegor Savviç genç kızı görünce.

—Ilerde ünlü biri olacaksınız. Gözümün önüne getiriyorum da, büyüklüğünüzü herkes kabul edecek... Deminki konuşmalarınızı duydum. Bunları düşünüyorum işte...

Katya gülüyor, çok mutludur. Ardından ağlamaya başlıyor, kollarını büyük bir saygıyla hayranlık duyduğu adamın omuzlarına koyuyor.

HAZIR YİYİCİLER

Yetmiş yaşlarında, yalnız yaşayan, çökkün bir ihtiyar olan, esnaf takımından Mihail Petrov Zotov sabahleyin gözlerini açtı. Soğuktan, yaşlılıktan dolayı tüm bedeninde bir kırıklık vardı. Odanın içi henüz karanlıktı, ancak kutsal tasvirin önündeki kandil de yanmıyordu. Perdeyi kaldırıp dışarıya baktı. Gökyüzünü kaplayan bulutlar beyazlıkla örtülmeye, hava ağarmaya yüz tuttuğuna göre sabahın en fazla beşi olmalıydı...

Zotov öksürdü, boğazını temizledi, soğuktan büzüşerek yatağından doğruldu. Çok eskiden kalma alışkanlığına uyarak tasvirin önünde durdu, uzun uzun dua etti. Ardı ardına sıraladığı duaların sonunda tanıdıklarının adlarını saydı. Aslında bunu da alışkanlık üzere yapıyordu, çünkü hangi adın kime ait olduğunu çoktan unutmuştu. Aynı alışkanlıkla odasını, aralığı süpürdü; kırmızı bakırdan, dört ayaklı küçük semaverini ateşledi. Zotov'un bu gibi alışkanlıkları olmasa yaşlılık günlerini neyle dolduracağını bilemezdi.

Semaverin tutuşması uzun sürdü, ama sonunda birden ateşlenerek titrek, tok bir uğultuyla uğuldamaya başladı.

—Uğulda, bakalım, dedi Zotov. Madem canın öyle istedi...

Tam o sırada geceleyin düşünde fırın gördüğünü anımsadı, fırın görmek iyi bir şeyin habercisi değildi. Düşler, alametler yaşlı adamı düşünmeye sevkeden tek nedenlerdi artık. Şimdi de öyle, semaverin niçin uğuldadığını, fırın görmenin ne gibi kötülükler getireceğini yorumlama işine verdi kendini. Ve düşün sonucunu almakta gecikmedi: Zotov çaydanlığı çalkalayıp çay koymak istediği zaman kutuda tek kırıntı kalma-

dığını gördü. Ağzına çavdar ekmeğinden bir parça atıp diliyle çevirerek;

—Yaşamak bir işkence! diye homurdandı. Köpek olmak bundan daha iyi! Çay da yok! Basit bir köylü olsam neyse, ama esnafım ben, kendi evim var! Yakışır mı?

Böyle homurdanıp kendi kendisiyle konuşarak eksi moda paltosunu giydi, ayaklarına bilmem hangi zamandan kalma hantal, bol lastiklerini geçirdi, avluya çıktı. Soğuk, sert, durgun bir hava vardı dışarda. Yaban otlarının kapladığı geniş avlu yere dökülen sarı yaprakların üzerine düşmüş çiğlerden ışıl ışıldı. Ortalıkta çıt çıkmıyordu. Yaşlı adam çarpık giriş merdiveninin bir basamağına oturdu, oturur oturmaz her sabah olan şey bir daha yinelendi: Kocamışlıktan tüyleri dökülüp sağ gözü kapanmış, siyah benekli, beyaz, iri bir zağar olan, Lıska adındaki köpeği yanına geldi. Ayakları toprağa değil de sıcak saca basıyor gibiydi; bitkin bedeni korkudan eğilip bükülerek, çekine çekine yaklaştı sahibine. Zotov onu fark etmemiş gibi yaptı, ama hayvan kuyruğunu sallayarak, gene öyle yan yan sokulup lastiklerini yalayınca öfkeyle ayaklarını yere vurdu.

—Çekil, git, geberesi! Tanrı cezanı versin, e mi?

Lıska yana çekildi, orada yere oturdu, tek gözünü sahibinin yüzüne dikti.

—Kahretsin sizi! Yetmiyormuş gibi bir de siz başıma belasınız!

Zotov böyle dedikten sonra yana kaykılmış çatısında otların bittiği ahıra baktı, orada kapıdan ufak bir at başı gözüküyordu. Sahibinin bakışından cesaret alan baş kıpırdandı, ahırdan dışarıya bütün bir gövde çıktı. Tıpkı köpek gibi o da kocamıştı; bacakları incecik, karnı içeri çökük, sırtının kemikleri çıkmış, ezik, ürkek, kül rengi bir hayvancağız... Ahırdan çıktıktan sonra kendinden utanmış gibi kararsızlık içinde dikildi.

—Tanrı canınızı almadı gitti! diye söylenmesini sürdürdü Zotov. Kahrolasılar, geberemediniz! –Öfkeli yüzü küçüm-

seyen bir gülümsemeyle çarpıldı– Öyle ya sizin de karnınız acıkmıştır! Emredersiniz, derhal! Böyle has bir aygıra en iyisinden yulaf bulmalıyız! Bir dakika, yeminiz şimdi hazır! Ya değerli köpeğimizin canı ne ister? Kuru ekmek yemeyeceğinize göre sığır bifteği buyurmaz mısınız?

Öfkesi gitgide artan Zotov yarım saat kadar böyle homurdandı, sonra içinde kaynaşan kine dayanamayıp ayağa fırladı, lastiklerini yere vura vura, gene öyle homurdanarak avluda dolanmaya başladı.

—Sizi beslemek zorunda değilim, beleşçiler! Bedavadan yedirip içirecek milyonlarım yok benim! Kendim karnımı doyuramıyorum, boyu devrilesiler, sizlere nereden bulacağım? Ne gelir sağlıyorsunuz bana, ne neşe veriyorsunuz; bütün getirdiğiniz üzüntü; yıkıntı! Geberemediniz gitti! Nasıl yaratıklarsınız ki, ölüm bile almıyor sizi! Madem öyle, istediğiniz kadar yaşayın, ama sizi besleyecek değilim! Benden bu kadar! İstemiyorum artık!

Zotov böyle öfkeyle sövüp sayarken iki hayvanı onu dinliyordu. İki hazır yiyici yediklerinin başlarına kakıldığını anlıyorlar mıydı, orası belli değil, ama karınları daha bir içeri çekildi, bedenleri darlaştı, ezilip büzüldü, gözleri donuklaştı... Onların uysal duruşu daha çok zıvanadan çıkardı Zotov'u.

—Defolun! diye bağırdı içinden kabaran yeni bir öfkeyle. Defolun evimden! Gözüm görmesin ikinizi de! Işe yaramaz yaratıkları evimde tutacak değilim! Çıkın, gidin!

Avlu kapısına doğru yürüdü, kapıyı açtı, yerden bir sopa alarak hazır yiyicileri dışarıya dehledi. At başını salladı, kürek kemiklerini oynattı, kapıya doğru aksaya aksaya yürüdü; ardından da köpek... İkisi sokağa çıkınca yirmi adım kadar ilerlediler, çitin yanında durdular.

—Şimdi ha!.. diye çıkıştı Zotov.

İki beleşçiyi evden kovması onu biraz rahatlatmıştı, avluyu süpürmeye koyuldu. Arada bir başını kaldırıp sokağa

bakıyordu: İki hayvan oldukları yerde çakılmışlardı sanki, gözlerini kapıdan ayırmıyorlardı.

Öfkesinin gitgide azaldığını hissederek;

—Ben olmadan yaşamaya çalışın! diye homurdandı Zotov. Biraz da başkası baksın size! Cimriyim ben, kinciyim, benimle yaşamak zor; gidin, başkasının evinde kalın!

İki hazır yiyicinin ezik duruşundan yeterince zevk alıp hıncını kustuktan sonra kapının dışına çıktı; yüzüne öfkeli bir görünüm vermeye çalışarak;

—Orada ne dikilip duruyorsunuz? diye bağırdı. Beklediğiniz biri mi var? Yolun ortasında durmuşsunuz, gelip geçene engel oluyorsunuz! Girin içeriye!

Bu arada sabah sisinin arasından güneş gözükmeye başlamıştı; yatay ışınlar otlardaki güz çiylerine yandan vuruyordu. Konuşmalar, ayak sesleri duyuldu. Zotov süpürgeyi yerine bıraktı, bakkallık yapmakta olan komşusu, aynı zamanda kirvesi Mark İvanıç'ın dükkanına yollandı. Oraya varınca açılır kapanır bir iskemleye oturdu, ağır ağır iç geçirdi, sakalını sıvazladı, havalardan söz açtı. İki kirve havalardan, kiliseye yeni gelen zangoca, ondan ilahicilere geçtiler; söyleşi uzadıkça uzadı. Söyleşi sırasında zamanın nasıl geçtiği belli olmuyordu. Bakkal çırağı çaydanlık dolusu kaynar su getirip iki ahbap çay içmeye koyulduklarında zaman daha hızlı geçmeye başladı. Zotov'un içi ısınmış, neşesi gelmişti. Altıncı bardağı bitirince parmaklarını tezgaha vurarak;

—Senden bir dileğim var, Mark İvanıç, dedi. Şey... nasıl desem... bugün de lütfedip bir çeyrek daha yulaf versen!

Mark Ivanıç'ın arkasında oturduğu çay sandığının ardından derin bir iç çekme duyuldu.

—Lütfet bu sefer de, diye sürdürdü Zotov. Çay almayayım senden ama yulaf ver. İstemeye utanıyorum, yoksulluğumla başını çok ağrıttım, at bir şey yemedi.

Kirve;

—Vermesine veririm, bu bir şey değil, dedi, ancak sen bu

körolasıları niçin evinde tutuyorsun!? At bir işine yarasa gene iyi, ama insan bakmaya bile acır. Köpek dersen, iskelete dönmüş. Bunları boşu boşuna niçin besliyorsun?

—Beslemeyip de ne yapacağım?

—Ne yapacağını sen de biliyorsun. Hayvan derisi yüzen İgnat'a götür; olsun, bitsin! Çoktan oraya götürmen gerekirdi. Onlar için tam yeridir.

—Dediğin doğru olmalı! Götürsek bari...

—Kendin yardımla yaşıyorsun, bir de hayvan beslemek neyine? Vereceğim yulafa acımam, kardeşim, ama nasıl desem... her gün, her gün vermek, bu ne iştir? Yoksulluğunun bir yerde biteceğini bilsem! Ver, ver, bunun bir sonu olmalı, değil mi?

Bakkal içini çekti, kırmızı yüzünü sıvazladı.

—Senin de ölme zamanın geldi artık! dedi.Yaşayıp duruyorsun, niçin yaşadığını kendin de bilmiyorsun... Doğru söylüyorum. Madem Ulu Tanrım ölüm vermiyor, öyleyse sen de bir güçsüzler evine, yoksullar yurduna sığın.

—Niçin oralara gideyim ki? Yakınlarım ne güne duruyor? Kız torunum var.

Yeğeni Katerina'dan olma, torunu Glaşa'nın çiftlik evinde yaşadığını uzun uzun anlattı.

—Bana bakmak zorundadır. Evim kendisine kalacağına göre varsın baksın. En iyisi onun yanına giderim. Anlıyorsun değil mi, Glaşa, Katya'nın, kardeşim Panteley'in üvey kızı Katerina'nın kızıdır... Evim ona kalacak... Bakar bana!

—İyi... İsa adına yardımlarla yaşayacağına çoktan onun yanına gitmeliydin.

—Giderim. Tanrım cezamı versin ki, giderim. Bakmak zorundadır.

Bir saat sonra iki kirve birer kadeh yuvarlayınca Zotov dükkanın ortasında ayakta heyecanla şunları söylüyordu:

—Çoktandır gitmeyi düşünüyordum zaten. Hemen bugün gideyim!

—Öyle, ya! Ortalıkta dolaşıp açlıktan sürüneceğine çiftlik evine çek git!

—Gideceğim işte! Varınca derim ki: Evim senindir, beni sayar, bakarsın... Bakmasın da göreyim! Bakmazsa ona ne ev veririm, ne torunum olarak kutsarım. Hadi, hoşça kal, İvanıç!

Zotov bir kadeh daha içti, yeni düşüncenin getirdiği heyecanla evinin yolunu tuttu...Votkadan dolayı iyice gevşemişti, başı da dönüyordu, ancak gidince yatmadı, giyeceklerini bir bohçaya doldurdu, dua etti, bastonunu aldı, yeniden yola koyuldu. Geriye dönüp bakmadan, homurdanarak, bastonunu taşlara vura vura bütün sokağı geçti; kırlara çıktı. Önünde, torununun çiftliğine kadar yürüyeceği on-on iki fersah yol vardı... Kurumuş yolda ilerliyor, sararan otları tembel tembel geveleyen kent sürüsüne bakıyor, yaşamında son anda yaptığı büyük değişikliği düşünüyordu. İki hazır yiyicisi de düşündükleri arasındaydı. Evden ayrılırken, istedikleri yere gitsinler diye avlu kapısını açık bırakmıştı.

Daha bir fersah bile ilerlememişti ki, arkasında birtakım ayak sesleri işitti. Geriye dönüp bakınca bir de ne görsün? Başlarını öne eğerek, kuyruklarını kısarak atı ile köpeği onu izlemiyorlar mı?

—Defolun, gelmeyin! diye bağırdı, elini salladı.

İki hayvan durdular; birbirlerine, ona baktılar. Zotov yürüdü, hayvanlar da onun ardından... Bunun üzerine adam durdu, düşünmeye başladı. Fazlaca tanımadığı Glaşa'ya bu yaratıklarla birlikte gidemezdi, geriye dönüp onları eve kapamak da istemiyordu, kapamak istese bile avlu kapısı o işe yaramazdı.

«Ahıra kapatsam acından geberirler.» dedi. «En iyisi İgnat'a götürmek.»

Ignat'ın kulübesi demiryolu engelinin yüz metre ilerisinde, otlağın içindeydi. Daha kesin kararını vermeyen, ne yapacağını da bilemeyen Zotov, Ignat'ın kulübesine doğru yürüdü. Başı dönüyor, gözlerinin önü kararıyordu...

Deri yüzücü İgnat'ın kulübesinin avlusunda olanları zar zor anımsıyor. Oraya vardıktan sonra en çok hatırında kalan, ağır deri kokusu ile İgnat'ın içtiği lahana çorbasının lezzetli buğusuydu. İgnat'ın onu iki saat bekletip bir şeyler hazırlamakla uzun uzun uğraşmasını, üstünü değiştirmesini, bir köylü karısıyla süblimeyle ilgili konuşmasını sanki düşünde görmüş gibi anımsıyor. Lağar atı tezgah üstüne yatırıldıktan sonra duyduğu iki tok sesi de... Biri atın kafasına vurulmasından, öteki ise hayvanın tezgahtan aşağı düşmesinden çıkan iki tok ses. Lıska arkadaşının öldürüldüğünü görünce çığlık atarak İgnat'ın üstüne saldırdı, o zaman çığlığı bıçak gibi kesen üçüncü tok ses duyuldu. Hayvanlarının öldüğünü anlayan Zotov hem sersemleyerek, hem de sarhoşluktan tezgaha yaklaştı, alnını tahtanın üstüne koydu...

O günün akşamına değin gözleri bulanık bir perdeyle örtüldü sanki, ellerini kaldırıp baktığında kendi parmaklarını göremiyordu.

SEVGİLİ

Gözlerinin altı torba bağlamış, uzunca yüzlü, ince yapılı, şık giyimli *jeun premier* Yevgeni Alekseyiç Podjarov güney kentlerinden birine tiyatro mevsimi dolayısıyla geldiğinde ilk işi birkaç saygıdeğer aileyle tanışmaya çalışmak oldu. Ikide bir ayağını zarifçe sallayıp kırmızı çoraplarını göstererek;

—Evet, *sinior*! dedi. Biz oyuncular insanları hem doğrudan doğruya, hem de dolaylı olarak etkilemeliyiz. Birincisi, sahnede oynayarak, ikincisi ise halkla. tanışıp görüşerek elde edilir. Vallahi, *parole d'honner*, anlamıyorum. Bizim sahne arkadaş-ları niçin ailelerle ilişki kurmaktan kaçınıyorlar? Şölenler, doğum günleri, pasta partileri, *soirée fixe*'ler (çağrılı akşam yemekleri), toplu eğlenceler dışında bu türlü ilişkilere girmenin topluluk üzerinde derin etkileri olur. Kalın kafalı birinin zihnine bir kıvılcım soktuğunuzu bilmek hoş bir şeydir, değil mi? Ya o afet kadınlar! *Mon Dieu* (aman Tanrım), ne kadınlar, ne kadınlar! İnsanın başı döner! Bir tüccarın evine, evinin mahrem yerlerine girersin; al yanaklı bir tazecik çıkar karşına! İşte mutluluk diye buna derim. *Parole d'honneur*!

Podjarov bu arada güney kentinin fabrikatörlerinden Zıbayev'in saygın ailesiyle tanışmış bulunuyordu. Bu tanışıklık söz konusu olduğunda küçük görürcesine yüzünü buruşturur, gözlerini kısarak bakar, saatinin kösteğiyle sinirli sinirli oynar.

Bir gün –Zıbayev'lerin evindeki bir doğum günü kutlamasında oldu bu– sanatçımız yeni tanıdıklarının salonunda oturmuş, her zamanki gibi çene çalıyordu. Çevresindeki koltuklarda «afetler» sıralanmış, ilgiyle onu dinliyorlardı. Bitişik odadan kadın kahkahaları, akşam çayı içenlerin sesleri geliyor-

du... Bacak bacak üstüne atan Podjarov her tümceyi (cümleyi) bitirdikten sonra romlu çayından bir yudum alıyor, yüzüne oradakileri umursamayan, canı sıkkın bir anlam vermeye çalışarak sahnedeki başarılarını anlatıyordu. Bir yandan da onu dinleyenlere hoşgörüyle gülümseyerek;

—Ben daha çok bir taşra oyuncusuyum, diyordu. Ama sanmayın ki, başkentlerde hiç oynamadım! Sırası gelmişken size, zamanımız insanlarının ruhsal durumunu pek güzel belirten bir öykü anlatayım.

Moskova'da onuruma düzenlenen bir gecede genç izleyiciler o kadar çok defne çelengi getirmişlerdi ki, yeryüzünde bütün kutsal şeyler üzerine yemin ederim, bunları ne yapacağımı şaşırdım! *Parole d'honneur!* Sonra bir gün –parasız kaldığım sıralardı– defne yapraklarını topladığım gibi komşu dükkana götürdüm. Ne kadar geldi dersiniz? Tam kırk kilo! Kah-kah-kah! Paralar öyle işime yaradı ki, sormayın! Bilirsiniz, sanatçılar çoğu zaman züğürttür. Bugün, bakarsınız, binlerce rublem vardır, yarın meteliğim kalmaz. Bugün bir dilim ekmek bulamam, yarın istiridye, balık yumurtasından başkasını yemem.

Sıradan insanlar çaylarını içerken sanatçıyı can kulağıyla dinliyorlardı. Çok memnun kalan ev sahibi bu okumuş, saygıdeğer konuğuna nasıl yaranacağını bilemediği için başka kentten gelmiş, uzak akrabadan bir konuğu, Pavel Ignatyeviç Klimov'u takdim etti. Klimov kırk yaşlarında, çam yarması gibi bir adamdı; uzun bir setre ile en genişinden pantolon giymişti.

Zıbayev, Klimov'u tanıtırken;

—Sizden sayılır, dedi. Tiyatroyu sever, eskiden kendisi de oynardı. Tulalı toprak ağasıdır.

Podjarov ile Klimov konuşmaya başladılar. *Jeun premier* arka arkaya iki mevsim Tula'da sahneye çıktığını söyleyince aralarında bir yakınlık doğdu. Kent hakkında, ortak tanıdıklar, tiyatro üstüne soruşturmalar, açıklamalar birbirini kovaladı.

Durmadan kırmızı çoraplarını gösteren *jeun premier* ;

—Biliyor musunuz, kentinizi çok beğendim, dedi. O sokakların güzelliği, küçük parkı! Ya insanlarına ne demeli?

—Evet, kent topluluğuna diyecek yoktur.

—Bir tecim kenti olmakla birlikte aydın bir halkı var. Örneğin şey... lise müdürü... savcınız... subay topluluğu... Emniyet müdürü de öyleydi. Fransızların dediği gibi *enchantè* bir beyefendi. Ya o kadınlar! Allah, ne kadınlar!..

—Evet, kadınlar... gerçekten...

—Belki kadınlar konusu üstüne fazla düşüyorum. Asıl söylemek istediğim şu ki, kentinizde nedense *amour* bakımından işlerim tıkırında gitmiştir. O konuda on roman yazabilirim. İsterseniz bir serüvenimi anlatayım! Yegorov caddesinde, defterdarlık dairesinin bulunduğu apartmanda oturuyordum.

—Sıvasız, kırmızı apartman, değil mi?

—Evet, evet, sıvasız apartman. Komşumuz Koşeyev'lerin, şimdiki gibi anımsıyorum, Varenka adında bir kızları vardı. Kentin en güzel kızıydı, diyebilirim.

Klimov'un sevincinden ağzı kulaklarına vardı.

—Varvara Nikolayevna'dan mı söz ediyorsunuz yoksa? Gerçekten güzel kızdır. Kentte eşi bulunmaz.

—Öyle, öyle, bulunmaz. Yüzünün yandan klasik bir görünüşü vardı. O ne iri kara gözler, bele kadar inen saç örgüleri! Beni Hamlet'i oynarken görmüş... Puşkin'in Tatyanası tarzında mektuplar yazmaya başlardı... Doğallıkla ben de yanıt verdim.

Podjarov çevresine bakıp salonda bayan olmadığını anlayınca gözlerini arkaya devirdi, hüzünle gülümsedi, içini çekti.

—Bir gün tiyatrodan çıktıktan sonra eve dönmüştüm. Baktım, kanepede oturuyor. Göz yaşları, aşk sözleri, öpüşmeler başladı... Ah, ne güzel, ne Tanrısal bir geceydi o! Aşk serüvenimiz o günden sonra tam iki ay sürdü. Ama öyle bir

gece yinelenmedi bir daha! Ne geceydi, *parole d'honneur*, ne gece!

Klimov kızardı, gözlerini belerterek şunları mırıldandı:

—İzin verin, nasıl olur? Varvara Nikolayevna'yı iyi tanırım, yeğenim, ağabeyimin kızıdır!

Podjarov afalladı, o da gözlerini belertti.

Klimov kollarını iki yana açarak;

—Böyle bir şey olamaz! dedi. Onu iyi tanırım... Beni şaşırttınız, doğrusu!

Oyuncu ayağa kalktı, serçe parmağıyla bir gözünü ovaladı.

—Buna ben de üzüldüm. Ama siz... bir amca olarak... anlıyorum...

O ana değin oyuncuyu kıvançla dinleyip ondan gülümsemelerini esirgemeyen konuklar kızarıp bozararak gözlerini önlerine indirdiler.

Klimov büyük bir öfkeyle;

—Yok, lütfen sözlerinizi geri alın! dedi. Rica ediyorum!

Oyuncu iki eliyle anlamı belirsiz bir işaret yaptı.

—Eğer... anlattıklarım sizi kırdıysa... tamam...

—Ayrıca doğru söylemediğinizi de kabul etmelisiniz!

—Ben mi? Yoo!.. Yalan söylemiyorum. Ama bilmeden anlattığım için üzgünüm. Hem sizin tavrınızı da anlamıyorum...

Klimov konuşmaksızın bir köşeden öbürüne gidip geliyordu. Ya düşüncelere dalmıştı ya da kararsızlık içindeydi. Tombul yüzü gitgide kızarıyordu, ensesindeki damarlar şişmişti. İki dakika kadar gezindikten sonra oyuncuya yaklaştı, ağlamaklı bir sesle;

—İtiraf edin, Varenka'yla ilgi söyledikleriniz yalandır. Lütfen! dedi.

Oyuncu omuz silkti; zoraki gülümseyip bir ayağını oynatarak;

—Tuhaf, doğrusu! dedi. Beni küçük düşürücü bir davranış sizinkisi!

—Demek, yalan söylediğinizi itiraf etmiyorsunuz?

—Anlamıyorum!

—İstemiyorsunuz, ha! Öyleyse kusura bakmayın! Hoş olmayan birtakım önlemlere başvurmak zorunda kalacağım. Bu durumda, sayın bayım, ya size hemen şimdi hakaret etmek durumundayım ya da namuslu bir insan olarak benimle düello yapmayı kabul edersiniz! Tabancalarla düello yapacağız!

Jeun premier küçümseyen bir tavırla, sözün üstüne basa basa;

—Hayhay! dedi.

Ev sahibi ile konuklar ne yapacaklarını şaşırdılar. Klimov'u bir köşeye çekip rezalet çıkarmamasını rica ettiler. Kapılarda şaşırmış kadın yüzleri gözükmeye başladı. *Jeun premier* bir onun yanına koştu, bir bunun: herkese derdini anlatmaya çalıştı; sonra da kendisine hakaret edilen bir evde daha fazla kalamayacakmış gibi bir yüz takınarak şapkasını aldı, kimseye veda etmeden çıktı gitti.

Yolda yürürken omuz silkiyor, küçümsercesine gülümsüyordu, ancak kaldığı otele varıp da kanepeye uzandığında yüreğine büyük bir tedirginlik çöktü.

«Allah kahretsin!» diye söylendi. «Düello bir şey değil, beni öldürecek değil herhalde, ama arkadaşlarım durumu öğrenirlerse asıl felaket o zaman başlar. Böyle bir şey olmadığını herkes biliyor. Tüh! Bütün Rusya'ya rezil olacağım!»

Podjarov biraz düşündü, bir sigara yaktı, sakinleşmek için sokağa çıktı.

«Budala herifle konuşsam.» diye geçirdi içinden. «Öküzün, sersemin biri olduğunu, kendisinden hiç korkmadığımı kalın kafasına sokmalıyım!»

Jeun premier, Zıbayev'in evinin önünde durdu, pencerelere bakmaya başladı. Tül perdelerin arkasında hâlâ ışıklar yanıyor, insan görüntüleri kıpırdıyordu.

—Burada bekleyeyim herifi! dedi.

Hava soğuk, karanlıktı. Elekten süzülür gibi ince, can

sıkıcı bir güz yağmuru çiseliyordu. Podjarov oradaki bir fener direğine yaslandı, kendini tedirginlik duygusunun kucağına bıraktı.

Islanmıştı, bitkin bir durumdaydı.

Ancak gecenin ikisi olduğunda konuklar evden çıkmaya başladılar. Herkes gittikten sonra kapıda Tulalı toprak ağası gözüktü. Adam sokağın öbür ucundan işitilecek gibi bir ah çektikten sonra ağır çizmeleriyle lap lap basarak yürüdü.

Jeun premier onun arkasından yetişti.

—İzin verir misiniz? Bir dakika!

Klimov durdu. Oyuncu gülümsüyor, toprak ağasının karşısında ezilip büzülüyordu. Kekeleyerek;

—İ... itiraf ediyorum... Ya... yalan söyledim, dedi. Çok özür dilerim!

—Hayır, itirafınızı herkesin önünde yapmalısınız. Ben bu işi böyle bırakmam.

—Özür diledim ya sizden! Ne olur, anlayın beni! Siz de kabul edersiniz ki, düello birtakım söylentilere yol açar. Devlet dairesinde çalışıyorum. Arkadaşlarım öğrenirlerse ne derler?

Jeun premier kayıtsız görünmeye, gülümsemeye, dik durmaya çalışıyorsa da korkusu ağır basıyordu. Sesinin titremesi, gözlerinin suçlu suçlu kırpışması, başının aşağı düşmesi bunu göstermekteydi. Süklüm püklüm dururken bir şeyler daha mırıldandı. Klimov onu dinledi, içini çekti, biraz düşündükten sonra;

—Peki, öyle olsun! dedi. Tanrı kusurunuzu bağışlasın! Yalnız bir daha yalan söylemeyin, delikanlı! Yalan kadar insanı küçülten şey yoktur. Bakın, gençsiniz, eğitim görmüşsünüz...

Tulalı toprak ağası babacan bir tavırla ona böyle öğütler veriyor, *jeun premier* ise uysal uysal gülümsüyor, sesini çıkarmadan dinliyordu... Adam sözlerini bitirince dişlerini göstererek sırıttı, eğilip selam verdi, tüm bedeniyle büzüşerek, suçlu suçlu otelinin yolunu tuttu.

Yarım saat sonra yatağına girdiğinde keyfi yerindeydi, kendini tehlikeden uzak görüyordu artık. Anlaşmazlığın böyle kazasız belasız bitmesinden dolayı içi rahat, battaniyeyi başına çekti, derin bir uykuya daldı; sabahın onuna değin mışıl mışıl uyudu.

KARANLIKTA

Orta büyüklükte bir sinek baremin yüksek derecesinde bir savcı olan Bay Gagin'in burnuna daldı. Onu oraya merak mı sevketmişti, yoksa hafifmeşrep yaratılışı mı, orası bilinmez, ancak burun yabancı madde olarak sineğin varlığına dayanamadı, aksırma işaretleri verdi. Ve savcı aksırdı. Sarsıntılar geçirerek, ıslık sesleri çıkararak öyle şiddetli aksırdı ki, karyola yerinden oynadı, yayları gıcırdadı. Sarışın, iri-yarı, tombul bir hanım olan Gagin'in karısı Marya İvanovna da yattığı yerde hopladı, gözlerini açtı. Kadıncağız karanlığa baktı, içini çekti, öbür yanına döndü. Beş dakika sonra yeniden döndü, gözlerini sımsıkı yumdu, ancak uykudan eser kalmamıştı artık. Bir o yana, bir bu yana birkaç kez dönüp iç çektikten sonra yerinden doğruldu, kocasının üzerinden aşağı sıyrıldı, terliklerini giydi, pencereye yaklaştı.

Dışarısı karanlıktı; ağaç karaltılarından, samanlıkların koyu çatılarından başka bir şey gözükmüyordu. Ufkun doğusu biraz sararmıştı, ama bulutlar bu sarartıyı kapatmak üzereydi. Sise gömülen uykulu hava sessizdi. Elindeki sopayla bu sessizliği bozmak için para alan yazlık bekçisi ile başkent yazlıkçılarının varlığına alışan, buraların tek yabanıl yaratığı yelve kuşundan bile çıt çıkmıyordu.

Bu sessizliği Marya Mihaylovna bozdu. Pencerenin önünde durup avluya bakarken ansızın bir çığlık attı. Dalları budanmış sıska kavak ağacının bulunduğu çiçeklikten eve doğru koyu bir karartı süzülüyor gibi gelmişti. Kadın önce bunu bir inek ya da at sandıysa da insana benzerliğini seçmekte gecikmedi. Koyu görüntü pencereye yaklaştı, kararsızlık içinde bir

süre dikildi, bir ayağını boşluktan içeri attı... ve pencerenin karanlığında gözden silindi.

Aynı anda şu düşünce çaktı zihninde: Hırsız! Yüzünü ölü sarılığı kapladı. Ardından bütün yazlıkçıların korktuğu tabloyu çizmeye başladı hayal gücü: Hırsız mutfağa girdikten sonra yemek odasına geçecek... dolapta gümüş takımları... oradan yatak odasına... elinde balta... haydut suratlı bir herif... mücevherler...

Kadıncağızın dizleri büküldü, sırtında karıncalar koşuşturmaya başladı. Kocasını sarstı.

—Vasya! Vasil! Vasili Prokofyiç!.. Ah, şuna bakın, ölü gibi uyuyor! Uyan, Vasil, yalvarıyorum, uyan!

Savcı ciğerlerine olanca havayı çekti, geviş getiriyormuş gibi yaptı;

—Ne var! diye homurdandı.

—Tanrı aşkına uyan! Mutfağa hırsız girdi! Pencerenin önünde duruyordum, baktım, biri pencereye tırmanıyor. Mutfaktan yemek odasına geçecek... dolapta kaşıklar var! Vasil! Mavra Yegorovna'nın mutfağına da geçen yıl böyle girmişlerdi.

—Ne... ne diyorsun?

—Tanrım, işitmedi beni! Anlamıyor musun, be adam, az önce mutfak penceresinden içeri hırsız girdi, diyorum! Pelageya'nın ödü patlar... dolapta gümüş takımlar var!

—Saçma!

—Çekilmezsin sen de! Ben sana tehlikeden söz ediyorum, sen kendi kendine homurdanıp duruyorsun! Ne istediğini anlamadım! Bizi soysunlar, kessinler mi?

Savcı yavaş yavaş doğruldu, yatağa oturdu, bu arada aralıksız esnedi.

—Ne biçim insanlarsınız, anlamadım ki! Gece de rahat yüzü yok! Saçma sapan şeyler için uyandırıyorsunuz insanı!

—Yemin ederim, Vasil! Pencereden bir adamın girdiğini gözlerimle gördüm.

—Girmişse girmiş! Ne çıkar bundan? Pek olasıdır ki, Pelageya'nın itfaiyecisidir gizlice gelen.

—Neee? Ne dedin sen?

—Gelen, Pelageya'nın itfaiyecisidir, diyorum.

Marya Mihaylovna;

—Bu daha kötü ya! diye bağırdı. Hırsız gelmesinden daha beter! Evimde böyle saygısızlıklar istemem!

—Şunun ahlak anlayışına bakın! Evinde saygısızlık istemezmiş! Bunun neresi saygısızlık? Bak, anacığım, geleneklerimize çok uygun bir davranıştır bu. Çağlardan beri... Adam niçin itfaiyeci? Ahçı kadınlara gelip gitsin diye...

—Olmaz, Vasil! Demek, beni hiç tanımamışsın! Evimde bu gibi işlerin olmasına göz yumamam!.. Şimdi derhal mutfağa git, adama mutfaktan çıkmasını söyle! Hemen çıksın! Yarın da Pelageya'ya bir daha böyle şeyler yapmamasını tembihlerim. Ben öldükten sonra evde böyle saygısızlıklara izin verebilirsin ama şimdi değil! Git, söyle şu adama, lütfen!

Gagin'in iyice canı sıkıldı.

—Allah kahretsin! Kadın beyninle, şu minicik beyninle oraya niçin gitmem gerektiğini açıklar mısın?

—Vasil! Şimdi düşüp bayılacağım!

Gagin yere tükürdü, terliğini giydi, bir daha tükürdü, mufağın yolunu tuttu. Odalar kapalı bir fıçının içi gibi karanlık olduğundan savcının yolunu el yordamıyla bulması gerekiyordu. Çocuk odasının önünden geçerken kapıyı yokladı, bu sırada dadı uyandı.

—Vasilisa, dün akşam temizlemek için sabahlığımı almıştın. Nerede şimdi? diye sordu.

—Bey, temizlesin diye Pelageya'ya vermiştim.

—O ne biçim şey? Üzerinize bir iş alıyorsunuz, yapmadan bırakıyorsunuz! Şimdi ben sabahlıksız yolculuğa nasıl çıkarım?

Gagin mutfağa varınca tencere konulan rafın altında ahçı kadının uyuduğu sandığa yöneldi.

Kadının omzunu bulup sarsarak;

—Pelageya! diye seslendi. Pelageya, sensin değil mi! Hadi, uyur gibi yapma! Uyanıksın, biliyorum... Demin pencereden mutfağa biri girmiş. Kimdi o?

—Hıı! O da ne demek? Pencereden mi girmiş? Kim girebilir ki?

—Bak! Bana numara yapma! Senin o herife söyle de adam gibi çeksin gitsin! Beni işittin, değil mi? Onun burada yapacağı bir iş yok!

—Sizin aklınız başınızda mı, bey? Nasıl şey o? Beni salak mı sandınız? Gece deme, gündüz deme, yorulmak bilmeden uğraş, didin; gene de bu sözleri işit! Olacak iş mi? Ayda dört rubleye çalışıyorum; çayım, şekerim kendimden. Ağzınızdan başka tatlı söz çıkmaz mı? Tüccar ailelerinin yanında çalıştım, böylesini görmedim!

—Hadi, bırak bu lakırdıları! Senin o kalın kafalı hemen gitsin buradan! İşittin mi?

—Günaha giriyorsunuz, bey! dedi Pelageya ağlamaklı bir sesle. Okumuş, soylu bir beyefendisiniz, ama bizim derdimizi, mutsuzluğumuzu anlamaya gelince... (Ağlamaya başladı.) Bizi gücendirmeye varsınız, arka çıkan kimsemiz yok!

—Hadi, hadi, bırak ağlamayı! Bana aslında böyle şeyler vız gelir! Ama hanımefendin gönderdi beni. Bana kalsa pencereden kim girerse girsin, aldırmam.

Savcı ahçı kadını daha fazla üzmeden karısının yanına dönmesinin en iyisi olacağını anlamıştı.

—Dinle, Pelageya! Benim sabahlığı temizlemek için almışsın, nerede şimdi? diye sordu.

—Ah, bey, özür dilerim. Temizledikten sonra iskemlenin üstüne bırakmayı unutmuşum. Şurada, fırının yanında çiviye asılı...

Gagin fırının yanında asılı duran sabahlığını yoklaya yoklaya buldu, sırtına geçirdi, sessizce odasına yollandı.

Marya Mihaylovna kocasının gidişinden sonra yatağına uzanmış, onun dönmesini bekliyordu. Üç dakika kadar sakin

yattı, ama daha sonra bir tedirginlik kapladı yüreğini.

«Gidip gelmesi amma uzun sürdü! Mutfağa giren o saygısızsa gene iyi, ya bir de hırsızsa?» diye düşünüyordu.

Zihni gene kötü kötü sahneler çizmeye başlamıştı: Kocası karanlık mutfağa giriyor... hırsız alnına keserin tersiyle «güm!»... gıkı çıkmadan yere seriliyor... yerlerde kan gölü...

Beş dakika geçti, beş buçuk, altı... Kadıncağızın alnında soğuk ter tomurcukları birikti.

—Vasil! Sen misin Vasil? diye bir çığlık attı.

—Niye bağırıyorsun? Anlamadın mı, benim. Kesiyorlarmış gibi bağırmaz mısın bir de...

Savcı karyolaya yaklaştı, kenarına oturdu.

—Mutfakta yabancı biri yok. Garip kadınsın, doğrusu. Sana öyle gelmiş... Senin aptal kafa Pelageya da tıpkı hanımı gibi iffetli bir kadın. Amma da yaptın! Bu kadar korkacak ne vardı?

Savcı karısına takılmaya, onu kızdırmaya başladı. Uykusu kaçmıştı artık, uyuyamıyordu.

—Sen de amma ödlekmişsin! diyerek güldü. Yarın ilk işin doktora gitmek, sanrılar gördüğün için tedavi olmalısın. Akıl hastası mısın, nesin!

Kadın;

—Katran kokusu geldi burnuma, dedi. Katran ya da soğan... lahana çorbası gibi bir şey...

—Evet... Havada öyle bir koku var. Uyku da girmiyor gözüme. Dur, en iyisi mumu yakayım. Kibrit nerede? Mahkememizden ayrılan savcının fotoğrafını da gösteririm. Dün giderken herkese birer tane vermişti. Arkasına da yazdı.

Gagin kibriti duvara sürttü, mumu yaktı. Ancak fotoğrafı getirmek üzere karyoladan ileriye doğru bir adım atmıştı ki, arkadan keskin, yürek paralayıcı bir çığlık işitti. Geriye dönüp baktı. Karısının şaşkınlık, korku, öfke dolu, kocaman kocaman açılmış gözleri sırtındaki sabahlığa dikilmişti.

—Sırtındaki nedir öyle?

—Neymiş?

—Kendin baksan a!

Savcı üstüne baktı, bir ah çekti. Sırtında, giydiğini sandığı sabahlık yerine itfaiyeci kaputu vardı. Nereden gelmişti bu kaput? O, bu sorunu çözedursun, karısı zihninde yeni bir tablo; korkunç, olanak dışı bir tablo çiziyordu: Karanlık, sessizlik, fısıldaşmalar, falan filan...

ÖYLESİNE BİR OLAY

Ağustos ayının bir öğle vakti, yoksulluğa düşmüş soylu Rus beylerinden biriyle Şabelski ormanı diye bilinen geniş çam ormanına keklik avlamaya gitmiştik. Bizim yoksul bey bu öyküde oynayacağı rolden dolayı ayrıntılarıyla betimlenmeye değer. Yaşı ilerlemiş olmamakla birlikte yaşamın hayli örseleyip yıprattığı beyimiz uzun boylu, esmer, incecik bir adamdır; polislerinki gibi pos bıyıkları, fırlak kara gözleri, emekli askerlere özgü davranışları vardır. Doğulular gibi oldukça saf, dürüst, dobra dobra; ne kavgaya, ne gösterişe, ne de içkiye düşkün olmayan bir adam işte... O yüzden halkın gözünde kişiliksiz, ciğeri beş para etmez diplomasını çoktan hak etmiştir. Başkalarının beğenmediği bu adam (ilçemizde boşuna «beceriksiz bey» demezlerdi) yaşamının bir özeti olan başarısızlıklarından, mutsuzluklarından ötürü bana son derece sevimli gözükürdü. En büyük özelliği yoksulluğuydu. Kumar oynamadığı, hovardalık etmediği, bir şey yapmak için kılını kıpırdatmadığı, kimsenin işine burnunu sokmadığı, sessizce köşesinde oturduğu halde babasının ölümünden sonra kalan otuz-kırk bin rublelik mirasın altından girip üstünden çıkmıştı. Bu paraların nereye gittiği pek bilinmez, ancak varlığının çoğunun denetimsizlik yüzünden yöneticiler, kahyalar, hatta uşaklar tarafından çalınıp çırpıldığını; bir bölümünün de sağa-sola borç ve sadaka olarak verildiğini, birilerine kefil olduğu için elden çıktığını yalnız ben biliyorum. İlçede ona borcu olmayan toprak ağası aransa zor bulunur. Salt iyilikseverliğinden ya da insanlara güveninden dolayı değil, kibarlık taslamasından dolayı da her isteyene yardım ederdi. Al, ama efendiliğimi de kabul et, gibisinden...

Onunla tanıştığımızda borç içinde yüzüyordu, mülkünü ikinci kez rehine koyma zevkini tatmıştı, kurtulamayacak derecede borç batağına saplanmış durumdaydı. Öyle günler olurdu ki, aç dolaşır, sigaralığında tek sigarası bulunmaz, gene de iki dirhem bir çekirdek giyinir, tertemiz gezer, üstünden en güzel parfümün kokusu gelirdi.

Rus beyinin ikinci şanssızlığı da yapayalnız bir adam oluşuydu. Evli değildi, bir akrabası, dostu da yoktu. Suskun, içine kapanık yapısı, yoksulluğunu saklamaya çalıştıkça daha bir su yüzüne çıkan kibarlığı insanlarla yakınlaşmasını engelliyor; roman yaşamak için ağır, soğuk, tembel olduğu için de kadınlarla kolay kolay ilişki kuramıyordu...

Ormana epey yaklaşınca bizim bey ile birlikte arabadan indik, kocaman eğrelti yapraklarının gölgesinde saklanan dar orman cılgası boyunca yürümeye koyulduk. Daha yüz adım bile ilerlememiştik ki, bir adam boyu yükselmiş genç köknarlar arasından yerden bitercesine önümüze çıkan, sıska, uzun boylu, uzun yüzlü, tiftimiş bir ceket, yeni cilalanmış potinler giyen bir adamla karşılaştık. Yabancının bir elinde mantar dolu bir sepet vardı, öbür eliyle ise yeleğinin önünden sarkan ucuz saat köstekiyle oynuyordu. Adam bizi görünce utandı, yeleğini düzeltti, nazik bir biçimde öksürdü, bizim gibi iyi insanları görmekten dolayı mutlu olmuşçasına tatlı tatlı gülümsedi. Sonra ondan beklenmedik bir hareketle iri ayaklarını otların üzerinde sürüyerek, bütün gövdesini öne vererek, yüzündeki gülümsemeyi eksiltmeksizin yanımıza yaklaştı, şapkasını hafifçe kaldırdı, uluyan bir köpeği andıran tatlı bir ses tonuyla;

—Aaaa... baylar, benim için çok zorsa da bu ormanda avlanmanın yasak olduğunu sizlere bildirmek durumundayım, dedi. Birbirimizi tanımadığımız halde sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim. Ben bayan Kandurina'nın çiftliğinin yönetiminden sorumlu Grontovski'yim.

—Çok memnun olduk. Avlanmanın yasak edilmesinin nedenini söyler misiniz?

—Bu, ormanın sahibinin kendi isteğidir...

Bey ile bakıştık. Bir dakika kadar sessizlik içinde geçti. Bey öylece duruyor, sopayla vurup düşürdüğü, ayaklarının ucundaki iri, zehirli mantara dik dik bakıyordu. Grontovski'nin yüzünde aynı tatlı gülümseme vardı. Sanki bal damlayan yüzü seğriyor, ışıldıyor, yeleğinin önündeki köstek bile gülümsüyor, bizleri şaşırtmaya çalışıyordu. Sessiz bir melek süzülerek havadan geçmişçesine garip bir durum doğdu aramızda, üçümüz de bundan dolayı ne yapacağımızı bilemedik.

Sonunda ben;

—Saçma! dedim. Daha geçen hafta buraya avlanmaya gelmiştim!

Grotovski dişlerinin arasından kıkırdayarak güldü.

—Olabilir. Gerçekte yasaklamaya bakmaksızın herkes burada avlanıyor, ama madem sizlerle karşılaştık, görevim... bana düşen kutsal görev sizi uyarmaktır. Ben burada emir kuluyum. Orman benim olsa istediğiniz kadar avlanırdınız, Grotovski zevkinizi kesinlikle bozmak istemezdi. Ama emir kuluysam Grotovski'nin bunda ne suçu var?

Uzun boylu, sıska yönetici böyle diyerek omuzlarını silkti. Ben karşı çıktım, öfkelendim, haksızlığını kanıtlamaya çalıştım, ancak ben uğraştıkça adamın yüzündeki gülümseme daha bir tatlılaştı, daha bir ballandı. Görünen oydu ki, bize karşı üstün durumda oluşunun bilincindeydi. Hoşgörülü tavırları, nazik hareketleri, duruşu, çınlayıcı seslerden oluşan soyadını sık sık kullanışı ona büyük bir zevk veriyordu. Kendi çöplüğünde öttüğü nasıl da belliydi! Utangaç bakışlarla, yan yan sepetini süzüşünden bunun keyfini kaçıran tek şey olduğunu anlamakta gecikmedik; öyle ya, kadınlara özgü mantar toplama işi onun gibi bir erkeğin şanına yaraşır mıydı?

—Geriye mi dönsek yoksa? On beş fersahlık yoldan gelmiştik! dedim.

—Yapacak başka bir şey yok! On beş yerine yüz bin fersahlık yoldan gelseniz, Amerika'dan ya da başka uzak bir

ülkeden kral gelse görevim... kutsal görevim durumu bildirmektir...

—Ormanın sahibi Nadejda Lvovna mı? diye sordum.

—Evet, Nadejda Lvovna...

—Kendisi şimdi evinde mi?

—Evet, efendim. Bakın işte, evine gitseniz en iyisini yaparsınız. Şurada, yarım fersah ötede. Size bir pusula verirse, o zaman başka... Keh-keh-keh... Kih-kih-kih!

—Olabilir. Geriye dönmektense ona gidelim daha iyi. Hadi, siz gidin, Sergey İvanoviç, dedim beye. Nadejda Lvovna'yla tanıştınız nasıl olsa.

Zehirli mantardan gözlerini ayıramayan bey bakışlarını yüzüme dikti, biraz düşündükten sonra;

—Evet, bir zamanlar görüşürdük, ancak benim gitmem yakışık almaz, karşılığını verdi. Üstelik giyimim uygun değil... Kendiniz gidiniz, tanışmıyorsunuz ama daha iyidir...

Razı oldum. Arabaya atladık, Grontovski'nin gülücükleri eşliğinde ormanın kıyısından çiftlik konağına doğru yola çıktık. Kızlık soyadı Şabelskaya olan Nadejda Lvovna Kandurina ile tanışmıyordum gerçekten, onu yakından bile görmemiştim, hakkında bildiklerim kulaktan dolmaydı. Ilimizdeki çiftlik ağalarından en varlıklısı olduğunu işitmiştim. Babası Şabelski'nin ölümünden sonra ailenin tek kızı olarak birkaç mülk, bir tavla, çok da para kalmıştı kendisine. Yirmi beş yaşlarında olmasına karşın çirkin, renksiz, göze çarpmayan bir hanım olarak biliniyordu; ilçemizin sözü edilen bayanları arasından yalnız zenginliğiyle sıyrılmaktaydı.

Zenginliğin hissedilir bir şey olduğunu düşünmüş, zengin kişilerin züğürtlerde bulunmayan bir duygu taşıdığını kabul etmişimdir. Nadejda Lvovna'nın, perdeleri sürekli kapalı, kocaman, hantal konağının yükseldiği büyük meyve bahçesinin önünden geçerken, «Şu anda içerdeki bayan ne düşünüyor? Perdelerin arkasında gerçek mutluluk var mıdır?» diye geçirmişimdir içimden. Onu bir keresinde uzaktan görmüştüm.

Hafif, şık arabasına kurulmuştu; güzel bir kır at çekiyordu arabayı. Ben günahkar onu yalnız kıskanmakla kalmadım; oturuşunda, hareketlerinde yoksullarda bulunmayan ona özgü bir üstünlük olduğunu kabul ettim. Bu, köle ruhlu insanların kendilerinden daha varlıklı kişilerin normal giyimlerinde bile ilk bakışta bir çeşit üstünlük görmelerine benzemiyor mu?

Neyse, Nadejda Lvovna'nın kişisel yaşamı konusunda bildiklerim söylentilerden kaynaklanıyor. Anlatılanlara göre bundan beş-altı yıl önce, daha evli değilken, şimdi yanımda arabada giden beye gönül vermiş. Genç bayanın babasının sağlığında Sergey İvanoviç onlara sık sık gidermiş; yaşlı adamla kolları, bacakları ağrıyana dek bilardo oynarlarmış. Ancak sonra bıçakla kesilir gibi kesilmiş ilişkileri. Bu değişikliği elde kesin veriler olmadığı halde çeşitli biçimlerde açıklarlar. Sözde beyimiz çirkin kızın kendisine beslediği duyguları fark edip ona karşılık veremediği için namuslu bir erkek olarak evlerine gidip gelmeyi kesmiş; başka bir anlatışa göre de yaşlı Şabelski kızının mum gibi eriyip gittiğini görerek bizim beye onunla evlenmesini önermiş, ancak uzak görüşlü olmayan beyimiz unvanıyla birlikte satın alınmak istendiği düşüncesiyle çok öfkelenmiş, yenilip yutulmaz sözler söylemiş, işi kavgaya kadar vardırmış. Bu söylenenler ne derece doğru, orası belli değil, ancak bunda bir gerçek payı olduğu da kesin, çünkü Sergey İvanoviç çirkin bayan konusu açıldığında susmayı yeğlerdi.

Babasının ölümünden hemen sonra Nadejda Lvovna'nın fazla bir varlığı olmayan, ama işini bilen, Kandurin adında bir hukuk doktoruyla evlendiğini biliyorum. Genç kız adama sevmeden, onun kendisini sevmesinden etkilenerek varmış. Dedikodulara bakılırsa hukuk doktoru da kızı sevmiyormuş, iyi bir aşık rolü oynamış.

Sözünü ettiğimiz bu zaman içerisinde hukuk doktoru kendi işleri için Kahire'de bulunuyor, ilçe soylular birliği başkanı olan dostuna oradan «yolculuk notları» yazıyormuş. Bir sürü asalak sığıntının kuşattığı bayan Kandurina ise kapalı

perdeler arkasında can sıkıntısıyla boğuşuyor, ufak tefek hayır işleriyle zamanını doldurmaya çalışıyormuş.

Çiftlik evine yaklaştığımızda bizim beyin çenesi açıldı. Arabacıya yan yan bakarak;

—Bugünle birlikte eve uğramayalı tam üç gün oluyor, diye fısıldadı kulağıma. Şu yaşıma geldim, kafası boş inançlarla dolu köylü karısı da değilim, ama icra memurlarından oldum olası ödüm patlar. Evimde bir icra memuru gördüğümde yüzüm sararır, bedenimi titremeler alır, hatta bacaklarımda kasıntılar başlar. Biliyor musunuz, Rogojin senedimi protesto etmiş!

İşlerinin kötü gitmesinden dolayı bizim beyin sızlandığını ilk kez işitiyordum. Konu yoksulluktan filan açıldığında iyice içine kapanır, burnundan kıl aldırmayan, kuşkucu bir adam kesilirdi. O nedenle sözleri beni epey şaşırttı. Ormanın kesim yapılan yerinde güneş ışınları altında kavrulan sarı otlara uzun uzun baktı, masmavi gökyüzünde süzülerek uçan turna sürüsünü bir süre izledi, yüzünü bana döndürdü, arabacının varlığından bile çekinmeksizin;

—Çiftliğin rehini karşılığında aldığım paranın faizini eylülün altısında hazır etmeliyim, dedi. Ama nereden bulacağım bu parayı? Azizim, durumum hiç de iyi değil! Sonumuz ne olacak, bakayım!

Böyle dedikten sonra çiftesinin horozlarını inceledi, tozunu temizlemek istercesine üfledi, gözden kaybolan turnaları aramaya koyuldu. Kısa bir sessizlikten sonra;

—Sergey İvanoviç, çiftliğiniz Şutilovka satılırsa ne yaparsınız? diye sordum.

—Ben mi? Bilmiyorum. Şutilovka'nın elimden gideceği iki kere iki dört gibi kesin, ancak ondan sonra başıma gelecekleri tahmin edemiyorum. Ben hazır ekmek yemeye alışmış bir adamım. O da elimden giderse ne yaparım? Doğru-dürüst bir öğrenimim yok, bugüne dek bir işte çalışmış değilim, devlet dairelerinde görev almak içinse yaşım geçkin... Üstelik nerede görev alabilirim ki? Kimin işine yarayabilirim? Diyelim, bizim

şu Çiftçiler Birliği'nde görev yapmak zor değil, gel gör ki nerede bende o yürek? Beceremem diye ödüm patlıyor. Orada bir görev almaya kalksam, kendimi iğne üstünde hissetmeyeceğim; bunu adım gibi biliyorum. Belli ki ben ne idealistim, ne ütopistim, ne de ilke sahibi bir insanım; anlaşıldığı kadarıyla köşesine çekilmiş, içi ıvır zıvırla dolu bir çuvalım ben. Korkağın, hastanın biriyim kısacası... İnsana benzer bir yanım yok. Başkaları öyle mi ya? Kendini bir şey sanan benim gibi bir adamdan hayır mı çıkar?.

Geçen çarşamba Naryagin'e rasladım. Tanırsınız; sarhoşun, pasaklının tekidir... borcunu ödemeyen, aptal (beyimiz yüzünü buruşturup başını salladı) bir adam... Korkunç bir tip işte! Karşılaştığımızda bana ne dese beğinirsiniz? «Sulh yargıçlığı için adaylığımı koydum!» Seçmeyeceklerini biliyorum, gelgelelim adam kendini sulh yargıçlığı görevine uygun görüyor ya siz ona bakın! Bunu becereceğini sanıyor. Hem cesareti var, hem de kendine güveni... Gelelim bizim sorgu yargıcına! Herif ayda iki yüz elli ruble alıyor, oysa yaptığı doğru-dürüst bir iş yok. Bütün bildiği, ortalıkta iç çamaşırlarıyla dolaşmak. Bir de kendisine sorun, işini gereği gibi yürüttüğüne, görevini dürstlükle yerine getirdiğine inanıyor. Ben böyle yapamam! Aylığımızı veren saymanın yüzüne utancımdan bakamam ki!..

Biz böyle konuşarak giderken Grontovski doru atının üzerinde caka satarak bize yetişti. Sol kolunda, içinde beyaz mantarların hop hop zıpladığı sepet vardı. Hizamıza gelince kırk yıllık ahbabımızmış gibi sırıttı, elini salladı. Adamın arkasından bakan bizim bey dişleri arasından;

—Meşe odunu! dedi. İnsanların kendinden memnun suratlarını görmek beni öyle şaşırtıyor ki, bilseniz! Aptalca, hayvansı bir duygu onlarınki, belki de açlıktandır... Ha, demin nerede kalmıştık? Görevden konuşuyorduk, değil mi? Aylık almaktan utanırdım, diyordum. Doğrusunu söylemek gerekirse benim sözlerim de salakça! İşe daha ciddi, daha geniş açıdan

bakarsak benim mideme giren de kendi kazancım değil. Ne dersiniz? Oysa bundan utanmıyorum. Belki alıştığım içindir... ya da içinde bulunduğum durumu derinliğine düşünemediğimden... İçinde bulunduğum durum ise yürekler acısı!

Numara mı yapıyor, diye bizimkinin yüzüne baktım. Hiç de öyle değildi. Koşarak önümüzden uzaklaşan doru atın arkasından bakarken yüzü uysaldı, mutluluğu da atla birlikte gitmiş gibi hüzün vardı gözlerinde.

Anlaşıldığı kadarıyla, kadınların ortada bir neden olmadan sessizce ağladıkları; erkeklerinse yaşamdan, kendilerinden, Tanrı'dan yakındıkları sinirli, hüzünlü bir ruhsal durum içerisindeydi o sırada...

Çiftliğin kapısında ben arabadan inerken Sergey İvanoviç;

—Beni incitmek isteyen adamın biri bende dolandırıcı suratı olduğunu söylemişti. Doğru, dolandırıcıların çoğunlukla esmerler arasından çıktığına ben de inanıyorum. Ancak öyle sanıyorum ki, anam beni dolandırıcı olarak doğursaydı, gene de ölünceye dek namusumla yaşardım, çünkü kötülük yapacak yürekliliği gösteremezdim hiçbir zaman. Şunu içtenlikle belirteyim, bir keresinde zengin olma fırsatı geçmedi değil elime. Yaşamımda bir kez olsun yalan söyleyebilsem, vicdanıma karşı... yalanımdan dolayı beni bağışlayacağına inandığım bir kadına... bir kişiye karşı yalan söyleyebilsem, en temizinden bir milyonu cebe indirmiştim. Ancak söyleyemedim o yalanı! Nerede o yürek bende?

Çiftlik kapısından konağa dek cetvelle çizilmiş gibi düz, iki yanı sık, tıraş edilmiş leylak ağaçlarıyla çevrili, uzun bir koru yolundan yürümek gerekiyordu. Konak ön cephesiyle tiyatroyu andıran, hantal, zevksiz bir yapıydı. Yeşillikler arasından hoyratça yükselişiyle ipeksi otlar arasına fırlatılmış bir kaldırım taşı gibi rahatsız ediyordu insanın gözünü. Ana kapıda gümüş çerçeveli gözlük takmış, yeşil fraklı, yaşı hayli geçkin, şişman bir uşak karşıladı beni. Kim olduğumu sorup öğrenmeden, yalnızca tozlanmış üstüme-başıma iğrenir gibi bakarak beni içeri

götürdü. Yumuşak basamaklı merdivenden yukarı çıkarken burnuma keskin bir kauçuk kokusu çarptı; bekleme odasında ise arşiv binalarına, bey konaklarına, eski tüccar evlerine özgü o durağan havayla karşılaştım. Buralarda, bir tarihte birileri yaşayıp ölmüş, ama geride ruhlarını bırakmışlar gibi eskinin kokusu vardır.

Bekleme odasından konuk salonuna dek birkaç oda daha geçmem gerekti. Açık sarı renkte şıkır şıkır döşemeler, tülbende sarılmış avizeler, başkalarının evlerindeki gibi kapıdan kapıya değil, duvarlar boyunca uzanan, çizgili dar yolluklar şimdiki gibi hatırımdadır. Ben, kocaman bataklık çizmelerimle açık renk döşemeleri kirletmemek için her odada dörtgen çizerek yürümek zorunda kalıyordum. Uşağın beni yalnız bırakıp çıktığı konuk salonunda alaca karanlığa bürünmüş, beyaz kılıfları içinde, dededen kalma koltuklar vardı. Bunlar, yaşlı insanlar gibi sert sert bakıyorlar, kendilerine gösterilen saygıdan dolayı olacak, salonda çıt çıkmıyordu. Saatler bile susmuştu. Sanki masallardaki hamamböceği prensesi gümüş çerçevesi içinde derin uykuya dalmış, büyülenen su ile sıçanlar ise donup kalmışlardı. Genel sessizlik havasını bozmaktan korkan gün ışığı inik perdelerden belli belirsiz içeri sızıyor; uyuklayan, soluk şeritler halinde yumuşak halılar üzerine düşüyordu.

Üç dakika kadar bekleyiş içinde geçmişti; ardından iri yapılı, karalar giymiş, yüzü sarılı, yaşlı bir kadın sessizce girdi salona. Bana doğru eğilip selam verdi, perdeleri kaldırdı. Parlak gün ışığına yakalanan tablodaki su ile sıçanlar bir anda canlandılar, masal prensesi silkinip uyandı, karanlığa gömülü koltuklar ışıktan gözlerini kıstılar. Kendisi de gözlerini kısan yaşlı kadın;

—Bir dakika sonra burada olacaklar, dedi.

Birkaç dakika daha geçmesi gerekti Nadejda Lvovna'yı görebilmem için. Kadının en başta gözüme çarpan özelliği çirkinliğiydi. Kısa boylu, sıska, kamburumsu... Kestane rengi

gür saçları görkemliydi doğrusu. Temiz, aydın yüzünden sağlık fışkırıyordu denebilir. Dusduru bakan, zeki gözleri vardı. Başının o güzelliği etli iri dudakları, köşeli sivri yüzünün biçimsizliği içinde yok olup gidiyordu.

Kendimi tanıttıktan sonra geliş amacımı belirttim. Kadın gözlerini önüne eğdi, düşünceli düşünceli gülümseyerek;

—Doğrusu, ne söyleyeceğimi bilemiyorum, dedi. Hem isteğinizi geri çevirmek istemezdim, hem de...

—Aklınızdan geçenleri söyleyin lütfen, dedim.

Bana baktı, güldü. Bunun üzerine ben de güldüm. Grontovski'yi neşelendiren şey, yani elindeki yasaklama ya da izin verme hakkı onu da eğlendiriyor olmalıydı. Kadının evine gelişim birden gülünç, tuhaf bir hal aldı.

—Çoktandır kurulmuş bir düzeni değiştirmek istemem, dedi sonunda. Ormanlarımda av yasağı koyalı tam altı yıl oluyor. –Başını salladı.– Hayır, bunu yapamam! Kusura bakmayın, isteğinizi geri çevirmek zorundayım. Eğer şimdi size izin verirsem başkalarına da vermem gerekecek. Adaletsizliği sevmem, ya herkese ya da hiçbirinize!

İçimi çektim.

—Çok yazık! Bu iş için on beş fersah yol geldiğimize acıyorum. Üstelik yalnız değilim, Sergey İvanoviç de benimle birlikte.

Beyin adını bir art düşüncem olmadan söylemiş, herhangi bir amacım olmadan safça kaçırmıştım ağzımdan. Bayan Kandurina beyin adını duyunca irikildi, beni uzun uzun süzdü. O sırada burnunun sarardığı gözümden kaçmadı. Gözlerini yere indirerek;

—Bu bir şey değiştirmez, diye mırıldandı.

Onunla konuşmamız boyunca koruya bakan pencerelerden birinin önünde durmaktaydım. Tüm ara yolları, havuzu, az önce yürüyerek geldiğim ana yoluyla bütün koru ayaklarının altındaydı. Yolun ta öbür ucunda, giriş kapısının önünde bizim arabanın arkası gözüküyordu. Bacakları yana açık, sırtı b

dönük, ayakta dikilen Sergey İvanoviç sırık gibi Grontovski ile konuşmaktaydı. İkinci pencerenin önünde duran Kandurina arada bir koruya bakarken ben bizim beyin adını söyleyince gözlerini oradan ayırmaz oldu. Gözlerini kısıp ana yola, giriş kapısına dikerek;

—Bağışlayın, yalnız sizin avlanmanız için izin vermek haksızlık olur, dedi. Ayrıca kuşları öldürmekten ne zevk alıyorsunuz, anlamıyorum... Size herhangi bir zararları mı dokunuyor?

Dört duvar arasına kapatılmış, çürük kokan mobilyalarla dolu, yarı karanlık odalarda tek başına geçen bir yaşam insanı ister istemez duygusallığa sürükler. Kandurina'nın belirttiği düşünce her ne kadar saygıyla karşılanacak cinstense de ben kendimi tutamadım.

—Böyle düşünülünce insanların yalınayak gezmesi gerekir, karşılığını verdim. Öldürdüğümüz hayvanların derisinden yapmıyor muyuz giydiğimiz çizmeleri, ayakkabıları?

Kandurina;

—Zorunluluk başka, insanın gelgeç hevesi başka; bunları birbirinden ayırmak gerekir, dedi.

Dışarda duran Sergey İvanoviç'i tanımıştı, gözlerini ondan ayıramıyordu. Kadının hem heyecan, hem de acı dolu çirkin yüzünü anlatmam çok zor. Gözleri ışıl ışıl gülümsüyor, dudakları hem gülümsüyor, hem titriyor, yüzü ise gitgide pencereye yaklaşıyordu. İki eliyle birden penceredeki çiçek saksısını yakalamış, bir ayağını hafif kaldırıp soluğunu tutmuştu. Bu duruşuyla tıpkı ileri atılmaya hazır, sahibinden «Tut!» buyruğunu bekleyen bir köpeği andırıyordu.

Önce kadına baktım, sonra bir kerecik olsun yalan söylemeyi beceremeyen beye diktim gözlerimi; insanların yaşamında bu derece önemli rol oynayan, gerçek ile yalan arasındaki farktan dolayı içime bir hüzün çöktü.

Tam o sırada Sergey İvanoviç tüfeğini doğrultup nişan

aldı, ardından ateş etti. Tepesinden uçarak geçmekte olan bir atmaca kanat çırptı, ok gibi yana fırladı.

—Fazla yukardan aldı! dedim.

Sonra içimi çektim.

—Nadejda Lvovna, demek ki bize izin vermiyorsunuz?

Kadın susuyordu.

—Öyleyse saygılarımı sunarım. Rahatsız ettiğim için de özür dilerim.

Bana dönmek istediğini anladım. Ancak dönüşü yarım kaldı, yüzünü perdenin arkasına gizledi. Gözlerinde parıldayan yaşları benden saklamaya çalıştığı belliydi.

—Hoşça kalın... Kusura bakmayın, dedi sessizce.

Selam verdim, artık halı yolluklara basmaya çalışmaksızın açık sarı döşemeler üzerinden gümbür gümbür yürüdüm. Bu can sıkıntısı ve hüzün dolu yaldızlı küçük dünyadan uzaklaşmak; hamamböceği prensesi, yarı karanlıklar, avizelerle süslü ağır düşten bir an önce uyanmak istiyor gibiydim.

Konaktan çıkışta arkamdan yetişen bir hizmetçi kız elime bir pusula tutuşturdu. Açıp baktım, «Ziyaretçilerin avlanmalarına izin verilmiştir.» diye yazıyordu.

DİLİNİ TUTAMAYANLAR

Genç bayan Natalya Mihaylovna o gün Kırım gezisinden dönmüştü, öğle yemeğinde durmadan kocasına Kırım'ın güzelliklerini anlatıyordu. Kocası da onu dinliyor, karısının heyecan dolu yüzüne sevgiyle bakıyor, onun neşesine seviniyor, arada sırada ona sorular soruyordu.

Laf arasında;

—Kırım'da yaşam çok pahalıymış, öyle mi? diye sordu.

—Bilmem ki, ne diyeyim, şekerim. Bence bu yaşam pahalılığını biraz abartıyorlar... Şeytan anlatıldığı denli korkunç değildir. Örneğin biz Yulya Petrovna ile çok rahat, konforlu bir evi günlüğü yirmi rubleye tuttuk. Yavrucuğum, her şey yaşamasını bilmeye bağlı. Doğallıkla dağlara falan, diyelim Aya-Petri'ye çıkmaya kalkar; beygir, kılavuz tutarsan o zaman astarı yüzünden pahalıya çıkar. Hem de korkunç derecede pahalı! Ah, Vaseçka, oraların dağlarını bir görsen! Düşün bir kere, yüksek, çok yüksek, kiliseden bin kez yüksek dağlar var! Eteklerinde ise kayalar, çamlar! Ah, anlatamam sana!..

—Ha, bak, aklıma gelmişken söyleyeyim... Sen gittiğinde ben dergide oradaki Tatar kılavuzlarla ilgili bir yazı okudum. Ne edepsiz adamlarmış! Kuzum, gerçekten de öyle kendini bilmez adamlar mı bunlar!

Natalya Mihaylovna suratını ekşitti, başını salladı.

—Basbayağı Tatarlar işte... Hiçbir özellikleri yok. Zaten ben onları uzaktan, şöyle bir gördüm. Onları bana birileri gösterdi, pek önem vermedim. Şekerim, zaten Çerkezlere, Rumlara, Araplara fazla bir sempatim yoktur.

—Söylediklerine göre müthiş çapkın adamlarmış!

—Olabilir, onlara yüz veren iğrenç kadınlar bulunur her zaman.

Natalya Mihaylovna sözde korkunç bir şey anımsamış gibi, birdenbire yerinden fırladı, ürkmüş bakışlarla yarım dakika kadar kocasını süzdü, sonra sözcükleri uzata uzata;

—Vaseçka, sana yeryüzünde ne ahlaksız kadınlar bulunduğunu anlatayım! dedi. Ah, ne iğrenç, ahlaksız kadınlar! Hem de aşağı ya da orta katmanlardan değil, şu kurumlarından geçilmeyen, soylu üst zümre kadınlarından söz ediyorum... Müthiş bir şey! Neredeyse gözlerime inanamadım! Ölsem gene hatırımdan çıkmayacak! İnsan nasıl bu derece, kendini unuturcasına ileri gidebilir, bilmem ki! Ah, Vaseçka, sana nasıl anlatayım! Sözün gelişi, arkadaşım Yuliya Petrovna'yı ele alalım. Çok iyi bir kocası, iki çocuğu var. Seçkin bir aileden, üstelik her zaman namusluluk taslar. Bir gün ne yapsa beğenirsin? Doğallıkla, şekerim, *entre nous*,[1] kimseye söylemeyeceğine namusun üzerine söz ver!

—O da ne demek? Böyle şeyler başkasına anlatılır mı? Kimseye söylemem!

—Namusun üzerine söz verdin, tamam mı! Bak, karışmam sonra, sana inanıyorum!

Kadın elindeki çatalı bir yana bıraktı, yüzüne gizemli bir anlam vererek, fısıltıyla şunları anlattı:

—Şöyle bir şey oldu. Yulya Petrovna ile birlikte dağa çıkmıştık. O kılavuzuyla önde yürüyor, ben de biraz geriden geliyordum. Hava çok güzeldi. Üç-dört fersah ya gitmiş, ya gitmemiştik, biliyor musun, Vaseçka, Yulya ansızın haykırarak göğsünü tuttu. Yanındaki Tatar da onu belinden kavradı, yoksa eyerin üzerinden yuvarlanacaktı. Ben kılavuzumla yanlarına koştum, «Ne var? Ne oluyorsun?» dedim. Arkadaşım, «Ah, ölüyorum! Üstüme bir fenalık geldi! Daha fazla gidemeyeceğim?» diye bağırdı. Öyle korktum ki, anlatamam! «Öyleyse

1 Aramızda. (Fr.)

geriye dönelim!» dedim. «Hayır, Natali, geriye dönecek durumda değilim! Bir adım daha atarsam sancıdan ölebilirim. Göğsümde kasılmalar başladı!» Bunları söyledikten sonra kente dönerek odasındaki damlaları getirmemiz için bana ve kılavuzum Süleyman'a yalvarmaya başladı.

Natalya Petrovna'nın kocası alnını kaşıdı.

—Dur bakayam. Ben bu işten pek bir şey anlamadım. Sen demin şu Tatarları uzaktan gördüğünü söylüyordun. Şimdiyse Süleyman adında birinden söz ediyorsun.

Kadın suratını ekşitti, hiç bozuntuya vermeden;

—Aman sen de! dedi. Gene durup dururken sataşıyorsun!

Benden kuşkulanılmasına dayanamam! Budalaca bir davranış seninkisi!

—Sataştığım filan yok! Ama ne diye yalan söylüyorsun? Tatarlarla dağa çıkmışsınız. Anladık... ama yalana gerek var mı?

Kadın öfkelendi.

—Şuna bakın! Çok tuhaf adamsın, doğrusu! Beni Süleyman'dan kıskanıyor! Kılavuzsuz dağlara nasıl tırmanacağımızı söyler misin? Madem, oradaki yaşam tarzını bilmiyorsun, sus öyleyse! Kapat çeneni! İnsan yanında kılavuz olmadan adım atamaz!

—Daha neler!

—Rica ederim, öyle aptal aptal sırıtma! Bildiğin o kadınlardan değilim ben! Yulya denen o kadını da hoş gördüğüm yok! Gerçi melek olduğumu ileri sürmeyeceğim, ama o kadar da aşırı gitmedim hiçbir zaman! Süleyman benim yanımda hep haddini bilmiştir. Örneğin Mehmetkul, Yulya'nın yanından hiç ayrılmadığı halde gece saat 11'i vurdu mu, ben «Eee, hadi bakalım, Süleyman, marş marş!» dediğimde benim budala Tatar tıpış tıpış kalkıp giderdi. Şekerim, onu hep yumruk altında tutmuşumdur. Paradan ya da başka bir şeyden söz açacak olsa, «Nasıl? Ne dedin, bakalım?» diye öyle bir

çıkışırdım ki, korkudan ödü patlardı. Kah-kah-kah! Bilsen, Vaseçka, gözleri kömür gibi kapkara! Öyle gülünç, öyle maskara bir suratı var ki! Onu nasıl baskı altında tuttuğumu anlatamam!

Ekmek içinden topaklar yaparak oyalanan koca;

—Tahmin ediyorum, dedi.

—Seninki de saçma, Vaseçka! Ben senin düşüncelerini bilirim. Aklından neler geçtiğini tahmin ediyorum. Ama şuna inan, benim kılavuzum geziler sırasında bile haddini bilmiştir. Örneğin dağlara çıktığımızda ya da Uçan-Su çağlayanına gittiğimizde ona derdim ki: «Bak, Süleyman, sen arkadan geleceksin!» Zavallıcık ne yapsın, hep arkadan gelirdi. Hatta en heyecanlandığım zamanlarda bile ona, «Hangi durumda bulunursam bulunayım kendinin bir Tatar, benim de bir devlet danışmanının karısı olduğumu unutmayacaksın!» demekten geri kalmazdım. Kah-kah-kah!

Kadın çevresine şöyle bir bakındı, yüzüne korkmuş gibi bir anlatım vererek şunları fısıldadı:

—Şu Yulya! Ah, şu Yulya yok mu ya! Vaseçka, anlarım, insan niçin yaşamın biraz tadını çıkarmasın? Bütün bunlar olmalı... Şakalaş, aptalca şeyler yap, seni kimse kınamaz. Ama bazı şeyleri ciddiye almak, hiç yoktan olay çıkarmak, işte bu olacak şey değil! Kim ne derse desin, benim aklım yatmaz! Düşünebiliyor musun, Yulya beni kıskanıyordu! Budalaca bir davranış, değil mi? Bir gün Mehmet-Kul, yani sevgilisi gelmişti. Yulya evde yoktu. Doğal olarak ben de Mehmet-Kul'u kendi odama çağırdım. Havadan-sudan konuşmaya başladık. Biliyor musun, Tatar erkekleri öyle hoşsohbet insanlar ki! Farkına varmadan, konuşa konuşa akşamı etmişiz. Derken, birdenbire içeri Yulya girdi. Bana da, Mehmet-Kul'a da öyle bir saldırdı ki! Niçin böyle yaptığını anlamadım, Vaseçka.

Vaseçka öksürdü, suratını astı, odada dolaşmaya başladı. Sonra acı acı güldü.

—Hoş vakit geçirmişsin... Başka ne diyeyim?

Natalya Mihaylovna gücendi.

—Saçma! Aklından geçenleri biliyorum. Sen her zaman böyle iğrenç şeyler düşünürsün zaten. Artık sana hiçbir şey anlatmayacağım. Kesinlikle anlatmayacağım.

Kadın somurttu, sesini kesti.

IVIR ZIVIR ŞEYLER

Petersburg'da han, apartıman sahibi, sık sık at yarışlarına giden, otuz yaşlarında, pembe yanaklı, etine dolgun bir bay olan Nikolay Ilyiç Belyayev bir akşam Olga Ivanovna Irnina'nın –çoktandır birlikte yaşadığı ya da kendi deyimiyle uzun, sıkıntılı bir romanı birlikte sürdürmek zorunda kaldığı– bayanın evine uğradı. Gerçekten de sözü edilen romanın ilginç, heyecan verici ilk sayfaları okunup geçilmiş; ardından herhangi bir yenilik, ilginçlik bulunmayan sayfalarına gelinmişti.

Olga Ivanovna'yı evinde bulamayınca kahramanımız konuk odasındaki şezlonga uzandı, kadını beklemeye koyuldu.

Bir ara;

—Iyi akşamlar, Nikolay İlyiç! Annem şimdi gelir. Sonya ile birlikte terziye gittiler, diyen bir çocuk sesi işitti.

Aynı odada yatan, Olga Ivanovna'nın oğlu Alyoşa'nın sesiydi bu. Alyoşa sekiz-dokuz yaşlarında, iri yapılı, gösterişli kadife bir ceket ile kara uzun çoraplar giymiş, bakımlı bir çocuktu. Geçenlerde sirkte gördüğü bir cambaza öykündüğünden olacak, atlas bir yastığa başını koyarak yattığı kanepede bacaklarını sırayla kaldırıp kaldırıp indiriyordu. Bu hareketi ciddi bir yüzle, eziyet çekercesine oflayıp puflayarak yaparken Tanrı'nın ona böyle kıpırdak bir beden vermesinden dolayı sevincinden ağzı kulaklarına varıyordu.

Belyayev;

—A, merhaba, dostum! dedi. Sen miydin? Orada yattığını nasıl da fark etmedim! Nasıl, annen iyi mi?

Sağ eliyle sol ayağının ucunu tutarak pek de doğal olmayan bir duruşa geçen Alyoşa yüz üstü döndü, olduğu yerde

sıçradı, saçaklı, kocaman bir abajurun arkasından Belyayev'e gözlerini dikti.

—Size nasıl desem, bilmem ki... Aslında annem hiçbir zaman sağlıklı olmamıştır. Kendisi bir kadındır, böyle olunca da, Nikolay İlyiç, kadınların her zaman bir yerleri ağrır.

Yapacak başka bir şeyi olmadığından Belyayev, Alyoşa'nın yüzünü incelemeye koyuldu. Olga İvanovna'yla tanıştığından beri bu oğlanla hiç ilgilenmemiş, hatta varlığının bile ayırdına varmamıştı. Bir çocuk ortalıkta dolaşıp duruyor, ama Belyayev onun ne işe yaradığını, bu evde ne gibi rol oynadığını hiç mi hiç düşünmüyordu.

Akşamın alaca karanlığında oğlanın soluk alnı ile kırpışmayan kara gözleri, ansızın, romanın ilk sayfalarındaki Olga İvanovna'yı anımsattı Belyayev'e. Çocuğun gönlünü almak isteğiyle;

—Gel, bakalım, buraya, delikanlı! dedi. Şöyle yanıma yaklaş da yüzünü iyice göreyim!

Kanapeden yere atlayan çocuk koşarak geldi. Belyayev elini oğlanın kemikli omzuna koydu.

—E, işler nasıl gidiyor, bakalım?

—Nasıl olsun? Eskiden daha iyi yaşıyorduk...

—O da neden?

—Çok basit! Eskiden Sonya ile yalnız müzik dersleri görür, okuma dersleri yapardık, şimdi Fransızca şiirler ezberletiyorlar... Saçınızı yeni mi kestirdiniz?

—Evet, yeni kestirdim.

—Gözümden kaçmaz... Sakalınız da kısalmış. İzin verirseniz dokunabilir miyim? Acımıyor, değil mi?

—Yo, acımıyor.

—Neden bir kıl çekince acıyor da çokça tutup çekersen hiç acımıyor? Kah-kah! Biliyor musunuz, favori bıraksanız size çok yakışırdı! Şuraları yanlardan tıraş edin... şuralarda da saç bırakın...

Çocuk Belyayev'e iyice sokuldu, saatinin kösteğiyle oynamaya başladı.

—Ortaokula gidince annem bana saat alacak. Böyle bir köstcği olmasını isteyeceğim ondan... A, madalyonunuz ne güzel! Babamda da böyle bir tane var, ancak sizinki çizgili, onunkine harfler kazınmış... Ortasına da annemin resmini koymuş. Babamın şimdiki saat kösteği iç içe geçmiş halkalar biçiminde değil de düz şerit gibi...

—Nereden biliyorsun? Babanı görüyor musun yoksa?

—Ben mi? Yok! Ben... şey...

Çocuk kızarıp bozardı, tuttuğu madalyonu utancından tırnaklamaya başladı. Belyayev onun yüzüne dikkatle baktı.

—Babanla görüşüyorsun, değil mi?

—Hayır, görüşmüyorum...

—İçtenlikli ol, doğruyu söyle! Yalan söylediğini yüzünden okuyorum. Madem bir kez ağzından kaçırdın, artık kıvırmaya kalkma! Söyle, görüşüyor musunuz? Gizleme benden, dost değil miyiz?

Çocuk düşünmeye başladı.

—Anneme söylemeyeceksiniz ama?

—Olur mu öyle şey?

—Şeref sözü, tamam mı?

—Şeref sözü.

—Yemin edin!

—Sen de çekilmez şeymişsin! Beni ne sanıyorsun?

Alyoşa çevresine bakındı, gözlerini kocaman kocaman açtı, şunları fısıldadı:

—Tanrı aşkına anneme söylemeyin! Bu bir gizdir, hiç kimseye açmamanız gerekir. Eğer öğrenecek olursa benim de, Sonya'nın da, Pelageya'nın da annemden çekeceğimiz var. Şimdi iyi dinleyin!.. Her salı ve cuma günleri Sonya ile ikimiz babamla görüşüyoruz. Pelageya öğleden önce bizi gezmeye götürdüğünde Anfel'in pastanesine uğruyoruz, babam orada bizi bekliyor. Hani ayrı bir oda var... üzerinde kaz biçiminde

küllük bulunan, mermerle kaplı bir masanın konulduğu oda... işte orada...

—Orada ne yapıyorsunuz?

—Hiç... Selamlaşıp masaya oturuyoruz, sonra babam bize börek ile kahve ısmarlıyor. Sonya kıymalı börek yiyor, bense kıymalı börekten nefret ederim. Yumurtalı, kapuskalı börek ısmarlar bana babam. O kadar çok yeriz ki, annem fark etmesin diye evde yemekte elimizden geldiğince çok yemeye çalışırız.

—Peki, nelerden konuşursunuz?

—Babamla mı! Her şeyden... Bizi kucaklar, öper, gülünç fıkralar anlatır, nükteyapar... Biliyor musunuz, büyüyünce bizi yanına alacak. Sonya istemiyor ama ben gönülden razıyım. Annem beni özleyecektir elbet; ne yapalım, ben de ona sık sık mektup yazarım. Ne tuhaf, değil mi, annemi görmem için bayram günlerini beklemem gerekecek... Babam bir de bana at alacağını söylüyor. Ne iyi adam! Annem niçin birlikte yaşamak için babamı yanına çağırmıyor, görüşmemizi engelliyor, anlamıyorum. Babamın annemi sevdiğini biliyorum. Çünkü sürekli annemin sağlık durumunu, neler yaptığını sorar bize. Annemin hastalığında başını ellerinin arasına aldı, şöyle... şöyle ortalıkta dolandı durdu. Annemin sözünü dinlememizi, onu saymamızı söylüyor her görüşmemizde... Söyler misiniz, bizler mutsuz çocuklar mıyız?

—O da nereden çıktı?

—Babam öylediyor. Bizler mutsuz çocuklarmışız. Bu sözü duymak çok tuhafıma gidiyor. Niçin mutsuz olacak mışız? Annem de, kendisi de mutsuzmuş üstelik. «Hem kendiniz, hem anneniz için Tanrı'ya dua edin» diyor.

Çocuk içi saman dolu kuşa dikti gözlerini, düşüncelere daldı.

—Demek, öyle, diye mırıldandı Belyayev. Pastanelerde gizli gizli buluşuyorsunuz, ama annenin bundan haberi yok.

—Evet... Nasıl haberi olsun ki? Pelageya kesinlikle söyle-

mez. Evvelsi gün babam bize armut aldı. Reçel gibi tatlı armutlardı. Ben iki tane yedim.

—Ya!.. Peki, baban benden de söz ediyor mu hiç?

—Sizden mi? Nasıl söylesem!..

Çocuk Belyayev'in yüzüne merak dolu gözlerle baktı, omuz silkti.

—Sizin için dediği özel bir şey yok.

—Sözün gelişi neler diyor?

—Gücenmeyeceksiniz ama...

—Daha neler! Yoksa sövüyor mu bana?

—Sövmüyor da... nasıl söyleyeyim... kızıyor işte... Annemin sizin yüzünüzden mutsuz olduğunu, onu mahvettiğinizi söylüyor. Bu da biraz tuhaf geliyor bana. Ben sizin iyi bir insan olduğunuzu, anneme bağırmadığınızı anlatıyorum ama o başını sallamakla yetiniyor.

—Demek, anneni mahvettiğimi söyledi, öyle mi?

—Evet. Bana gücenmeyin, e mi, Nikolay Ilyiç?

Belyayev doğruldu, biraz dikildikten sonra odada dolaşmaya başladı. Omuzlarını silkip garip bir biçimde gülerek;

—Tuhaf, gülünç bir durum var ortada, dedi. Adam hem suçlu, hem güçlü. Anneni ben mahvetmişim! Kendini nasıl temize çıkarıyor, gördün mü? Gerçekten öyle mi söyledi?

Bir çıngırak sesi duyuldu o sırada. Alyoşa yerinden fırladığı gibi dışarı kaçtı. Az sonra odaya bir kadın ile küçük bir kız çocuğu girdiler, kadın Alyoşa'nın annesi Olga İvanovna'ydı. Onların ardından da ellerini sallayarak, yüksek sesle şarkı söyleyerek, zıplaya zıplaya Alyoşa geldi. Belyayev odada dolaşıyor, başını öne arkaya oynatıyordu.

—Elbette beni suçlayacak, kendini suçlayacak değil ya! dedi. Haklı! Onuru incinmiş bir koca, ne de olsa!

—Kimden söz ediyorsun? diye sordu Olga İvanovna.

—Eski kocanın neler saçmaladığını dinle de öğren! Sonuçta seni, çocuklarını mahveden alçak, zalim ben oluyorum!

Siz hepiniz mutsuzmuşsunuz, bu durumda tek mutlu olan benim! Hem de korkunç derecede mutlu!

—Hiçbir şey anlamıyorum, Nikolay! Neler oluyor?

Belyayev oğlan çocuğunu gösterdi.

—Küçük beyi dinlersen anlarsın!

Alyoşa önce kızardı, sonra yüzü sapsarı kesilerek korkudan çarpıldı.

—Nikolay İlyiç! Susun! diye fısıldadı yüksek sesle.

Olga İvanovna önce Alyoşa'ya, sonra Belyayev'e, sonra gene Alyoşa'ya anlamamışça baktı.

—Hadi sorsan a, ne duruyorsun? dedi Belyayev. Senin akılsız Pelageya'n bunları pastanelere götürüp babalarıyla görüştürüyormuş. Görüştürsün, bana ne, ama önemli olan sizin yaşamınızı mahveden alçak ben oluyorum, hiç suçsuz babacığı ise büyük acı çekiyor.

Alyoşa inledi.

—Nikolay İlyiç! Hani bana şeref sözü vermiştiniz?

Belyayev elini silkeledi.

—Bırak canım, sen de? Şeref sözünden daha önemli bir durum var burada. Bu ikiyüzlülüğe, yalana nasıl dayanırım?

Olga İvanovna'nın gözlerinde yaşlar belirdi.

—Anlamıyorum, doğrusu! Bakar mısın, Alyoşa, gerçekten babanla görüştün mü?

Alyoşa annesini dinleyecek durumda değildi, korku dolu gözlerini Belyayev'e dikmişti.

—Olamaz! dedi Olga Ivanovna. Gideyim de Pelageya ile konuşayım!

Annesi odadan çıkınca Alyoşa titreyerek;

—Hani bana annene söylemeyeceğim, diye şeref sözü vermiştiniz! dedi.

Belyayev elini salladı, odada dolaşmasını sürdürdü. Kendi acılarına gömülmüş durumdaydı, tıpkı eskisi gibi çocuğun varlığının ayırdında değildi. Yetişkin, ciddi bir insan olarak çocuklarla uğraşacak vakti yoktu onun. Alyoşa ise bir köşede

oturmuş, küçük kardeşi Sonya'ya, nasıl aldatıldığını anlatıyordu. Titriyor, konuşurken kekeliyor, ağlıyordu. Yalanla böyle kabaca yüz yüze gelmesi ilk acı olaydı onun için. Tatlı armutların, böreklerin, pahalı saatlerin dışında, çocuk dilinde adı olmayan birçok başka şeyin bu dünyada var olduğunu nereden bilecekti?

ÇEKİLMEZ İNSANLAR

Bir papazın oğlu olan, küçük toprak sahibi çiftçilerden Yevgraf Ivanoviç Şiryayev (rahmetli babasına generalin dul karısı bayan Kuvşinnikova on dönümlük bir toprak armağan etmişti) köşede, bakır leğenin önünde dikiliyor, ellerini yıkıyordu. Her zamanki gibi kaygılı, somurtkan bir görünüşü vardı; sakalı taranmamıştı.

—Şu havaya bakın! dedi. Buna hava değil, Tanrı'nın cezası derler! Gene yağmur başladı!

O böyle homurdanadursun, tüm aile sofra başında yemeğe başlamak için onun işini bitirmesini bekliyordu. Karısı Fedosya Semyonovna, yüksekokul öğrencisi oğlu Piotr, büyük kızı Varvara, üç küçük çocuk çoktan masadaki yerlerini almışlardı. Burunlarının ucu kalkık, etli yüzlü, pasaklı, sert saçları epeydir makas yüzü görmemiş üç yumurcak sabırsızlık içinde sandalyeleri üstünde durmadan kıpırdanıyorlar; büyükler ise yemek yemek ile beklemek arasında bir ayrım yokmuşçasına kıpırtısız oturuyorlardı...

Sofradakilerin sabırlarını sınarcasına Şiryayev ağır ağır ellerini, yüzünü sildi, ağır ağır dua etti, sonra gelip masada yerini aldı. Ardından lahana çorbası kasesi kondu. Avludan dülgerlerin balta sesleri (avluya yeni bir samanlık yapılıyordu), babahindiyi kızdıran ırgat Fomka'nın kahkahaları gelmekteydi. Seyrek ama iri yağmur damlaları vuruyordu pencereye.

Gözlüklü, kamburumsu bir genç olan Piotr bir yandan yemeğini yerken bir yandan da annesiyle bakışmaktaydı. Birkaç kez kaşığını bırakıp öksürerek konuşmak istemiş, ama her seferinde babasını dik dik süzdükten sonra yeniden yemeğe

koyulmuştu. Lapa tabağı masaya konulduğunda kararlı bir sesle öksürdü, şöyle dedi:

—Bugün akşam treniyle yola çıkacağım, baba. Çoktan gitmem gerekirken iki haftayı boşuna geçirdim. Dersler eylül birde başladı.

—Daha ne duruyorsun? Git, dedi Şiryayev. Bekleyip de ne yapacaksın? Tanrı yolunu açık etsin!

Bir dakika sessizlik içinde geçti.

Anne;

—Evgraf İvanıç, yol için para gerekli, diye mırıldandı usulca.

—Para mı? Öyle ya, parasız yola çıkılmaz. İstersen hemen vereyim. Daha önce niçin söylemedin?

Öğrenci rahat bir soluk aldı, neşeli bir bakış fırlattı annesine. Şiryayev acele etmeden yan cebinden cüzdanını çıkardı, gözlüğünü taktı.

—Ne kadar istiyorsun?

—Moskova'ya yolculuk on bir ruble kırk iki kapik tutuyor.

—Ah, para, para!

Yevgraf İvanıç böyle diyerek içini çekti. (Para gördüğünde, kendisi alıyorken bile içini çekerdi.)

—Al sana on iki ruble! Üstü sende kalsın, yolda harçlık edersin.

—Teşekkür ederim.

Biraz daha geçince üniversite öğrencisi şunları söyledi:

—Geçen yıl hemen derslere başlayamamıştım. Bu yıl ne yapacağımı bilmiyorum, belki gene iş bulmam gecikebilir. Onun için bir aylık ev kirası ve yemek parası olarak on beş ruble verir misiniz?

Şiryayev düşündü, içini çekti.

—On ruble de yetişir sana. Al, bakalım!

Öğrenci teşekkür etti. Daha giyim-kuşam, ders dinleme ücreti, kitap masrafı olarak para gerekiyordu, ama babasının yüzüne dik dik bakan genç, adamı daha fazla rahatsız etmek is-

temedi. Ancak bütün anneler gibi politikayı beceremeyen, tedbirli davranamayan anne dayanamayarak atıldı:

—Evgraf İvanıç. çocuğun giyecek ayakkabısı kalmadı. Altı ruble de kendine çizme alması için verir misin? Şu yırtık pabuçlarla Moskova'ya gidilir mi?

—Benim giydiklerimi alsın. Daha yepyeni sayılır.

—Bari pantolon parası verseydin. Şuna bak, insan giymekten utanır!

Bu söz üzerine bütün aileyi ürküten olayın habercisi belirdi: Şiryayev'in etli, kısa boynu kıpkırmızı kesildi, bu kırmızılık önce kulaklara, kulaklardan şakaklara yayılarak bütün yüzünü kapladı. Evgraf İvanıç iskemlede kıpır kıpır kıpırdanırken sıkıntıdan kurtulma isteğiyle gömleğinin yakasını çözdü. Tüm benliğini saran duygularla boğuştuğu açıkça anlaşılıyordu. Bir ölü sessizliği çöktü ortalığa. Çocuklar soluklarını tuttular. Kocasına neler olduğunu anlamamış gibi tavır takınan Fedosya Semyonovna;

—Kocaman delikanlı oldu. Çırılçıplak dolaşacak değil ya! dedi.

Şiryayev birden ayağa kalktı, kabarık cüzdanını tüm gücüyle masanın ortasına fırlattı, tabaklardan birinde duran ekmekler yere saçıldı. Suratında öfkesini, hıncını, açgözlülüğünü gösteren tiksindirici bir anlatım vardı.

—Hepsini alın! Soyup soğana çevirin beni! Kapışın işte! İsterseniz bir de boğazıma sarılın! diye bağırıyordu avazı çıktığınca.

Üniversite öğrencisi utancından kıpkırmızı kesildi, gözlerini önüne indirdi. Yemek yemeyi de bırakmıştı. Yirmi yıldır kocasının katlanılmaz tavırlarına alışamayan Fedosya Semyonovna oturduğu yerde büzüştü, kendini temize çıkarmak için birşeyler mırıldandı. Zayıflamaktan çökmüş, kuşlara benzeyen anlamsız yüzünde şaşkınlıkla birlikte donuk bir korku belirdi. Üç küçük çocuk ile evin soluk çirkin yüzlü, yeniyetmelik

çağındaki kızı Varvara kaşıklarını tabaklarına bırakıp öylece kaldılar.

Ölkesi gittikçe artan, birbirinden ağır sözler kullanan Şiryayev masanın üzerine abandı, cüzdanındaki kağıt paraları silkeleyerek çıkarmaya başladı. Bedeni tir tir titriyordu.

—Alın! Alın! Beni yiyip bitirdiniz, kalanını da kapışın! İstemem, bana bir şey gerekmez! Yeni çizmeler, üniformalar diktirin kendinize!

Beti benzi atan öğrenci ayağa fırladı.

—Babacığım, biraz beni dinler misiniz! dedi boğulurcasına. Artık kesin, bu kadarı yetişir, çünkü... çünkü...

—Sen sus, bakayım!

Şiryayev bunu öylesine yüksek sesle söylemişti ki, başı sarsılarak gözlükleri burnundan aşağı kaydı.

—Eskiden böyle sahnelere katlanıyordum, ama şimdi çekilmez oldu! Anlaşıldı mı, çekilmez oldu! dedi öğrenci.

Baba ayaklarını yere vurarak bağırdı:

—Sus, dedik sana! Önce laf dinlemesini öğren! Ben istediğimi söylerim, sen de beni dinlemek zorundasın! Senin yaşındayken ben eve para getiriyordum, oysa sen bana kaça patladığını biliyor musun? Beleşçi, kovuyorum seni! Defol başımdan!

Fedosya Semyonovna parmaklarını sinirli sinirli oynatmaya başladı.

—Ama Evgraf İvanıç , o ne biçim söz? Şey, Petya...

—Susun! diye haykırdı Şiryayev, ölkeden gözlerinden yaşlar fışkırdı.

—Susun, diyorum size! Bunları şımartan sensin, karı! Bütün suç senin! Oğlun bizi saymıyor, Tanrı'ya dua etmesini bilmiyor, para kazanmıyor. Siz on kişisiniz, bense tekim. Sizinle nasıl baş edeceğim? Kovuyorum hepinizi evimden!

Büyük kız Varvara, ağzı bir karış açık, anasına alık alık baktı, bön bakışlarını pencereye çevirdi, sarardı, müthiş bir

çığlık atarak iskemlesinin arkasına yığıldı. Ellerini sallayan baba yere tükürdü, hızla avluya çıktı.

Şiryayevlerin aile kavgası çoğunlukla böyle biterdi. Ancak bu sefer işin içinde büyük oğul da vardı. Babası gibi, kiliseye gelenleri kafalarına sopayla vurarak döven papaz dedesi gibi çekilmez bir yapısı olan Petya, durdurulması zor bir öfkeye kapılmıştı. Yüzü hınçtan sapsarı, yumruklarını sıkarak annesine yaklaştı, ince sesiyle avazı çıktığınca bağırarak;

—Babamın bu sitemleri çekilmez oldu artık! dedi. Hiçbirinizden bir şey istemiyorum! Hiçbir şey! Anladınız mı? Şurada bir lokma ekmeğinizi yemektense acımdan gebereyim daha iyi! İşte kahrolası paranızı da geriye veriyorum! Alın, sizin olsun!

Zavallı anne sırtını duvara verdi, karşısında oğlu değil de bir hortlak varmışçasına;

—Benim suçum ne? Ben ne yaptım? diyerek ağlamaya başladı.

Büyük oğlan da babası gibi elini sallayarak avluya kaçtı.

Şiryayevlerin evi kırların ortasında, düzlüğü bir saban izi gibi boydan boya, beş fersah ikiye bölen bir yar kenarında tek başına duruyordu. Yarın iki yanında genç meşeler ile kızılağaçlar boy vermişti, ortasından dere akıyordu. Evin bir yüzü yara dönüktü, öbür yüzü ise kırlara bakıyordu. Çevresinde ne çit vardı, ne duvar. Bunların yerine geçen, birbirine girercesine yan yana dizilmiş her türlü minik yapı evi sımsıkı kuşatmışlardı; ortada kalan, avlu adındaki dar boşlukta tavuklar, ördekler, domuzlar geziniyordu.

Dışarı çıkan üniversite öğrencisi çamurlu yol boyunca tarlalara doğru yürümeye başladı. İnsanın iliklerine işleyen bir soğuk vardı. Tarlalarda yer yer su birikintileri ışıldıyor; sararmış otlar çürümüşlüğü, koyuluğu, iç karartıcılığıyla güzü çağrıştırıyordu. Yolun sağ kıyısında bir bostan vardı. Çukur çukur kazılmış, insanın içine hüzün veren bostanda kararmış boş kafaları dimdik duran, kuru ayçiçeği sapları yükseliyordu.

Piotr cebinde beş parası olmadan, şapkasız, delik çizme-

leriyle Moskova'ya yaya yürümeyi düşledi. Herhalde yüz fersah ilerlediğinde babası arkasından yetişecek, korkudan bitkin bir halde geri dönmesini ya da parayı almasını söyleyecekti. Piotr ise babasının yüzüne bile bakmayacak, yürümesini sürdürecekti. Yapraklarını dökmüş ormanlardan sonra insanın içine hüzün veren kırlar başlayacaktı, sonra gene ormanlar... Ardından toprağın üzerine ilk kar düşecek, dereler buzla kaplanacaktı. Kursk ya da Serpuhov yakınlarında açlıktan, yorgunluktan iyice güçsüz düşecek; oracıkta yığılıp can verecekti. Ölüsünü bulduklarında gazeteler bu olayı yazacak, bilmem hangi öğrencinin açlıktan öldüğünü bildireceklerdi.

Bostanda yiyecek ararken onu gören, kuyruğu çamura bulanmış beyaz tüylü bir köpek peşine takıldı.

Hep yürüyor; ölümü, yakınlarının üzüntülerini, babasının çektirdiği acıları düşünüyordu. Yolda karşısına çıkabilecek birbirinden ilginç serüvenler, güzel görüntüler, beklenmedik karşılaşmalar, korkunç geceler çiziyordu hayal gücü. Sık sık derviş kadınlara raslıyordu. Ardından, gecenin karanlığında tek penceresinde ışık yanan bir kulübe görüyor, gelip pencerenin önünde duruyor, onu içeri almalarını istiyordu. Alıyorlardı, ama haydutların arasına düştüğünü anlıyordu. Daha güzel sahneler de çiziyordu hayal gücü. Büyük bir bey konağı çıkıyordu karşısına; onun kim olduğunu öğrenince yedirip içiriyorlar, piyano çalıyorlar, yakınmalarını dinliyorlar, toprak ağasının güzel kızı ona aşık oluyordu.

Üzüntülerini, bu gibi hayalleri düşüne düşüne yürüyordu genç Şiryayev. Uzakta kül rengi bulutların oluşturduğu zeminde bir han yükseliyordu; hanın arkasında, tam ufuk çizgisinde, küçük bir tepenin üzerinde de demiryolu istasyonu... Bu tepe şimdi bulunduğu yer ile sokaklarında fenerler yanan, gürültülü arabalar geçen, üniversitesinde dersler verilen Moskova arasındaki bağlantıyı anımsattı ona. Bir an önce oraya ulaşmak isteğiyle yanıp tutuştu, içine büyük bir özlem çöktü. Tüm güzellikleri ve katı düzeniyle görkemli doğa, çevresini

saran ölü sessizliği ona derin bir umutsuzluk, tiksinti verdi. O sırada arkadan;

—Yana çekil! diye bağıran bir ses işitti.

Hafif binek arabasına kurulmuş, generalin yaşlı karısı Kuvşinnikova geçti yanından. Genç Şiryayev eğilerek selam verdi, kadına tüm yüzüyle gülümsedi. Aynı anda da içinde bulunduğu kederli ruhsal durumu ile gülümsemesinin tutarsızlığını düşündü. İçinde büyük bir üzüntü, can sıkıntısı varken bu gülümseme de neyin nesiydi?

Tilkilerin, yaban ördeklerinin kendi yuvalarını korumaları gibi, insanoğlunun da ruhsal gerilim içinde bulunduğu zor durumlarda kendi iç dünyasının gizlerini koruması için doğanın ona yalan söyleme yeteneği verdiğini düşündü. Her ailenin kendi sevinçleri, korkuları vardı; bunlar ne denli büyük olur larsa olsunlar ailenin gizi durumunda bulundukları için yabancıların bunları görmemesi gerekirdi. Örneğin az önce arabasıyla geçen toprak ağası hanımın babası bir yalan yüzünden yaşamının yarısı süresince Çar Nikola'nın hışmına uğramış, kocası kürek cezasına hüküm giymiş, dört oğlundan hiçbiri adam olmamıştı. Onun ailesinde de ne acı sahneler yaşandığı, ne kadar göz yaşı döküldüğü kolayca tahmin edilebilirdi. Oysa yaşlı hanım mutlu gözüküyordu, üniversite öğrencisinin gülümsemesine gülümsemeyle yanıt vermişti. Genç Şiryayev ailelerinden hiç söz etmek istemeyen arkadaşlarını; kocası, oğulları söz konusu olduğunda hep yalan söyleyen annesini gözünün önüne getirdi.

Karanlık basana dek Piotr evden hep uzaklaşarak yürüdü, keyifsiz düşüncelerle oyalandı durdu. Ancak yağmur çiselemeye başlayınca gerisin geriye döndü. Eve varınca babasıyla ciddi ciddi konuşmaya, onun ne çekilmez, birlikte yaşanması zor bir adam olduğunu yüzüne haykırmaya karar verdi.

Evde onu bir sessizlik karşıladı. Kız kardeşi Varvara odasına çekilmiş, başı ağrıdığı için hafif hafif inliyordu. Annesinin yüzünde garip bir şaşkınlık, suçluluk vardı; büyük

kızının başucunda, sandığın üzerinde oturuyor, küçük Arhipka'nın pantolonunu onarıyordu. Babası havayı bahane ederek somurtkan bir yüzle odada dolaşmaktaydı. Adım atışlarından, öksürmesinden, hatta ensesinden kendini ne denli suçlu hissettiği kestirilebilirdi.

—Demek, bugün gitmekten vazgeçtin? dedi oğlunu görünce.

Genç Şiryayev babasına acıdı, aynı anda da bu duygusunu yenerek;

—Beni biraz dinler misiniz? dedi. Sizinle ciddi ciddi konuşmamız gerekiyor. Hem de çok ciddi... Sizi her zaman saydım... bugüne değin bu tarz bir konuşmaya girmedim. Ancak davranışınızı, son davranışınızı görünce...

Babası pencereye bakıyor, susuyordu. Genç öğrenci söyleyeceği sözleri ararcasına alnını sıvazladı, büyük bir heyecan içinde;

—Şamata çıkarmadığınız yemek vakti yok gibi, dedi. Yedirdiğiniz ekmek herkesin boğazına duruyor... Verdiğiniz ekmeği başa kakmak kadar incitici, aşağılayıcı bir davranış olabilir mi? Anlıyorum, babamızsınız, ama size hiç kimse, doğa anamız, Tanrı bile bizleri böylesine aşağılama, küçük düşürme, hıncını zayıflardan alma hakkı vermemiştir. Annemi ezdiniz, kişilik bırakmadınız, kızkardeşim umutsuz bir tedirginlik içinde, bense...

—Bana akıl öğretmek sana düşmez!

—Doğru, bana düşmez. Benimle istediğiniz kadar alay edebilirsiniz, ama annemi rahat bırakın! Annemi üzmenize izin vermem! (Bunları söylerken gözleri parladı.) Kimse karşınıza dikilmediği için şımardınız. Herkes korkudan tir tir titredi, sesini kesti, ama yeter artık! Siz kaba, eğitilmemiş bir adamsınız! Kabasınız, anladınız mı? Saygısızsınız, çekilmezsiniz, eski kafalısınız! Köylüler de sizden yaka silkiyorlar!

Üniversite öğrencisinin düşünce zinciri kopmuş, birbiriyle ilgisi olmayan şeyler söylüyordu. Şaşkına dönen Yegraf İva-

noviç sesini çıkarmadan oğlunu dinledi dinledi, ama bir an geldi ki, boynu kıpkırmızı kesti, kırmızılık yüzüne yayıldı, yerinde kıpırdanmaya başladı.

—Kes artık!

—Demek, gerçekleri duymaktan hoşlanmıyorsunuz? Çok İyi! İstediğiniz kadar bağırabilirsiniz! Size en yakışanı bu!

—Kes sesini dedik sana!

Kocasının böyle kükremesi üzerine Fedosya Semyonovna şaşkın bir yüzle kapının önünde dikildi, bir şeyler söylemek istedi, ama parmaklarını oynatmakla yetindi.

—Bütün suç sende! Bunu sen böyle yetiştirdin! diye bağırdı Şiryayev karısına.

Üniversite öğrencisi annesine hınçla baktıktan sonra,

—Bu evde artık yaşamak istemiyorum! Kendi başınıza oturun! diye bağırdı.

Varvara bir çığlık atarak paravanın arkasına kaçtı, orada hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Baba Şiryayev elini salladı, avluya attı kendini.

Üniversite öğrencisi de kendi odasına çekildi, bir daha hiç sesini çıkarmadı... Gece yarısına dek gözlerini kapayarak yattı yatağında. Ne öfke, ne utanç, ne de belirli bir ruhsal sıkıntı duyuyordu. Artık babasını suçlamıyor, annesine acımıyor, vicdanı sızlamıyordu. Evde herkesin acı çektiğini biliyordu; ancak kim suçluydu, kimin acısı daha büyük, kiminki daha azdı, orası belli değildi...

Gece yarısı kalkıp ırgadı uyandırdı, sabah beşte istasyona gitmek üzere atı hazır etmesini buyurdu, soyunup yatağa girdi, ama uyku tutmadı gözünü; sabaha değin odasında volta atan babasının iç çekişlerini dinledi. Evde kimse uyumuyordu zaten, konuşurken de fısıltıyla konuşuyorlardı. Annesi iki kez paravanın arkasından yanına geldi. Yüzünde aynı donuk, şaşkın anlatım vardı; sinirden titreyerek onu uzun uzun kutsadı.

Sabah beşte herkesle nazik bir biçimde vedalaştı, hatta biraz ağladı. Babasının odasının önünden geçerken içeri bir

göz attı. Yevgraf İvanoviç giyinikti, yatağa bile girmemişti, pencerenin önünde dururken parmağıyla camda trampet çalıyordu.

—Hoşça kalın, ben gidiyorum, dedi genç Şiryayev.

Baba yüzünü dönmeden:

—Güle güle... Paran yuvarlak sehpanın üstünde, karşılığını verdi.

Irgat üniversite öğrencisini istasyona götürürken berbat bir yağmur başlamıştı. Ayçiçekleri başlarını daha bir yere eğmişlerdi, otlar kopkoyu gözüküyordu.

ÖÇ

Biraz parası, genç bir karısı, hatırı sayılır dazlağı olan, orta halli yurttaş Lev Savviç Turmanov ailece gittiği, yaş gününü kutlayan bir tanıdığının evinde arkadaşlarıyla kağıt oynuyordu. Büyücek sayı verdiği bir partinin bitiminde gövdesine ter basınca ne vakittir votka içmediğini anımsadı ve ayak uçlarına basarak, sallana sallana masalar arasından, gençlerin dans ettikleri konuk odasından geçip (genç, ufak tefek bir eczacıya hoşgörüyle gülümsedikten, omzunu babacan bir tavırla tapışladıktan sonra) yemek odasına açılan kapıdan içeriye hızla daldı. Burada yuvarlak bir sehpanın üstünde şişeler, votka dolu sürahiler duruyordu. Birçok meze yanında üzerine soğan ve maydanoz doğranmış, yeşillikler içinde, yarısı yenmiş sardalye de vardı. Kadehine votka dolduran Lev Savviç konuşma yapacakmış gibi parmaklarını havada oynattı, içkisinden bir yudum aldı, yüzü kederden gölgelenerek çatalım sardalyeye batırdı. İşte tam bu sırada duvarın öte yanından sesler çalındı kulağına.

Bir kadın sesi;

—Niçin olmasın? Ancak ne zaman? diyordu işveyle.

«Karım... Yanındaki kim acaba?» diye geçirdi içinden Turmanov.

Kalın bir erkek sesi de;

—Senin durumuna bağlı, tatlım, diyordu. Benim için bugün uygun değil. Yarın da bütün gün işlerim var.

Arkadaşı Dioktiarev'in kalın sesini tanıyan Turmanov;

—Sen de mi Brutus? diye söylendi. Ya benim karı? Şuna

bakın, onu da elde etmiş! Ne doymak bilmez, malın gözü kadınmış! Roman yaşamadığı gün geçmiyor!

—Evet, yarın işlerim var, diye sürdürdü konuşmasını kalın ses. İstersen yarın bana mektup yaz. Sevinirim, mutlu olurum... Ancak mektuplaşmamızı iyi bir düzene sokmalıyız. Öyle yapmalıyız ki, kimse çakmasın. Postayla göndermeye kalkma sakın! Muktuplarım senin babahindinin eline geçebilir. Senin bana göndereceklerini de benimki alıp okur.

—Nasıl yapalım öyleyse?

—İyi bir numara çevirmeliyiz. Hele uşaklarla hizmetçilere hiç güvenilmez. Kim bilir, senin Sobakeviç[1] uşağınızı, hizmetçinizi nasıl baskı altına almıştır! Ee, seninki gene kağıt mı oynuyor?

—Öyle... Durmadan ütülüyor aptal kafa!

Dioktiarev güldü.

—Aşkta kazanacak demektir. Bak, canım, ben nasıl bir yol düşündüm... Yarın akşam altıda daireden dönerken kent bahçesinden geçeceğim. Orada bir görevliyle buluşmam gerekiyor. Tatlım, altıyı sakın geçirme, asmalı kameriyenin sol tarafında bulunan mermer vazonun içine, yazacağın pusulayı koy. Ben oradan alırım.

—Tamam, vazonun yerini biliyorum...

—Hem şiirsel, hem duygusal, hem de kimsenin denemediği bir iş olacak. Senin koca göbeğin, benim karının ruhları bile duymaz. Anladın mı?

Lev Savviç bir kadeh daha içtikten sonra oyun masasına döndü. Az önce üstüne vardığı olay onu ne şaşırtmış, ne kıskançlık damarını kabartmış, ne de öfkelendirmişti. Böyle şeylere bozulduğu günler geride kalalı çok oluyordu. Karısının gönül serüvenlerine aldırmıyor, görmezlikten geliyordu artık. Gene de bundan hoşlanmadığı ortadaydı. Hele babahindi, koca göbek, Sobakeviç gibi deyimler onurunu yaralıyordu.

---

1 Gogol'ün «Ölü Canlar» adlı romanından insanlara eziyet çektiren toprak ağası. (Ç.N.)

Oyunda kaybettiği sayıları yazarken şöyle düşündü:

«Şu Dioktiarev hergelenin biriymiş meğer. Sokakta karşılaştığımızda dostça tavırlar takınır, yüzüme güler, saygıdan ellerini önünde kavuşturur, ama fırsatını bulunca bak, ne haltlar karıştırıyor! Yüzüme karşı dost, arkamdan babahindi, koca göbek! Olur mu öyle şey?»

Verdiği sayılar arttıkça Dioktiarev'e kırgınlığı dayanılmaz bir hal aldı. Elindeki tebeşiri hırsından kırarak;

—Süt kuzusu! diye söylendi. Çaylak! Canım dalaşmak istemiyor, yoksa sana Sobakeviç'i gösterirdim!

Yemeğe oturduklarında adamın yüzüne bakmak gelmedi içinden, öbürü ise sanki mahsus yapıyormuş gibi hep üzerine düştü; çok sayı verip vermediğini, niçin üzgün olduğunu sordu durdu. Hatta yakın arkadaş tavırlarıyla kocasının sağlığıyla ilgilenmiyor diye karısına çıkışma küstahlığı bile gösterdi. Öte yandan karısı sanki bir şey olmamışçasına Lev Savviç'e istekli gözlerle bakıyor, neşeyle gülüyor, durmadan gevezelik ediyordu. Şeytan bile onun sadakatsiz bir kadın olduğunu aklına getiremezdi.

Eve dönen Lev Savviç arkadaşının evinde sığır eti yerine tiksindirici şeyler yemişçesine sinirliydi. Gene de duygularının üstesinden gelip olanları unutabilirdi, ama karısının bitmek bilmez gevezelikleri, gülümsemeleri «babahindi», «koca göbek» sözlerini hatırına getirdi.

«Ah, seni hergele! Pataklanacak herifsin, biliyor musun? Seni herkesin önünde nasıl rezil etmeli!» diye geçirdi içinden.

O an Dioktiarev karşısına çıksa gerçekten döver, düelloya çağırıp tabancayla vurur, elinden gelse görevinden uzaklaştırırdı. Mermer vazoya pis, kokmuş bir şey, örneğin ölü sıçan koysa nasıl olurdu? Ya da karısının yazacağı mektubu oradan alıp bunun yerine bir köylü karısının ağzıyla yazılmış çirkin bir şiir mi bıraksaydı?

Turmanov odasında dolaşırken bu gibi hayallerle kendini

avuttu, bir çıkış yolu aradı. Derken, aklına gelen bir düşünceyle elini alnına vurdu. Sevinçten gözleri ışıldadı.

—Tamam, buldum! Işte bundan iyisi olamaz!

Karısı uyuyunca yazı masasına oturdu, hayli düşündükten sonra el yazısını bozup bir sürü dilbilgisi yanlışı yaparak aşağıdaki kısa mektubu yazdı: «Sayın Bayım Tüccer Dulinov! Bu gün 12 eylül akşamın saat altısında kent bahçesinde, asmalı çardak yanında bulunan mermer vazonun içine iki yüz ruble koymacak olursan kendinizi yok bilin. Tuhafiye dükkanın uçurulcak, sen ölücen.» Mektup bitince heyecandan havaya sıçradı. Ellerini sevinçle ovalayarak;

—Nasıl? diye mırıldandı. Oyunumu beğendin mi? Şeytan bile bundan iyisini düşünemez! Korkak tüccar durumu polise bildirecek, polis de saat altıda çalılar arasında pusu kurarak mektubu almaya gelen ahmağı kıskıvrak yakalayacak. Korkmayıp da ne yapsın? Durum anlaşılıncaya dek bizim budala otursun bakalım kodeste, dünya kaç bucakmış, anlasın... Aklınla bin yaşa, e mi!

Saatin altısına doğru dayanamadı, kendisi de parkın yolunu tuttu. Düşmanının düşeceği durumu kendi gözleriyle görmek istiyordu. Orada bir polis görerek;

—Tamam! dedi.

Asmalı çardağa yaklaşarak bir çalının altına sindi, gözlerini vazoya dikti, beklemeye başladı. Büyük bir sabırsızlık içindeydi.

Tam saat altıda Dioktiarev çıktı ortaya. Genç zampara keyfinden uçuyordu neredeyse. Silindir şapkasını afilice ensesine yıkmış, paltosunun önünü açmıştı; yeleğinin altından yüreğinin güm güm atışı gözükecek gibiydi. Ağzında püro, bir yandan da ıslık çalıyordu.

«Sobakeviç'in kim olduğunu anlayacaksın! Bekle, şimdi!» diye sevindi Turmanov.

Dioktiarev elini tembel tembel vazonun içine daldırdı... Turmanov daha fazla dayanamayarak doğruldu. Gözlerini

adamdan alamıyordu... Beriki elini vazodan küçük bir paketle birlikte çıkardı, paketi evirip çevirdi, omuz silkti, merakla açtı, bir daha omuz silkti, yüzünde büyük bir şaşkınlık belirdi. Paketten çıkan, iki adet yüz rubleydi.

Dioktiarev paraları uzun uzun inceledi. Sonunda omuz silkmelere ara vermeksizin bunları «Mersi!» diyerek cebine soktu.

«Mersi» sözünü talihsiz Lev Savviç de duymuştu. O gün Dulinov'un dükkanının önünden uzun süre ayrılmadı, tehdit edercesine yumruğunu dükkan levhasına doğru sallayarak:

—Korkak herif! Tüccar bozuntusu! Zavallı balina yavrusu! Ödlek! Koca karınlı tavşan! diye sövdü durdu.

MAHKEMEDE

N. ilçesinde kahverengiye boyalı bir devlet binasında birçok daire sırayla hizmet görür: Çiftçiler Birliği, Sulh Yargıçlığı, Köy İşleri, Borsa, Seferberlik Dairesi vb... Havanın kapalı olduğu bir sonbahar sabahı burada gene Bölge Mahkemesi geçici olarak çalışmaya başladı. Söz konusu kahverengi binayla ilgili olarak yerel yöneticilerden biri şöyle nükte yapmıştı:

—Burası akşam okulları gibi hem polise, hem milise; hem adliyeye, hem askeriyeye açıktır.

Yedi dadılı çocuğun bir gözü kör kalır, atasözünde de belirtildiği gibi, birçok devlet kuruluşunun görev yaptığı bu binanın hem içinin, hem dışının devlet dairelerinde çalışmayan, devlet binalarının bakımsızlığına alışmamış gözleri, iç karartıcı, köhne görünüşüyle rahatsız ettiği bir gerçektir. Güneşli bahar günlerinde bile üzerine gölge vurmuşçasına kasvetli gözükür; mahalledeki evlerin, ağaçların bir arada, sakin sakin uykuya daldığı ay aydınlığı gecelerde ise ayrıksı, uyumsuz duruşuyla geçmişteki kötü anılarından, bağışlanmamış günahlarından rahatı kaçmış, uykusuz-tüneksiz bir adam gibi göze batar. İçerisi tıpkı dağınık köylü ambarına benzer. Şık giyimli savcıların, jüri üyelerinin, soylular başkanının, evlerinde azıcık kömür dumanına, döşemedeki minicik lekeye katlanamayıp kavga çıkaran bunca görevlinin tavanda vızıldayan vantilatöre, pis mum kokusuna, kirli duvarlara aldırış etmeyişine şaşmak gerekir...

Bölge mahkemesinde duruşma saat 10'da başladı. Yargılama hızlı yürüyordu, herkes işini bir an önce bitirip gitmek is-

tiyordu sanki. Kilisede ilahi okunmadığı zamanlar ayinin çabucak bitmesi gibi dosyalar hızla gelip geçiyordu yargıcın önünden. Baharda kabaran ırmak sularına kapılmışçasına birbiri ardından sürüklenen insanlardan, olaylardan, suçlamalardan, savunmalardan, doğrulardan, yalanlardan dolayı nelerin olup bittiğini anlamak mümkün değildi. Saat öğleden sonra ikiye geldiğinde bir yığın iş yapılmıştı: İki kişi hükümlüler bölüğüne[1] teslim edilmiş, birinin yetkileri elinden alınıp hapse atılmış, bir kişi aklanmış, bir duruşma dosyası başka güne ertelenmişti.

Saat tam ikide «karısını öldüren köylü Nikolay Harlamov'un dosyasına geçildi. Mahkeme kurulu bir önceki duruşmanın aynısıydı; yalnızca savunman değişmiş, eskisinin yerine genç, sakalsız, açık renk düğmeli setre giyen bir avukat gelmişti.

Mahkeme başkanı;

—Sanığı getirin! dedi.

O sırada sanık zaten sanık sandalyesine doğru yürümekteydi. Elli yaşlarında, dazlak kafalı, tıknaz, donuk yüzünü kıllar bürümüş, kocaman kızıl sakallı bir adamdı bu. Onun arkasından elinde tüfeği, çelimsiz, ufak tefek bir asker yürüyordu.

Tam sanık sandalyesine yaklaştıklarında muhafızın başından ufak, ama tatsız bir olay geçti. Askercik tökezleyerek elindeki tüfeği düşürdü, ama onu havada kaptı, bu sırada dizini dipçiğe vurdu. Dinleyiciler gülüştüler. Ya dizinin acımasından ya da utandığından, küçük askerin yüzü kıpkırmızı kesildi.

Sanığın sorgulanmasından, jüri üyelerinin sağa-sola gidiş gelişlerinden, mübaşirin birilerini duruşmaya çağırmasından, tanıkların and içmesinden sonra iddianamenin okunmasına geçildi.

Dar omuzlu, sarı yüzü plasterli, zayıflıktan üniforması bedenine bol gelen yazman (katip) zayıf göğsünü zorlamaktan

1 Sibirya'ya sürgüne gönderilenlerin bölüğü. (Ç.N.)

korkuyormuş gibi, vızıltıya benzeyen sesini ne yükseltip ne alçaltarak iddianameyi kilisedeki zangoçlar tarzında tekdüze okumaya başladı. Adam her durakladığında yargıcın tepesindeki vantilatörün vırıltısı duyuluyor; bu da salonun sessizliğine uyku verici, uyuşturucu bir etki katıyordu.

Yaşı hiç de geçkin olmayan mahkeme başkanı son derece yorgun gözüküyordu. Adam miyoptu, koltuğunda kıpırdamadan, elini alnının önünde tutarak oturuşundan gözünü güneş ışığına karşı siper ettiğini sanırdınız. Hem vantilatörün, hem yazmanın sesinin vızıltısına kapılmış; bir şeyler düşündüğü belliydi. Yazman bir sayfayı bitirip öbürüne geçmek için küçük bir ara verdiğinde oturduğu yerde silkindi, uykulu gözlerle dinleyici kalabalığını süzdü, yanındaki bir jüri üyesinin kulağına eğilerek;

—Matvey Petroviç, siz Demyanov'un hanında mı kalıyorsunuz? diye sordu.

Beriki de uykusundan uyandırılmış gibi irkildi.

—Evet, orada kalıyorum.

—Gelecek sefer ben de orada kalacağım. Tipyakov'un hanı hiç de rahat değil. Bütün gece gürültü, şamata. Kapılar çarpıyor, insanlar öksürüyor, çocuklar ağlıyor... İnsan doğru-dürüst uyuyamıyor bile.

Güzel, bakımlı sakalı, altın çerçeveli gözlüğü olan, etine dolgun, semiz, esmer yüzlü savcı yanağını yumruğuna dayamış otururken Bayron'un «Kain»ini okumaktaydı. Gözlerinde doymak bilmez bir merak ve dikkat vardı, kaşları gitgide yukarı kalkıyordu. Arada bir koltuğunun arkasına yaslanıyor, kayıtsız bakışlarını çevresinde dolaştırıyor, sonra gene kitaba dalıyordu. Savunman kaleminin küt ucunu masanın üstünde gezdirip başını hafif yana eğerek derin derin düşünüyordu. Genç yüzünün kıpırtısız, soğuk duruşu her gün aynı masada oturup aynı insanları görmek, aynı duvarlara bakmak zorunda kalan öğrencilerin ya da devlet memurlarının kasvetli yüzünü anımsatıyordu insana. Az sonra yapacağı savunmanın onu heye

canlandırdığı söylenemezdi. Savunmasının ne önemi olabilirdi ki zaten? Baro başkanlığınca verilen görev gereği hazırladığı ruhsuz, can sıkıcı savunmayı coşku duymadan jüri üyelerinin önünde okuyacak; yağmurda, çamurda istasyona gidip oradan il merkezine yollanacak; verilen yeni bir görevle başka bir ilçeye gidip yeni bir savunma hazırlayacaktı. Aman ne sıkıntılı iş!

Sanık başlangıçta saygısından ağzını yeniyle örterek sinirli sinirli öksürdü, yüzü heyecandan sararıp soldu, ama duruşma salonunun sessizliği, tekdüzeliği, sıkıntılı havası ona da geçerek zamanla dinginleşti. Yargıçların üniformalarına, jüri üyelerinin yorgun yüzlerine bön bön bakarken şaşkınlık içinde gözlerini kırpıştırıyordu. Tutuklu olarak hapiste kaldığı sırada hayal ettiği, mahkemede karşılaşacağı davranış biçimi, yargılanma süreci onu hayli kaygılandırmıştı. Şimdi yüreği tümüyle rahattı. Beklediğinden bambaşka şeylerle karşılaşmıştı burada. Cinayetle suçlanacağından korkarken ne ürkütücü yüzler görmüş, ne ağır sözler işitmiş, ne kötü yazgısıyla ilgilenen biri olmuş, ne de biri çıkıp yüzüne merakla, dik dik bakmıştı... İç karartıcı pencerelere, duvarlara, yazmanın sesine, savcının duruşuna devlet dairelerine özgü bir umursamazlık, adamsendecilik havası sinmişti, bütün gördüğü buydu. Sanki cinayet işlenmesi sıradan bir olaydı, onu yargılayanlar da canlı insanlar değil, kimsenin bilip görmediği kurulmuş bir makineydi.

Dinginliğe kavuşan köylü bilmiyordu ki, hastanelerde ölüm olaylarına alışıldığı gibi burada da insan yazgısının cilveleri kanıksanmıştı, ama asıl bu makine vurdumduymazlığında onun felaketi, durumunun korkunçluğu yatıyordu. Sandalyesinde rahat rahat oturacağı yerde ayağa kalkıp dil dökse, göz yaşı akıtarak yardım istese, pişmanlığını bildirerek bağışlanmasını dilese bütün bu çabaları kayaya çarpan dalgalar gibi kanıksanmışlığa, sinirlerin körlenmesine çarpıp paramparça olacağını bilmiyordu.

Yazman iddianameyi bitirince mahkeme başkanı hiç

neden yokken masanın üstünü eliyle siler gibi yaptı, gözlerini kısarak sanığa uzun uzun baktı, sonra uyuşuk bir sesle;

—Bay sanık, 9 haziran akşamı karınızı öldürmüş olmanızdan dolayı suçunuzu kabul ediyor musunuz! diye sordu.

Ayağa kalkan sanık ceketinin önünü ilikleyerek;

—Hayır! diye kesin yanıt verdi.

Bunun ardından büyük bir hızla tanıkların dinlenmesine geçildi. İki köylü kadın ile beş erkek ve ilk soruşturmayı yapan bekçi sorgulandı. Köyden ta buralara yürüdükten sonra bir de tanık odasında bekletilmekten bitkin düşen, üstleri-başları çamur içindeki bu insanlar aşağı yukarı aynı şeyleri söylediler. Yorgun, somurtkan tanıkların anlattıklarına göre Harlamov karısıyla «gül gibi» geçinip gidiyordu, onu bütün kocalar gibi yalnız kafayı çektiği zamanlar döverdi. Haziranın dokuzunda güneş battıktan sonra karısı kafatası parçalanmış olarak bulunmuştu, yanında da kan gölü içinde bir balta duruyordu. Acı olayı kendisine haber vermek istediklerinde onu ne evde, ne de dışarda bulabilmişlerdi. Bütün köyde aramışlardı onu, ama meyhanelerde de yoktu, tanıdık evlerinde de. İki gün ortalıktan kaybolduktan sonra üstü-başı yırtık, yüzü soluk, tir tir titreyerek kendiliğinden muhtarlığa çıkagelmişti. Hemen ellerini bağlayıp hapse atmışlardı.

Mahkeme başkanı sanığa sordu:

—Cinayetten sonra iki gün nereye kaybolduğunuzu söyleyebilir misiniz?

—Kırlarda gezdim. Yemeden, içmeden dolaştım...

—Karınızı siz öldürmediğinize göre niçin gizlendiniz?

—Korktum. Kodese tıkacaklar diye ortaya çıkmadım.

—Ya! Oturun yerinize!

Ölen kadının otopsisini yapan ilçe tabibi sorguya çekildi son olarak. Doktor otopsi tutanağından hatırında kalanlar ile o sabah duruşmaya gelirken düşündüklerini aktardı ifadesinde. Mahkeme başkanı doktorun koyu renk gıcır gıcır yeni takım giysisine, şık kravatına, dudaklarının kıpırdanmasına dikkatle

bakarken kafasında şu düşünce dolaşıyordu: «Şimdi herkes kısa setreler giyiyor. Oysa doktor uzun bir giysi diktirmiş. Çok merak ettim, niçin öyle yaptı acaba?»

Başkan arkadan birinin çizmelerini gıcırdatarak yaklaştığını duydu. Masadan bir şey alan savcı o sırada kulağına eğildi, şöyle fısıldadı:

—Mihail Vladimiroviç, sorgu yargıcı temiz bir iş yapmamış. Sanığın öz kardeşinin, muhtarın ifadelerini almadan olur mu? Dosyaya yazdıklarından da pek bir şey anlaşılmıyor...

Başkan koltuğunun arkasına yaslanarak içini çekti...

—Ne yaparsın!.. Kum saati gibi yavaş iş görüyor adamlar. Bunlarla baş edilmez.

—Şey... dikkatimi çektiği için söylüyorum... Dinleyiciler arasında ön sırada oturan, sağdan üçüncü kişiye bakar mısınız? Tiyatro oyuncusuna benzeyen şu adam! İlçenin para babalarından biridir. Tam beş yüz bin rublesi var!

—Ya! Oturuşundan hiç belli olmuyor... Şey, azizim, duruşmaya ara versek mi ?

—Bu dosyayı bitirelim de ondan sonra.

—Eh, nasıl isterseniz...

Başkan ilçe tabibine döndü.

—Demek oluyor ki, kadın anında ölmüş.

—Evet, beynin önemli derecede hasar görmesi sonunda ansızın gerçekleşen bir ölüm olayıdır bu.

Tabibin sorgulanması bitince mahkeme başkanı savcı ile savunman arasında ortalama bir yere bakarak;

—Sizlerin soracağı soru var mı? dedi.

Yeniden okumaya dalmış bulunan savcı gözünü kitabından ayırmaksızın başını olumsuz anlamda salladı, avukat ise uykudan uyandırmışlar gibi irkildi, öksürerek şu soruyu sordu:

—Doktor, lütfen söyleyin! Yaranın büyüklüğüne bakarak suçlunun o sıradaki ruhsal durumuyla ilgili nasıl bir yargıya varırdınız? Demek istiyorum ki, yaranın büyüklüğü sanığın bu

eylemde kışkırtılıp kışkırtılmadığı konusunda bir ip ucu verir mi?

Başkan uykulu gözlerini kayıtsızca savunmana çevirdi. Savcı «Kain»inden bir an koparak başkana baktı. İkisi de yalnızca bakmakla yetindiler; yüzlerinde ne bir gülümseme, ne şaşkınlık, ne de merak vardı.

Doktor ezilip büzülerek;.

—Verebilir, dedi. Suçlunun baltayla vurması sırasında... hımın... darbenin gücü göz önüne alınırsa... Şey... beni bağışlayın, sorunuzu tümüyle anlamış değilim...

Savunman sorusunu yinelemedi, yanıt alamayışına da üzülmedi. Belli ki böyle bir soru bir an zihnine takılmış; salondaki sessizliğin, can sıkıntısının, vızıldayan vantilatörün etkisiyle bu soru ağzından kaçıvermişti.

Tabibin sorgulanmasının ardından mahkeme maddi kanıtların incelenmesine geçti. Yeninde kan lekesi bulunan köylünün kaftanı ele alındı en başta. Lekenin oluşmasıyla ilgili soru sorulduğunda buna Harlamov'un yanıtı şöyle oldu:

—Bizim karının ölümünden üç gün önce komşumuz Penkov atının kanını çektirdiydi. Yardım etmek için ben de yanındaydım... İşte o sırada bulaşmış olacak.

—Ama Penkov atının kanı alınırken senin orada bulunduğunu anımsamıyor.

—Buna bir şey diyemem.

—Oturun öyleyse!

Sıra yaşlı kadının ölümüne neden olan baltaya geldi.

Sanık;

—O balta benim değil! dedi.

—Kimin öyleyse?

—Bilemem... Benim baltam yoktur...

—Baltasız köylü olur mu? Birlikte kızağını onardığınız komşunuz İvan Timofeyiç bu balta sizin, diyor.

—Ona aklım ermez. Yalnız ben Ulu Tanrı önünde yemin ederim ki (Harlamov elini öne uzatıp parmaklarını açtı), benim hiçbir zaman baltam olmadı. Benim buna benzer küçük baltam vardı, oğlum Prohor kaybetti. Bundan iki yıl önceydi, daha askere gitmediydi, arkadaşlarıyla odun kesmeye çıkmışlardı, orada düşürmüş...

—Peki, oturun!

Yargıcın onun söylediklerine inanmaması, konuşmasını yarıda kesmesi besbelli Harlamov'u kızdırmıştı. Adamcağız gözlerini kırpıştırmaya başladı, şakaklarında kırmızı lekeler oluştu. Boynunu uzatarak;

—İşte size yemin ediyorum! dedi. İnanmıyorsanız oğlum Prohor'a sorun. Prohor, bizim baltayı ne yaptın, oğlum?

Sanık bu soruyu muhafıza sertçe dönerek tok bir sesle sormuştu.

Bu ne raslantı? Olacak şey değildi! Mahkeme salonuna ağır bir sessizlik çöktü. Herkes sanki oturduğu yerde pusmuş, ufalıp küçülmüştü. Zihinlerde korkunç, gerçekliği mümkün olmayan aynı düşünce çaktı. Böyle uğursuz bir raslantı olabilir miydi? Kimse kafasından geçen düşünceye inanmak istemiyor, adamın sözlerini yanlış işittiğini sanıyordu.

Baş yargıç;

—Bay sanık, muhafızla konuşmak yasaktır... dedi çabuk çabuk.

Kimse muhafızın yüzüne bakmaya cesaret edemedi; korku, maskeyle gizlenmiş gibi kimseye görünmeden salonun içinden geçip gitti. İcra memuru yerinden kalktı, ayaklarının ucuna basıp kollarını iki yana açarak sessizce dışarı çıktı. Bir dakika sonra askerlerin nöbet değişimini andıran, ayak patırtılarıyla karışık konuşmalar yükseldi salonda.

Yargıçlar başlarını doğrulttular, bir şey olmamış gibi davranarak duruşmayı sürdürdüler.

SIRADIŞI BİR ADAM

Gecenin saat biri. Yaşlı bir kız olan ebe Marya Petrovna Koşkina'nın evinin kapısının önünde kaputlu, kukuletalı, silindir şapkalı, uzun boylu bir adam durmaktadır. Mevsimlerden güz, o nedenle karanlıkta adamın elleri, yüzü seçilmiyor, ama öksürmesinden, çıngırağın ipini çekişinden onun etkileyici, saygı uyandırıcı, oturaklı biri olduğu anlaşılıyor. Çıngırağın üçüncü çalınışının ardından kapı açılıyor ve Marya Petrovna gözüküyor kapıda. Kadın entarisinin üstüne bir erkek paltosu almış. Elinde tuttuğu yeşil abajurlu küçük lamba çilli, uykulu yüzünü, başörtüsünün altından çıkan, seyrelmiş kızıl saçlarını yeşile boyamakta.

—Ebe hanımla görüşebilir miyim? diyor adam.

—Ebe benim. Ne istiyorsunuz?

Adam içeri girince Marya Petrovna boylu poslu, yaşı hayli ilerlemiş, sert yüzlü, geniş favorili, yakışıklı bir erkek görüyor karşısında.

—Bakanlık yazmanıyım, adım Kiryakov. Karım için götürecektim sizi. Yalnız acele etmemiz gerekiyor.

—Peki, şimdi giyinir gelirim. Beni salonda bekler misiniz?

Kiryakov kaputunu çıkarıp salona giriyor. Lambanın abajurundan kılıfları yamalı ucuz mobilyalara, acınacak durumdaki çiçeklere, sarmaşıklarla örülü kapıya, pencere kasalarına yeşil ışık vurmakta. Salonun havasını sardunya ve fenol asit kokusu doldurmuş. Yabancı bir erkeğin karşısında utanmışçasına ürkek ürkek tıkırdıyor duvar saati.

Üzerini giymiş, yüzünü yıkamış, dinçleşmiş bir halde beş dakika sonra salona giren Marya Petrovna;

—Ben hazırım! Gidelim! diyor.

—Evet, hemen gitmemiz gerekiyor. Ha, aklıma gelmişken, hoşgörünüze sığınarak sorayım: Ücretiniz nedir?

Marya Petrovna utangaç utangaç gülümsüyor.

—Ne diyeyim şimdi size? Siz ne verirseniz...

Kiryakov soğuk bir bakışla, kıpırtısız bakıyor ebenin yüzüne.

—Ben böyle şeyden hoşlanmam. Önce baştan anlaşmalıyız. Ne ben sizden fazla alayım, ne de siz benden... Sonunda herhangi bir anlaşmazlık olmasın diye bunu şimdiden konuşalım.

—Gerçekten bilmiyorum. Bizim belirli bir ücretimiz yoktur.

—Kendim çalışan birisiyim, o nedenle emeğin değerini bilirim. Haksızlığı sevmem. Size gereğinden az ödemek de, benden fazla para istemeniz de aynı derecede üzer beni, onun için bu konuda ısrar ediyorum.

—Duruma göre değişir alınan ücret.

—Hımın!.. Anlaşılmaz bir ikircik içindesiniz, bu durumda ücreti ben saptayacağım. Size iki ruble öderim.

Yüzü kızaran Marya Petrovna birkaç adım geriledi.

—Daha neler? Biraz insaflı olun! Söylemekten utanıyorum ama iki ruble almaktansa hiç almamak daha iyi... Beş ruble ödeyin hiç olmazsa.

—İki rubleden bir kapik fazla olmaz! Ne sizden bana, ne benden size!

—Canınız nasıl isterse, ama iki rubleye gelmem!

—Yasa karşısında gelmemezlik edemezsiniz!

—Ben de para almadan gelirim.

—Bedava gelmenizi istemiyorum. Her emeğin karşılığı ödenmelidir. Kendim çalışan biriyim, bu böyle olmalıdır.

Marya Petrovna kestirip atıyor:

—İki rubleye gidemem. Ücret almayayım canım... Ne olmuş...

—Bu durumda sizi boşuna rahatsız ettim. Çok üzgünüm. Saygılarımı sunarım, bayan!

Kiryakov'u kapıya kadar uğurlayan ebe;

—Böyle davranmanıza bir anlam veremedim, diyor. Madem beş ruble ödemek istemiyorsunuz üç ruble olsun bari.

Kiryakov kaşlarını çatıyor, iki dakika kadar gözlerini yerde bir noktaya dikip ciddi ciddi düşünüyor, sonunda «Olmaz!» diyerek dışarı çıkıyor. Bu duruma şaşırarak utançtan yüzü kızaran ebe ise kapıyı arkadan sürgüledikten sonra odasına çekiliyor. Yatarken, «Yakışıklı, etkileyici bir adam, gelgelelim davranışları çok tuhaf. Ne yapalım, kendisi bilir!» diye geçiriyor içinden.

Daha yarım saat geçmeden kapının çıngırağı yeniden çalıyor. Kapıyı açınca karşısında gene Kiryakov'u görüyor Marya Petrovna.

—Aklımın ermediği bir durum var, diyor adam. Ne eczanedekiler, ne gece bekçileri, ne de apartman kapıcıları ebelerin adreslerini bilmiyorlar. İster istemez sizin koşulunuzu kabul edeceğim. Üç rubleye razı oluyorum. Ancak önceden uyarıyorum sizi, eve hizmetçi tutarken, kısacası birine iş yaptırırken bunun bitiminde benden bahşiş filan istenmesine karşıyım. Baştan anlaşalım! Herkes hak ettiğini almalı! Tamam mı?

Adamın tekdüze, bir ölçü konuşmalarının canına tak ettiğini hisseden Marya Petrovna işi fazla uzatmadan yeniden giyinip onunla birlikte sokağa çıkıyor. Dışarıda durgun, soğuk bir hava vardır. Pustan fenerlerin ışıkları belli belirsiz gözükmektedir. Ayaklar altında vıcık vıcık eden bir çamur. Ebe sağına-soluna bakıyor, bir araba göremiyor.

—Gideceğimiz yer uzak mı?

—Hayır, yakın...

Bir sokak geçiyorlar, ikincisini, üçüncüsünü... Kiryakov'un adım atışlarında bile bir ağırbaşlılık, oturaklılık vardır.

Ebe kadın;

—Hava ne kadar kötü! diyerek konuşmak için laf atıyor.

Ama berikinden çıt yok. Hep suskun yürürken kuru yerlere basıp lastik ayakkabılarını ıslatmamaya çalıştığı gözden kaçmıyor. Uzun bir yürüyüş sonunda bir evin kapısından içeri giriyorlar, buradan güzel döşenmiş, büyük bir salon gözüküyor. Doğum yapacak kadının odasına geçiyorlar; tek başına bir oraya, bir buraya koşturan, bön, ürkek aşçı kadından başka ortalıkta kimseye raslamıyorlar. Oysa doğum yapılacak bir evde yaşlı kadınlardan, akrabalardan geçilmez. Aşçı kadın durmadan içini çekmektedir.

Üç saat geçiyor aradan. Marya Petrovna doğum yapan kadının başucunda otururken ona bir şeyler fısıldıyor. İki kadın yakından tanışıp birbirlerine ısınıyorlar; şundan-bundan konuşmalar, dedikodular, ah çekmeler başlıyor.

Ebe kadın doğuran kadına;

—Fazla konuşmamanız gerekir! derken bir yandan da ona soru yağdırmaktan geri durmuyor.

Işte oda kapısı açılıyor, kurumlu kurumlu Kiryakov giriyor içeriye. Adam bir iskemleye çökerek favorilerini sıvazlıyor. Bir sessizlik çöküyor ortalığa. Ebe kadın onun vurdumduymaz, yakışıklı yüzüne bakarken bir şeyler söyleyecek diye bekliyor. Ancak berikinden çıt çıkmıyor gene, oturduğu yerde hep düşünüyor. Daha fazla dayanamayan ebe kadın konuşmaya kendisi başlıyor, genelde doğum sonrasında söylenen şu sözleri söylüyor:

—Çok şükür, bir çocuk daha geldi dünyaya!

—Evet, hoş bir şey. Ancak işe başka bir açıdan bakacak olursak yeni bir çocuğun dünyaya gelmesi yeni bir masraf kapısı demektir. Öyle ya yeni doğan çocuklar karnı tok, giyinik gelmiyor dünyaya...

Doğum yapan kadının yüzünde başkalarından izin almadan, heves uğruna canlı bir varlık dünyaya getirmişçesine bir suçluluk duygusu beliriyor... Kiryakov içini çekerek ayağa kalkıyor, ağır ağır odadan uzaklaşıyor.

Ebe kadın adamın hanımına;

—Ne biçim bir adam bu? diye soruyor. Ne yüzü gülüyor, ne bir şey... Çok da sert.

Beriki onun hep böyle olduğunu söylüyor. Çok dürüstmüş, herkesin hakkını gözetirmiş, sağduyuluymuş, ölçülü ve tutumluymuş. Bunlara sıradan ölümlü insanların katlanması epeyce zormuş ama. Hısım akrabası ondan ellerini çekmişler, hizmetçiler bir aydan fazla dayanamıyormuş, tek dostu yokmuş, karısı olarak kendisi, çocukları korkudan parmaklarını bile oynatamazlarmış... Aslında kimseye bağırdığı, kavga çıkardığı filan yokmuş, erdemleri kusurlarından fazlaymış, gene de evden gidince herkes rahat bir soluk alırmış. Niçin böyle olduğunu kendisi de anlamıyormuş.

Kiryakov yeniden yatak odasına girerek;

—Leğenleri iyice yıkayıp kilere koysun aşçı kadın, diyor. Şişeleri de kaldırmalı; bakarsın, bir gün gene gerekir.

Adamın söyledikleri çok sıradan, basit şeyler, gelgelelim ebe kadın bu sözlerden ürperti duyuyor. Ondan korkmaya başlıyor, ayak seslerini duyunca içine bir titreme geliyor. Sabahleyin evine gitmeye hazırlanırken Kiryakov'un küçük oğlunu yemek odasında çay içerken görüyor. Saçı yeni kesilmiş, soluk yüzlü, ortaokul öğrencisinin karşısında dikilen babası ona ölçülü, düzgün sesiyle şunları söylemektedir:

—Yemek yemesini becerdiğine göre çalışmasını da becermelisin. Bak şimdi bir lokma yuttun. Bu lokma parayla satın alınmıştır, para ise çalışarak kazanılır. Yemek yerken bunları düşün.

Ebe kadın çocuğun salak yüzüne bakıyor, odanın havasının bile bu konuşmaya dayanamadığını düşünüyor. Bu sıradışı adamın varlığına katlanamayan duvarlar neredeyse üstüne yıkılıverecekmiş gibi geliyor. Korkudan fıttıracakmış gibi oluyor, adama karşı duyduğu nefretle çıkınını kaptığı gibi apar topar dışarı atıyor kendini.

Yarı yolda ebe ücretini almadığını anımsıyor, durup bir süre düşünüyor, «boş ver» anlamına elini sallayarak yürümesini sürdürüyor.

BATAKLIK

Kar gibi beyaz üniforma giymiş genç bir subay atının üstünde zarif biçimde iki yana sallanarak «M.E. Rotştěyn ve Halefleri» içki fabrikasının geniş avlusuna girdi. Güneş teğmenin yıdızlarında, kayın ağaçlarının beyaz gövdelerinde, avlunun şurasına-burasına atılmış kırık cam yığınlarında neşeyle ışıldıyordu. Her şeyde sağlık dolu, aydınlık bir yaz gününün güzelliği vardı. Körpe otlar durdukları yerde kıpır kıpır ediyorlar, duru gökyüzünün maviliğine göz kırpıyorlardı sanki. Kirli tuğla yapıların çirkin görünüşü ile insanın burun direğini kıran alkol kokusu bile havanın güzelliğini bozmaya yetmiyor gibiydi. Teğmen neşeyle eyerden aşağı atladı, atını koşup gelen adama teslim etti, parmağıyla ince kara bıyığını burarak büyük kapıdan içeri girdi. Harap görünüşlü olmakla birlikte aydınlık, yol halısıyla döşeli merdiveni tırmanınca karşısına çıkan yaşlıca, duruşu kibirli bir hizmetçiye kartını uzattı.

Hizmetçi elinde kartla ev sahibinin odasına giderken üzerindeki yazıyı okudu: Aleksandr Grigoryeviç Sokolski. Bir dakika sonra geriye döndü; teğmene, rahatsızlığı yüzünden hanımefendinin kendilerini kabul edemeyeceğini söyledi. Sokolski tavana baktı, alt dudağını biraz uzatarak;

—Çok yazık, diye söylendi.

Sonra daha canlı bir sesle;

—Lütfen gidip Suzanna Moiseyevna'ya bir daha söyleyin! Kendisiyle mutlaka görüşmem gerekli. Birkaç dakikadan fazla zamanını almayacağım. Israrımdan dolayı beni hoş görsün dedi.

Hizmetçi bir omzunu silkip tembel tembel yürüdü. Biraz sonra geri döndü, içini çekti.

—Peki, buyurun!

Teğmen hizmetçinin arkasından özenle döşenmiş, beş-altı geniş odadan geçti, bir salondan yürüdü, en sonunda büyük, kare biçiminde bir odaya vardı. Içeri girer girmez odadaki bitki bolluğu, tiksindirici derecede keskin yasemin kokusu onu şaşırttı. Bitkiler duvarlar boyunca sırı sıra uzanıyor, pencere camlarına tırmanıyor, salkım salkım tavandan sarkıyor, köşelerde kıvrılıyordu... Burası, içinde yaşanılan bir odadan çok bir çiçekliğe benzetilebilirdi. Üstelik arıkuşları, kanaryalar, sakakuşları bitkiler arasında cıvıldaşarak uçuşuyor, pat pat pencerelere çarpıyordu.

Teğmen «r»leri peltek söyleyen çınlayıcı, hoş bir kadın sesiyle irkildi:

—Sizi burada kabul ettiğim için kusuruma bakmayın! Dün epey baş ağrısı çektim, bugün gene ağrımasın diye odamdan ayrılmamaya çalışıyorum. Evet, ne istediğinizi söyleyin lütfen.

İçeri girdiği kapının tam kaşısında, yaşlıların sevdiği büyük bir koltukta başını geriye, yastığa yaslamış, üzerinde Çin işi pahalı bir sabahlık, başı şalla sarılı bir kadın oturmaktaydı. El örgüsü şalın arasından yalnızca uzun, soluk, sivri, hafifçe kemerli bir burun ile kocaman, tek siyah göz görülebiliyordu. Geniş sabahlığı boynunu, bedenini gözlerden saklamakla birlikte biçimli eline, çınlayan sesine, burnuna, iri gözüne bakılacak olursa kadın yirmi altı, yirmi yedi yaşlarında var ya da yoktu.

Teğmen mahmuzlarını şakırdatarak;

—Sizi görmek için bu kadar ısrar ettiğim için beni bağışlayın, dedi. İzin verirseniz kendimi tanıtayım: Aleksandr Grigoryeviç Sokolski! Buraya kuzenim, komşunuz Aleksey İvanoviç Kriukov'un bir işi için...

Suzanna Moiseyevna teğmenin konuşmasını yarıda kesti:

—Ah, biliyorum. Kriukov'u yakından tanırım. Buyurun, oturun. Karşımda kocaman bir şeyin dikilip durmasından hoşlanmam.

Teğmen mahmuzlarını bir kez daha şakırdatıp oturarak konuşmasını sürdürdü:

—Kuzenim size bir dileğini iletmemi istedi. Toprağı bol olası babanız kendisinden geçen kış yulaf almış, fazla bir şey tutmayan borcu karşılığında senet vermiş. Senedin süresi bir hafta sonra doluyor. Kuzenim senedin eğer mümkünse bugün ödenmesini istiyor.

Teğmen bunları söylerken yan gözle çevreyi kolaçan ediyordu.

—Gerçekten ben yatak odasında mıyım?» diye düşündü.

Daha gür, yüksek bitkilerin bulunduğu bir köşede, cenaze için hazırlanmış izlenimi veren pembe cibinlik altında bir karyola vardı. Yatak toplanmadan öylece bırakılmıştı. İki koltuğun üzerine atılıveren birtakım kadın giysileri üst üste yığın halinde duruyor; etekler, kollardan sarkan buruşuk danteller yerdeki halıya sürünüyordu. Ortalığa saçılmış bir sürü şeritler, sigara izmaritleri, karamela kağıtları vardı. Karyolanın altından yan yana dizilmiş kadın ayakkabılarının sivri, küt burunları gözükmekteydi. Teğmen odadaki keskin yasemin kokusunun çiçeklerden değil, yataktan, altındaki ayakkabılardan geldiğini düşündü.

Suzanna Moiseyevna;

—Senedin tutarı ne kadardı? diye sordu.

—İki bin üç yüz ruble.

Yahudi kızının öbür gözü de ortaya çaktı.

—Oho! Amma da çokmuş! Bir de bana fazla değil diyordunuz. Neyse... Borcumu ha şimdi ödemişim, ha bir hafta sonra, benim için fark etmez. Aslında babamın ölümünden beri son iki aydır o kadar borç ödedim, öyle can sıkıcı işlerle uğraştım ki, başım dönüyor. Avrupa'ya gitmem gerek, oysa beni budalaca şeylerle uğraştırıyorlar. Votkaymış, yulafmış, senetmiş, faizmiş... (Bunları söylerken gözlerini hafifçe kapamıştı.) Bütün bu işler benim başımda. Dün az kalsın tekel memurunu kovuyordum. Bay Trales diye tutturmuş... Ona

dedim ki, «Trales denilen o adam her kimse Tanrı belasını versin! Ben öyle birini tanımıyorum.» Bunun üzerine elimi öpüp çıktı. Şey, bakın, şu sizin kuzeniniz iki ay daha bekleyemez mi?

Teğmen güldü.

—Ah, ne insafsızca bir soru! Kuzenim iki ay değil, bir yıl da bekleyebilir, ama ben bekleyemem. Size açıkça söyleyeyim, bu uğraşmalarım hep kendim için. Ne pahasına olursa olsun para bulmam gerekiyor. Kuzenime güvenmiştim, terslik bu ya, onun da elinde para kalmamış. İşte bu yüzden kapı kapı dolaşıp onun alacaklarını topluyorum. Az önce bir ortakçı köylüye uğramıştım, şimdi sizin evinizde bulunuyorum, sizden çıkınca kim bilir daha nereye gideceğim!.. Ta ki beş bin rubleyi toplayana dek... Öylesine paraya gereksinmem var ki!

—Aman canım, sizin gibi genç bir adamın paraya ne gereksinmesi olabilir? Hovardalık mı yaptınız, kumarda mı ütüldünüz? Yoksa evleniyor musunuz?

Teğmen gülerek hafifçe koltuğunda doğruldu, mahmuzlarını şakırdattı.

—Tam bildiniz! Gerçekten evleniyorum.

Suzanna Moiseyevna konuğunu uzun uzun süzdü, yüzünü ekşitti, göğüs geçirerek mendilini aramaya başladı.

—Anlamıyorum, bu insanlar niçin evlenmek isterler! Yaşam böylesine kısayken, özgürlüğün azlığından yakınırken bir de kalkarlar, başkasına bağlanmaya can atarlar!..

—Herkesin bakış açısı başka.

—Orası öyle... herkesin kendine göre bir bakış açısı vardır. Peki, evleneceğiniz kız yoksul mu? Yani sevdiğiniz için mi evleniyorsunuz? Ayrıca neden dört bin, üç bin değil de beş bin?

Teğmen «Kadının amma da uzun dili var? Ne çok soru soruyor?» diye düşündü.

—Durum şu: Bir subay yirmi sekiz yaşından önce evlenemez. Gene de evlenmek isterse ya ordudan ayrılır, ya da beş bin rublelik güvence göstermek zorundadır.

—Ha... şimdi anladım. Demin, herkesin kendine göre bir

bakış açısı var, demiştiniz... Nişanlınız eşi bulunmaz güzellikte bir kız olabilir. Gene de aklı başında bir erkeğin bir kadına bağlanıp ömür boyu onunla yaşayabileceğini aklım almıyor. Öldürseniz de almaz... Tanrı'ya şükür, yirmi yedi yıldır yaşıyorum, katlanılabilir bir kadına raslamadığımı söylesem inanır mısınız? Karşılaştıklarımın hepsi de ya nazını çektirmek ister, ya ahlaksızdır, ya yalancı... Ben yalnız hizmetçilere, aşçı kadınlara açıyorum kapımı, bunların dışında namusluluk taslayanları semtime sokmuyorum. Tanrı'ya şükür, zaten onlar da benden nefret ederler, kapımı çalmazlar. Diyelim, böyle birisi benden para isteyecek olsa kendisi gelmez, kocasını gönderir. Sakın, gururuna yediremediği için böyle yaptığını sanmayın! Hayır, ödlekliğinden, başına bir çorap örerim diye korktuğundan... Evet, benden nefret etmelerinin nedenini çok iyi anlıyorum. Daha nefret etmesinler mi? Hepsinin de foyalarını meydana çıkarıyorum; Tanrı'dan da, insanlardan da saklamaya çalıştıkları şeyi gözler önüne seriyorum. Benden nasıl nefret etmesinler? Herhalde hakkımda size söylemediklerini bırakmamışlardır.

—Burada daha yeniyim, o bakımdan...

—Yok canıım!.. Gözlerinizden okunuyor. Kuzeninizin karısı sizi iyice doldurmadı mı sanki? Genç bir adamı böylesine korkunç bir kadının evine yollarken kulağını bükmeden olur mu? Hah ha! Güleyim bari! Ee, kuzeniniz nasıl? Ne yiğit bir kuzeniniz var! Öyle yakışıklı bir adam ki! Kilisede birkaç kez gördüm. Niye bana öyle bakıyorsunuz? Kiliseye sık sık giderim ben. Herkesin Tanrı'sı aynıdır. Öğrenim görmüş bir insan için önemli olan dış görünüş değil, kafasındaki düşüncedir. Doğru söylemiyor muyum?

Teğmen gülümsedi.

—Orası öyle.

—Evet, düşüncedir önemli olan... Şey, gördüğüm kadarıyla kuzeninize pek benzemiyorsunuz. Siz de yakışıklısınız,

ama kuzeniniz daha yakışıklı. Birbirinize benzememeniz garip değil mi?

—Niçin garip olsun? Kardeş çocuklarıyız biz, kardeş değil...

—Doğru ya... Demek, parayı bugün almanız gerekiyor. Niye illc bugün?

—İznim bitmek üzere de onun için.

Suzanna Moiseyevna içini çekti.

—Eh, ne yapalım? Madem öyle... vereyim paranızı. Ama sonradan bana lanet okuyacağınızı adım gibi biliyorum. Evlendikten sonra karınıza kızdığınızda, «Şu pis Yahudi karısı bana parayı vermeseydi, şimdi kuş gibi özgür olurdum!» diyeceksiniz. Nişanlınız güzel mi?

—Eh, güzel sayılır.

—Hiçbir özelliği olmamaktansa güzelliği filan olsun bari. Gene de dünyanın en güzel kadını bile kocasına boş kafalılığının karşılığını ödeyemez.

Teğmen acı acı güldü.

—Özgün bir görüş! Kendiniz kadın olduğunuz halde kadınlardan nefret ediyorsunuz.

Suzanna gülümsedi.

—Kadınmışım... Tanrı beni bu kalıba soktu diye benim bunda ne suçum var? Siz bıyıklarınız olduğu için ne derece suçluysanız benim suçum da o kadar. Keman kutusunu kendisi seçmez ki... Ben davranışlarımı beğenirim, ama kadın olduğumu aklıma getirdikleri zaman hemen kendimden tiksinmeye başlıyorum. Şimdi biraz dışarı çıkarsanız giyineceğim. Beni salonda bekleyin.

Teğmen dışarı çıktı ve çıkar çıkmaz, başını döndüren, boğazını gıcıklayan ağır yasemin kokusundan kurtulmak için derin derin soluk aldı. Hayli şaşkındı. Çevresine bakınarak, «Ne garip kadın! Akıllı-uslu laflar ediyor, ama fazlaca açık sözlü... Ruh hastası mıdır, nedir?» diye düşündü.

İçinde bulunduğu salon lükse, günün modasına özenilerek

zengince döşenmiş bir yerdi. Duvarlarda Nis ve Ren görüntülü koyu renk kabartma tabaklar, masalarda tunç antikalar, Japon işi heykelcikler vardı. Ama bütün bu, modaya, lükse uyma çabası yaldızlı kornişlerin, çiçekli duvar kağıtlarının, göz alıcı kadife masa örtülerinin, ağır çerçeveler içindeki kötü taş basmaların bas bas bağıran zevksizliğini örtmeye yetmiyordu. Üstelik bir şeylerin eksik olduğu, bazı fazlalıkların da atılması gerektiği izlenimi veren, tamamlanmamışlık ve tıkış tıkışlık havası vardı her şeyde. Belli ki, bütün bu eşyalar uygun fırsatlarda mezat yerlerinden satın alınmıştı.

Teğmen kendisi de zevkten filan anlayan bir adam değildi, gelgelelim o bile salonun eşyalarında lüks ve modaya uymanın silemediği bir özellik bulunduğunu fark etti. Burada bir evin düzenine sıcaklık, şiirsellik, dinginlik veren o ev hanımı elinin değmemişliği hissediliyordu. Istasyonların dinlenme salonlarında, tiyatro ve kulüplerin bekleme yerlerindeki soğukluk vardı her şeyde.

Yakup ile İshak'ın[1] buluşmasını gösteren büyük tablo göz önüne alınmazsa buranın bir Yahudi evi olduğunu belli eden bir şey yoktu denilebilir. Teğmen omuz silkerek çevresine bakınırken yeni tanıştığı bu acayip kadını, onun konuşma tarzını, serbest tavırlarını düşünüyordu. O sırada kapı açıldı, kadın eşikte gözüktü. Uzun boylu, endamlıydı; giydiği siyah giysisinin belini iyice sıkmıştı. Teğmen onun yalnız burnunu, gözlerini değil, beyaz ince yüzünü, kıvırcık saçlarını da görüyordu. Kadın aslında çirkin değildi, ama hoşuna da gitmedi. Teğmen Rus tipinde olmayan yüzlerden zaten pek hazzetmezdi, bunun yanında kadının açık ten renginin siyah buklelerine, kalın kaşlarına hiç de uygun düşmediğini anladı. Yüzünün beyazlığı nedense ona biraz önceki bayıltıcı yasemin kokusunu anımsatmıştı. Kulakları ile burnu balmumundan yapılmışçasına, bir ölününki gibi şaşılacak derecede solgundu.

---

1 Yahudilerin atası sayılan Ishak ile Yakup kardeşlerin buluşması.

Gülümsediği zaman beyaz dişleriyle birlikte sarı diş etleri gözükünce teğmen bundan da hoşlanmadı.

«Nerdeyse sararıp solacak... Hindi gibi de sinirli olmalı.» diye düşündü.

Kadın öne düşüp, çiçeklerin sararmış yapraklarını koparak hızlı hızlı yürürken;

—Gelin, gidelim! dedi. Paranızı hemen vereyim, isterseniz birlikte kahvaltı da yaparız. İki bin üç yüz ruble, az değil! Böylesine başarılı bir işten sonra iştahınız iyice açılacaktır. Nasıl, odalarımı beğendiniz mi? Konu komşunun kadınları evimde sarmısak koktuğunu söylerler. Görüyorsunuz, bütün esprileri mutfak şakasından ileri gitmiyor. Inanın bana, kilerde bile sarmısak bulundurmam. Bir gün eve ağzı sarmısak kokan bir doktor gelmişti de kendisine şapkasını alıp güzel kokusunu başka yerde yaymasını söylemiştim. Aslında burada sarmısak değil, ilaç kokuyor. Babama inme indi, bir buçuk yıl yatalak yattı. Doğal olarak bütün evi sarmısak kokusu kapladı. Dile kolay, bir buçuk yıl! Üzülmedim ölümüne, kurtuldu hiç olmazsa. O kadar acı çekiyordu ki!..

Subayı konuk odasına benzeyen iki oda ile bir salondan geçirdi, sonunda çalışma odasına vardılar. Burada üzeri biblolarla süslenmiş, kadınların kullandığı türden bir yazı masası vardı. Masanın yakınına, halının üstüne sayfaları kıvrılı birkaç kitap bırakılmıştı. İlerdeki küçük kapıdan bakılınca bitişik odada kahvaltı için hazırlanmış bir masa gözüküyordu.

Suzanna gevezeliği elden bırakmaksızın cebinden küçük anahtarlardan oluşan bir demet çıkardı, yarı yuvarlak kapağı arkaya doğru yatık, acayip görünüşlü bir dolabı açtı. Kapak kaldırılınca Eola'nın harpının müziğini andıran bir inilti duyuldu. Suzanna bir anahtar daha aldı, çatır çutur sesleriyle başka bir kilit daha açtı. Dolaptan küçük meşin bir çanta çıkardı.

—Evde yeraltı geçitlerim, gizli kapılarım vardır. Garip bir dolap değil mi bu? Şu çantada servetimin dörtte biri saklıdır.

Bakın nasıl kabarık? Beni boğmak gibi bir niyetiniz yok, değil mi?

Gözlerini teğmene çevirerek saf saf güldü. Teğmen de güldü. Anahtarları parmakları arasında oynar gibi beceriklice evirip çevirmesi karşısında, «Ne hoş kadın!» diye düşündü.

Kadın çantanın anahtarını bulunca;

—Hah, işte! dedi. Bay alacaklı, senet meydana çıksın, bakalım! Aslına bakılırsa para denen nesne aptalca bir şeydir. Gene de tüm değersizliğine karşın kadınlar onu severler. Biliyor musunuz, ben iliklerime değin Yahudi'yim. Şu Salamonlara, Yankellere bayılırım. Bununla birlikte Sami kanımızda beğenmediğim şey, paraya olan düşkünlüğümüz. Parayı biriktiriyorlar da biriktiriyorlar, ama niye biriktirdiklerini kendileri de bilmiyorlar. İnsan yaşamalı, yaşamın zevkini çıkarmalı. Oysa bizimkiler metelik harcarken ödleri patlar. Bu bakımdan ben Salamonlardan çok hovarda süvari subaylarına benzerim. Para bir yerde duracağına harcansın. Görünüşte Yahudiye benzeyen pek bir yanım yok. Şivem beni eli veriyor mu, ne dersiniz?

Teğmen ezilip büzülmeye başladı.

—Ne desem, bilmem ki... Düzgün konuşuyorsunuz ama «r»leri peltek söylüyorsunuz.

Suzanna güldü, minik anahtarı çantanın kilidine soktu. Teğmen de o sırada cebinden senet ile bir not defteri çıkarıp bunları masanın üstüne koydu.

Suzanna neşeyle teğmene bakıyordu.

—Bir Yahudi'yi en çok şivesi ele verir. Kendisini ne kadar Rus ya da Fransız göstermeye çalışırsa çalışsın, ondan «puh» demesini isteyin, beceremeyip «peh» diyecektir. Oysa bakın, ben düzgün «puh» diyorum. Puh, puh!

İkisi de gülmeye başladılar. «Gerçekten hoş kız!» diye düşündü Sokolski.

Suzanna çantayı bir iskemlenin üstüne bıraktı, teğmene

doğru bir adım attı, yüzünü onun yüzüne yaklaştırarak neşeyle konuşmasını sürdürdü:

—Yahudilerden sonra sevdiğim iki ulus Ruslar ile Fransızlardır. Lisede iyi bir öğrenci değildim, tarih de bilmem, ama bana öyle geliyor ki, dünyanın geleceği bu iki ulusun elindedir. Ben yabancı ülkelerde çok kaldım, hatta altı ay Madrit'te yaşadım. Sokaklardaki kalabalıklardan yaptığım gözlemlere göre şu kanıya vardım ki, Ruslar ile Fransızlardan başka aklı başında bir topluluk yok. Dillerini ele alalım en başta... Almanca katır dili sanki. İngilizceden daha budalaca bir şey tasarlayabiliyor musunuz? Nasıl mı? Fayt-fiyt-füyt! İtalyanca yavaş konuşulduğunda güzeldir, çenesi düşük İtalyan kadınlarını dinlerseniz Çıfıt çarşısına girdiğinizi sanırsınız. Ya Lehliler? Aman Tanrı'm, bundan daha çirkin bir dil olamaz! «Ne pepşi, Petşe, pepşem vepşa, bo mojeş, pşepepşitsa vepşa pepşem» Anlamı şu: «Piotr, domuz etli yemeğe çok biber koyma, biberini fazla kaçırmış olursun.» Kah-kah-kah!

Suzanna gözlerini arkaya devirdi, kahkahayla gülmeye başladı. Öylesine neşeli, etkili bir gülüşü vardı ki, teğmen de ona bakarak kahkahayı bastı. Suzanna konuğunun göğüs düğmesini tutarak konuşmasını sürdürdü:

—Elbette Yahudileri sevmezsiniz... Buna karşı çıkacak değilim, birçok ulusun olduğu gibi onların da kusurları vardır. Ama bunda Yahudilerin suçu ne? Tüm suç genç Yahudi kadınlarında! Uzağı görmezler, açgözlüdürler, şiirle bir ilgileri yoktur, can sıkıcıdırlar. Herhalde Yahudi kadınıyla yaşamamışsınızdır hiç, yaşasaydınız bunun ne zevkli bir şey olduğunu anlardınız.

Suzanna son sözleri uzatarak, gülmeden, heyecansız söylemişti. Sonra bunca açık sözlülüğünden kendisi de ürkmüş gibi sesini kesti. Yüzü de birdenbire, garip, anlaşılmaz bir biçimde değişmişti. Gözlerini teğmene dikti, dudakları aralandı, birbirine kenetli dişleri açığa çıktı. Yüzünde, boynunda, hatta göğsünde yırtıcı bir kedi ifadesi belirdi. Gözlerini ko-

nuğundan ayırmaksızın hızlı bir hareketle gövdesi büküldü, kedi çevikliğiyle masanın üstünden bir şey kaptı. Bütün bunlar birkaç saniye içinde olup bitmişti. Onun hareketlerini izleyen teğmen kadının beş parmağının senedi nasıl buruşturduğunu, hışırdayan beyaz kağıdın bir an havada parlayıp nasıl avcunun içinde kaybolduğunu gördü. Saf saf gülerken suç işlemeye kadar varan bu ani, alışılmamış dönüşüm karşısında öylesine şaşırdı ki, yüzü sarardı, bir adım geriledi.

Kadınsa dikkatli, ürkek bakışlarını ondan ayırmaksızın sıkılı yumruğunu kalçasının yanına sürterek cebini arıyordu. Yumruk yakalanmış bir balık gibi cebin önünde çırpınıyor, ama bir türlü delikten içeri giremiyordu. Bir saniye daha geçse senet kadının giysisinin gizemli bölmeleri arasında kaybolup gidecekti, ama teğmen bir an toparlanıp hafifçe bağırdı, aklından çok içgüdüsüne uyarak kadını kolundan, sıkılı yumruğunun üstünden yakaladı. Kadın bunun üzerine dişlerini daha bir kenetledi, var gücüyle kolunu çekti ve kurtardı. Teğmen de bir koluyla onun beline sımsıkı sarıldı, öbür eliyle göğsünü tuttu; böylece ikisi arasında bir boğuşma başladı. Teğmen Suzanna'nın kadınlık iffetini incitmeden, ona acı vermeden kıpırdamasını önlemeye, senedi sıkan yumruğunu yakalamaya çalışıyor; Suzanna'ysa teğmenin kolları arasından sıyrılmak için esnek, kıvrak bedeniyle yılan balığı gibi eğilip bükülüyor, dirsekleriyle adamın göğsünü dövüyor, tırnaklarıyla yüzünü tırmalıyordu. Böyle bir durumda teğmenin elleri ister istemez kadının bedeni üzerinde dolaşıyor, ona acı veriyor, kadınlık iffetini incitecek hareketler yapıyordu.

Hâlâ şaşkınlıktan kurtulamayan, olanlara inanmak istemeyen, yasemin kokusundan midesi bulanan teğmen, «Ne garip bir durum! Olacak şey değil!» diye düşünüyordu bir yandan da.

Hızlı hızlı soluyarak, eşyalara çarparak, ikisi de ağızlarını açmaksızın oradan oraya savrulmaktaydılar. Boğuşmaya kendini tümüyle kaptıran Suzanna kıpkırmızı kesilmiş, gözlerini

yummuştu. Bir ara kendini büsbütün yitirerek yüzünü teğmenin yüzüne dayadı, bundan dolayı teğmen dudaklarında tatlı bir lezzet duydu... Böyle uğraşıp dururlarken teğmen en sonunda kadının yumruğunu yakaladı. Ama yumruğu açıp içinde senedi bulamayınca Suzanna'yı bıraktı. İkisinin de yüzleri kıpkırmızı, saçları-başları dağınık, güçlükle soluk alarak birbirlerine bakıyorlardı. Kadının yüzündeki o acımasız, yırtıcı kedi ifadesi yavaş yavaş hoş bir gülümsemeye dönüştü. Bir kahkaha atıp tek bacağı üzerinde döndü, kahvaltının hazır beklediği odaya yöneldi. Teğmen de onun arkasından...

Suzanna hâlâ sık sık soluk alıyor, yüzü alev alev yanıyordu. Masanın bir ucuna oturdu, bir kadeh şarap içti. Teğmen sürüp giden sessizliği bozarak;

—Beni dinleyin! dedi. Şaka yapmıyorsunuz herhalde?

Suzanna ağzına bir parça ekmek attı.

—Kesinlikle hayır!

—Ya! Bunu nasıl anlayacağız öyleyse?

—Canınız nasıl anlamak isterse... Hadi, oturun da kahvaltı edin!

—Ama sizin bu yaptığınız dürüstlük değil.

—Olabilir. Neyse, şimdi bana ahlak dersi vermeye kalkmayın! Benim de kendime göre bir anlayışım var.

—Demek oluyor ki, parayı ödemeyeceksiniz? Senedi de aldınız...

—Evet, ödememem çok doğal... Yoksul, kader kurbanı, ekmek parası bulamayan bir adam olsaydınız o zaman başka. Oysa evlenmeye kalkışıyorsunuz.

—Ama para benim değil, kuzenimin.

—Kuzeninizin paraya ne gereksinmesi olabilir? Karısının moda masrafları için mi? Nişanlınızın giyim-kuşamı söz konusuysa, bu da vız gelir bana!

Teğmen yabancı bir evde, tanımadığı bir kadının karşısında olduğunu unutmuştu. Artık davranışlarının yakışık alıp almadığına aldırış etmiyordu. Odada bir aşağı, bir yukarı do-

laşıyor, somurtuyor, sinirli sinirli yeleğinin önüyle oynuyordu. Dürüst olmayan hareketiyle gözünden düşen Yahudi kadınına karşı daha cüretli, daha serbest davranma isteği vardı içinde.

—Bu ne biçim şey! diye söylendi. Sonra;

—Dinleyin beni! dedi. Senedi almadan şuradan şuraya adımımı atmayacağım!

Suzanna güldü.

—Daha iyi ya! İsterseniz tümüyle bizim eve yerleşin, benim için daha eğlenceli olur.

Teğmen az önceki boğuşmanın verdiği heyecanla Suzanna'nın gülümseyen küstah yüzüne, yemek çiğneyen ağzına, kalkıp kalkıp inen göğsüne bakıyor; ona karşı duyduğu cüret, cesaret gitgide artıyordu. Senedi düşünecek yerde bu Yahudi kızının romantik serüvenleri, serbest yaşama tarzıyla ilgili, kuzeninin anlattıkları geldi hatırına. Bu anılar cüretini daha bir artırdı. Bunun üzerine hızla geçip kadının yanına oturdu, senedi tümüyle unutarak kahvaltıya başladı.

Suzanna gülüyordu.

—Şarap mı istersiniz, yoksa votka mı? Demek ki, bekleyip senedi geri almaya karar verdiniz. Zavallı çocuk! Senedi alayım derken günler, geceler geçireceksiniz burada. Buna nişanlınız ne der, bilmem!

II

Aradan beş saat geçti. Teğmenin kuzeni Aleksey İvanoviç Kriukov sırtında hırkası, ayaklarında terlikleri, çiftliğindeki evinde odadan odaya dolaşıyor, sabırsızlıkla pencereden dışarıyı gözlüyordu. Uzun boyu, sağlam yapısı, kapkara kocaman sakalıyla Suzanna'nın dediği gibi tam bir erkek güzeliydi. Yalnız erkeklerin belli yaş dönemini geçtiğinden et toplayıp şişmanlamış, tepesinde saçları dökülmüştü. Ruhsal yapısına gelince, aydınlarımız arasında çokça raslanan tiplerdendi: İyi

yürekli, babacan, bilimle, sanatla, dinsel konularla yakından ilgilenen, onur ve mertlik duyguları gelişmiş, ama pek derin düşünmeyen, tembel bir adamdı. İyi yemek yemesini, içki içmesini sever, güzel briç oynar, kadınlardan, cins atlardan anlar, bunun dışında fok balığı gibi kımıldamadan dururdu. Onu bu uyuşukluktan kurtarmak için insanı altüst eden, olağanüstü bir çaba gerekirdi. O zaman da yeryüzünde her şeyi unutup aşırı bir devingenlik gösterir, herkesi düelloya çağırır, bakanlıklara yedi sayfalık dilekçeler döşenir, ilçe sokaklarında dört nala at koşturur, kızdıklarına «Namussuz!» diye bağırır, daha olmadı, mahkemeye verirdi...

Gözleri hep pencerede, karısına;

—Bizim Saşa nerelerde kaldı? Tam yemek zamanı! diyordu ikide birde.

Altıya kadar teğmeni beklediler, sonra yemeğe oturdular. Vakit ilerleyip akşam yemeği zamanı gelince Aleksey İvanoviç, kulakları hep kapı gıcırtısı ile ayak seslerinde, omuzlarını silkerek şöyle söylenmeye başladı:

—Garip! Bizim bu hınzır, ortakçının evinde takılıp kalmasın?

Yatma zamanı odalarına çekilirlerken Kriukov, teğmenin ortakçıyla güzelce kafayı çektikten sonra onlarda gece yatısına kaldığı kanısına vardı.

Aleksandr Grigoryeviç kuzeninin evine ancak ertesi gün sabahleyin dönebildi. Yorgun gözüküyordu, durumundan utanç duyduğu belliydi. Kriukov'u bir köşeye çekerek gizemli bir tavırla;

—Seninle baş başa konuşmamız gerekiyor, dedi.

Çalışma odasına girdiler. Teğmen kapıyı arkadan sürgüledi, konuşmaya başlamadan önce odada bir hayli dolaştı.

—Başıma öyle bir şey geldi ki, sana nasıl anlatacağımı bilemiyorum, dedi en sonunda. Anlatsam da inanmazsın...

Kızarıp bozararak, kuzeninin yüzüne bakmaksızın senet öyküsünü anlatmaya koyuldu. Kriukov bacaklarını iki yana

açmış; başını öne eğerek dinliyor, somurtuyordu. Kuzeninin anlatacakları bitince;

—Şaka mı yapıyorsun? diye sordu.

—Ne şakası yahu? Böyle şaka olur mu?

Kriukov'un yüzü kızardı, kollarını açtı.

—Anlaşılır gibi değil! Senin yaptığın düpedüz salaklık! Elin karısı göz göre göre suç işliyor, alçaklığa kalkışıyor, sen de onu durduracağın yerde öpmeye kalkıyorsun!

Teğmen suçlu suçlu gözlerini kırpıştırdı.

—Vallahi, nasıl olduğunu ben de anlamadım! Anladıysam gözüm çıksın! Yaşamım boyunca ilk kez böyle bir yaratığa çattım. Güzelliğiyle, zekasıyla değil, küstahlığıyla, utanmazlığıyla insana pes dedirtiyor.

—Küstahlığıyla, utanmazlığıylaymış! Sevsinler seni, e mi? Bu gibi pisliklerden pek hoşlandığına göre çamurun içinden bir domuz çıkarsaydın da çiğ çiğ yeseydin bari. Ucuza gelirdi hiç olmazsa. Az değil, iki bin üç yüze patladı bize!

Teğmen yüzünü buruşturdu.

—Ağzından çıkan güzel sözlere bak! Korkma, iki bin üç yüz rubleni veririm.

—Vereceğini biliyorum, ama iş parada değil ki! Paraya aldırdığım bile yok. Beni asıl kızdıran, senin şu paçavra gibi gevşekliğin... yere batası korkaklığın! Bir de evlenmek istiyorsun, nişanlısın!

Teğmenin iyice yüzü kızardı.

—Ah, o konuyu hiç açma! Aklıma geldikçe kendimden tiksiniyorum. Utancımdan yerin dibine giresim geliyor. Şimdi ben ne yapacağım? Beş bin ruble için teyzeme dil dökmektense öleyim daha iyi!

Kriukov'un öfkesi kolay geçmedi, uzun süre homurdandı durdu. Sonra dinginleşerek sedire oturdu, kuzeniyle alay etmeye başladı:

—Teğmene bak! Nişanlıymış, evlenecekmiş!

Bir ara bir yerine iğne batmışçasına ayağa fırladı, topuğu-

nu yere vura vura odada dolaşmaya başladı. Sonra yumruğunu sıkarak bağırdı:

—Göreceksin, bunu onun yanına bırakmayacağım! Senedi geri almazsam adam değilim! Kadınlar dövülmez ama onu bir güzel pataklayacağım! Karşısında teğmen yok onun! Küstahlığını, utanmazlığını dinlemem! Bir yerini kırayım da görsün!

Dışarıya seslendi:

—Mişka! Çabuk söyle de tek atlı arabamı hazırlasınlar!

Çabucak giyindi, telaşa kapılan teğmene aldırmayarak arabasına atladı, geriye dönüp bakmaksızın Suzanna Moiseyevna'nın evinin yolunu tuttu. Teğmen kuzeninin arabasının arkasından kalkan toz bulutuna uzun uzun baktı, sonra gerinerek esnedi, kendi odasına çekildi. Daha çeyrek saat geçmeden derin bir uykuya dalmıştı.

Uyandırıp yemeğe çağırdıklarında saat altı olmuştu. Yengesi onu yemek odasında karşıladı.

—Bakın şu Aleksey'in yaptığına! İnsan yemekte bekletilir mi? dedi.

Teğmen esnedi.

—Nasıl, gelmedi mi daha? Belki ortakçına takılmıştır.

Aleksey Ivanoviç o gece de gelmedi. Karısı ile Sokolski ortakçının evinde iskambil oyununa dalmıştır, geceyi orada geçirecektir diye düşündüler. Oysa hiç de düşündükleri gibi çıkmadı.

Kriukov ertesi sabah evine döndüğünde kimseye selam vermeden sessizce çalışma odasına çekildi.

Teğmen şaşırmıştı. İrileşen gözlerini kuzenine dikerek;

—Ne oldu? Anlat bakalım! dedi.

Kriukov «Boş ver!» anlamında elini salladı, güldü.

—Niye gülüyorsun? Anlatsan a şunu!

Beriki kendini kanepenin üstüne attı, başını yastığın altına soktu, bütün bedeni sarsılarak kahkahayla gülmeye başladı. Bir

süre sonra doğruldu, gülmekten yaşaran gözlerini şaşkın şaşkın bakan teğmene çevirerek;

—Şu kapıyı kapat! dedi. Ne karıymış be, şimdi sana hepsini anlatırım!

—Senedi aldın mı?

Kriukov elini salladı, bir kahkaha daha attı.

—Böyle kadın görmedim! Kardeşim, beni onunla tanıştırdığın için sana ne kadar teşekkür etsem azdır! Kadın değil, eteklik giymiş şeytan sanki! Evine vardım, hışımla içeri girdim, sanırsın ki tanrı Zeus öcünü almaya gelmiş! Kaşlar çatık, surat asık, yumruklar sıkılı! Beni kim böyle görse korkar. «Hanımefendi, alay edilecek adam değilim ben!» diye gürledim. Valiye gitmekle, mahkemeye vermekle gözünü korkuttum... Önce ağladı, seninle şaka yaptığını söyledi. Hatta parayı ödemek niyetiyle beni dolaba kadar götürdü. Sonra durup dururken Avrupa'nın geleceğinin Ruslar ile Fransızların elinde olduğunu gevelemeye başladı. Kadınlara verip veriştirdi. Ben de salakçasına kulaklarımı açmış, onu dinliyordum. Tıpkı senin gibi... Yakışıklıyım diye bana aman ne övgüler düzdü. Gücümü anlamak için omzumun şurasından tuttu. Sonuçta, gördüğün gibi, elinden yeni kurtulup gelebildim. Kah-kah! Biliyor musun, senden çok hoşlanmış!

Teğmen güldü;

—Sen de amma toymuşsun! Evli barklı, saygıdeğer adama bak! Yaptıklarından utan be! Ayıp değil mi? Bak, kardeşim, ciddi söylüyorum, sizin ilçede de bir kraliçe Tamara'nız[1] varmış ama bizim haberimiz olmamış.

—Yalnız bizim ilçede değil, bütün Rusya'da böyle çabuk kılık değiştiren bir maymun bulamazsın. Kadın işlerinde uzman olarak karşıma şimdiye dek böylesi çıkmadı. Düşüp kalkmadığım cadı kalmadı ama bu hepsine taş çıkartır. Tam söylediğin

1 Lermontov'un bir şiirinin kahramanı Tamara, Gürcü söylencesine göre yolcuları büyü ile şatosuna çekip aşk gecesinden sonra öldüren kraliçe.

gibi küstahlığıyla, utanmazlığıyla alt ediyor insanı. Bu kadında hoşuma giden, keskin geçişler yapıp renkten renge girmesi, hızlı hareket etmesi. Senede gelince, vıjjt, yok oldu ortadan. Üstüne soğuk su içebilirsin. İkimiz de büyük günah işledik, suçumuz yarı yarıya. Bana borcun iki bin üç yüz değil, bunun yarısı. Karıma ortakçının evinde kaldığımı söyleyeceğim ister istemez.

İki kuzen başlarını yastıkların altına gömüp kahkaha atmalarını sürdürdüler. Arada bir başlarını kaldırıp birbirlerine bakıyorlar, sonra yeniden kahkahayı basıyorlardı:

—Nişanlı delikanlıya bak! Üstelik teğmen! diyordu Kriukov.

Sokolski de;

—Koskoca evli adam! Saygıdeğer aile babası! diye karşılık veriyordu.

Yemekte de birbirlerine laf dokundurdular, karşılıklı göz kırpıp bakıştılar, peçetelerle ağızlarını kapatıp kıs kıs güldüler. Yemekten sonra çok keyifliydiler. İkisi de Türk kılığına girip birbirlerini tüfekle kovalayarak çocukları eğlendirmek için savaş oyunları oynadılar. Akşam üzeri aralarında bir tartışma çıktı. Teğmen, birbirlerini tutkuyla sevseler bile evlilikte erkeğin kadından drahoma almasının alçaklık olduğunu ileri sürüyor; Kriukov ise masayı yumruklayarak bu görüşün saçmalığını kanıtlamaya çalışırken karısının kendi malını getirmesini istemeyen bir erkeğin bencillik, zorbalık yapmış olacağında ısrar ediyordu. Böyle uzun süre karşılıklı bağırdılar, birbirlerini anlamadan öfkeden köpürdüler, bir yandan da boyuna içtiler. Sonunda geceliklerinin eteklerini topladılar, herkes kendi yatak odasına çekildi. Çok geçmeden derin bir uykuya daldılar.

Yaşam kendi düzgün, kaygısız, tembel akışı içinde sürüp gitmeye başladı. Toprağın üstüne gölgeler düştü, bulutlardan gök gürültüleri geldi, seyrek de olsa, doğanın ağlayabileceğini gösteren, rüzgarın acı iniltileri duyuldu, ama bu insanların rahatını kaçırmaya hiçbir şeyin gücü yetmedi. Kimse kalkıp da

Suzanna Moiseyevna'ya kaptırılan senedin sözünü etmiyordu. Konuyu açmaktan ikisi de utanıyor gibiydiler. Ama Yahudi kızını, onunla yaşadıklarını unutamıyorlar; bu olayı yaşamın bir cilvesi, karşılarına ansızın çıkan, yaşlılık günlerinde zevkle anlatacakları tuhaf bir güldürüymüş gibi anlatıyorlardı.

Yahudi kızıyla görüşmelerinin altıncı ya da yedinci gününde Kriukov çalışma odasında halasına kutlama mektubu yazmaktaydı. Aleksandr Grigoryeviç ise masanın biraz ilerisinde konuşmadan dolaşıyordu. Teğmen o gece iyi uyumamıştı; keyifsiz, canı sıkkındı. Bir yandan dolaşıyor, bir yandan da sonu yaklaşan iznini, yolunu bekleyen nişanlısını, sürekli köyde yaşamanın zorluklarını düşünüyordu. Bir ara gelip pencerenin önünde durdu, bahçedeki ağaçlara uzun uzun baktı, üst üste üç sigara içti ve birden kuzenine döndü.

—Alyoşa, senden bir ricam var. Bugün için bana binek atını verir misin?

Kriukov kuzenini dikkatle süzdü, kaşlarını çattı, mektup yazmayı sürdürdü.

Teğmen;

—Atını verecek misin? diye sordu bir daha.

Kriukov ona bir daha baktı, sonra yavaş yavaş masasının çekmecesini açtı, oradan kalın bir tomar çıkararak kuzenine verdi.

—İşte sana beş bin ruble. Benim param değil ama önemi yok. Şimdi posta arabasına haber salalım, bin git. Böylesi daha iyi değil mi?

Bu sefer teğmen, Kriukov'u dikkatli dikkatli süzdü, sonra gülmeye başladı. Yüzü kızararak;

—Sen yok musun ya, Alyoşa! dedi. Nereye gideceğimi nasıl bildin? Gerçekten o kadına gidecektim. Dün çamaşırcı kadın bana o gün giydiğim kahrolası ceketi temizleyip verince burnuma yasemin kokusu geldi, dayanamadım, beni oraya çekti.

—Bir an önce buradan ayrılmalısın!

—Evet, öyle. Zaten iznim de bitti. İyisi mi, bugün yola çıkayım. En doğrusu bu... Sizinle ne kadar kalırsam kalayım, sonunda gitmem gerekecek. Tamam, karar verilmiştir.

Aynı gün yemekten önce posta arabası geldi. Teğmen kuzeniyle vedalaştı, iyi dileklerle yola koyuldu.

Aradan bir hafta geçti. Bulutlu, ama sıcak, boğucu bir gündü. Sabahın erken saatlerinden beri Kriukov odasında amaçsız amaçsız dolaşıyor, pencerelerden dışarı bakıyor, artık görmekten bıktığı albümleri karıştırıyordu. Karısı ile çocukları gözüne ilişince de öfkeli öfkeli homurdanıyordu. Çocukların davranışı, karısının hizmetçilere göz-kulak oluşu da hoşuna gitmiyordu nedense. Masraflar gelire göre iyi ayarlanmıyor gibi bir duygu içindeydi. Kısacası, «bey»in keyfi yerinde değildi.

Yemekte çorbayı, eti beğenmeyen Kriukov yemek bittikten sonra arabanın hazırlanmasını söyledi. Usulca avludan çıktı, arabayı çeyrek fersah kadar ağır ağır sürdü, durdu. «Yoksa ona... şu şeytana mı gitmeli? » diye geçirdi içinden bulutlu göğe bakarak.

Sanki bu soruyu kendisine gün boyunca ilk kez sormuşçasına gülmeye başladı. Aynı anda da yüreğindeki tüm sıkıntılar uçup gitti, uyuşuk gözleri neşeyle parladı. Ata kamçıyı yapıştırdı...

Yol boyunca hayalinde Suzanna'nın onu görünce nasıl şaşıracağını, birlikte nasıl gülüp eğleneceklerini canlandırıyordu. Değişmiş, tazelenmiş olarak dönecekti evine.

«İnsan ayda bir kez kendini yenilemeli.» diye düşünüyordu. «Durağanlaşan hücreleri silkinip yeni baştan harekete geçmeli. Ama bu içkiyle mi olur, Suzanna'yla mı... bir şeyler yapmalı işte...»

İçki fabrikasının bahçesine girdiğinde karanlık bastırmıştı. Ev sahibinin açık pencerelerinden gülüşmeler, şarkı sesleri geliyordu. Kalın bir erkek sesinin söylediği;

Şimşekten parlak, ateşten sıcak...

şarkısı çarptı Kirukov'un kulaklarına.

«Şuna bakın! Konukları da var», dedi kendi kendine.

Evde konukların olması pek hoşuna gitmemişti. Elini çıngırağın ipine uzatırken, «Dönmeli mi yoksa?» diye düşündü, ancak çıngırağı çalarak tanıdık merdivenlerden yukarı tırmandı. Holde dururken salona bir göz attı. İçerde hepsi de tanıdık toprak ağaları, memurlar vardı. Beş-altı kişiydiler, hepsi de erkek... Bunlardan uzun boylu, zayıf olanı piyanonun önünde oturuyor; uzun parmaklarıyla bir yandan tuşlara vururken bir yandan şarkı söylüyordu. Ötekiler dinliyorlar, kıvançlarından sırıtıyorlardı. Kriukov aynada kendine baktı, tam salona girmek üzereydi ki, aynı siyah giysisi içinde, neşeyle gülerek Suzanna Moiseyevna çıktı karşısına. Kadın onu görür görmez önce bir an taş kesildi, sonra bir çığlık attı, yüzü sevinçle parladı.

—A, siz misiniz? Bu ne güzel sürpriz! dedi elinden tutarak.

Kriukov da kadını belinden kavradı.

—İşte bu da sensin! Söyle bakalım, Avrupa'nın geleceği gene Ruslarla Fransızların elinde mi?

Kadın gülerek Kriukov'un elini hafifçe itti...

—Ah, ne kadar kıvançlıyım, bilseniz! Hadi, salona buyurun. Hepsini de tanıyorsunuzdur... Hemen söyleyeyim de size çay versinler. Adınız Aleksey'di, değil mi? Içeri buyurun, ben de şimdi geliyorum.

Eliyle bir öpücük yolladı, arkasından baygın bir yasemin kokusu bırakarak hızla holden uzaklaştı. Kriukov başını dikleştirdi, salona girdi. Içerdekilerin hepsi de yakından tanıdığı kimselerdi. Ama Kriukov başıyla hafifçe selam vermekle yetindi. Onlar da onu aynı biçimde selamladılar. Karşılaştıkları yer onlara pek yakışmıyormuş, birbirlerini tanımazlıktan gelirlerse daha uygun kaçarmış gibi gizli bir anlaşma içindeydiler sanki.

Kriukov salondan bir konuk odasına geçti, oradan bir başkasına... Üç-beş kişiye daha rasladı oralarda. Hepsi de tanıdık kişilerdi, ama onu görmezlikten geldiler. Yüzlerinden sarhoş, neşeli oldukları anlaşılıyordu. Aleksey İvanoviç adam-

lara yan gözle bakıyor, şaşmaktan kendini alamıyordu. Hepsi de çoluk çocuk sahibi, feleğin çemberinden geçmiş, saygıdeğer insanlar nasıl olur da böylesine beş paralık, zavallı bir eğlenceye kendilerini kaptırırlardı? Omuz silkiyor, gülümsüyor, odadan odaya yürüyordu.

Şöyle düşünüyordu: «Öyle yerler vardır ki, orada ayık insanın midesi bulanır, sarhoş ise neşesini bulur. Ayıkken bir gün olsun operete, Çingenelere gittiğimi anımsamıyorum. Şarap insanı daha iyi yürekli yapar, kusurları hoş görmesini sağlar...»

İşte böyle dolaşırken birden apışıp kaldı, iki eliyle birden kapı kasasına tutundu. Suzanna'nın çalışma odasında, yazı masasının başında Teğmen Aleksandr Grigoryeviç oturuyordu. Şişman, sarsak bir Yahudi'yle bir şeyler konuşuyorlardı. Teğmen kuzenini görünce kıpkırmızı kesildi, gözlerini masadaki albüme çevirdi.

Onur duygusu kabaran Kriukov'un kan beynine sıçradı. Şaşkınlıktan, utançtan, öfkeden ne yapacağını bilemediği için masanın önünde dolanmaya başladı. Sokolski bu arada başını daha aşağı eğmiş, utanmaktan dolayı çektiği acıyla yüzü çarpılmıştı. Sonunda kendini biraz toparlayarak başını doğrulttu, gülümsemeye çalıştı.

—Ah, sen misin Alyoşa! Şu kadınla vedalaşayım da öyle gideyim diye uğramıştım, ama gördüğün gibi... Yarın kesinlikle yola çıkacağım.

Aleksey İvanoviç «Ben şimdi ona ne diyeyim? Kendim de burada bulunduğuma göre onu nasıl yargılayabilirim?» diye düşünüyordu.

Böylece kuzenine tek söz söylemeden, homurdana homurdana, yavaşça odadan çıktı. Salonda aynı kalın ses;

O kadını göksel varlık olarak görme, aramızdan da alma!

şarkısını söylüyordu.

Çok geçmeden Kriukov'un arabası tozlu yolda takırtılar çıkararak koşturmaya başladı.

SUSSS!

Fazla önemsenmeyen gazete yazarlarından İvan Yegoroviç Krasnuhin suratı bir karış asık, ciddi, üstelik kafasında binbir düşünceyle gece geç vakit evine döner. Onu böyle görünce her an üzerinin aranmasından korkan ya da intihar etmeyi tasarlayan biri sanırdınız. Çalışma odasına girip birkaç adım yürüdükten sonra duraklar, saçlarını karıştırır, kız kardeşinin öcünü almaya hazırlanan Laertes[1] tavrıyla konuşmaya başlar:

—Hadi şimdi otur da yazı yaz bakalım! Bitkinsin, yorulmuşsun, yüreğini sıkıntı basmış... Buna da yaşamak mı denir? Üzgün olduğu zaman insanları güldürmek ya da neşeli olduğu zaman ısmarlama göz yaşları dökmek zorunda kalan bir yazarın içindeki o acı çelişkiyi bugüne dek niçin biri çıkıp yazıya dökmedi acaba? Düşünün ki, sıkıntıdan patlıyorsun ya da, diyelim, hasta yatıyorsun, çocuğun ölüm döşeğinde, karın doğurmak üzere... Ama sen üzüntünü belli etmemelisin, neşeli şeyler yazmalısın, nükteler savurmalısın.

Krasnuhin bu sözleri yumruklarını sıkarak, gözleri ateş saçarak söyler. Sonra yatak odasına giderek karısını uyandırır.

—Nadya, der. Ben yazı yazmaya oturuyorum. Rica ederim, beni kimse rahatsız etmesin! Çocuklar ağlar ya da aşçı kadın horlarken çalışamam! Sonra söyle de bana çay... ne bileyim, biftek filan hazırlasınlar. Bilirsin, çay olmadan yazamam. Çalışırken bana güç veren biricik şey çaydır.

Çalışma odasına dönen Krasnuhin setresini, yeleğini, çizmelerini çıkarır. Ağır ağır üzerini değiştirir, suçu yokken gücendirilmiş bir adam tavrıyla yazı masasının başına oturur.

1 Odisseus'un babası, İthake kralı.

Masasının üzerinde işe yaramayan, rasgele konmuş bir şey yoktur. Tersine, her şey, en küçük biblolar bile düşünülerek yapılmış bir işin, sıkı bir tasarlamanın izlerini taşımaktadır: Büyük yazarların büstleri, fotoğrafları, bir yığın el yazısı, sayfalarından biri bükülmüş bir Belinski cildi, sigara tablası işini gören bir kafatası parçası, üzerindeki bir yazı mavi kalemle işaretlenip kenarına iri harflerle «alçakça» diye yazıldıktan sonra görünecek şekilde katlanan bir gazete sayfası... Gene orada uçları sivriltilmiş beş-on kurşun kalem ile uçları yeni takılmış bir sürü divit vardır. Bütün bunlar, yazı yazma gereçlerinin bozulması türünden dış etkenler, zorlanmalardan dolayı yaratıcı çalışmanın bir saniye bile aksamaması için oraya konsalar gerek.

Krasnuhin oturmakta olduğu koltuğun arkasına yaslanarak konusunu düşünmeye koyulur. Karısının terlik şıpırtıları, semaveri yakmak için kırdığı çıranın çıtırtıları gelir kulağına. Kadıncağızın uykusu henüz açılmamıştır, çünkü ikide birde semaver kapağı, çatal, bıçak düşmektedir elinden. Çok geçmeden semaverin, kızarmakta olan etin cızırtıları da duyulur. Karısının çıra kırması, fırının kapağıyla, şusuyla busuyla oynaması bitmek bilmez. Krasnuhin birden irkilir, gözlerini korkuyla açar, havayı koklamaya başlar. Suratını acıyla buruşturarak inler:

—Aman Tanrım, marsık! Bu çekilmez kadın sonunda beni zehirleyecek! Allah'ını seven söylesin, ben bu koşullarda yazı yazabilir miyim?

Mutfağa koşar, dramatik bir sesle bağırmaya başlar. Biraz sonra karısı ayaklarının ucuna basarak usulca önüne bir bardak çay koyduğunda o, eskisi gibi gözleri kapalı, yazacağı konuyu tasarlamaktadır. Yerinden kıpırdamaz, iki parmağıyla alnında trampet çalarken karısının odaya girdiğini duymamış gibi davranır... Gene hiç suçu yokken gücendirilmiş bir adam tavrı vardır duruşunda.

Krasnuhin tıpkı, kendisine değerli bir yelpaze armağan

edilen bir kız çocuğu gibi, yazısının başlığını koymadan önce uzun zaman kırıtır, nazlanır, çeşit çeşit pozlara girer. Elleriyle şakaklarını sıkar, sancı çekiyormuşçasına kıvranır, ayaklarını oturmakta olduğu koltuğun altına sokar, yumuşak kanepe üstüne çöreklenen tekir kediler gibi gözlerini yumar... En sonunda kararsızlık içinde divitini hokkaya batırır, sanki bir ölüm hükmü imzalıyormuş gibi, yazısının başlığını koyar. Tam o sırada oğlunun sesi duyulur:

—Anne su ver!

Annesi;

—Susss! der. Baban yazı yazıyor. Susss!

Baba ara vermeksizin, yazdıklarını düzeltmeden, sayfaları çevirmeye zor vakit bularak, büyük bir hızla yazar yazar... Ünlü yazarların büstleri, portreleri onun hızla devinen kalemine bakakalırlar, sanki «Ee, kardeş, sen bu işi bayağı ilerletmişsin!» der gibidirler. Divit ucu;

—Susss! diye cızırdar.

Dizinin ikide birde çarpmasından ötürü masayla birlikte kıpırdanan yazar fotoğrafları da;

—Susss! diye sesler çıkarırlar.

Krasnuhin birdenbire başını kaldırır, kalemini bırakır, dikkatle dinler. Kulağına uzayıp giden, tekdüze bir fısıltı gelmektedir. Komşu odada dua eden kiracısı Foma Nikolayeviç'in fısıltısıdır bu. Krasnuhin;

—Baksanız a! diye bağırır. Biraz daha yavaş sesle okuyamaz mısınız duanızı? Yazı yazmama engel oluyorsunuz.

Foma Nikolayeviç ürkekçe yanıt verir:

—Bağışlayın!

—Susss!

Beş sayfayı doldurduktan sonra Krasnuhin gerinir, saate bakar.

—Aman Tanrı'm, saat üç! diye inler. Herkes uyuyor, bense... yalnızca ben çalışmak zorundayım...

Yorgun, bitkin, başı bir yana düşe düşe yatak odasına gider; karısını uyandırarak, uykulu bir sesle;

—Nadya, der, bana bir bardak çay versen e! Yoruldum...

Yeniden saat dörde değin yazar. Tasarladığı konu bitmemiş olsaydı seve seve saat altıya dek çalışabilirdi. Masasının üstündeki cansız cisimler karşısında, onu eleştirebilecek yabancı gözlerden uzak, kendi kendine bu kırıtmalar, nazlanmalar; ufacık dünyasında, feleğin egemenliği altına verdiği insanlara karşı yürüttüğü bu zorbalık, bu zulüm onun varlığının tuzu, biberidir. Bu zorba evindeyken, gazete yazı işlerinde görmeye alıştığımız o küçücük, o dilsiz, o yeteneksiz, o alçalmış insan bozuntusuna ne kadar az benzer!

Krasnuhin yatağına yatarken;

—O kadar yoruldum ki, uyuyabileceğimi sanmıyorum, der. Şu bizim kahrolası, nankör, kürek cezasına benzeyen ağır işimiz bedenimizden çok ruhumuzu yoruyor. Biraz kalsiyum bromür alsam bari. Tanrı tanığım olsun, çoluk çocuğum olmasa bu işi çoktan bırakırdım. Ismarlama yazı yazmak, aman ne korkunç şey!

Gündüz on ikiye, bire değin uyur. Hem de derin, deliksiz bir uykuyla. Ah, ünlü bir yazar, yazıişleri müdürü, gazete sahibi filan olsaydı, kim bilir, ne kadar iyi uyur, ne güzel düşler görür, işinde nasıl ileri giderdi!

O uyuduğu sırada karısı, yüzü korkudan titreyerek fısıldar:

—Bütün gece yazı yazdı. Susss!

Kimse ne konuşmaya cesaret edebilir, ne gürültü-patırtı etmeye, ne rahatça yürümeye... Onun uykusu öylesine kutsaldır ki, bunu bozanın ağır cezalara katlanması gerekir.

Evin içinde;

—Susss! Susss! fısıltıları dolaşır.

HAYALLER

İki jandarma eri. Biri kara sakallı, tıknaz, kısa bacaklı bir adam. Bacakları öylesine kısa ki, arkadan bakınca gövdesinin çok aşağıdan başladığını sanırsınız. Öbürü ise uzun boylu, zayıf, sopa gibi dimdik. Adamın koyu kızıl, seyrek sakalları var. İki jandarma adını, soyunu sopunu anımsamayan bir serseriyi il merkezine götürmektedirler. Birinci jandarma sallana sallana yürür, durmadan çevresine bakınır, ağzında saman çöpü, saman çöpü bulamazsa yenini geveler, hep ellerini kalçalarına vurur, bir şeyler mırıldanır. Genellikle kayıtsız, dünyaya boş veren bir duruşu vardır. Öbürüyse dar omuzlarına, sıskalığına karşın ağırbaşlı, oturaklı, önemini bilen bir adam havasındadır; duruşu ve yüzünün anlatımıyla eski kutsal tasvirlerde betimlenen tarikat papazlarına ya da cengaverlere benzer. «Zekasından dolayı Tanrı ona alın eklemiştir», yani başı dazlaktır, bu da anılan benzerlikleri daha bir pekiştirmektedir. Birincisinin adı Andrey Ptaha, ikincisinin Nikandr Sapojnikov'dur.

Koruma altına alarak götürdükleri adam hiçbirimizin serseriler hakkında düşündüklerimize benzememektedir. Ufak tefek, cılız, hastalıklı bir adamdır bu. Yüzünün çizgileri uçuk, ince, belli belirsizdir. Kaşları seyrek, bakışları uysal, saygılıdır; otuzunu devirdiği halde bıyıkları yeni çıkmaktadır. Elleri yenlerinin içinde, öne eğilerek, ürkek ürkek yürür. Köylülerin giyemeyeceği türden, tüyleri dökülmüş kumaş paltosunun kalkık yakası şapkasına kadar başını çepeçevre örtmüştür, güzel dünyamıza yalnız küçük kırmızı burnu bakmaya cüret etmektedir. İnce sesiyle hep alttan alarak konuşur, ikide birde öksürür. Onu, adını gizleyen bir kopuğa benzetmek öylesine zor ki! Zavallıcık bir serseriden çok, Tanrı'nın unuttuğu,

başarısız, yoksul düşmüş bir papaz çocuğu, ayyaşlıktan dolayı işten kovulan bir yazıcı, zayıf yeteneğini oyunculuk alanında denedikten sonra yoldan çıkmış oğul meselinde[1] son perdeyi oynamak üzere evine dönen bir tüccar oğlu ya da yeğeni olabilir ancak. Ya da sonbaharın ökçe koparan çamuruyla yılmadan savaştığına bakılırsa, «rahat bir yaşam, günahsız bir ortam» bulmak amacıyla Rus manastırlarından birinden ötekine gezen bir manastır sofusudur.

Yolcular haylidir yol tepmektedirler, ancak çevrelerindeki dar toprak parçasından bir türlü kurtulamazlar. Önlerinde birkaç metre çamurlu, koyu boz bir yol vardır, arkalarında da öyle. İnsan daha uzaklara, nereye baksa sisten örülmüş, ötesini göremediği beyaz bir duvarla karşılaşır. Yürürler yürürler, duvara bir türlü yaklaşmazlar, çevrelerinde aynı dar toprak parçası... Köşeli, beyaz bir taş parçası, bir sel çukuru, gelip geçen arabalardan düşmüş bir sap demeti ilişir gözlerine; donuk yüzlü, genişçe bir su birikintisi ıpıldar durur bir süreliğine. Derken, dış hatları belirsiz bir gölge çıkıverir karşılarına; yaklaştıkça gölge küçülür, koyulaşır; daha da yaklaşınca üstündeki rakamları silinmiş, yana yatmış bir kilometre taşı ya da yol kıyısında dilenen, çıplak, ıslak dilenciler benzeri bir kayın ağacı dikilir önlerine. Kayın ağacı onlar geçerken son sarı yapraklarıyla bir şeyler mırıldanır, yapraklardan biri daha düşer, tembel tembel dönerek uçar... Sonra gene sis, gene çamur, yol kenarlarında gene koyu boz otlar... Otların yapraklarından donuk, kötücül göz yaşları sarkar. Bunlar toprak ananın yaz güneşini karşılayıp uğurlarken döktüğü; bıldırcınların, kuyruksallayanların, ince bacaklı çullukların susuzluğunu giderdiği sevinç göz yaşları değildir. Yolcuların ayakları vıcık vıcık yapışkan çamura batar. Her adım atış çaba gerektirir.

1 İncil'de anlatılan bir öykü. (Ç.N.)

Andrey Ptaha biraz heyecanlıdır. Serseriyi tepeden tırnağa süzer, ağzı içki kokmayan bu adamın nasıl olup da adını anımsayamadığını anlamaya çalışır.

—Hıristiyan mısın sen? diye sorar.

Beriki uysalca

—Evet, Hıristiyanım, der.

—Hımm. Demek, seni vaftiz ettiler?

—Ne sandındı ya? Müslüman filan değilim ben. Kiliseye giderim, perhiz ayında etli, sütlü yemem. Ben dini bütün adamım.

—Adın ne öyleyse?

—Canın nasıl isterse sen öyle söyle.

Ptaha omuz silker, şaşkınlık içinde elini kalçasına vurur. Nikandr Şapojnikov ise ciddiyetini bozmadan susar. O Ptaha kadar saf değildir, bir Hıristiyan, adını başkalarından saklıyorsa bunun bir nedeni olduğunu bilir. Anlamlı yüzü sert ve soğuktur. Ötekilerden biraz ayrı yürür, onlarla gevezelik etmeyi kendine yakıştırmaz, yanındakilere, hatta sise bile kendi ağırbaşlılığını, akıllılığını göstermek isteyen tavırlar takınır.

Ptaha serserinin yakasını bırakmaz:

—Allah, allah, gel de çık işin içinden! Köylü desen değil, bey desen gene değil! Sanki ikisi ortası bir şey... Geçenlerde bentte kalbur yıkıyordum, elime parmak kadar bir yaratık geçti; kuyruğu var, solungaçları var... Önce balık, sandım. A, bir de baktım, Tanrı cezasını versin, ayakları duruyor ortada... Hayvan mıdır, balık mıdır, şeytan bilir! İşte sen de öylesin... Mesleğin ne?

Serseri;

—Ben mujiğim, köylü soyundanım, diyerek içini çeker. Anacığım toprak köleliğinden sonra bey konağında hizmetçi kalmış. Gerçi ben ilk bakışta köylüye pek benzemem, doğrudur, hemşerim... Alnımın yazısı böyleymiş. Anacığım beyefendilerin yanında dadılık yapar, onlardan her zevki tadardı. Kendim de bey konağında doğduğuma göre tenim de, kanım da

anamdandır. Onunla birlikte konakta yaşadım. Anacığım beni şımarttı, kuş sütünü eksik etmedi, köylülükten kurtulup adam olayım istedi. Karyolada uyudum, üç öğün yemek yedim, bey çocukları gibi kısa çizme, pantolon giydim. Annem yediğinden bana da yedirmezse boğazından geçmezdi. Beyefendiler ona giyecek mi armağan ettiler, o getirir bana giydirirdi... İyi yaşadık doğrusu! Çocukluğumda yediğim şekerleri, kurabiyeleri satsak şimdi iyi bir at satın alınırdı. Anam bana okuma-yazma öğretti, ta çocukken yüreğime Tanrı korkusu aşıladı, beni öyle yetiştirdi ki, şimdi hiç köylüce, kaba sözler söyleyemem. İşte, hemşerim, votka koymam ağzıma, temiz giyinirim, iyi insanlar arasında kendimi gerektiği gibi çekip çevirmesini bilirim. Anacığım hayattaysa Tanrı'm sağlık versin, öldüyse rahmet eylesin.

Serseri böyle derken seyrek, kısa saçlı başından şapkasını alır, gözlerini yukarı kaldırır, iki kez üst üste istavroz çıkarır. Erkek sesinden çok kocakarıların ince, titrek sesiyle;

—Tanrı'm ona güzel günler ver, rahat yüzü göster. Öldüyse kulun Kseniya'nın günahlarını bağışla! diye dua eder. İşte böyle... anacığım olmasaydı ben herhalde hiçbir şeye aklı ermeyen bir köylü olarak kalırdım. Ama şimdi, hemşerim, ne sorarsan sor, her bir şeyi bilirim. Dünya kitaplarını, din kitaplarını, duaların her türlüsünü, ilmihali... Zaten Tanrı buyruğuna göre yaşarım. İnsanlara kötülük etmem. Bedenimi temiz, ruhumu erdemli tutarım. Ayı gelince perhize uyarım, günü gelince bozarım. Kimi insanlar yalnızca votkadan, oburluktan zevk alırlar; bense boş zamanlarımda bir köşeye oturur, kitabımı okurum. Hep okurum, sonra ağlar, ağlarım...

—Ne diye ağlıyorsun ki?..

—Çok dokunaklı yazarlar da... Kitaba ödediğin üç-beş kapiktir, ama döktüğün göz yaşının, attığın çığlıkların hesabı sorulmaz.

—Baban sağ mı bari?

—Ne bileyim, hemşerim... İşlenen günahı saklayacak değilim ya, babamı tanımıyorum. Kendi kendime düşünüyorum da anam beni piç doğurmuş. Anacığım kendimi bildim bileli beylerin yanında oturdu, o yüzden basit bir köylüye varmak istemedi.

Ptaha alaylı alaylı güldü.

—Beyin kapatması oldu desen e şuna!

—Orası öyle, anacığım bilemedi nasıl edeceğini. Gerçi temiz, Tanrı korkusu olan bir kadındı, gelgelelim iffetini koruyamadı. Böyle davranması günah, hem de büyük günah, ona ne şüphe... Bu duruma göre şimdi damarlarımda soylu kanı akıyor olamaz mı? Köylü gözükmeme bakmayın siz, belki de gerçekten soylu bir kişiyimdir...

«Soylu kişi» yumuşak, ince sesiyle durmadan anlatır, bir yandan da dar alnını buruşturur; o konuştukça, soğuktan üşümüş kırmızı burnundan fışır fışır sesler çıkar. Ptaha ise hep dinler, ona şaşkın şaşkın bakar, durmadan omuz silker...

Altı fersah yol yürüdükten sonra jandarmalar ile serseri bir tümseğin üstüne oturup dinlenirler. Ptaha mırıldanmaya başlar:

—Köpek bile kendine verilen adı unutmaz. Benim adım Andriuşka'dır, onunkisi Nikandr. Her Hıristiyan'ın kutsal bir adı vardır. Herkes kendi adını bilmeli, değil mi?

Serseri içini çeker, yanağını yumruğuna dayayarak;

—Öyle de benim adım kimin işine yarar ki? der. Adımı bilmişim, bilmemişim, bunun bana bir zararı yok. Beni gitmek istediğim yere gönderseler şimdikinden biraz daha kötü durumda olurum, o kadar. Ya işte, Ortodoks kardeşler, ben yasayı bilen bir adamım. Serseriymişim, adımı unutmuşum, bundan dolayı beni sürseler sürseler Doğu Sibirya'ya sürerler, otuz-kırk kadar da kırbaç yerim. Ama asıl adımı söylersem yeniden küreğe gönderirler.

—Yoksa sen kürek mahkumu muydun?

—Öyle ya, sevgili dostum. Dört yıl tıraşlı kafayla dolaştım, ayak bileklerime zincir vuruldu.

—Ne yüzden küreğe hüküm giydiydin?

—Adam öldürmekten, sevgili hemşerim. Çocukken, on sekiz yaşında mıydım, neydim, anacığım beyin bardağına yanlışlıkla soda, limonata yerine sıçanotu koymuş. Kilerde çeşit çeşit kutular vardı, kolayca karıştırılabilirdi.

Serseri içini çeker başını sallar.

—Dürüst, temiz insandı anam, gene de bilinmez ki, başkalarının ruhu kapalı kutudur. Belki dikkatsizlikle, belki de beyin yeni bir hizmetçiye yakınlık göstermesini içine sindiremediği için... Onun kasıtla yapıp yapmadığını yalnız Tanrı'm bilir. O zamanlar küçüktüm, aklım ermezdi... Şimdi anımsıyorum da bey gerçekten yeni bir odalık almıştı, anam buna çok üzülüyordu. Işte bu olaydan sonra iki yıl mahkememiz sürdü. Anam iki yıl kürek cezası yedi, ben de yaşım küçük olduğu için, yedi yıl...

—Peki senin suçun neydi?

—Suç ortaklığı. Bardağı beye veren bendim. Her zaman böyle olurdu. Anacığım sodayı hazırlar, ben verirdim. Bakın, hemşerilerim, bütün bunları size Tanrı'nın huzurunda söyler gibi söylüyorum. Kimseye anlatmak yok ha!

Ptaha;

—Canım, kimse bize soracak değil ya! dedi. Demek, kürekten kaçtın sen?

—Kaçtım, dostum, kaçtım... Kaçanlar on dört kişi kadar vardık. Tanrı'm hepsine sağlık versin, arkadaşlar kaçarken beni de aralarına aldılar. Şimdi elini vicdanına koy da söyle, sevgili hemşerim, ne diye açıklayacak mışım adımı? Açıklarsam boylatırlar gene küreği. Bense o işe pek yaramam. Hastalıklı, narin bir adamım. Temiz yerde yiyip içmeyi, uyumayı severim. Tanrı'ma yakarırken yanımda mum, kandil yansın, insanlar gürültü etmesinler isterim. Secdeye vardığım yerde çer çöp

tükürük, pislik bulunmasın... Ben anacığım için sabah-akşam kırk kez secde ederim.

Serseri başından şapkasını alır, istavroz çıkarır.

—Doğu Sibirya'ya göndersinler, korkmam.

—Daha mı iyi sanki?

—Doğallıkla. Kürekte balık istifi yaşanır. Sıkışıklık, itişip kakışma, insan bir yerde dinlenemez. Gerçek cehennem. Tanrı'm kimsenin başına vermesin. İnsanı haydut yerine koyarlar, canım, öyleyse haydut gibi yaşayacaksın, köpekten daha kötü. Ne insan gibi yemek yiyebilir, ne uyuyabilir, ne Tanrı'na dua edebilirsin. Sürgünde ise durum bambaşka. Sürgüne gönderilen herkes oradaki topluma karışır gider. Yönetim bana da pay ayırmak zorundadır. Ne sandındı ya! Orada toprağın ucu bucağı yoktur, al alabildiğin kadar. Tarla için, bahçe için, ev için toprak verirler. Ben de herkes gibi çift sürer, buğday eker, hayvan beslerim. Arılarım, koyunlarım, köpeklerim olur... Bir Sibirya kedisi beslerim sıçanlar malımı yemesinler diye. Ev bark kurarım, duvara kutsal tasvirler asarım, sevgili dostlarım. Tanrı'm kısmet ederse evlenir, çoluk çocuğa karışırım...

Serseri böyle mırıldanır durur, dinleyicilere değil, uzaklara bakar. Düşlemleri ne denli saf olursa olsun öyle içten, candan bir sesle anlatılır ki, inanmamak elden gelmez. Serserinin ufacık ağzı bir gülümsemeyle yamulmuştur. Yüzünde, gözlerinde, küçük burnunda uzak mutluluğun tatlı önsezisi donup kalmıştır sanki. Jandarmalar dinlerler, serserinin yüzüne anlayışla bakarlar. Belli ki, onlar da inanmışlardır anlatılanlara.

Serseri düşlemlerini sürdürür:

—Sibirya'dan ne diye korkayım ki? Sibirya burası gibi Rusya'dır. Oranın da Tanrı'sı aynı, çarı aynı. İnsanlar birbirleriyle şimdi seninle konuştuğumm gibi konuşurlar. Orada daha çok özgürlük vardır. İnsanların yaşayışı da öyle... Her şeyi daha iyidir. Irmaklarını ele alalım... Buradakilerden kat kat üstün! Balık dersen, av hayvanı dersen aman bir bolluk! Benimse,

kardeşler, en büyük zevkim balık avlamak. İstersen bana ekmek verme, elime bir olta tutuşturup ırmak kıyısına sal. Vallahi öyle... Oltayla tutarım, ağla tutarım, sepetle tutarım... Buzlar çözülünce de kepçe alırım. Ama kepçeye gücüm yetmediği için üç-beş kapik verip bir köylüye tuttururum. Tanrı'm, o ne zevktir öyle! Bir yayın mı tuttum, kefal mi, sanki öz kardeşimi görmüş gibi sevinirim. Her balık için ayrı yöntem gerekir; kimisi küçük canlı balıkla yakalanır, kimisi solucanla, kimisi de kurbağa ya da çekirgeyle... Bütün bunları iyi bilmek gerekir. Diyelim yayın balığı... Canavar balıktır yayın, oltana ne takarsan yutar. Turna balığı sazandan hoşlanır, kayabalığı da kelebekten. Kefal akıntılı yerlerde yaşar, onu orada avlamaktan daha büyük zevk yoktur. Çengele kelebek ya da böcek takıp ipi yirmi-otuz metre salarsın, suyun üstünde yüzsün diye oltanın ucuna ağırlık bağlamazsın, pantolonsuz, suya girip ipi akıntıya kaptırınca kefal vurmaya başlar. Aman dikkat et ha! Kerata, yemi aşırıverir sonra! İpin kımıldadığını görür görmez hiç bekleme, hemen çek! Aman aman, zamanında ne çok balık yakaladım! Kodesten kaçarken arkadaşlar ormana gizlenip uyurlardı, ama benim gözümü uyku tutmadığı için bir ırmak kıyısı bulup oraya çökerdim. Bilmezsin, oraların ırmakları geniş, suyu boldur; kıyıları da sarp mı sarp! Çepeçevre balta girmemiş ormanlar... Ulu ağaçların tepesine baktığında başın döner. O çamlar buraya gelse her birine güle-oynaya on ruble verirler...

Geçirdiği günlerle ilgili, birbirine karışan renkli hayallerin, bir gün geleceğini umduğu mutluluğun tatlı gevşekliği içinde adamcağız yavaş yavaş susar, ama dudakları bir süre daha kendi kendine kıpırdanır. Yüzüne yayılan mutlu bir gülümseme öylece donup kalmıştır. Jandarmalar da suskun, derin düşünceler içinde başlarını önlerine eğerler. Soğuk, acımasız bir sisin bir yerlerden gelip insanın ruhuna çöktüğü, iradesinin sınırlılığını gösterircesine hapishane duvarı gibi karşısına dikildiği o sonbahar sessizliğinde hızla akan, geniş, sarp kıyılı ırmakları,

geçilmez ormanları, engin bozkırları düşünmek insana tatlı gelir. Hayal gücü sabahın erken vakti, daha şafağın kızıllığı ufuktan silinmeden dimdik, ıssız kıyıda ufacık gözüken bir insanın yürüyüp gidişini çizer: Irmak yatağının iki yanında seki seki yükselen iri gövdeli çamlar bu özgür insana sert sert, somurtarak bakarken durmadan homurdanırlar. Çamların ardından ağaç kökleri, iri kayalar, dikenli çalılar keser onun yolunu. Ama o bedence güçlü, ruhça dinçtir; ne çamlardan, ne kayalardan, ne yalnızlığından, ne de her adım atışında çın çın öten yankılardan korkar.

Jandarmalar zihinlerinde, hiç yaşamadıkları özgür yaşam sahneleri canlandırırlar. Onların zihinlerinde canlanan, çok eskiden dinledikleri olayların kalıntıları mıdır, yoksa bu sahneler onlara bedenleri, kanlarıyla birlikte uzak, özgür atalarından mı geçmiştir, orası belli değil!

Uzayıp giden sessizliği o ana değin hiç ağzını açmamış bulunan Nikandr Sapojnikov bozar. Belki serserinin mutluluk dolu hayallerine imrendiğinden, belki de içinde bulundukları koyu boz çamur ile kurşun rengi sisin mutluluk hayallerine hiç yakışmadığını hissettiğinden, serseriye sert sert bakarak;

—Anlattıkların pek güzel şeyler de, kardeş, sen o özgür yerlere varamayacaksın ki! dedi. Nasıl varacaksın? Üç yüz fersah yürür, sonra ruhunu Tanrı'ya teslim edersin. Çok, zayıfsın. Bak, bizimle altı fersah yol yürüdün, sesin-soluğun kesildi!

Serseri yavaş yavaş Nikandr'a döner, yüzündeki mutlu gülümseme silinmiştir. Onun ciddi yüzüne korkuyla, suçlu suçlu bakarken bir şeyler anımsamış olacak ki, başı önüne düşer. Yeniden bir sessizlik çöker ortalığa... Üçü de düşüncelere dalarlar. Jandarmalar ancak Tanrı'nın yapabileceği şeyi, yani onları o özgür ülkeden ayıran korkunç uzaklığı hiç olmazsa hayallerinde kucaklayabilmek için zihinlerini zorlarlar; serserinin zihninde ise o uzaklıktan daha korkunç sahneler tüm açıklığı, çarpıcılığıyla birbirini kovalar: Sonu gelmez duruşmalar, sürgün taburları, zındanlar, sallarla ırmak geçmeler,

yorucu molalar, dondurucu kışlar, hastalıklar, arkadaş ölümleri...

Serseri gözlerini suçlu suçlu kırpar, alnında tomurcuklanan terleri yeniyle siler, sanki sıcak bir banyodan yeni çıkmış gibi sık sık solur, öbür yeniyle alnını yeniden siler, ürkek ürkek çevresine bakınır.

—Varamazsın! der Ptaha da. Daha doğru-dürüst yol yürüyemiyorsun. Şuna bak, bir deri, bir kemik kalmışsın! Dayanamazsın, arkadaş!

—Doğru, der Nikandr. Nasıl varacak? Onu hemen hastaneye yatırırlar. Kesin!

Adını unutan adam katı yürekli yol arkadaşlarının sert, kayıtsız yüzlerine bakar, şapkasını başından almadan, gözlerini faltaşı gibi açarak, çabuk çabuk istavroz çıkanr. Tir tir titrer, başını sallar, üzerine basılmış bir tırtıl gibi kıvranıp büzülür.

Nikandr kalkarak;

—Eh, gitme zamanı geldi, der. Dinlendik.

Bir dakika sonra yolcular çamurlu yolda yürümeye başlarlar. Serseri daha çok büzülerek ellerini yenlerine daha derin sokmuştur. Ptaha suskundur.

İYİ İNSANLAR

Bir zamanlar Moskova'da Vladimir Semyonıç Liadov adında bir arkadaşım vardı. Kendisi hukuk fakültesini bitirdikten sonra demiryollarında denetleyici olarak çalıştığı halde ne iş yaptığını soranlara, altın çerçeveli burun gözlüğünün üzerinden ışıl ışıl iri gözleriyle bakar, kadife yumuşaklığındaki fısıldayan sesiyle;

—Edebiyatla uğraşıyorum, derdi.

Fakülteyi bitirdiği yıllarda gazetelerden birinde tiyatro üstüne bir yazısı çıkmıştı. O yazıdan sonra kitaplarla ilgili birkaç yazı daha yazdı. Bir yıl sonra da aynı gazetede haftalık eleştiri yazıları yayımlanmaya başladı. Onun böyle daldan dala atlamasına bakarak bir raslantı sonucu yazı yazmaya heveslendiğini, bir gün gelip bu hevesinin geçtiğini sanmayın. Vladimir Semyonıç'ın temiz giyinişine, ince yapısına, geniş alnına, uzun saçlarına bakarken, konuşmalarını dinlerken bana öyle gelirdi ki, onun yazarlığı, neyi nasıl yazdığından tümüyle bağımsız, bir insanın yemeden içmeden yaşayamaması türünden yaratılıştan gelen bir özelliğidir, daha anasının karnındayken beynine bir çeşit yazı yazma taslağı iliştirilmiştir. Bütün gevezelikleri, can sıkıcılığı, aklı başındalığıyla beynindeki bu taslak adamın yürüyüşünde, ellerini oynatışında, sigarasının külünü silkeleyişinde bile kendini belli ederdi. Ünlü bir kişinin mezarına görkemli duruşuyla çelenk koyduğu sırada ya da önemli bir olayla ilgili bir bildirinin altına coşkuyla imza toplarken onun yazı yazan bir kişi olduğunu hemen anlardınız. Şöhretli yazarlarla düşüp kalkmaya düşkünlüğü, yeteneksiz kişilerde bile yetenek bulma becerisi, dakikada yüz yirmi nabız

atışından kaynaklanan dur durak bilmeyen heyecanı, yaşamı yeterince tanımaması, okuyan gençler yararına düzenlenen konserlerde, edebiyat gecelerinde kadınlar gibi koşturup yırtınması, gençliğe olan tutkunluğu; gazetede eleştiri yazısı yazmasa da «yazı yazan adam» ününü pekiştirmesi için yeter de artardı bile.

Kendisi hiçbir güçlükle boğuşmadığı, bir kerecik ileri adım atmadığı halde «Zorluklarla boğuşmadıkça yaşadığımızı anlamayız. Haydi, ileri!», «Bizler şurada kaç kişiyiz ki?» gibi sözlerin ağzına çok yakıştığı bir yazar kişiydi o. Vladimir Semyonıç'ın insanlık ülküsü üstüne bir şeyler yazıp çizmesi de aykırı kaçmazdı. Her Tatyana günü üniversitenin açılışını kutlarken içip içip kafayı bulması, «gaudeamus»u[1] bozuk bir sesle söylemesi, «Bakın ben kafayı çekip nasıl sarhoş oldum!» gibisinden, terleyen yüzünün ışıl ışıl ışıldaması bile ona pek giderdi.

Vladimir Semyonıç yazı yazmaya hakkı olduğuna, bu alandaki yeteneğine tüm içtenliğiyle inanırdı; bundan hiç kuşku duymadığı için herhalde yaşamından çok memnundu. Onun tek üzüntüsü, yazı yazdığı gazetenin satışının az oluşu, gazetesinin pek tanınmamasıydı. Ama Vladimir Semyonıç'ın er ya da geç kalın bir dergiye yerleşeceğine güveni tamdı. İşte asıl gelişip kendini göstermesi o zaman gerçekleşecekti. O bakımdan küçük üzüntüleri umutlarının parıltısında gözüne pek görünmezdi...

Bu sevimli adamla görüşmelerim sırasında bir gün evinde doktor olan kız kardeşi Vera Semyonovna ile tanışmıştım. Vera Semyonovna ilk karşılaşmamızda yorgun, son derece hastalıklı duruşuyla beni hayli şaşırtmıştı. Kıpır kıpır, geveze, kibar bir adam olan ağabeyinin yanında uyumsuz, pasaklı, ölgün, suratsız gözükmekle birlikte biçimli beden yapısı, yüzü

1 Moskova Üniversitesinin kuruluş günü. Tatyana gününde öğrenciler «neşelenelim» anlamındaki bu sözle başlayan eski bir marş söylerlerdi.

nün biraz kaba ama düzgün çizgileriyle genç, güzel bir kadındı. Hareketlerinde, gülümsemesinde, konuşmasında bir zorakilik, donukluk, soğukluk seziliyordu; o nedenle herkesin hoşuna gitmez, onu gururlu, biraz aptalca bulurlardı.

Gerçekte, bana öyle geliyordu ki, hiçbir şeye aldırmayıp kendini dinliyordu.

Ağabeyi içini çeker, yazarlara yaraşan bir edayla saçlarını geriye atarak, sık sık;

—Sevgili dostum, bir şeye dışardan bakıp hakkında hemen hüküm vermemeli! derdi. Işte şu kitap... Bakın, nasıl örselenmiş, okuna okuna sayfaları yıpranmış, işe yaramaz bir nesne gibi tozlar içinde sürünüyor. Oysa açıp okuyun onu, çok etkilenecek, ağlamaya başlayacaksınız. İşte kız kardeşim bu kitaba benzer. Onun da kapağını açıp yüreğini okumaya çalışın, içinizi bir korku saracaktır. Kadıncağız bir insana ömür boyu çekmeye yetecek acılara katlandı son üç ayda.

Vladimir Semyonıç şöyle bir çevresine bakınır, beni kolumdan tutarak şöyle fısıldardı:

—Biliyor musunuz, üniversiteyi bitirince sevdiği bir mimarla evlendi. Işte bütün dram bu olayla başlar. Aradan bir ay geçmeden kocası tifoya yakalanıp, füyt, öbür dünyaya yollandı. Bununla kalsa gene iyi. Kocasından hastalık bulaşmış, kendisi de birhayli hasta yattıktan sonra iyileşip ayağa kalktığında adamın öldüğünü öğrendi, morfin alıp intihar etti. Kadın arkadaşlarının çabaları olmasaydı şimdi bizim Vera cennetteydi. Buna dram demezler de ne derler? Yaşamının beş perdesini birden oynayan bir *ingénue*[1] değil midir kız kardeşim? Varsınlar seyirciler vodvili seyrededursunlar, *ingénue* evine dönüp dinlenmek zorundadır.

Vera Semyonovna yalnızlığa üç ay kadar dayanıyor, sonra ağabeyinin yanına yerleşiyor. Tıp onun yaratılışına uygun bir bilim dalı değildi; onu yormaktan, yıpratmak başka bir işe ya-

---

1 Saf kız.(Fr.)

yaramıyordu. Zaten kendisi de konusunu bilen bir insan izlenimi bırakmadı üzerimde, görüştüğümüz sürece bilimle ilgili tek söz işitmedim ağzından.

Doktorluğu bıraktıktan sonra kendini dört duvar arasına kapatarak işsiz-güçsüz, suskun, uyuşuk, başı hep önünde, bir şey yapmadan gençliğini tüketmeye başladı. Kayıtsız kalamadığı, yaşamını biraz renklendirip aydınlatan tek insan varsa o da deli gibi sevdiği ağabeyiydi. Onu gerçekten sever, çalışma tarzını beğenir, eleştiri yazılarına bayılırdı. Ağabeyinin ne iş yaptığını soranlara birini uyandırmaktan ya da çalışmasına engel olmaktan korkarcasına, alçak sesle:

—Yazı yazıyor, derdi.

Ağabeyi yazarken çoğu zaman o da yanında oturur, gözlerini adamın yazı yazan elinden ayırmazdı. Böyle zamanlarda onu güneşte ısınan hasta bir hayvana benzetebilirdiniz.

Bir kış akşamı Vladimir Semyonıç gene masasında oturmuş, gazete için bir eleştiri yazısı yazmakta; Vera Semyonovna ise yanında otururken her zamanki gibi ağabeyinin divit tutan eline bakmaktaydı. Liadovski alışkın bir tavırla hızlı hızlı, düzeltme yapmadan yazıyor; divitinin cızırtısından, çığlıklarından başka bir şey işitilmiyordu. Önünde, kalın dergilerden birinden kesilip katlanmış, küçük bir kitapçık vardı.

Vladimir Semyonıç'ın eleştirisini yaptığı öykünün başlığına yazarının adının baş harfleri konulmuştu, öykü köy yaşantısıyla ilgiliydi. Yazarını çok beğenen Vladimir Semyonıç eleştiri yazısında adamın yazış tarzına hayranlığını belirtirken doğa betimlemelerinde onu Turgenyev'le bir tutuyor, köylülerin yaşantısını içtenlikle, bilerek anlattığını dile getiriyordu. Kendisi köyü bilmezmiş, tüm bildikleri, kulaktan dolma, kitaplardan kapmaymış; o bakımdan duyguları, sezgileriyle öyküde anlatılanlara inanmaktaymış. Öyküyü bir güzel tanıttıktan sonra yazarının parlak bir geleceği olduğu, öykünün sonunu sabırsızlıkla beklediği gibi konuları da işliyordu eleştiri yazısında.

Koltuğunun arkasına yaslandıktan sonra, öyküye duyduğu hayranlıktan dolayı gözlerini kapayarak;

—Güzel bir öykü! dedi. Ana düşüncesi de son derece ilginç, hoş!

Vera Semyonovna ağabeyine baktı, yüksek sesle esnedi, beklenmedik bir soru sordu. Genellikle akşamları ikide bir esnemek, kısa kısa, ama konuya uygun sorular sormak gibi bir alışkanlığı vardı.

—Volodya, kötülüğe karşı koymamak ne demek?

Ağabeyi gözlerini açtı.

—Kötülüğe karşı koymamak mı?

—Evet. Sence bu söz ne anlama geliyor?

—Şöyle düşün... Bir gün hırsızlar, haydutlar üzerine çullanıp seni soymak istiyorlar, ama sen onlara karşı koymuyorsun. Bu işte...

—Örnek vermek değil, mantıksal bir açıklama getirmeni istiyorum.

—Mantıksal açıklama mı dedin? Hımm... Şey... Kötülüğe karşı koymamak, ahlak alanında kötülük diye adlandırdığımız olaylara kayıtsız kalmaktır.

Bunları söyledikten sonra Vladimir Semyonıç çalışmasına döndü, ikinci bir öyküyü irdelemeye koyuldu. Bir kadının yazdığı bu uzun öyküde, bir adamla yasadışı ilişki kuran, ondan olan çocuğuyla birlikte adamla aynı çatı altında yaşayan yüksek sosyeteden bir kadının karşılaştığı zorluklar dile getiriliyordu. Vladimir Semyonıç öykünün içeriğini de, işleniş tarzını da çok beğenmişti. Öyküyü kısaca tanıttıktan sonra en iyi yerlerinden bir iki örnek vererek kendisinden şunları ekliyordu: «Öyküde anlatılanların gerçeğe tümüyle uygun, yaşamın içinden alındığı açıkça belli oluyor, öyle değil mi? Yazar canlı anlatımı yanında insanın içsel yapısını irdelemedeki, kahramanlarının ruh derinliklerine inmedeki ustalığıyla dikkat çekiyor. Kadın kahramanın, kocasıyla karşılaştığı sırada ruhunda olup bitenlerin anlatıldığı şu çarpıcı bölümü ele alalım...»

Ağabeyinin eleştirel açıklamalarını yarıda kestiğini bilerek Vera Semyonovna dedi ki:

—Volodya, dünden beri zihnimi garip bir düşünce kurcalıyor. Eğer biz insanlar kötülüğe karşı koymama felsefesini davranışımızın temeli yapsaydık sonuçta nasıl bir yaşantımız olurdu acaba?

—Nasıl bir yaşantımız mı olurdu?.. Kötülüğe karşı koymazsak suç işleyenlere tam bir özgürlük tanımış olur, uygarlık ne söz, yeryüzünde taş taş üstünde kalmazdı.

—Ne kalırdı öyleyse?

—Bir sürü başı bozuk serseriyle tımarhaneler kalırdı. Bir sonraki eleştiri yazımda o konuya da değineceğim. Anımsattığın için teşekkür ederim.

Bir hafta sonra arkadaşım sözünü tuttu. O sıralar gerek toplum içinde, gerekse basında kötülüğe karşı koymama felsefesinin, yargılama, cezalandırma, savaş konularının sık sık tartışıldığı yılları, 1880'li yılları yaşıyorduk. Çevremizden bazı kişiler köye çiftçilik yapmaya gidiyor, uşak, hizmetçi tutmadan kendi işlerini kendileri görüyor, et yemekleri yemiyor, tensel aşktan kaçınıyordu.

Ağabeyinin eleştirisini okuyan Vera Semyonovna biraz düşündükten sonra belli belirsiz omuz silkti.

—Eline sağlık, güzel olmuş, dedi. Gene de birçok şeyi anlamıyorum. Örnek verirsek, Leskov'un bir romanında çiftçilik yapan garip bir adam herkesin payını gözeterek ekin ekiyor. Buğdayını satacağı kişiler yanında yoksullar için de, hırsızlar için de... Onun bu davranışı mantıklı mı?

Kız kardeşinin yüzünden, ses tonundan eleştiriyi beğenmediğini anlayan Vladimir Semyonıç irkildi. Yazarlık onurunun incindiğini ilk kez hissediyordu. Öfkeliydi.

—Hırsızlık yapmak ahlaksızlıktır, dedi. Hırsızların payına ekin ekmek onlara yaşama hakkı tanımak demektir. Diyelim, ben bir gazeteyi yayına hazırlarken dürüstçe işler, güzel düşünceler yanında şantaja da yer versem, bu gibi alçaklıkları

da gözetsem buna karşı tepkin ne olurdu? Sözünü ettiğin çiftçinin mantığına göre benim düşünce şantajcılarına, düzenbazlara da gereken ilgiyi göstermem gerekiyor, öyle değil mi?

Vera Semyonovna yanıt vermeden masadan kalktı, tembel tembel kanapeye gitti, oraya uzandı. Bir süre düşündükten sonra;

—Bilmiyorum, bilmiyorum! dedi. Belki de haklısın sen, ama bana öyle geliyor ki, bizim kötülüklerle boğuşmamızda bir sahtecilik var, sanki bazı şeyleri tam açıklamıyor ya da gizliyoruz. Kötülüğe karşı koymama felsefesinde de önyargılı davrandığımızı sanıyorum. Bu tavır öylesine içimize işlemiş ki, bundan bir türlü kurtulamıyor, o yüzden önyargılı davranıp davranmadığımızı dahi bilmiyoruz..

—Ne nemek oluyor şimdi bu?

—Bilmem ki, sana nasıl açıklasam! Belki de biz insanlar yüreğimizin iskambil kağıtlarındaki kupaya benzediğini düşünürken yanıldığımız gibi, kötülükle boğuşmaya hakkımız, böyle bir zorunluluğumuz olduğu konusunda da yanılıyoruzdur. Pek olasıdır ki, kötülüğe karşı koyma çabamızda güç kullanmak değil, tam tersine, güç karşıtı bir şey kullanmaya hakkımız olmalıdır, yani, söz gelişi, şu tabloyu senden çalmalarını istemiyorsan onu kilit altına koymayıp hırsıza kendi elinle teslim etmelisin.

—Aman ne akıllıca bir söz! Demek oluyor ki, ben zengin bir tüccar kızıyla evlenmek istiyorsam, benim bu alçakça davranışımı önlemek için tüccar kızının bir an önce kendisinin bana varması gerekiyor, öyle mi?

İki kardeş gece yarısına değin birbirini anlamaksızın böyle tartıştılar. Eğer biri onları gizlice dinlese her ikisinin de ne demek istediğini anlayamazdı.

Akşamları Vera Semyonovna evden dışırı çıkmazdı. Yakından tanıdıkları bir aile yoktu, insanlarla görüşme gereksinmesi duymuyorlardı, tiyatroya ancak yeni piyesleri görmek için giderlerdi –yazı yazanlar böyle bir alışkanlık edinmişlerdi–,

müziği sevmedikleri için de konser filan dinlemezlerdi.

Ertesi gün Vera Semyonovna ağabeyine;

—Sen nasıl düşünürsen düşün, benim yönümden sorun çözülmüştür, dedi. Kişisel olarak bana yöneltilmiş bir kötülüğe karşı koymak için bir neden göremiyorum. Beni öldürmek mi istiyorlar? Buyursunlar, öldürsünler. Çünkü kendimi savunmaya kalksam, böyle yaptım diye katil nasıl olsa daha iyi bir insan olacak değil. Şimdi geriye sorunun ikinci bölümüne çözüm getirmek kalıyor. Yakınlarıma yöneltilmiş bir kötülüğe karşı nasıl bir tavır almalıyım?

Vladimir Semyonıç gülmeye başladı.

—Vera, sen azıttın artık! Kötülüğe karşı koyma felsefesine kafayı taktın iyicene!

Aslında bu can sıkıcı konuşmaları şakaya vurmak istiyordu, ama bunu beceremiyor, bu yüzden yüzündeki gülümseme gitgide ekşileşip çarpıklaşıyordu. Vera Semyonovna artık ağabeyinin masasının yanında oturmaz olmuştu, çalışmasını da hayranlıkla izlemiyordu. Vladimir Semyonıç ise arkasındaki kanepede onunla hemfikir olmayan birinin yattığını düşünmekten kurtulamıyordu. O yüzden sanki sırtı uyuşuyor, yüreğine bir soğukluk çöküyordu. Yazarlık onuru acımasızdır, saygısızlığı kolay kolay unutmaz, bağışlamaz; Vladimir Semyonıç bu duyguyu ilk kez ortaya çıkarıp incitenin kız kardeşi olduğunu bildiği için büyük bir tedirginlik içindeydi. Çünkü incinen onurun düzeltilmesi zordu, nasıl ki tabak-çanak dolu bir kutuyu açtıktan sonra yeniden düzenlice yerleştirmek zorsa...

Aradan bir hafta geçtiği halde Vera Semyonovna gelip ağabeyinin masasının yanında oturmadı, düşünceleri de aynı kaldı. Bir bahar akşamı Vladimir Semyonıç gene bir eleştiri yazısı yazmaktaydı. İncelediği öykünün konusu, bir köy öğretmeni bayanın eğitimcilik mesleğini evlilikle birlikte yürütmenin olanaksızlığı yüzünden sevdiği erkeği reddetmesiydi. O sırada Vera Semyonovna kanepede yatarken düşüncelere dalmıştı. Yattığı yerde gerinerek;

—Of, ne kadar canım sıkılıyor! dedi. Yaşam hep böyle uyuşukluk içinde, içeriksiz mi geçecek? Ben kendim ne yapacağımı bilmiyorum, sense en iyi yıllarını ne idiği belirsiz bir çalışmayla tüketiyorsun. Simyacı gibi hiçbir işe yaramaz ıvır zıvırla uğraşmaktan bıkmadın mı daha?

Vladimir Semyonıç'ın elinden kalem «pat» diye masaya düştü, başını ağır ağır çevirerek kız kardeşine baktı. Beriki konuşmasını sürdürdü:

—Seni böyle gördükçe içim sıkılıyor! Wagner «Faust» operasını yazarken eşelediği çukurdan börtü böcek çıktı, ama o hazine arıyordu. Oysa sen börtü böcek bulmak için kazıyorsun toprağı.

—Ne demek istediğini anlamadım.

—Evet, Volodya, uzun düşünceler sonunda şu kanıya vardım ki, sen boş işlerle uğraşan, havanda su döven sıradan bir adamsın. Dur da kendine sor bakalım: Böyle gece-gündüz didinmen sana ne veriyor? Evet, ne veriyor? Eşelediğin bu döküntüden çıkarılacak şeyi başkaları çoktan çıkarmış. Suyu havanda ne kadar döversen döv, ne kadar ayrıştırırsan ayrıştır kimyacıların bulduklarından başkasını bulamayacaksın.

Vladimir Semyonıç ayağa kalktı.

—Demek, öyle? Benim irdelediğim düşünceler evrenseldir, o yüzden sana eskimiş, döküntü gibi görünüyor... Sence yeni olan nedir?

—Düşünce alanında çalışmaya kalkışan kendinsin, yeni bir şey düşünmek de senin işin. Sana ben öğretecek değilim!

Eleştirmen hayli kızmıştı, gözlerini kısarak alaylı alaylı;

—Ben simyagerim, öyle mi? dedi. Sanatla uğraşmak, insanların gelişmesi için didinmek simyagerlik oluyor ha?

—Biliyor musun, Volodya, öyle sanıyorum ki, siz düşünen insanlar kendinizi daha büyük sorunların çözümüne adasaydınız şimdi üzerinde uğraştığın şu ıvır zıvır şeyler kendiliğinden, ikincil çalışmalarla çözülüverirdi. Bir kenti tepeden görmek için balona binip havalansan ister istemez kırları,

ağaçları, ırmakları da görürsün. Sitearin elde etmek için uğraştığında ikincil bir ürün olarak gliserin geçer eline. Bana öyle geliyor ki, çağımızın düşüncesi aynı noktaya çakılıp kalmış, bir adım ilerlemiyor. Şimdiki düşünce tarzımız önyargılara dayanıyor, o yüzden uyuşuktur, korkaktır, tutucudur. Seninle ben yüksek dağlara tırmanmaktan nasıl korkuyorsak, o da geniş, dev adımlarla atılım yapmaktan çekiniyor.

Bu tür konuşmalar iz bırakmadan geçmiyordu kuşkusuz. İki kardeş arasındaki ilişkiler günden güne bozuldu. Ağabey, odasında kız kardeşi varken çalışamıyor, onun kanepede yattığını, arkadan sırtına baktığını bildiği için sinirleniyordu. Kız kardeş ise ağabeyi eski güzel ilişkilere dönmek amacıyla çalışması sırasında duyduğu coşkuyu onunla paşlaşmak istediği zaman uyuşuk uyuşuk geriniyor, yüzünü buruşturuyordu. Her akşam can sıkıntısından yakınıyor; ikide birde lafı düşüncenin özgürleşmesine, havanda su dövenlere getiriyordu. Kapıldığı yeni düşüncelerin etkisiyle ağabeyinin çalışmalarını önyargılı buluyor; bu çalışmaları, işlevini çoktan yitirmiş, sahneden çekilmekte olan şeyleri tutucu bir kafanın gereksiz yere sürdürme çabası olarak değerlendiriyordu. Ayrıca ağabeyini durmadan bir şeylere benzetiyordu. O bir simyagerdi, bildikleri ezberden öteye gitmeyen, yeni düşünceleri benimsemektense ölmeyi yeğleyen bir eski kafalıydı.

Yavaş yavaş kadının yaşama tarzında da değişiklikler başlamıştı. Bütün gündüzler, bütün akşamlar okumaksızın, bir şey yapmaksızın, yalnızca düşünerek kanepede yatıyordu. Bu sırada yüzü katı inançlı, dar görüşlü insanların yüzü gibi sert ve soğuktu. Hizmetçilerin sunduğu rahatlıkları da geri çevirdiği için odasını topluyor, iskarpinlerini boyuyor, giysilerini temizliyor, her işini kendisi görüyordu. Onun böyle pis işlerle uğraşması karşısında Vladimir Semyonıç çileden çıkıyor, hatta nefretle bakıyordu kız kardeşinin soğuk yüzüne. Kız kardeşinin sözde gurur duyarak yaptığı bu işlerde yapmacıklık, sahtecilik, gösteriş, ikiyüzlülük seziyordu. Onun davranışlarını

değiştirmeye gücünün yetmeyeceğini bildiği için de bir okul çocuğu gibi ona sataşıyor, kızdırmaya çalışıyordu.

—Bir yandan kötülüğe karşı koymamayı savunuyorsun, bir yandan da benim hizmetçi kullanmama karşı duruyorsun. Hizmetçi kullanma kötü bir şeyse ona da karşı durmaman gerekir. Bu, tutarsızlık değil mi?

Onun yüzünden acı çekiyor, öfkeleniyor, utanıyordu. Kız kardeşi başkalarının yanında saçmalıklar yapınca yerin dibine geçiyordu.

Bir gün bana gizlice dert yandı.

—Ah, iki gözüm, ne korkunç! Meğer bizim *ingénue* vodvil oynamaktan vazgeçmemiş! Çıldırmış mı, nedir? Ona aldırış ettiğim yok artık, nasıl düşünürse düşünsün, ama niçin konuşmalarıyla beni ifrit ediyor? Şöyle bir düşünse ya: Onu niçin dinleyecekmişim? İsa'nın öğretisiyle ilgili yanılgısını iyi bir malmış gibi durmadan gözüme sokması büyük bir saygısızlık değil mi? Sevgili kız kardeşim kendi düşüncelerini ısrarla savunup, İncil'i canının istediği gibi yorumlamaya çalışırken kilisede satış yapanların oradan kovulmasına[1] bir şey demiyor. Onun bu tutumu karşısında boğulacak gibi oluyorum, beni ateşler basıyor! İşte, azizim, kafaca gelişmemişlik, düşünme yetersizliği diye buna derler! İnsana genel bilgiler vermeyen tıp fakültesinin ürünüdür bütün bunlar!

Vladimir Semyonıç gazeteden döndüğü bir gün evde kız kardeşini ağlarken buldu. Kadıncağız kanepeye oturmuş, başı önünde, ellerini çırparak durmadan göz yaşı döküyordu. Bizim eleştirmenin iyicil yüreği sızladı. Bu görüntü karşısında onun da gözlerinden yaşlar geldi; yüreğinde, kız kardeşini okşamak, onu bağışlamak, ondan özür dilemek, eski günlerdeki gibi yaşamak isteği kabardı. Önünde diz çöktü; ellerini, omuzlarını,

1 İncil'e göre paskalya yortusunda İsa, Kudüs'te kilisede pazar kuranları kırbaçla kovar. Vladimir Semyonıç'a göre bu olay kötülüğe karşı koyma öğretisine ters düşmektedir.

başını öpücüklere boğdu. Kız kardeşi durumu anlamadığı için acı acı gülümsüyordu; Vladimir Semyonıç ise bir sevinç çığlığı attıktan sonra masanın üstündeki dergiyi kaptı, coşkuyla;

—Yaşasın! Veracığım, eskisi gibi yaşayacağız artık! diye bağırdı. Tanrı seni kutsasın! Bak sana ne göstereceğim! Barışma şampanyası içmek yerine şunu birlikte okuyalım! Göreceksin, ne harika şeyler yazmışım!

Vera Semyonovna dergiyi elinin tersiyle itti.

—Hayır, hayır! Okudum yazını, bir daha okumak istemiyorum.

—Ne zaman okudun?

—Bir yıl... iki yıl oluyor. Okumuştum, biliyorum...

Vladimir Semyonıç dergiyi koltuğun üstüne fırlattı, soğuk bir tavırla;

—Sen fanatiğin birisin! dedi.

—Fanatik olan sensin, ben değilim!

Vera Semyonovna hüngür hüngür ağlamasını sürdürdü. Ağabeyi ise karşısında dikiliyor, onun sarsılan omuzlarına bakarken düşünüyordu. O sırada düşündüğü tek şey, yeni bir bakış açısıyla, kendince düşünmeye başlayan birinin çekeceği yalnızlığın ıstırabı, allak bullak olan bir ruhun kaçınılmaz acıları değil; çalışmalarının küçük düşürülmesi, yazarlık onurunun incinmesiydi.

O günden sonra kız kardeşine daha soğuk davranmaya, ona karşı, evinde sanki yaşlı, sığıntı bir kadın yaşıyormuş gibi alayla karışık umursamaz bir tavır takınmaya başladı. Kız kardeşi de onunla tartışmayı bıraktı; ağabeyinin bütün ikna etme çabalarına, sataşmalarına, alaylarına karşı hoşgörülü bir suskunluğa büründü. Onun bu tutumu daha çok sinirlendiriyordu Vladimir Semyomç'ı.

Bir yaz sabahı Vera Semyonovna yola çıkacak gibi giyinmiş, omzuna bir çanta asmış olarak ağabeyinin odasına girdi, onun alnından soğukça öptü.

Vladimir Semyonıç şaşırdı.

—Nereye böyle?

—N. iline gidiyorum. Çiçek aşısı kampanyasına katılacağım.

Ağabeyi kapıya kadar uğurladı.

—Durup dururken bir yaramazlık daha! Para vereyim mi? İster misin?

Ağabeyinin elini sıktı, yürüdü.

—Hayır, istemem. Hoşça kal!

—Bir araba tutsaydık bari!

Kız kardeşi yanıt bile vermedi. O böyle kızıl renkli pardösüsünü giymiş, tembel tembel sallanarak giderken ona arkadan bakan ağabeyi zoraki içini çekti, ama kız kardeşine karşı herhangi bir acıma duymadı. Artık o yabancı bir kadındı. Bir kerecik geriye dönüp bakmamasından kendisinin de ona göre öyle olduğu anlaşılıyordu.

Çalışma odasına dönen Vladimir Semyonıç eleştiri yazısının başına oturdu.

O günden sonra Vera Semyonovna'yı bir daha görmedim. Şimdi nerede olduğunu da bilmiyorum. Vladimir Semyonoviç ise eleştiri yazıları yazmayı, mezarlara çelenk koymayı, «*gaudeamus*» marşını söylemeyi, «Moskova süreli yayınlar çalışanları derneği yardımlaşma sandığı» için koşturmayı sürdürdü.

Bir gün zatürreye yakalanarak önce evinde, sonra Golitsın hastanesinde üç ay kadar yattı. Başka bir seferinde dizinde bir yara peydahlandı. Adamcağızı Kırım'a göndermek gerektiği söylendi yazarlar arasında, onun adına yardım parası topladılar. Ancak Vladimir Semyonıç, Kırım'a gitmedi, çok geçmeden de öldü. Onu Vagankov gömütlüğünde sanatçıların, yazarların mezarlarının bulunduğu sol bölüme gömdük.

Bir gün yazar arkadaşlar Tatar lokantasında toplanmıştık. Ben bir süre önce Vagankov gömütlüğüne uğradığımı, Vladimir Semyonıç'ın mezarının iyi durumda olmadığını söyledim. Gerçekten bakımsızdı mezar; toprağı yerle bir olmuş, başucundaki istavroz devrilmişti. Birkaç ruble toplanırsa mezarın bir

düzene sokulabileceğini bildirdim. Arkadaşlar beni kayıtsızca dinlediler, tek karşılık veren çıkmadı, bir kuruş da toplamadılar. Vladimir Semyonıç diye birini anımsayan yoktu, tümüyle unutulmuştu adamcağız.

SÖYLEVCİ

Güzel bir yaz sabahı birinci dereceden devlet memuru Kiril İvanoviç Vavilonov'un cenaze törenine hazırlanıyorduk. Zavallının ölümüne anayurdumuzda pek yaygın olan iki hastalık birden neden olmuştu: Çaçaron karısı ile ayyaşlığı.

Cenaze alayı kiliseden çıkıp gömütlüğün yolunu tuttuğu zaman, ölen kişiyle aynı dairede çalışan Poplavski adında bir memur arabaya atlayarak, genç ama oldukça tanınmış bir adam olan arkadaşı Grigori Petroviç Zapoykin'i çağırmak üzere evine gitti. Zapoykin, birçok okurumuzun da bildiği gibi, eşi bulunmaz bir söylevcidir. Uyku sersemiyken, karnı açken, fitil gibi sarhoşken, sıtma nöbetleri geçirirken; kısacası, aklınıza gelen her durumda; evlenme, doğum, cenaze gibi her türlü törende kusursuz söylevler verir. Söylevleri yağmur oluklarından güldür güldür akan sular gibi kesintisiz, coşkuludur; dağarcığındaki acıklı sözler kimi meyhanelerdeki hamamböceklerinden daha boldur. Esnaf düğünlerinde yaptığı, sonu gelmez, güzel konuşmalarda onu susturmak için bazan polise başvurmak gerekir.

Poplavski arkadaşını evde bulunca;

—Sana bir iş için geldim, aziz dostum, dedi. Hemen giyin de gidelim. Bizim arkadaşlardan biri öldü, onu öbür dünyaya yolcu ediyoruz, o bakımdan veda konuşması yerine geçecek ıvır zıvır bir şeyler söylemek gerek. Bütün umudumuz sende... Küçük memurlardan biri ölseydi, seni rahatsız etmezdik, ama ölen kişi koskoca bir başyazman... dairemizin orta direklerinden sayılır. Böyle bir kodamanı söylevsiz göndermek yakışık almaz.

Zapoykin esnedi.

—Sizin başyazman, ha! Şu ayyaş herif mi?

—Evet, o... Törenden sonra gözleme, meze, her şey var. Dönüşte araba parası da alırsın. Haydi, canımın içi, gidelim! Mezarı başında Çiçeron'a yakışacak türden martavallar atarsın, sana teşekkür ederler.

Zapoykin güle-oynaya razı oldu. Elleriyle saçlarını karıştırdı, yüzüne hüzünlü bir anlatım verdi. Poplavski ile birlikte evden çıktılar.

Arabaya bindikleri sırada;

—Sizin başyazmanı iyi tanıyorum, dedi. Allah rahmet eylesin, eşine az raslanır madrabazlardan, hergelelerden biriydi.

—Ama, Grişa, ölenlerin arkasından kötü söz söylemek günahtır.

—Orası öyle, *aut mortuis nihil bene*,[1] gene de dolandırıcının tekiydi sizin başyazman.

Cenaze alayının arkasından yetişip yürüyenlerin arasına katıldılar. Ölüyü çok yavaş götürüyorlardı, bunu fırsat bilen iki ahbap yolda karşılarına çıkan her meyhaneye uğrayıp, ölenin ruhunun huzura ermesi için bir-iki kadeh yuvarladılar.

Gömütlükte dua okundu. Ölünün kaynanası, karısı, baldızı göreneklere uyup bol bol göz yaşı döktüler. Tabut mezara indirilirken karısı, «Beni de onun yanına gömün!» diye bağırdı, ancak alacağı dul aylığını anımsamış olacak ki, kocasının peşinden mezara inmedi.

Zapoykin herkesin susmasını bekledikten sonra öne doğru çıktı, çevresindekileri süzerek söylevine başladı:

—Gözlerimize, kulaklarımıza inanalım mı? Şu tabut, şu ağlayan yüzler, inlemeler, çığlıklar korkunç birer düş mü? Ne yazık ki, bunlar düş değil, gözlerimiz bizi aldatmıyor. Daha şu

---

1 Doğrusu «de mortuis aut bene aut nihil» olan, «ölüler hakkında ya hiçbir şey ya da hep iyi» anlamında Latince bir söz.

yakınlara değin dipdinç, gencecik, taptaze olarak gördüğümüz; düne değin yorulmak bilmez bir arı gibi devletin kovanına hepimiz için bal taşıyan bu insan... bu varlık... birdenbire yoklara karıştı. Acıma nedir bilmeyen ölüm, yaşının geçkin olmasına karşın gücünün doruğunda bulunan, ışıl ışıl umut dolu bu insana kemikli elini uzattı. Ne büyük bir kayıp! Şimdi kim onun yerini alabilir? Bizde iyi memur az değildir, ama Prokofi Osipıç gibisine zor raslanır. Ruhunun en derin köşelerine dek kendisini görevine adamıştı; emeğini kıskanmayan, geceleri gözüne uyku girmeyen, kimsenin malında gözü olmayan, rüşvet almayan bir adamdı... Kamu yararını düşünmeden onu satın almaya çalıştıkları, kendi çıkarları uğruna onu kutsal görevine ihanete zorladıkları için insanlardan nasıl nefret ederdi! Prokofi Osipıç'ın küçük aylığını yoksul arkadaşlarına dağıttığını gözlerimizle gördük. Onun yardımlarıyla geçinen dulların, yetimlerin çığlık çığlığa nasıl bağırdıklarına demin siz de tanık oldunuz. Görev uğruna, iyi işler yapmak uğruna gerçek mutluluğu tatmamıştır; hatta aile yaşamının getirdiği rahatlıkları elinin tersiyle itmiştir. O yüzden yaşamının sonuna dek bekar kaldığını siz de bilirsiniz. Böyle bir insanın yerini kim doldurabilir? Tertemiz tıraşlı, hep gülümseyen, sevimli yüzünü şimdi bile görür gibi oluyorum. Yumuşak, okşayıcı, tatlı sesi kulaklarımda çınlıyor. Cennet senin yerin olsun, Prokofi Osipıç! Huzur içinde yat, ey dürüst, soylu, çalışkan insan!

Zapoykin bunları söylerken dinleyiciler arasında fısıldaşmalar başladı. Konuşma herkesin hoşuna gitmişti, kimilerinin gözlerini bile yaşartmıştı, gelgelelim tuhaf bir şeyler vardı bu sözlerde. Birincisi, ölenin adı Kiril İvanoviç olduğu halde Zapoykin nedense Prokofi Osipıç demekte ısrar ediyordu. İkincisi, rahmetli yaşadığı sürece karısıyla boğuşup durmuştu, bu duruma göre bekar olamazdı. Üçüncüsü, gür, kızıl bir sakalı vardı, ölünceye değin tıraş olmamıştı; kendisinden «tertemiz tıraşlı» diye söz edilmesi anlaşılacak gibi değildi. Dinleyiciler bu işe bir türlü akıl erdiremeyerek birbirleriyle bakışıyorlar, omuzlarını silkiyorlardı.

Zapoykin gözlerini mezara dikerek, söylevini coşkuyla sürdürdü:

—Prokofi Osipıç! Yüzün güzel sayılmazdı, çirkin bile denilebilirdi; asık suratlı, sert bir adamdın! Ama bu dış görünüşünün altında mert, sevecen bir yüreğin çarptığını bilirdik.

Biraz sonra dinleyiciler söylevcinin duruşunda da birtakım gariplikler sezdiler. Gözlerini aynı noktaya diken Zapoykin tedirginlik içinde kıpırdanmaya, omuzlarını silkmeye başlamıştı. Adam sonra birdenbire sustu, şaşkınlık içinde ağzını açtı, Poplavski'ye döndü. Gözlerini korkuyla, kocaman kocaman açarak;

—Bana baksan a, o sağ! dedi.

—Kim sağ?

—Prokofi Osipıç, yahu! Bak, işte orada, anıtın yanında dikiliyor!

—Zaten o ölmemişti ki! Ölen Kiril İvanoviç'ti.

—İyi ama, sen bana «Bizim başyazman öldü» dememiş miydin?

—Evet, Kiril İvanoviç bizde başyazmandı. Ah, budala, karıştırdın! Prokofi Osipıç daha önceki başyazmanımızdı. İkinci bölümün müdürlüğüne atanalı iki yıl oluyor.

—Sizin işlere şeytanın bile aklı ermez!

—Niçin sustun? Konuşsan a yahu! Ayıp oluyor...

Zapoykin gene mezara döndü, eski cafcaflı sözlerle konuşmasını sürdürdü.

Anıtın yanında gerçekten sakalı tıraş edilmiş, yaşlı başlı bir memur olan Prokofi Osipıç duruyordu. Adam öfkeli öfkeli söylevciye bakıyor, homurdanıyordu.

Memur arkadaşları Zapoykin'le birlikte cenaze töreninden dönerlerken;

—Nasıl oldu da tongaya bastın! Adamı diri diri mezara gömdün! diyerek gülüyorlardı.

Prokofi Osipıç ise şöyle homurdandı:

—Bu yaptığınız kötü bir hareketti, delikanlı! Söyleviniz

ölü bir insan için belki işe yarar, ama yaşayan biri için alaydan başka bir şey değil! Hele şu sözlere dikkat buyurun: Dürüst, namuslu, rüşvet yemez! Bunlar yaşayan bir insan hakkında ancak alay olsun diye söylenebilir. Ayrıca hiç kimse, beyefendiciğim, yüzümün ayrıntılarına girmenizi rica etmemiştir sizden. Neymiş, yüzüm güzel sayılmazmış, çirkin bile denilebilirmiş... Nasıl olursa olsun elalemin yüzünü sergilemeye hakkınız var mı? Gücüme gitti, doğrusu!

SANAT ESERİ

Annesinin biricik oğlu Saşa Smirnov koltuğunun altında «Borsa Haberleri» gazetesinin 223 sayısına sarılı bir paketle doktor Koşelkov'un muayenehanesine girdi. Doktor onu;

—O, merhaba, delikanlı! Bugün kendimizi nasıl hissediyoruz? Ne gibi iyi haberler getirdiniz? diyerek karşıladı.

Saşa gözlerini kırpıştırdı, elini göğsüne bastırdı, heyecanlı bir sesle;

—İvan Nikolayeviç, annemin selamı var, size çok teşekkür ediyor, dedi. Annemin tek oğluyum, tehlikeli bir hastalığını tedavi ederek onun yaşamını kurtardığınız için ikimiz de size nasıl teşekkür edeceğimizi bilemiyoruz...

Mutluluktan gevşeyen doktor;

—Şimdi bırakın bunları, genç adam! diye durdurdu onu. Benim yerimde kim olursa olsun, aynı şeyi yapardı.

—Annemin biricik oğluyum ben... Biz yoksul insanlarız, o yüzden... emeğinizin karşılığını ödeyemedik. Gene de çok utandığımız için... annem ve... annemin tek oğlu olan ben minnettarlığımızın bir işareti olarak şu... çok değerli... tunçtan yapılmış eşsiz sanat eserini kabul buyurmanızı diliyoruz.

Doktor yüzünü buruşturdu.

—Boşuna yorulmuşsunuz delikanlı! Niçin zahmet ettiniz!

Saşa paketin iplerini çözmeye başladı.

—Niçin zahmet olsun? Lütfen kabul buyurun, doktor, almazsanız beni de, annemi de gücendirirsiniz. Çok değerli bir parçadır... Tunçtan yapılma eski bir eser... Rahmetli babamdan kaldı, değerli bir anı olarak bugüne dek sakladık... Babam antika satın alır, bunları değerini bilenlere satardı... Şimdi annemle ikimiz aynı işle uğraşıyoruz...

Saşa paketi açtı, içindekini gururla masanın üstüne koydu. Bu, belli ki bir sanatçının elinden çıkma, kocaman, eski bir tunç şamdandı. Şamdan yan yana duran iki kadın heykelinden oluşuyordu. Ancak kadınların Havva anamızın giysisi içinde, öyle bir duruşları vardı ki, bunu anlatmaya ne benim mizacım uygundur, ne de böyle bir şeye cesaret edebilirim. İki yosma işveyle gülümsüyorlardı, eğer başlarının üstünde mum taşımak gibi bir görevleri olmasa şamdanın kaidesinden hemen aşağı atlayacak gibiydiler. Aşağı atladıktan sonra ne haltlar karıştıracaklarını utancımdan düşünemiyorum, sevgili okurum!

Armağana şöyle bir bakan doktor düşünceli düşünceli kulağının arkasını kaşıdı, öksürdü, kararsızlık içinde mendiliyle burnunu sildi.

—Hımm. Evet, güzel bir şeye benziyor... Ama nasıl desem bilmem ki... çıplaklıktan da öte fazla açık saçık bir şey bu....

—Niye öyle olsun ki?..

—Baştan çıkarıcı bir şeytan bile daha ilerisini düşünemezdi! Bunu masamın üstüne koyarsam başıma gelecekleri gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz?

Saşa gücendi.

—Bir sanat eserine bu gözle bakmak çok tuhaf, doğrusu! İyice dikkat edin, karşınızda büyük bir yaratıcılık ürünü var! İnsan bu güzelliğe, bu inceliğe baktıkça ruhu hayranlık duygularıyla dolar, ağlamamak için kendini zor tutar! Eserin güzelliği karşısında dünyada pek çok şeyi unutursunuz! Ah, bu ne kıvraklık, ne etkileyicilik, ne anlatım gücü!

—İki gözüm, anlamıyor değilim, hepsini anlıyorum. Ancak ben evli barklı bir adamım, kadınlar girer-çıkar, çocuklarım gelir buraya.

—Kalabalıkların görüş açısından düşünürseniz böyle yüce sanat eserleri başka bir renge bürünür. Ancak doktor, kendinizi kalabalıkların üstünde görün, ayrıca armağanı geri çevirmekle beni de, annemi de incitirsiniz. Ben annemin biricik oğluyum... siz benim yaşamımı kurtardınız... Elimizdeki en

değerli armağanı sunuyoruz size... üzüldüğümüz tek nokta, şamdanın başka bir eşinin bulunmaması...

—Teşekkür ederim, iki gözüm, size minnettarım... Annenize benden çok selamlar, ama şunu aklınızdan çıkarmayın, çocuklarım gelir buraya, kadınlar eksik olmaz... Neyse, derdimi anlatamıyorum, armağanınız kalsın, bakalım...

Saşa sevindi.

—Kalsın, kalsın, bundan ne çıkar! Şuraya, vazonun yanına koyarsınız. Ne yazık ki bir eşini daha bulamadık. Eh, hadi, esen kalın, doktor!

Saşa gittikten sonra doktor şamdanı uzun uzun süzdü, kulağının arkasını kaşıyarak düşünmeye başladı:

«Gerçekten değerli bir parça! İnsan böyle bir şeyi atmaya kıyamaz... Burada kalması da uygun değil. Öyleyse ne yapmalı? Birine armağan mı etsem, yoksa bir derneğe mi bağışlasam?..»

Uzun düşünmeler sonunda arkadaşı avukat Uhov geldi aklına. Uhov'a, işlerini çekip çevirmesinden dolayı borçluydu. Hemen kararını verdi:

—Çok iyi olur! Yakın arkadaşı olarak benden para almak istemeyeceğine göre kendisine böyle bir armağan sunarsam uygun kaçar. Bu şeytan işini ona vereyim gitsin! Bekardır adam, üstelik uçarı. Tam ona göre! İşi sürüncemede bırakmaksızın çabucak giyindi, şamdanı aldı, arkadaşının evine gitti.

—Merhaba, dostum, dedi avukatı evinde bularak. Haylidir sana uğramayı düşünüyordum. İşte geldim, işlerim için zahmetlerinden ötürü teşekkür ederim. Biliyorum, arkadaşım olarak benden para almayacaksın, ben de şu parçayı getirdim sana. Bak, ne güzel bir şey!

Onun verdiği nesneyi görünce avukatın aklı başından gitti. Kahkahayı basarak;

—Böyle şey görmedim! dedi. İnsanlar neler düşünüyor, yahu! Harika bir şey bu! Mükemmel! Bunu nereden geçirdin eline?

Ancak heyecanı yatıştıktan sonra avukat kapıya baktı, korka korka;

—Arkadaş, getirdiğin bu şeyi hemen geri götür! dedi. Onu senden alamam!

Doktoru bir korkudur aldı.

—Niçin?

—Niçin mi? Annem, müşterilerim gelir buraya... hizmetçilerden utanırım...

—Kesinlikle reddedemezsin, arkadaş! Böyle bir şey yaparsan çok gücenirim! Gerçek bir sanat eseri! Şundaki kıvraklığı, etkileyiciliği, anlatım gücünü görmüyor musun? Beni kırarsın vallahi!

Doktor böyle söyledikten sonra elini salladı, kendini Uhov'un evinden dışarı attı. Oh be, kurtulmuştu o garip nesneden! Rahatlayarak evinin yolunu tuttu.

Doktorun gidişinden sonra avukat şamdanı ellerinin arasında evirip çevirdi, parmaklarıyla her yerini yokladı, tıpkı doktorun yaptığı gibi, ondan kurtulmanın yollarını aramaya başladı.

«Besbelli, güzel bir şey! Kaldırıp atmak olmaz, büromda tutmak da... En iyisi, onu birine armağan etmeli. Tamam, güldürü oyuncusu arkadaşım Şaşkin'e vereyim. Böyle şeylerden hoşlanır kerata! Üstelik adına düzenlenmiş bir gösteri var bugün, kendisine benim armağanım olur...»

Söylenen yapılmalıdır! Özenle sarılıp paketlenen şamdan akşamleyin güldürü ustası Şaşkin'e sunuldu. Getirilen armağanı görmek isteyen erkek oyuncular Şaşkin'in soyunma odasına baskın yaptılar sanki. At kişnemelerini andıran gülüşmelerin, gürültü-patırtının ardı arkası kesilmedi. Eğer kadın oyunculardan biri kapıyı çalıp, «Girebilir miyim?» diye sorarsa güldürü ustası kısık sesiyle;

—Aman kardeşim, giyinik değilim! diye karşılık veriyordu.

Ancak düzenlenen gösteriler son bulunca güldürü ustası iki elini yana açarak;

—Ben bu berbat şeyi ne yapayım? diye sormaya başladı. Bana gelip giden oyuncu arkadaşlarım arasında kadınlar da

var. Fotoğraf değil ki çekmecenin bir gözünde saklayayım!

Güldürü ustasının giysilerini değiştiren berber;

—Beyim, satın onu! dedi. Şu yakınlarda tunç işi eski eşya alıp satan yaşlı bir kadın var. Adı Simirnova. Kime sorsanız bilir...

Güldürü ustası denileni yaptı...

Aradan iki gün geçmişti. Doktor Koşelkov muayenehanesinde oturuyor, parmaklarını şakağına dayamış, safra asidi konusunu düşünüyordu. Tam o sırada kapı açıldı, Saşa Smirnov fırtına gibi girdi içeriye. Delikanlı gülüyor, gözlerinin içinden mutluluk okunuyordu. Elinde de gazeteye sarılı bir paket vardı.

—Doktor! dedi soluk soluğa. Nasıl sevinçliyim, bilseniz! Size getirdiğim şamdanın eşini buldum, kendinizi çok şanslı saymalısınız! Ben annemin biricik oğluyum... siz benim yaşamımı kurtardınız...

Böyle dedikten sonra minnettarlık duygusuyla titreyerek masanın üstüne bir şamdan koydu. Doktorun ağzı bir karış açık kaldı, adamcağız bir şeyler söylemek istediyse de öylece durdu. Çünkü dili tutulmuştu.

VANKA

Dokuz yaşlarında bir çocuk olan Vanka Jukov, Noel gecesi daha yatmamıştı. Üç ay önce yanına çırak verildiği kunduracı Alyohin ile kalfaların kiliseye gitmelerini bekledikten sonra ustasının dolabından mürekkep dolu bir hokka, ucu paslanmış bir divit çıkardı; buruşuk bir kağıdı peykenin üstünde düzelterek diviti eline aldı. Peykenin önünde yere diz çöküp oturmuştu. Kağıda ilk harfi yazmadan önce kapıya, pencerelere birkaç kez korka korka baktı. İki yanında ayakkabı kalıplan dizili raflar bulunan, karanlık köşedeki Meryem Ana tasvirine bir göz attı, derin derin içini çekti.

«Sevgili dedeciğim Konstantin Makarıç...» diye yazmaya başladı. «Sana bu mektubu torunun Vanka yazıyor. Önce Noel'inizi kutlar, Yüce Tanrı'dan iyilikler dilerim. Benim babam da yok, anneciğim de... Yakınım olarak yalnız sen varsın.»

Vanka titrek mum ışığının yansıdığı karanlık pencereye gözlerini dikti, Jivarevlerin çiftliğinde gece bekçiliği yapan dedesi Konstantin Makarıç'ı hayalinde canlandırmaya çalıştı. Dedesi altmış beş yaşlannda, ufak tefek, cılız, güler yüzlü, baygın bakışlı, son derece canlı, kıpır kıpır bir ihtiyarcıktı. Gündüzlerini uşakların bölmesinde yatarak ya da ahçı kadınlarla şakalaşarak geçirir; gece oldu mu, bol gocuğunu giyip eline sopasını alarak, gürültü-patırtı çıkara çıkara çiftliğin çevresinde dolaşırdı. Arkasından ise biri anaç, öbürü erkek iki köpek, Kaştanka ile Viyun gelirlerdi. Viyun tüylerinin siyah, gövdesinin gelincik gibi uzun olmasından dolayı bu adı almıştı. Hem tanıdığı insanlara, hem de yabancılara saygıyla, uysal uysal, sesini çıkarmadan baktığı halde pek sevilmezdi, çünkü

uysal görünüşü altında şeytanca sinsiliği sezilirdi. Birinin arkasından ansızın yaklaşıp paçasını kapmada, gizlice kilere dalmada, köylülerin kümesinden tavuk çalmada üstüne yoktu. Birkaç kez ipe çekip sallandırmışlar, eşek sudan gelinceye dek sopa çekmişler, arka bacaklarını kırmışlar, ama her seferinde canlanıp ayağa kalkmıştı.

Şimdi herhalde dedesi konağın ana kapısında dikiliyor, gözlerini kısıp köy kilisesinin parlak kırmızı pencerelerine bakarken keçe çizme geçirdiği ayaklarını soğuktan pat pat yere vuruyordu. Sopası kemerine asılıdır. Bir yandan ellerini oğuşturup soğuktan büzülürken, bir yandan da keh-keh diye keyifli keyifli gülerken hizmetçilerden ya da ahçı kadınlardan birine çimdik atıyordur. Kadınlara enfiye kutusunu uzatarak:

—Biraz enfiye çekmez misiniz? der.

Kadınlar enfiye çekerler, hapşırırlar. Dede anlatılmaz bir sevince kapılarak neşeli kahkahalar atar.

—Sümüğün dondu! Hadi sil burnunu! diye bağırır.

Köpeklere de enfiye koklatırlar. Kaştanka uzun uzun aksırır, gücenip başını çevirerek uzaklaşır oradan. Viyun ise saygısını bozmaz, aksırmaz, kuyruğunu sallar. Gece öylesine güzeldir ki! Hava durgun, serin, duru... Dışarısı karanlık olmasına karşın beyaz çatılı evleri, bacalardan tüten dumanları, kırağı kaplı ağaçları, kar yığınlarıyla bütün köy avuç içindedir sanki. Gökyüzü neşeyle göz kırpan yıldızlarla bezenmiştir... Samanyolu bayram öncesinde karla yıkanıp temizlenmişçesine pırıl pırıl...

Vanka içini çekti. Diviti yeniden hokkaya batırıp mektup yazmaya koyuldu:

«Dün beni gene dövdüler. Ustam saçımdan çeke çeke avluya çıkardı. Çucuklarını beşikte sallarken uyuyakalmışım. İşte bu yüzden temiz bir dayak yedim. Geçen hafta da ustamın karısı bana ringa balığı temizlememi söylemişti. Ben balığı kuyruğundan ayıklamaya başlayınca öyle kızdı ki, balığı suratıma suratıma çarptı. Kalfalar benimle alay ediyorlar, votka

aldırmak için meyhaneye yolluyorlar. Votka alırken hıyar turşusu çalmamı da istiyorlar. Bunu gören meyhane sahibi eline ne geçerse onunla dövüyor beni. Dükkanda bana yemek vermiyorlar. Sabahları yalnız ekmek, öğleyin lapa, akşama gene ekmek... Ne çay, ne çorba. Bunlarla kendileri tıkınıyorlar. Bana aralıkta yatacak yer gösterdiler. Ama geceleyin çocuk ağlayınca uyuyamıyor, beşik sallıyorum. Sevgili dedeciğim, Tanrı aşkına kurtar beni buradan, köye aldır. Artık dayanamayacağım... Ayaklarına kapanarak yalvarıyorum. Ömrüm oldukça sana dua ederim. Beni al buradan, kurtar. Yoksa ölürüm...»

Ağzı çarpıldı, kirli yumruğuyla gözlerini sildi, yazmasını sürdürdü:

«Sana tütün kıyarım, gece-gündüz dua ederim. Bir suç işlersem canımı çıkartana dek döv beni. Eğer orada bana iş yok dersen, kahyanın potinlerini boyarım, Fedka'nın yerine çoban yamağı dururum ben de. Dedeciğim, artık gücüm kalmadı, dayanamayacağım.

Kendim kaçıp köye gelirdim ama pabuçlarım yok, soğuktan ayaklarım donar. Büyüdüğüm zaman unutmam bu iyiliğini, bakarım sana. Ne kimse kılına dokunabilir, ne de öldüğünde seni duasız bırakırım. Pelageya anneme de öyle yapmadım mı?

Bilsen, Moskova koskoca bir kent. Beylerin büyük büyük evleri var, sokaklar at dolu. Ama bir tane bile koyun bulamazsın, köpekleri ise kimseyi ısırmıyor. Burada çocuklar ellerine yıldız alıp Noel ayinine katılmıyor, köydeki gibi kilisede ilahi söyletmiyorlar. Biliyor musun, bir gün dükkanın birinde boy boy oltalar gördüm. Hele öyle kocaman bir çengellisi vardı ki, batmanlık som balığını çıkarırdı. Sonracığıma, beylerin kullandığı tüfekler satılıyor dükkanlarda. Sana diyeyim, yüz ruble eder her biri. Kasaplarda yabantavuğu, çulluk, tavşan eti de satılıyor; ama bunları nereden avladıklarını söylemiyor tezgahtar çocuklar.

Sevgili dedeciğim, beyefendilerin evinde Noel ağacı

süslendiği zaman bana yaldızlı ceviz al, cevizi yeşil sandığın dibinde sakla. Genç bayan Olga İgnatyeva'dan iste, Vanka için, de.»

Çocuk göğüs geçirdi, içi titreyerek gözlerini yeniden pencereye dikti. Dedesi beylere Noel ağacı kesmek için ormana giderken onu da yanına alırdı. Ne güzel günlerdi o günler! Dışarda çatır çatır ayaz, dede öksürür, Vanka'nın ayakları altında karlar kıtırdar. Çamı kesmeden önce dedesi çubuğunu tüttürür, uzun uzun enfiye çeker, üşüdüğü için Vanka'ya takılır. Kırağı kaplamış gencecik çamlar kıpırtısız durur, hangimiz öleceğiz, diye bekleşirlerdi. Derken, kar yığınları arasından, ansızın, ok gibi bir tavşan fırlar... Dedesi kendini tutamaz;

—Yakala, yakala şunu! Ah, seni güdük kuyruk! diye bağırırdı.

Dede kestiği ağacı sürüye sürüye bey konağına götürürdü. Eve varınca da ağacı süslemeye koyulurlardı. Vanka'nın çok sevdiği, bayan Olga İgnatyevna uğraşırdı en fazla. Annesi Pelageya onlarda hizmetçiyken Olga Ignatyevna, Vanka'ya akide şekeri verirdi. Yapacak başka bir işi olmadığından ona okuma-yazmayı, yüze kadar saymayı, hatta kadril dansı yapmayı öğretmişti. Pelageya ölünce öksüz çocuğu uşakların bölümüne, dedesinin yanına vermişler, sonra da Moskova'ya, kunduracı Alyohin'in dükkanına yolcu etmişlerdi.

Vanka yazmasını sürdürdü:

«Beni almaya gel, dedeciğim. Tanrı adına yalvarırım, beni buradan götür. Ben bahtsız öksüzüne acı. Her gün dayak atıyorlar, karnım aç.

Burada öyle canım sıkılıyor ki, anlatamam sana, durmadan ağlıyorum... Daha geçenlerde ustam kafama kalıpla vurdu, yere düştüm, zor geldim kendime. Buna da yaşama mı derler, köpeğinkinden daha beter... Alyona'ya, tekgöz Yegorka'ya, bir de arabacıya selam ederim. Sakın armoniğimi kimseye verme. Torunun İvan Jukov. Sevgili dedeciğim, gel.»

Vanka yazdığı mektubu dörde katladı, bir gün önce bir

kapiğe aldığı zarfa koydu. Biraz düşündükten sonra diviti mürekkebe bandı, adresi yazdı:

Köye, dedeme.

Başını kaşıdı, biraz daha düşündü ekledi: *«Konstantin Makanç'a»*

Kimse engel çıkarmadan mektubunu bitirdiği için mutlu, şapkasını başına geçirdi; gocuğunu giymeden, sırtında yalnız gömleğiyle sokağa fırladı.

Bir gün önce kasap dükkanının tezgahtarlarından sorarak mektupların posta kutularına atıldığını öğrenmişti. Oradan bunları alan sarhoş arabacılar çın çın öten troykalarla dünyanın dört bir köşesine dağıtırlarmış. Vanka ilk posta kutusuna kadar koştu, değerli mektubunu delikten içeri attı...

Tatlı umutlar içinde yatağa giren Vanka bir saat sonra derin bir uykuya daldı... Düşünde büyük ev fırınını gördü. Dedesi fırının üstünden çıplak ayaklarını aşağı sarkıtarak mektubu ahçı kadınlara okuyordu. Viyun fırının yanında dolaşıyor, kuyruğunu sallıyordu...

YOLDA

Altın bulut gecelerdi
Dev kayanın koynunda...
Lermontov

Meyhane sahibi Kazak Semyon Çistopluy'un adlandırmasıyla «yolcu odası»nda, yani yalnız ana yoldan gelip geçenlere ayrılan odada boyasız kocaman bir masada kırk yaşlarında uzun boylu, geniş omuzlu bir adam oturmaktaydı. Adam dirseklerini masaya koymuş, başını yumruklarına dayamış, uyuyordu. Bir pomat kutusunun üzerine dikilmiş mum parçası adamın sarı sakalını, kalın iri burnunu, güneş yanığı yanaklarını, kapalı gözlerinin üzerinden sarkan gür kara kaşlarını aydınlatıyordu. Adamın sakalı, burnu, yanakları, kaşları tek tek ele alındığında «yolcu odası»ndaki eşyalar ile fırın gibi kaba saba, biçimsizdi, ama topluca uyumlu, hatta güzel bir görünüşleri vardı. Rus yüzünün başarısı buradadır: Hatları ne denli iri, sertse görünüşleri o denli uysal, yumuşak olur. Adam, beylerin giydiği türden eski, ama geniş şeritler dikilerek yenilenmiş bir ceket, pelüş bir yelek, paçaları iri çizmeler içine sokulmuş bol kara bir pantolon giymişti.

Duvar boyunca uç uca dizili banklardan birinde, kahverengi entarili, uzun siyah çoraplı, sekiz yaşlarında bir kız çocuğu tilki postu üzerine uzanmış, mışıl mışıl uyuyordu. Soluk yüzlü, sarı saçlı, dar omuzlu sıskacık çocuğun tıpkı adamınki gibi kocaman, çirkin bir burnu vardı. Uykusu öylesine derin olmalıydı ki, başından aşağı kayan yarı yuvarlak tarağının yanağına batarcasına oturduğunu hissedemiyordu.

«Yolcu odası»nın bayramlık bir havası vardı. Gıcır gıcır yıkanan döşeme mis gibi kokuyordu. Köşeden köşeye gerili ipe her zamanki gibi pılı pırtı asılmamıştı. Masanın üstünde bir kandil yanıyor, buradan köşedeki Georgi Pobedonosets[1] tasvirine kırmızı ışık düşüyordu. Bu tasvirin iki yanındaki kütükten örme duvarlarda, dinselden başlayıp dünyasala doğru derece derece değişen ağaç basması resimler diziliydi. Mum parçasından ve kırmızı kandil alevinden yayılan fersiz ışık altında bu resimler kesintisiz bir şerit gibi gözüküyorlardı, üzerlerinde de sanki kara kara lekeler vardı. Odayı ısıtan çini soba arada bir şiddetlenen fırtınaya uyarak derin derin soluk alıyor, ardından, içinde yanan kötüklerin uğultuyla püskürttüğü öfkeli alevlerden duvarlara kırmızı lekeler vuruyordu. İşte böyle anlarda uyuyan adamın başının üstündeki resimler canlanıveriyordu. Birinde ihtiyar bir adam görünümündeki Cebrail, öbüründe şah Nasrettin,[2] bir başkasında gözlerini faltaşı gibi açıp, genç bir kızın kulağına bir şeyler fısıldayan, kayıtsız, bön yüzlü, kahverengi bir şişko bebek...

Dışarda fırtına dinmek bilmiyordu. Öfkeli, azgın, aynı zamanda son derece mutsuz bir yaratık kudurmuş bir hayvan gibi meyhanenin çevresinde dört dönüyor, sanki içeriye girmek için fırsat kolluyordu. Kapılara çarpıyor, pencereleri, çatı kaplamasını küt küt dövüyor, duvarları tırmalıyor, bazan yalvarıp bazan tehditler savuruyor, arada bir kısa süre dinginleştikten sonra yeniden azgınlaşarak uğultuyla bacaya yükleniyordu. Böyle anlarda sobadaki kütüklerden alev fışkırıyor, kuduran ateş zincirden boşanmışçasına düşmanının üzerine saldırıyordu. Fırtına ile ateşin bu kapışmasının ardından hıçkırıklar, çığlıklar, öfkeli homurtular yükseliyordu. Bu şamatada hırçınların öfkesi, yatışmak bilmez bir kin, zafer kazanmaya alışmışların aşağılanan güçsüzlüğü duyulabilirdi.

---

1 Atının üstünde kargısıyla devi yenen Hıristiyan azizi.
2 1848'de tahta çıkan İran şahı.

Bu vahşi, insanı yadırgatan curcuna karşısında «yolcu odası» da şaşkınlıktan donup kalmış gibiydi. Bir ara kapı gıcırdadı, meyhanede çalışan oğlan çocuğu içeri girdi. Sırtında pamuklu dokuma yeni bir gömlek vardı, gözlerinden uyku akıyordu. Çocuk bir bacağı üstünde topallayarak masaya yaklaştı, parmaklarıyla mumun çapağını aldı, sobaya odun attıktan sonra dışarı çıktı. Tam o sırada, meyhanenin üç yüz adım ilerisindeki, Rogaçi köyü kilisesinin çanı gece yarısını çalmaya başladı. Fırtına çan sesleriyle oynuyordu kar tanecikleriyle oynadığı gibi. Çınlamalar koca boşlukta oradan oraya savruluyor, bazan kesik kesik, dalga dalga yayılırken, bazan da fırtınanın uğultusuna karışarak tümüyle duyulmaz oluyordu. Bir keresinde çan hemen evin tepesinde vurmuşçasına sesi odanın içinde yankılandı. Tilki postu üstünde uyuyan kız çocuğu irkilerek başını kaldırdı; karanlık pencereye, sobadan üzerine kızıl ışık vuran şah Nasrettin'e bön bön baktı; sonra bakışlarını uyuyan adama çevirerek;

—Baba! diye seslendi.

Ancak adam kıpırdamadı. Küçük kız öfkeyle kaşlarını çattı, başını yeniden yastığa koydu, yattığı yerde büzüldü. Aynı anda da birinin uzun uzun esnediğini duydu. Çok geçmeden dış kapının menteşesi gıcırdadı, birtakım konuşmalar işitildi. Üstündeki karı silkeleyerek, keçe çizmeleriyle pat pat yere vurarak biri girdi meyhaneye.

—Kim o gelen? diye sordu bir kadın sesi.

Bu soruyu kalın bir erkek sesi yanıtladı:

—İlovayskilerin kızı.

Kapı bir daha gıcırdadı, zorlayarak içere dalan fırtınanın uğultusu geldi. Dışardan biri, belki de topal oğlan koşup «yolcu odası»nın kapısına yaklaştı, saygıyla öksürerek kapının mandalını açtı.

Aynı kadın sesi şarkı söyler gibi;

—Buraya buyurun hanım kız, içerisi temizdir, dedi.

Kapı ardına dek açıldı; arabacı giyimli, sırtında kocaman

bir bavul, tepeden tırnağa kara bulanmış sakallı bir adam eşikte dikildi. Adamın ardından, onun yarı boyunda bir kadın daldı içeriye. Kadının hiçbir yeri gözükmüyordu; ne yüzü, ne elleri. Bohça gibi sarılıp sarmalanmış, tümüyle kara bulanmıştı. Arabacıdan, bohça gibi sarmalanmış kadından bir soğukluk yayıldı odanın dört bir yanına; mum alevi yalpaladı.

—Sen neler saçmalıyorsun? dedi bohça görünümündeki kadın.

—Bu havada niçin yolculuk edilmesin? Önümüzde yirmi fersah yol kaldı. Çoğu da ormanlar arasından. Korkma, kaybolmayız...

—Kaybolmasına kaybolmayız da, atlar yürüyemiyor, hanımefendi. Gene de siz nasıl isterseniz. Ben kendiliğimden uydurmuyorum ya...

—Dur, bakayım, nereye getirdin beni! Gürültü etme! Burada uyuyanlar var. Dışarı çık!

Arabacı bavulu yere koydu, bu sırada omuzlarından kürem kürem kar döküldü, burnundan fışıl fışıl sesler çıktı.

Uykusu kaçan kız çocuğu az sonra bohçanın ortasından iki küçük elin dışarı fırladığını, bunların yukarıya doğru uzandığını, şallardan, atkılardan, başörtülerinden oluşan bohçayı çözmeye koyulduğunu gördü. Yere önce bir şal düştü, arkasından bir başlık, onun ardından da yün örgüsü beyaz bir atkı... Başı serbest kalan kadın sırtındaki kürkü de çıkarınca yarı yarıya küçüldü. Şimdi üzerinde iri düğmeli, cepleri kabarık bir manto kalmıştı. Kadın mantonun bir cebinden bir tomar kağıt, ötekinden kocaman bir anahtar demeti çıkardı; bunları öyle gürültüyle masanın üzerine attı ki, uyuyan adam irkildi, gözlerini açtı. Neler olduğunu pek anlamamıştı. Bir süre aptal aptal bakındıktan sonra başını silkti, doğruldu, köşeye gidip oturdu... O sırada yolcu kadın mantosunu çıkardığı için biraz daha küçülmüştü. Eğilip körüklü çizmelerini bacaklarından sıyırarak o da bir köşeye çekildi.

Şimdi bohçaya benzeyen bir yanı kalmamıştı. Kıvırcık

saçları, uzunca beyaz yüzü, kıvrak ince bedeniyle yirmi yaşlarında, ufak tefek, sıska, esmer bir genç kızdı bu. Burnu ince uzun, çenesi ince uzun, kirpikleri uzun, ağzının köşeleri sivriydi; bütün bu incelikler, sivrilikler bir arada yüzüne batıcı bir anlam veriyordu. Boynu, kolları bol dantelli siyah giysisi içinde, sivri dirsekleri, uzun parmaklarıyla ortaçağ İngiliz kadınlarının portrelerini andıran bir havası vardı. Bir konuyu yoğun düşünüyormuşçasına yüzünün ciddi duruşu bu benzerliği daha bir artırıyordu.

Genç kız odayı şöyle bir gözden geçirdi, adama, kız çocuğuna yan yan baktı, omuzlarını silkerek yerinden kalktı, gidip pencerelerden birinin yanına oturdu. Pencere kanatları rutubetli karayel vurdukça zangır zangır titriyordu. İri kar tanecikleri beyaz beyaz parlayarak bir an karanlık camlara yapışıyor, ancak orada fazla tutunamadan rüzgarda savrulup gidiyordu. Vahşi curcuna gitgide şiddetleniyor gibiydi...

Uzun sessizliğin ardından küçük kız yattığı yerde döndü, sözcüklerin üzerine basa basa, öfkeyle:

—Aman Tanrım! Aman Tanrım! Nasıl da sıkılıyorum! Nedir bu çektiklerim? dedi.

Adam doğruldu, iri gövdesine, kocaman sakalına gitmeyen suçlu yürüyüşüyle kızın yanına vardı.

—Ne o, uyumuyor musun, küçük dostum? İstediğin bir şey var mı? dedi özür dilercesine.

—Hayır, bir şey istemiyorum. Omzum ağrıyor... Baba, sen kötü bir adamsın, Tanrı senin cezanı verecek. Cezalandırıldığını göreceksin!

—Ah, Saşacığım, omzun ağrıyorsa benim elimden ne gelir ki? Yolculuktan dolayı ağrıyordur omzun. Yavrucuğum, yarın eve varınca dinlenirsin, o zaman bir şeyin kalmaz...

Bunları söylerken içkiyi kaçırmış bir adam karısından özür diliyor gibiydi.

—Yarın, yarın! Hep yarın diye atlatıyorsun beni! Daha yirmi gün sürer yolculuk bu gidişle!

—Bak, kızım, doğru söylüyorum, yarın varırız artık. Ben sana hiç yalan söyledim mi? Bizi yolumuzdan fırtına alıkoyduysa suç benim değil ki...

—Daha fazla dayanamayacağım! Dayanamayacağım, dayanamayacağım!

Böyle söyleyen Saşa bir bacağıyla tekme atarak çığlık çığlığa bağırmaya başladı. Babası ne yapacağını şaşırmıştı; genç kıza baktı, elini salladı. Beriki omuz silkti, kararsızlık içinde Saşa'ya yaklaştı.

—Dinle beni, güzelim. Ağlayıp da ne geçecek eline? Omzunun ağrıması iyi bir şey değil, ama şu anda yapılacak bir şey yok.

Genç kızdan cesaret alan adam kendini temize çıkarırcasına;

—Bakın, hanımcığım, iki gecedir gözümüzü kırpmadık, berbat bir arabada yolculuk ediyoruz, dedi. Anlıyorum, kızım hasta. bu yüzden çok sıkıldı... Bunlar yetmemiş gibi bir de şansımızdan sarhoş bir arabacıya düştük, valizimizi çaldılar. Üstelik şu fırtına... Tamam da, ağlamanın alemi var mı? Şu odada oturarak uyumak beni öylesine yordu ki, sarhoş gibiyim vallahi. Saşacığım, görüyorsun, zaten kendimi iyi hissetmiyorum, bir de sen ağlarsan...

Adam başını salladı, gidip köşesine oturdu.

—Güzelim, ağlamak sana hiç yakışmıyor, dedi genç kız da. Benim bildiğim, yalnız bebekler ağlar. Omzun ağrıdığına göre soyunup yatsan iyi olur... Hadi, gel, soyunalım!

Kız çocuğunu soyup yatırdığında ortalığa gene bir sessizlik çöktü. Genç kız pencerenin dibinde oturuyor, «yolcu odası»nı şaşkın şaşkın inceliyordu. Hem oda, hem iri burunlu, kısa erkek çocuğu, gömlekli kız çocuğu, hem de babası tuhafına gitmekteydi. Adam köşede otururken anlamamış, sarhoş gözlerle çevresini süzüyor; ikide birde avcuyla yüzünü sıvazlıyordu. Sessiz oturduğu köşesinde suçlu suçlu duruşundan, sık sık gözlerini kırpıştırmasından ilk onun söze başlayacağını kestir-

mek güçtü. Genç de ilk konuşan o oldu. Dizlerini sıvazlayıp öksürdükten, «keh-keh!» diye güldükten sonra;

—Gülmemek elde değil vallahi, dedi. Şu odaya bakıyorum da gözlerime inanamıyorum. Nasıl oldu da kör talih sizleri bu berbat meyhane köşesine tıktı, anlamak öylesine güç ki! Yaşam bu işte. Feleğin ne işler çevireceğini, önümüzde kaç perende atacağını kimse kestiremez. Hanımcığım, çok uzaklardan mı geliyorsunuz?

—Hayır, çok uzak değil. Yirmi fersah ilerdeki mülkümüzden, babamın, ağabeyimin bulunduğu çiftliğimize gidiyorum. Ailemizin adıyla anılır bizim çiftlik, Ilovayski çiftliği derler, on iki fersah uzaklıktadır. Hava ne kadar berbat, değil mi!

—Daha kötüsü bulunamaz!

Topal oğlan içeri girdi, pomat kutusunun üstüne yeni bir mum dibi yerleştirdi.

Adam;

—Delikanlı, bizim için semaverle çay demleyebilir misin? diye sordu.

—Bu saatte çay içilir mi? Neredeyse sabah ayini başlayacak, günah!

—Aman, delikanlı, cehennemde yanacak olan biziz, sen değilsin...

Çay içerlerken yeni tanışlar söyleşiye daldılar. İlovayskilerin kızı konuştuğu adamın, çevre ilçelerden birinde soylular başkanı olan Liharev'in kardeşi Grigori Petroviç Liha-rev olduğunu öğrendi. Kendisi de bir zamanlar toprak ağası iken «çok geçmeden tüm mülkünü yitirmiş.» Genç kızın adı ise Marya Mihaylovna'ydı. Babasının malı-mülkü çokmuş; ancak gerek babası, gerekse ağabeyi kaygısız bir yaşam sürdükleri, mala-mülke aldırmadıkları, tazılara fazla düşkün oldukları için bütün işleri kendisi yürütüyormuş.

Genç kız parmaklarını oynatarak (konuşurken sivri yüzünün önünde parmaklarını oynatmak, her tümceden sonra sivri

diliyle dudaklarını yalamak gibi bir alışkanlığı vardı):

—Babamla ağabeyim çiftlikte yalnız başlarına kalırlar, dedi. Erkekler nedense çok kaygısız oluyorlar, kendileri için bile kıllarını kıpırdatmazlar. Oruçlarını açacak yemeği kim koyacak önlerine? Annemiz yok, hizmetçilere gelince ben yokken doğru-dürüst sofra örtüsünü sermeyi beceremezler. Şimdi gelin de ne duruma düşeceklerini gözünüzün önüne getirin! Zavallıcıklar perhiz açmayı beklerken ben burada bütün gece pineklemek zorunda kalıyorum. Olacak şey mi bu?

İlovayskaya omuz silkti, fincanındaki çaydan bir yudum aldı.

—Her bayramın kendine göre tadı vardır. Paskalyadan, üçler yortusundan, noelden ayrı bir zevk alırız. İnanmayanlar bile bu bayramları severler. Örneğin ağabeyim Tanrı'nın olmadığını söyler durur ama paskalyada sabah ayinine ilk kendisi koşar.

Liharev gözlerini genç kızın yüzüne dikti, gülmeye başladı. Beriki de gülerek:

—Evet, ağabeyim Tanrı'nın varlığını reddediyor, dedi. Peki, söyler misiniz, bunca ünlü yazar, bilim adamı, genelde bütün akıllı insanlar yaşamlarının sonunda niçin Tanrı'ya inanmaya başlıyorlar?

—Hanımefendiciğim, bir insan gençliğinde inanmıyorsa, ne denli ünlü bir yazar olursa olsun, yaşlılığında da inanmaz.

Liharev'in sesinin kalın olduğu öksürüşünden anlaşılıyordu, ama belki utandığından, belki de yüksek sesle konuşmaktan çekindiğinden sesini inceltmeye çalışıyordu. Kısa bir sessizlikten sonra;

—Anladığım kadarıyla inanmak insan ruhunun bir yetisidir. Yani yetenek gibi bir şeydir, bu ona doğuşta verilir, dedi. Kendime, yaşadığım sürece tanıdığım insanlara, çevremde olanlara bakarak edindiğim kanıya göre inanma yeteneği en üst düzeyde Rus insanına özgüdür. Rus yaşamı kesintisiz inançlardan, birilerinin peşinde sürüklenmekten oluşur; eğer

bilmek istiyorsanız söyleyeyim, inançsızlık, Tanrı'yı reddetme onun aklının almadığı bir şeydir. Bir Rus, Tanrı'ya inanmıyorsa başka bir şeye de inanmıyor demektir.

Liharev bayan İlovayskaya'nın verdiği çayı aldı, bir yudum içtikten sonra konuşmasını sürdürdü:

—Kendimden söz edeyim isterseniz... Doğa benim ruhuma olağanüstü bir inanma yetisi vermiştir. Gece vakti böyle şeylerden konuşmak iyi değildir ama, yaşadığım sürenin ilk yarısında kendimi Tanrısızların, nihilistlerin arasında saydığım halde inançsız yaşadığım bir saat bile olmamıştır. Bütün yetenekler genelde çocukluk çağında ortaya çıkar, benim inanma yeteneğim de bebekliğimde masanın altında emeklerken kendini belli etmiştir. Annem çocuklarının bol bol yemelerini isterdi, beni doyururken «Hadi ye! En önemli şey çorbadır!» derdi. Ona inanır; verdiği çorbayı köpek balığı gibi günde on kez, çatlayıncaya, tıksırıncaya dek yerdim. Dadım masal anlatırdı bize; onun anlattığı ev cinlerine, orman cinlerine, her türlü şeytana inanırdım. Babamdan süblime çalar, bunu annemin pişirdiği kurabiyelerin üzerine sürerek ev cinleri yiyip gebersinler diye çardağa bırakırdım. Okumayı, okuduklarımı anlamayı öğrendikten sonra yaptığım saçmalıkların bini bir paraydı artık. Amerika'ya kaçmaya mı, haydutlara katılmaya mı, manastıra sığınmaya mı çalışmadım; İsa'ya edilen eziyeti bana da etmeleri için çocuklar mı tutmadım... Dikkatinizi çekerim: Bendeki inanç diriydi her zaman, hep etkili olmuştur. Amerika'ya kaçmak için yola çıktığımda benim gibi salağın birini de ayartırdım; karakolda ayaz kestiğim ya da beni bulup patakladıkları zaman çok memnun olurdum. Haydutlara katılmak için evden her kaçışımda yüzüm-gözüm morarmış olarak dönerdim. Böyle huzursuz bir çocukluk yaşamışımdır, sizin anlayacağınız... Okula gönderilip orada dünyanın güneş çevresinde döndüğü, beyaz ışığın aslında beyaz olmayıp yedi renkten oluştuğu gibi gerçeklerle yüz yüze geldiğim zaman başım

fırıl fırıl dönmeye başladı. Güneşi durduran Navin,[1] Peygamber İlyas yüzünden yıldırımsavara inanmayan annem, öğrendiğim gerçeklere burun kıvıran babam ne olacaklardı? Gözümün açılması yeni yeni esinler veriyordu bana. Evin içinde, ahırlarda deli gibi dolaşıyor, öğrendiğim gerçekleri başkalarına da anlatıyor, insanların bilgisizliğinden çılgına dönüyor, beyaz ışıkta yalnız beyazı görenlerden nefret ediyordum... Bununla birlikte gene de çocukça saçmalıklardır bütün anlattıklarım. Asıl ciddi, yetişkin bir erkek olarak kapılmalarım üniversite yıllarında başlar. Hanımcığım, üniversitede okumuşluğunuz var mı?

—Novoçerkask'ta enstitüyü bitirdim.

—Demek, üniversiteye gitmediniz? Öyleyse bilim nasıl bir şeydir, bilmezsiniz. Yeryüzündeki bütün bilimlerin tek amacı vardır: Gerçeğe ulaşmak, gerçeği yakalamak! Her bilim dalının, eczacılık biliminin bile amacı, yaşamdan yarar sağlamak, insanlar için bir kolaylık elde etmekten çok gerçeği bulmaktır. Bir bilim dalında öğrenime giriştiğinizde sizi en çok şaşırtan, başlangıç konularıdır. Şunu açıkça belirteyim ki, bir bilimin başlangıcı kadar insanın zihnini allak bullak eden, onu sarsan, sürükleyip götüren başka bir şey yoktur. İlk beş-altı dersten sonra en parlak umutlarla kanatlanırsınız, birçok gerçeğin sahibiymiş gibi hissedersiniz kendinizi. Ben de bilimlere kendimden geçercesine, sevdiğim kadına duyduğum tutkuyla kaptırdım gönlümü. Bilimlerin kölesi oldum, onlardan başka güneşim kalmadı. Masa başından kalkmaksızın gecelerimi, gündüzlerimi kitap ezberlemekle geçirdim, kendimi öğrenme uğruna harap ettim, bilimi kişisel amaçları uğruna kullanmaya kalkanları gördükçe iki gözüm iki çeşme ağladım... Ancak bilime kendimi kaptırmam uzun sürmedi. Neden derseniz, bilimin başlangıcı vardır da ondalık kesirler gibi sonu yoktur.

1 Kutsal Kitap'ın altıncı cüzünde anlatılan bir söylenceye göre Yahudi komutanı Jesus Navin'in buyruğuyla güneş yörüngesinde durmuş.

Zooloji bilimi otuz beş bin böcek türü bulmuştur, kimyada altmış element vardır. Zamanla bu sayılara sağdan onar sıfır daha eklense, zooloji de, kimya da şimdiki gibi sona bir türlü erişemeyecektir. Çağımız bilimsel araştırmalarının amacı bu sayıları elden geldiğince çoğaltmaktır. Ben, otuz beş bin birinci türü bulup gene de doyuma ulaşamayınca oynanan hokkabazlığın ayrımına vardım. Ancak bu yüzden fazla bir hayal kırıklığına uğramadım, çünkü yeni bir inanca kendimi kaptırmış, çeşitli bildirileri, karınlık bölüşümleri, bir sürü ıvır zıvırıyla nihilizme toslamıştım. Giderek halkın arasına katıldım, fabrikalarda çalıştım, boyacılık yaptım, ırgatlık ettim. Ülkede oradan oraya dolaşırken Rus yaşamının ruhunu kokladım, bu yaşamın ateşli hayranı kesildim. Rus halkı vazgeçemeyeceğim putum oldu; Tanrı'sına, diline, sanatına gönül verdim; bunlara yürekten inandım. Daha başka neler gelmedi başıma!.. Zamanla Slavcı kesilip Aksakov'u mektuplarımla canından mı bezdirmedim, Ukrayna ırkçılığına mı tutunmadım, arkeolojiyle mi ilgilenmedim, halk sanatı örnekleri mi toplamadım... Olaylar, düşünceler, insanlar, gezip gördüğüm yerler beni kendine bağlayıp sürükledi, kesintisiz bir şeylere kapıldım hep. Beş yıl önce mülkiyetin yadsınmasında karar kıldım. Sonuncu inancım ise kötülüğe karşı koymama felsefesidir.

Saşa yattığı yerde kıpırdandı, derin derin içini çekti. Liharev masadan kalkarak kızının yanına gitti. Sevecen bir sesle;

—Ne var, yavrucuğum, çay içmek ister misin? diye sordu.

Ama küçük kızın yanıtı kabaydı:

—Çayını kendin iç!

Bozulan Liharev suçlu suçlu masaya döndü.

—Zevkli, neşeli bir yaşam sürmüşsünüz. Ne güzel! Anımsanacak çok şeyiniz var demektir, dedi İlovayskaya.

—Evet, hoş bir arkadaşla karşı karşıya oturup çay içerek çene çalarsak neşemize diyecek yoktur, ama bir de neler çektiğimi bilseniz! Yaşam değişikliği, başka düşüncelere kapılmalar aza mal olmuyor. Bakın, hanımcığım, ben bir Alman fel-

sefe doktoru gibi inanamazdım, dümdüz bir yaşam da sürmedim; her değişik inanç belimi büktü, beni paramparça etti sanki. Gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz: Kardeşlerim gibi zengin bir adamdım ben, şimdi yoksulun biriyim. Yeni yeni düşüncelere kapıldıkça karımın malını-mülkünü, kendi varlığımı, başkalarının parasını har vurup harman savurdum. Kırk iki yaşındayım, artık genç sayılmam, ama sürüden ayrılmış köpek gibi yersiz-yurtsuzum. Yaşadığım yıllar boyunca huzur, dinginlik nedir bilmedim. Ruhum hep bir şeylerin eksikliğini duydu, umut ederken bile acı çektim. Düzensiz, ağır işler yaparken anamdan emdiğim süt burnumdan geldi, züğürtlüğün acısını tattım, beş kez hapse girip çıktım, Arhangelsk, Tobolsk yollarında süründüm... Şimdi bunları anımsamak bile zor geliyor bana. Sözde yaşadım, oysa kendimi hep bir şeylere kaptırdığım için nasıl yaşadığımı anlayamadım. İster inanın, ister inanmayın; geçirdiğim baharlardan hiçbirini anımsamıyorum, karımın beni sevdiğini, çocuklarımın doğduklarını bile fark edemedim. Daha başka nasıl anlatayım size yaşantımın berbatlığını? Beni sevenler için bir mutsuzluk kaynağıyım. Annem ben oğlunu ölmüş sayıp on beş yıldır yas giysisini çıkarmıyor sırtından; gururlu kardeşlerim benim yüzümden yüzleri kızardığı, aşağılandıkları, avuç avuç para harcamak zorunda kaldıkları, ruhsal bunalıma düştükleri için sonunda şeytan görmüş gibi benden kaçmaya başladılar.

Liharev masadan kalktı, sonra hemen oturdu. İlovayskaya'nın yüzüne bakmaksızın;

—Yalnız mutsuz olmakla kalsam Tanrı'ya yatar-kalkar şükrederdim, dedi. Mutsuzluk ne söz! Bir şeylere kapıldığım sıralar gerçeklerden uzak, haksızlık yapan, acımasız, saçma sapan, tehlikeli bir adam oluyordum. Sevmem gereken kişilere karşı nefret duyduğum, onları küçük gördüğüm öyle çok olay var ki! Bunun tersi de oldu... Sevdiklerimden binlerce kez yüz çevirdim. Bugün inandığım, önünde saygıyla eğildiğim putlarımın, dostlarımın yanından ertesi gün arkama bakmadan kaç-

tım; peşime saldıkları alçakları sesimi çıkarmadan bağrıma bastım. Inanç uğruna sürüklenmek yüzünden nasıl göz yaşı döktüğümü, geceleri nasıl yastığı dişlediğimi yalnız Tanrı'm bilir. Kasıtlı olarak kimseye yalan söylemedim, tek kötülük yapmadım, gene de vicdanım rahat değildir. İçimin huzurla dolu olduğuyla övünemem kesinlikle, çünkü yaptığım saçmalıklarla işkence çektirdiğim karım gözümün önünde öldü. Evet, öldü karım! Biliyor musunuz, biz üniversite öğrencisi erkekler arasında kadınlara karşı belli-başlı iki türlü tavır vardır. Birinde kadın kafatasları ölçülür. Amaç, kadınların erkeklerden daha aşağı bir varlık olduğunu kanıtlamak, onlarda kusur bulup alay konusu yapmak, böylece değişik bir görüş ortaya atarak bir şey yaptıklarını düşündürtmektir... İkincisinde ise ellerinden geldiğince kadınları kendi düzeylerine yükseltmeye çalışırlar. Böylece otuz beş bin böcek türünü ezberlemelerini, kendi konuşup yazdıkları saçmalıkları onların da söyleyip yazmalarını isterler...

Birden Liharev'in yüzü karardı. Yumruğunu masaya vurdu, sesini kalınlaştırarak;

—Size bir şey söyleyeyim mi? Kadınlar her zaman erkeklerin kölesidir, öyle de kalacaklardır, dedi. Kadın, erkeğin elleriyle yoğura yoğura istediği biçimi vereceği yumuşak bir balmumu, narin bir varlıktır. Aman Tanrım, sevdiği erkeğin beş paralık inancı yüzünden kaç kadın saçlarını kestirmiş, ailesini bırakmış, yad ellerde ölüp gitmiştir! Uğruna kendini feda ettiği düşünceler arasında bir tane bile kadın kafasından çıkanı olaydı bari! İşte o nedenle sonunu düşünmeden kendini erkeğine adayan birer köledir kadınlar. Ben kafatası ölçenlerden değilim, acı deneylerimden çıkarıyorum bu sonucu. En bağımsız, gururlu kadınlar bile esinlerimi, inançlarımı onlara aktarabildiğim zaman başka bir şey düşünmeden, soru sormadan, her istediğimi yapmak üzere peşimden koşmuşlardır. Bir rahibe benim istememle nihilist oldu, sonradan işittiğime göre jandarmalara ateş etmiş. Karım serserice sürttüğüm sürece beni bir

adım yalnız bırakmadı, yeni düşüncelere kapılıp sürüklenmeme bakarak o da fırıldak gibi yön değiştirdi.

Liharev yerinden fırladı, odada dolaşmaya başladı.

—Bu ne soylu, ne ulu bir köleliktir! Kadın yaşamının anlamı, yüceliği bu kölelikte yatmaktadır! Kadınlarla uzun süren ilişkilerim sonunda karmakarışık izlenimler edindim, edindiğim izlenimler arasından bir süzgeç gibi seçip çıkarabildiklerim ne düşüncelerdir, ne akıllıca sözlerdir, ne de felsefedir. Hayır! Onların yazgıya körü körüne bağlılığı, olağanüstü merhameti, bağışlayıcılığıdır tüm belleğimde kalanlar...

Liharev yumruklarını sıktı, gözlerini bir noktaya dikti. Şimdi tutkulu bir gerginlikle kapanmış dudakları arasından tek tek çıkıyordu söyledikleri:

—Bu... bu, onların yüce gönüllü dayanıklılığı, mezara kadar süren bağlılığı, kadın kalbinin şiiri... Yaşamın anlamı asıl onların yakınmasız cefakeşliklerinde, taşı bile eriten göz yaşlarında, yaşamın karmaşasına ışık ve sıcaklık getiren sınırsız, bağışlayıcı sevgilerinde aranmalıdır...

Ilovayskaya yavaşça ayağa kalktı, Liharev'e doğru bir adım yürüdü, gözlerini onun yüzüne dikti. Adamın kirpiklerinde parlayan göz yaşlarından, titreyen, tutkulu sesinden, yanaklarının kızarmasından kadın konusunu rasgele, laf olsun diye açmadığını anlamıştı. Kadınlar onun için yeni bir sürüklenişin, kendi söyleyişiyle yeni bir inancın konusuydu şimdi. Ilovayskaya ilk kez inanan, ateşli düşüncelere kapılmış bir erkek görüyordu karşısında. Ellerini, kollarını sallayarak, gözleri kıvılcım saçarak konuşan bu adam bir deliydi sanki, aklını oynatmıştı; ancak bakışlarında, konuşmalarında, hareketlerinde öyle bir güzellik hissediliyordu ki, genç kız kendisi bile farkına varmadan onun önünde çakılmış gibi duruyor, gözlerini yüzünden ayıramıyordu.

Adam genç kıza ellerini uzatıp yalvarırcasına;

—Annemi ele alalım! dedi. Kadıncağızın yaşamını cehenneme çevirdim, onurunu beş paralık ettim, onun anlayışına

göre Liharev soyundan gelenler düşmanının yapmadığı kötülükleri yaptılar ona. Ama o da ne? Kardeşlerimin dualı ekmek filan için kilise harçlığı olarak verdikleri birkaç kuruşu biriktirir; dinsel inançlarına karşı gelerek, ben yoldan çıkmış oğlu Grigori'ye gönderir. Bu önemsiz davranış bile bütün kuramlardan, akıllıca sözlerden, otuz beş bin böcek türünden daha çok biz insanları eğitip ruhumuzu yüceltmeye yeterlidir. Bunun gibi binlerce örnek verebilirim. Işte, sizi ele alalım! Bakın, dışarda kar, bora! Ağabeyinizi, babanızı bayramda yalnız bırakmamak, onları sevginizle ısıtmak için gece yarısı yollara düşmüşsünüz. Oysa onlar sizi çoktan unutmuşlardır, akıllarına bile gelmiyorsunuzdur. Hele bir de bir erkeği sevseniz onun peşinde kutuplara giderdiniz. Gitmez misiniz?

—Seversem... giderim.

Liharev kızın yanıtına öylesine sevindi ki, ayağını yere vurdu.

—Gördünüz mü? Sizinle tanıştığım için ne kadar mutluyum, bilseniz! Şansımdan hep imrenilesi insanlarla karşılaşıyorum. Gün geçmez ki, her şeyimle bağlanabileceğim bir insan çıkmasın karşıma! Yeryüzünde iyi insanların sayısı kötülerden çoktur, buna siz ne dersiniz, bilmem. Sizinle öylesine içten, içlidışlı konuştuk ki, görenler kırk yıllık dost sanırlar. Hanımefendiciğim, bazan insan on yıl kimseye açılmaz, karısından, en yakın dostundan saklar düşündüklerini, ama bir gün trende rasladığı bir askeri lise öğrencisine boşaltıverir içinde birikenleri. Sizi ilk kez görme şerefine erdim, ama kimseye yapmadığım itirafları size yapıyorum işte... Nedendir dersiniz?

Ellerini oğuşturup keyifle gülümseyen Liharev odada birkaç tur attıktan sonra gene kadınlardan söz açtı. Ancak o sırada sabah duası için çanlar çalmaya başladı. Saşa ağlayarak;

—Tanrım! dedi. Konuşmaların yüzünden uyku uyuyamıyorum.

Liharev birden toparlandı.

—Ah, sevgili kızım! Doğru ya, seni uyutmadık. Hadi, uyu uyu!

Fısıltıyla;

—Bundan başka iki oğlum daha var, hanımcığım, diye ekledi. Ötekiler dayılarıyla birlikte yaşıyorlar, kızım bir gün bile babasız edemez. Onun böyle homurdanıp yakındığına bakmayın siz, bana yapışık gibidir, ayrılamaz. Hanımefendi, gevezeliklerimle sizin de dinlenmenize engel olmayayım? Isterseniz yatağınızı yapayım şuraya.

Genç kızın izin vermesini beklemeden kürkü tüyleri üste gelecek biçimde banklardan birinin üzerine serdi; yere düşen atkıyı, şalı, başörtüsünü topladı; mantoyu tomar yapıp başucuna koydu. Bunları yaltaklanma derecesine varan bir saygıyla yapmıştı, sanki topladığı şeyler bir kadının değil de kutsal bir varlığın eşyalarıydı. Zayıf bir yaratık karşısında iriliğinden, dev gücünden utanıyormuş, kendini suçlu hissediyormuş gibi suskundu.

İlovayskaya yatınca mumu söndürdü, sobanın yanındaki tabureye oturdu. Kalın sigarasını yakıp dumanını sobanın ağzından içeriye üfleyerek;

—İşte böyle, hanımcığım, dedi alçak sesle. Doğa, Rus insanına olağanüstü bir inanma yetisi, irdeleyici bir akıl, büyük bir düşünme gücü vermiştir; gelgelelim bütün bunlar tembellik, umursamazlık, hayalci bir uçarılık engeline çarparak darmadağın olurlar... Gerçek bu...

İlovayskaya şaşkınlık içinde gözlerini karanlığa dikmişti; mum ışığından, kandilden kutsal tasvire düşen kırmızı leke ile sobadan vuran kızıllığın Liharev'in yüzünde titremesinden başka bir şey görmüyordu. Odayı dolduran karanlık, çan çınıltıları, boranın uğultusu, topallayarak yürüyen oğlan, Saşa'nın homurdanmaları, mutsuzluğundan yakınan Liharev'in konuşmaları hep bir arada karmakarışık, dev bir izlenime dönüşmüş; bilip tanıdığı dünya mucizelerle, büyülerle, hayallerle dolu, tanımadığı bir alem olup çıkmıştı. Az önce dinlediği sözler kulaklarında çınlıyordu; insanların yaşamı şimdi onun için bitip tükenmez, güzel, şiirsel bir masal gibiydi.

O dev izlenim büyüyüp genişledi, bilincinin üzerine sis gibi çökerek tatlı bir uykuya dönüştü. Genç kız yavaş yavaş uykuya daldı, ancak kandili de, kırmızı ışığın titreşip durduğu iri burnu da görüyordu. Kulağına yalvaran, ince bir çocuk sesi ile babasının mırıltısı çalınıyordu:

—Baba! Dayıma gidelim! Orada noel ağacı var. Stiopa ile Kolya da oradalar! Gidelim, babacığım!

—Nasıl gideriz, yavrum? Anla beni! Niçin anlamıyorsun?

Derken, çocuğun mızıklanmalarına babanın kalın sesli hıçkırıkları katıldı. Büyük bir insanın üzüntüsünü dile getiren bu hıçkırıklar gecenin fırtına uğultuları arasında genç kızın kulağına tatlı bir müzik gibi gelmiş olmalı ki, daha fazla dayanamayarak o da hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. Daha sonra kara bir gölgenin sessizce yattığı yere yaklaştığını, yere düşen şalını alıp ayaklarına örttüğünü gördü.

İlovayskaya garip bir kükremeyle hoplayarak açtı gözlerini, şaşkın şışkın çevresine bakındı. Karların yarı yarıya bürüdüğü pencerelere günün ağartısı vurmuştu. Odanın boz bulanık karanlığında çini soba, uyuyan küçük kız, şah Nasrettin belirgin bir biçimde seçilebiliyordu. Soba ile kandil çoktan sönmüştü. Odanın ardına değin açık duran kapısından meyhanenin ana bölmesindeki tezgah ile masalar gözükmekteydi. Şaşkın bakışlı, bön Çingene yüzlü bir adam salonda, eriyen karların oluşturduğu su birikintisinin ortasında dikiliyor; sopasının ucunda kocaman, kırmızı bir yıldız tutuyordu. Üzerleri karla sıvanmış bir yığın çocuk kıpırtısız, heykeller gibi adamı kuşatmışlardı. Adamın sopasının ucundaki yıldızın kırmızı kağıdından sızan ışık çocukların ıslak yüzlerini kızıla boyuyordu. İlovayskaya'nın işittiği kükreme bu kalabalıktan gelmekteydi. Genç kız ancak şu dörtlüğü anlayabildi:

Hey, sen, ufak delikanlı,
Sivri bir bıçak al eline,
Şu çıfıtı öldürelim,
Oğlunu da öldürelim...

Meyhane tezgahının önünde Liharev dikiliyor, şarkı söyleyen çocuklara sevgiyle bakarken ayağıyla tempo tutuyordu. İlovayskaya'yı görünce yüzü bir gülümsemeyle aydınlandı, genç kıza doğru yürüdü. Ilovayskaya da gülümsüyordu.

—Bayramınız kutlu olsun! Gördüm, çok güzel uyuyordunuz, dedi.

İlovayskaya gene gülümseyerek adama baktı, ama bir şey söylemedi.

Geceleyin aralarında geçen konuşmalardan sonra adam eskisi gibi iri, geniş omuzlu gözükmüyordu. Vapurlar da öyle, en kocamanları bile okyanusu geçtikleri söylendiğinde insanın gözüne küçük gözükür.

—Ben az sonra hazırlanıp yola çıkacağım, dedi İlovayskaya. Sizin yolculuk nereye?

—Benim mi? Klinuşka istasyonuna, oradan Sergiyevo köyüne, Sergiyevo'dan da at sırtında kırk fersah uzaklıktaki kömür madenine gideceğim. General Şaşkovski adında salağın birininmiş maden ocağı, kardeşlerim bana orada yöneticilik görevi buldular. Görüyorsunuz, şimdi de kömür çıkaracağım.

—Durun, hele, ben o kömür madenini biliyorum. Şaşkovski dayımdır. Peki, ama orada ne işiniz var sizin?

Bunu söylerken adamı şaşkın şaşkın süzüyordu.

—Dedim ya, yöneticilik yapacağım. Maden ocağının yöneticisi...

—Şaşılacak iş, doğrusu! Maden ocağı nasıl bir yerdir, biliyor musunuz? Allah'ın kırı; ne insan var, ne başka bir şey; can sıkıntısından patlarsınız. Çıkardıkları kömür de kömür olsa bari, kimse almıyor! Ayrıca dayım manyağın, zorbanın, cıbırın biridir. Size para filan ödemez!

—Benim için fark etmez. Maden ocağına da razıyım...

İlovayskaya omuz silkti, duyduğu heyecandan dolayı odada dört dönmeye başladı. Parmaklarını yüzünün önünde kıpırdatarak;

—Anlamıyorum, anlamıyorum! diyordu. Akıl alacak iş

değil! Biliyor musunuz, oraya gitmek sürgün gibi, diri diri gömülmek gibi bir şey! Aman Tanrım!

Liharev'in yanına yürüdü, adamın gülümseyen yüzünün önünde parmaklarını kıpır kıpır oynatmaya başladı, üst dudağı titredi, batıcı yüzü sapsarı kesildi.

—Gözünüzün önüne çıplak bir çöl getirin! O yalnızlıkta tek söz konuşacak insan bulamazsınız! Oysa kadınlarla yakından ilgileniyorsunuz. Maden ocağı ile kadınlar... olacak şey değil!

Ancak heyecanından utandı, yüzünü öbür yana çevirdi, pencereye yaklaştı. Parmağını camın üzerinde çabuk çabuk gezdirerek;

—Yok, yok, oraya gidemezsiniz! dedi.

Arkasında birilerinin terk ettiği, her şeyini yitirmiş, son derecede mutsuz bir adamın durduğunu yalnız yüreğiyle değil, sırtıyla da hissediyordu. Sanki o adam mutsuzluğunun bilincinde değildi, sanki geceleyin hüngür hüngür ağlamamıştı, ona gülümseyerek bakmamıştı. Keşke ağlamasını hiç kesmeseydi! Heyecanı yatışmadığı için odada birkaç tur daha attı, sonra bir köşeye giderek düşüncelere daldı. O sırada Liharev bir şeyler söylediyse de işitmedi. Sırtını adama dönerek cebinden bir kağıt parçası çıkardı, bunu avcunun içinde uzun süre buruşturdu, bir ara Liharev'e dönüp baktı, ama yüzü kıpkırmızı kesilerek kağıdı cebine soktu.

Tam o sırada arabacının sesi geldi kapının arkasından. İlovayskaya tek söz söylemeden, sert, düşünceli bir yüzle giyinmeye başladı. Liharev onun sarınıp kuşanmasına yardım ediyor, bir yandan da gevezeliği elden bırakmıyordu. Gelgelelim her sözü ağır bir taş gibi oturuyordu genç kızın yüreğine. Mutsuz insanlar ya da ecel yatağında ölümü bekleyenler ne kadar şaka yapsalar gülünebilir mi?

Canlı insanın biçimsiz bir bohçaya dönüşmesi bitince İlovayskaya «yolcu odası»nı son kez gözden geçirdi, birkaç saniye

suskun dikildikten sonra dışarı yürüdü. Arkasından Liharev onu uğurlamaya çıktı.

Kış hıncını alamamıştı henüz, habire esip yağıyordu. Koca koca kar bulutları oradan oraya savruluyor, konacak yer bulamadıkları için ortalıkta dönüp duruyorlardı. Atlar, kızaklar, ağaçlar, avluda direğe bağlı boğa tepeden tırnağa kara bulanmıştı; tüylü tüylü, yumuşacık bir görünüşleri vardı.

Genç kızı kızağa yerleştiren Liharev;

—Hadi, yolunuz açık olsun! dedi. Umarım, iyi gününüzde anarsınız beni...

İlovayskaya yanıt vermedi. Kızak hareket edip de büyük bir kar yığınının çevresini dolandığı sırada sanki söylemek istediği bir şey varmış gibi dönüp Liharev'e baktı. Beriki ona doğru koştu, ama genç kız gene tek söz söylemedi, kar taneciklerinin yapıştığı uzun kirpikleri arasından onu süzmekle yetindi.

Liharev ince ruhuyla bu göz süzmeyi doğru mu okumuştu, yoksa bu bir yanılsama mıydı, orası bilinmez, ancak bir an öyle geldi ki, genç kıza birkaç güzel laf daha dokundursa başarısızlıklarını, feleğin sillesini yemişliğini, yaşlılığını hoş görüp, fazla soru sormadan onun peşinden koşardı. Durduğu yerde çakıldı kaldı, kızağın bıraktığı ize baktı, baktı... Uçuşan kar taneleri saçlarına, sakalına, omuzlarına konuyordu. Çok geçmeden kızak izleri silindi, kendisi de dikildiği yerde beyaz bir kayaya benzemeye başladı. Gözleri ise kar bulutları arasından hep bir şeyler görmeye çalışıyordu...

YAZLIKTA

«Sizi seviyorum. Siz benim mutluluğum, hayatım, her şeyimsiniz. Dayanamayıp size derdimi açtığım için beni bağışlayın. Beni sevmenizi beklemiyorum, yalnızca acıyın, yeter! Bugün akşam 8'de parktaki eski kameriyeye gelin... Adımı açıklamayacağım, şunu bilin ki, size oyun oynamıyorum. Gencim, güzelim... daha ne istiyorsunuz?»

Bu pusulayı okuyan yazlıkçı Pavel İvanıç Vıhotsev omuz silkti, şaşkınlık içinde alnını kaşıdı. Evli, aklı başında bir adamdı.

«Bu işe şeytan karışır.» dedi kendi kendine. «Ben evli bir adamım, böyle bir şey de nereden çıktı? Pusulayı kim göndermiş olabilir?»

Elindeki kağıt parçasını evirip çevirdi, bir daha okudu, tükürdü.

«Seviyormuş!» diye geçirdi içinden. «Tüh, çocuk mu kandırıyorsun? Gene de bu işin peşini bırakmayıp kameriyeye gitmeliyim!.. Ah, anacığım, çoktandır gönül işlerinden, kadınlardan elimi-eteğimi çekmiştim. Yolunu şaşırmış, fingirdeğin biridir yüzde yüz... Kadın milleti işte, başka ne beklenir ki? Tanımadığı, evli bir erkeğe böyle bir mektup yazmak için ahlaksızın biri olmalı. Evet, ahlaksızın ta kendisi!»

Sekiz yıllık evlilik yaşamı içerisinde pembe duyguları tümüyle unutmuş, kutlama mektupları dışında mektup filan almamıştı. Ancak kadınlara atıp tutmasına karşın eline geçen mektuptan dolayı içini bir kurt kemiriyor, heyecanlanmaktan da kurtulamıyordu.

Pusulayı alışından yarım saat sonra sedirin üzerine uzanmış şunları düşünmekteydi:

«Koskoca bir adamım, elbette bu aptalca buluşmaya koşarak gidecek değilim. Gene de mektubu kimin yazdığını merak ediyor insan. Evet, yazı kadın yazısı... Mektup da içten yazılmış, gerçek duygular var içinde, o bakımdan biri şaka yapmış olamaz. Ya ruh hastasının tekidir ya da bir duldur. Dullar böyledir zaten, uçarılara da rastlanıyor, bir tahtası eksik olanlara da... Ama bu, kim olabilir?»

Konuyu düşündükçe işin içinden çıkmak zorlaşıyordu, çünkü kaldıkları yazlık semtte Pavel İvanıç'ı karısından başka tanıyan kadın yoktu.

«Bu işi anlayan varsa beri gelsin!» dedi kendi kendine. «Ne demek "Sizi seviyorum"? Sevmeye nasıl vakit bulmuş ki? Şaşılacak durum, doğrusu! Tanışmadan, nasıl bir adam olduğunu anlamadan damdan düşercesine sevilir mi? Bir görüşte aşık olduysa toyun biridir ya da duygusal bir yaratıktır. Her neyse, kim bu kadın acaba?»

Birden Pavel İvanıç son günlerde yazlık evlerin arasındaki alanda dolaşırken genç, minyon, kalkık burunlu, açık mavi entari giymiş sarışın bir bayanla karşılaştığını anımsadı. Bayan birkaç kez onu dikkatle süzmüş, hatta kanepede yanına gelip oturmuştu.

«O mu yoksa? Ama olamaz! Böyle çıtıpıtı, narin bir varlık benim gibi yaşını-başını almış, kalantor bir herife gönül verip de ne yapsın? Geç onu bir kez!»

Öğle yemeği sırasında karısına bakarken şöyle düşünüyordu:

«Genç ve güzel olduğunu yazıyor... Demek ki, bizim yaşlarımızda değil. Şey... aslında ben de pek yaşlı sayılmam ya. Bu, bir gönül işidir. Seven gönül yaşa mı bakar?»

—Niye öyle daldın? diye sordu karısı.

—Öyle işte. Biraz başım ağrıyor da...

Böyle saçmalıklara önem vermemesi gerektiğini düşüne-

rek hem pusulayı, hem de onu yazan kadını alaya almaya çalıştıysa da içindeki düşman kolay alt edilecek cinsten değildi. Yemek yedikten sonra dinlenmek üzere uzandı, ama kafası aynı konuyla doluydu:

«Belki de benim kameriyeye geleceğimi sanıyordur. Sansın bakalım. Salak işte, ne olacak! Şöyle bir gözümün önüne getiriyorum da, beni orada bulamayınca nasıl bozulur, kim bilir! Aman sen de!.. Gitmeyeceğim işte...»

Bir daha üsteliyorum, düşman kolay alt edilecek cinsten değildi. Yarım saat sonra kafasında gene aynı düşünceler dönüp dolaşıyordu:

«Gitsem mi yoksa? İnsan merak ediyor. Kim olduğunu görmek için gidip uzaktan bakmalı. Vallahi, ilginç olur. Biraz eğlenirim. Eğlenmek için fırsat çıktıysa niçin kullanmamalı?»

Pavel İvanıç yataktan kalktı, giyinmeye başladı. Onun temiz bir gömlek giyip son moda kravatını taktığını gören karısı;

—Böyle süslenip püslenip nereye gidiyorsun? diye sordu.

—Dışarda dolaşayım biraz. Başım ağrıyor... Ihım!

Giyinip kuşandıktan sonra saat 8'e doğru evden çıktı. Batmakta olan güneşin son parlak ışıklarını saçtığı yeşillikler arasında gezmeye çıkmış, güzel giyimli kadın ve erkek yazlıkçıları görünce yüreği hop etti.

Kadınların yüzünü yan gözle süzerek;

«Bunlardan hangisi acaba? Aralarında bizim sarışını göremiyorum. Hımın... Pusulayı gönderdiğine göre belki de kameriyede bekliyordur...» diye geçirdi içinden.

Parkın ağaçlı yoluna saptı, yolun sonunda, ıhlamurların körpe yaprakları arasından «eski kameriye» gözüküyordu. Pavel İvanıç oraya doğru yavaş yavaş yürüdü. Kararsızlık içinde ilerlerken;

«Uzaktan bakarım...» diyordu. «Aman neden çekiniyorum ben de? Buluşmaya gidiyor değilim ki! Sen de aklını kaçır-

mışsın! Korkmaya gerek var mı? Kameriyeye giriversem ne olur sanki? Yok, yok! Boş ver böyle şeylere!»

Bu arada yüreği küt küt atıyordu... Elinde olmaksızın kameriyenin alaca karanlığını getirdi gözlerinin önüne... Kalkık burunlu, uçuk mavi entarili sarışın bayan incecik bedeniyle dikiliverdi karşısına... Biraz ürkek, aşkından utanırcasına, titreye titreye ona yaklaştı, sıcak soluğunu yüzüne vererek onu kollarının arasına aldı...

Bu gibi günahlı düşünceleri zihninden kovmaya çalışarak;

«Bekar olsam gene neyse, ama evliyim...» diye geçirdi içinden. «Şey... insan böyle duyguları bir kerecik tatmalı... Bunun nasıl bir şey olduğunu öğrenmezsen gözün açık gider... Peki, ya karın?.. Hadi, canım sen de, ona ne olacak ki? Sekiz yıldır eteğinin dibinden ayrılmadın... Tam sekiz yıl kusursuz hizmet demektir bu. Ona yeter de artar bile... Bu kadarı da fazla... Şeytan, şuna ihanet ediver, diyor...»

Bütün bedeni sarsılarak, soluğu tıkana tıkana kameriyeye yaklaştı, içeriye baktı. Sık sarmaşıkların, yaban üzümü dallarının sardığı kapalı yerden rutubetle birlikte küf kokusu geldi burnuna.

«Kimsecikler yok...» dedi, aynı anda da dipte bir karaltı gördü.

Bir erkek karaltısıydı bu. Pavel İvanıç iyice bakınca kaynı Mitya'yı tanıdı. Üniversite öğrencisi Mitya yazlıkta onlarla birlikte kalıyordu. Şapkasını çıkarıp otururken;

—Sen miydin? diye homurdandı şaşkınlık içinde.

Bu işten hiç de hoşnut kalmamıştı.

—Benim, enişte...

İki dakika kadar sustular. Mitya;

—Pavel İvanıç, lütfen beni bağışlayın, diyerek sessizliği bozdu. Biliyor musunuz, benim burada biraz yalnız kalmam gerekiyor... Bitirme tezim üzerinde düşünüyorum da... Yanımda kimsenin bulunmasını istemem...

—Ağaçlar arasında koyu gölgelikler var, git de orada

düşün. Sonra temiz havada insanın kafası daha iyi çalışır. Ben de şurada uzanıp biraz kestirmek istemiştim... Kameriye çok serin...

—Siz uyuyacaksınız, bense tezimi düşüneceğim. Hangisi daha önemli?

Yeniden bir sessizlik oldu. Hayal gücü ayaklanan Pavel İvanıç ikide bir irkilip dışarıya kulak kabartıyordu. Bir ara yerinden sıçradı, ağlamaklı bir sesle;

—Senden çok rica ediyorum, Mitya! dedi. Benden gençsin, eniştene saygı göstermelisin. Bak, başım ağrıyor, uyumak istiyorum. Çık, hadi!

—Sizinki de düpedüz bencillik!.. Niçin siz kalacaksınız da ben çıkacağım? İnadına gitmeyeceğim işte!..

—Çok rica ederim! İstediğin kadar bencil, zorba, budala de bana, ama git artık! Niçin saygılı davranmıyorsun?.. Senden ilk kez böyle bir istekte bulunuyorum!

Mitya «olmaz» anlamında başını salladı. Pavel İvanıç iyice çileden çıktı.

«Ne hayvan! O buradayken kadınla görüşemeyiz ki... Kesinlikle uygun kaçmaz!»

—Dinle beni, Mitya! Senden son kez rica ediyorum... Akıllı, insansever, okumuş bir gençsin. Hadi göster bu dediğim yönlerini!

Mitya omuz silkti.

—Niye üzerime bu kadar düşüyorsunuz, anlamıyorum! «Çıkmayacağım!» dedimse çıkmıyorum işte! İlke gereği kalacağım burada!

Tam o sırada kalkık burunlu bir kadın başı belirdi kameriyenin kapısında. Kadın Mitya ile Pavel İvanıç'ı görünce surat astı, geriye çekildi.

Pavel Ivanıç öfkeli öfkeli baktı Mitya'ya.

«Gitti işte! Alçağı yanımda görünce çekti gitti. Bu işi ta baştan kaybettik!» diye düşündü.

Biraz daha bekledi, şapkasını başına geçirerek ayağa kalktı.

—Hayvanın birisin sen! Aşağılık bir hayvan! Evet, evet, hayvan! Senin yaptığın... neye benziyor? Artık aramızda her şey bitti!..

Mitya da kalktı, şapkasını giydi.

—Çok memnun oldum! Burada bulunuşunuzla bana öyle bir kötülük yaptınız ki, yaşadığım sürece sizi bağışlamayacağım!

Pavel İvanıç kameriyeden çıktı, kaynına söyleyecek başka bir söz bulamayarak evinin yolunu tuttu...

Karısının hazırladığı akşam sofrası bile öfkesini yatıştırmaya yetmedi.

«Yaşadığım sürece ilk kez karşıma böyle bir fırsat çıktı, ona da engel oldular. Kadıncağız ne kadar gücendiyse artık! Ölüp ölüp dirilmiştir!» diyordu.

Yemekte Mitya ile ikisi karşı karşıya oturuyorlar; suratları bir karış asık, sessizce tabaklarına bakıyorlardı... Fırsat çıksa birbirinin boğazına sarılırlardı. Pavel İvanıç karısının güldüğünü görerek ona çullandı:

—Niye öyle sırıtıp duruyorsun? Kendi kendine gülene ne derler, bilirsin!

Kadıncağız kocasının öfkeli yüzüne bakarak patladı.

—Söyle, bakalım, bugün sabahleyin aldığın mektup neyin nesiydi?

—Ben mi? Ne mektubu? Uyduruyorsun... Öyle bir şey yok...

—Hadi, gizleme, gizleme, anlat! Aldığını niçin saklıyorsun? Sana onu ben gönderdim. Yoksa inanmıyor musun? Kahkah-kah!

Yüzü kıpkırmızı kesilen Pavel İvanıç tabağının üzerine iyice eğildi.

—Senin bu yaptığın eşek şakası!

—Başka ne yapabilirdim ki? Düşünsen e, akşam üzeri

döşemeleri silmemiz gerekiyordu, sizi evden nasıl çıkarabilirdik? Ancak böyle bir yol bulduk... Hadi, kızma, budala! Kameriyede canın sıkılmasın diye Mitya'yı da yanına gönderdim. Mitya, sen de gittin, değil mi?

Mitya alaylı alaylı sırıttı, rakibine bakışlarındaki nefret birden değişti.

O KADINDI İŞTE!

Kızlar;

—Piotr İvanoviç, bize bir şeyler anlatsanız a! dediler.

Albay kır düşmüş bıyıklarını burdu, birkaç kez öksürdükten sonra anlatmaya başladı:

—1843 yılıydı. Alayımız Çenstohovo ilçesine yakın bir yerde karargah kurmuştu. Şunu da belirtmeden geçemeyeceğim, sevgili bayanlar, o yıl şiddetli bir kış vardı. Gün geçmezdi ki, nöbetçilerin burunları soğuktan donmasın ya da tipi yolları kapamasın. Ekim ayının sonlarında başlayan çatır çatır ayaz nisana kadar sürdü. Hemen şunu da belirteyim, ben şimdiki gibi yaşlı değildim, elimdeki zifirden kararmış şu çubuğa benzemiyordum. Yiğit, pembe yanaklı, yakışıklı bir asteğmeni gözünüzün önüne getirin, o bendim işte! Tavus kuşu gibi kurum kurum kurumlanır, sağa-sola para saçardım. Hele bıyık burmamı görseniz, bayılırdınız! Gururundan yanına varılmayan güzellerin uysal kuzulara dönmesi için gözümü şöyle bir süzmem, mahmuzlarımı şakırdatmam, bıyıklarımı burmam yeterdi. Genç bayanlar, örümcek sineklere nasıl düşkünse ben de öyle düşkündüm kadınlara. O zamanlar boynuma sarılan Lehli güzelleri, Yahudi dilberlerini saymaya kalksam, inanın bana, aritmetikteki sayılar yetmez... Bütün bunlara alay komutanının yaveri olduğumu, mazurka dansını çok iyi kıvırdığımı, Tanrım toprağını bol etsin, güzeller güzeli bir kadınla evli bulunduğumu da eklemeliyim. Hele haşarılıkta, türlü türlü yaramazlıklarda üstüme yoktu. İlçede bir aşk serüveni mi yaşanmış, bir Çıfıt'ın saçı mı yolunmuş, Lehli beylerden biri mi tokatlanmış; bunları yapanın asteğmen

Vıvertov'dan başkası olamayacağını herkes bilirdi.

Yaver olduğum için sık sık atıma atladığım gibi ilçeye giderdim. Yulaf, saman almak, ıskartaya çıkardığımız atları Yahudilere, Lehlilere satmak benim görevimdi. Ama daha çok, sevgili bayanlar, görevimi bahane edip Lehli kadınlarla buluşmaya ya da zengin toprak ağalarının evine kağıt oynamaya giderdim... Hiç unutmam, bir noel gecesi gene böyle bir görevle Çenstohovo'nın köyü Şevelki'ye gönderilmiştim. Hava dayanılamayacak kadar soğuktu. Ayaz ortalığı kasıp kavuruyor, atlar soluk almakta güçlük çekiyordu. Yarım saat geçmeden sürücümle ikimiz buzdan sucuğa dönmüştük. Ayaz gene neyse, insan şöyle ya da böyle alışabilir, ama yarı yolda birdenbire tipi bastırmaz mı? Dört bir yanımızdan beyaz kefene sarılmış gibi sarıldık, sanki iblis sabah duasından önce bütün hıncıyla çullandı üzerimize. Kar bulutları çevremizde fır fır dönüyor, rüzgar karısını elinden almışlar gibi uluyordu. Yol mol görünmez olmuştu. Arabacım, atlar, ben on dakika içerisinde birer kar topağına dönmüştük.

Arabacım;

—Beyim, yolumuzu kaybettik, dedi.

—Tüh, Allah cezanı versin! Aptal herif, sen ne işe yararsın? Dosdoğru git bari, önümüze belki bir ev filan çıkar.

Git babam git... Döndük dolaştık, en sonunda gece yarısına doğru atlarımız kendiliğinden bir konağın kapısına dayandı. Şimdiki gibi anımsarım, zengin bir Lehli olan kont Boyadlovski'nin eviydi burası. Doğrusunu söylemek gerekirse Lehliler ile Yahudiler benim için yemeğin sonunda verilen acılı salataya benzer, hiç sevmem onları. Ama haklarını yemeyelim, Lehliler çok konuksever insanlardır, kadınlarının ateşliliğine gelince, bu konuda üstlerine yoktur!

Bizi içeri aldılar... Kont Boyadlovski o sıralar Paris'te bulunduğu için çiftliğinin yöneticisi Kazimir Haptinski kabul etti bizi. Hiç unutmam, iki saat bile geçmeden yöneticinin karısıyla sıkı fıkı olmuştum. Karşılıklı kadeh tokuşturduk, is-

kambil oynadık. Oyunda beş altınını ütmüşüm, iyice kafayı bulunca yatmak için izin istedim. Onların kaldığı bölümde yer bulunmadığından bana kontun konağında bir oda hazırlamışlar.

Yönetici beni soğuk, karanlık salonun bitişiğindeki küçük odaya sokarak;

—Hortlaklardan korkmazsınız, değil mi? diye sordu.

—Yoksa burada hortlaklar mı var? dedim.

Bunları söylerken ayak seslerimiz, konuşmalarımız çın çın yankılanıyordu. Lehli güldü.

—Orasını bilmem, ama öyle sanıyorum ki, hortlakların, kötü ruhların barınması için en elverişli yerdir burası.

Adam akıllı içmiştim, zil-zurna sarhoştum, ama yöneticinin sözleri tepemden aşağı dökülen buzlu su gibi ayılttı beni. Kahrolası hortlaklar! Biriyle bile karşılaşmaktansa yüz Çerkez'in üzerime gelmesini yeğlerim. Ama çare yok, soyunup yattım... Odamdaki mum duvarları belli belirsiz aydınlatıyor. Duvarlarda ise, gözünüzün önüne getirebiliyor musunuz, kontun atalarının birbirinden korkunç resimleri, eski zaman silahları, av hayvanı boynuzları, akla-hayale sığmayacak şeyler asılı. Ortalıkta mezar sessizliği var; bitişik salondaki sıçan tıkırtıları ile kuruyan mobilyaların çıtırtısından başka bir şey işitilmiyor. Ama dışarıya kulak kabartınca kış-kıyamet yaşandığını anımsıyorsunuz. Rüzgar uğulduyor, ağaçlar ağlaşarak, çığlık atarak yerlere kapanıyor, pencere pancurları mıdır, nedir, acı acı gıcırdayarak birbirine çarpıyor... Bütün bunlara başımın, başımla birlikte bütün dünyanın fır fır döndüğünü ekleyin. Gözlerimi kapayınca sanki karyolam ıssız konağı baştan başa dolaşıyor, ruhlarla birdirbir oynuyor gibime geliyor. Duyduğum korkuyu azaltmak için hemen mumu söndürdüm, çünkü boş odalar aydınlatıldığı zaman karanlıktan daha korkunç olur...

Albayı dinleyen üç kız anlatana daha çok sokularak gözlerini onun yüzüne diktiler.

Albay anlatmasını sürdürdü:

—İşte böyle... Ben elimden geldiğince uyumaya çalışırken uyku benden kaçıyordu. Kâh pencereden hırsızların girdiğini sanıyor, kâh bir fısıltı duyar gibi oluyor, kâh birisinin omzuma dokunduğunu hissediyordum; kısacası, sinirleri gerilen bir insanın başına gelebilecek her türlü zırıltı geliyordu benim de başıma... Düşünebiliyor musunuz, bu şeytan kargaşası sırasında terlik şıpırtısına benzer bir sesi açıkça işittim. Iyice kulak verdim... Inanır mısınız, birisi kapıya yaklaşıyordu, bir-iki öksürdükten sonra tokmağı çevirdi. Yatağımdan doğrularak;

—Kim o? dedim.

Bir kadın sesi;

—Benim... Korkma! yanıtını verdi.

Kapıya doğru yürüdüm. Birkaç saniye içinde kuğu kuşunun tüylerini andıran yumuşak iki kadın eli değdi omuzlarıma. Hoş bir ezgi gibi bir kadın sesi;

—Seni seviyorum, yiğidim. Senden daha değerli hiçbir şey yok benim için, dedi.

Ilık soluğu yanağımı okşuyordu. Tipiyi de, ruhları da, bütün dünyayı da unutarak beline sarıldım. O ne incecik beldi, Tanrım! Doğa anamız böylesini ancak on yılda bir kez, o da ısmarlama üzerine özenerek yaratır. Hem yontulmuş gibi ince, hem ateş sıcaklağında, hem de çocuk soluğu gibi uçucu... Kendimi daha fazla tutamadım, kollarımın arasına aldım bu tatlı kadını. Dudaklarımız ateşli, uzun bir öpüşmeyle birleşti. Yeryüzünde bulunan bütün kadınlar adına yemin ederim ki, bu öpüşmeyi yaşadığım sürece unutmayacağım...

Albay sustu; yarım bardak su içtikten sonra, sesini alçaltarak konuşmasını sürdürdü:

—Ertesi sabah penceremden baktığımda tipinin iyice şiddetlenmiş olduğunu gördüm. Bu durumda kalkıp gidemezdik. Bütün gün yöneticinin evinde oturduk, iskambil oynadık, kafayı çektik. Akşamleyin gene ıssız konaktaydım, gene gecenin ortasında tanıdığım beli sarıyordum. İşte böyle, bayanla

sevişmek olmasaydı can sıkıntısından ölürdüm orada. Belki de ayyaşın biri olup çıkardım.

Albay yerinden kalktı, konuşmadan odada dolaşmaya başladı. Kızlardan biri beklemekten sıkılarak;

—Eee? Sonra! diye sordu.

—Hiç... Ertesi gün yola çıktım.

Kızlar çekine çekine;

—Peki, o kadın kimdi? diye sordular.

—Kim olduğu belli.

—Yok... Hiç de belli değil.

—Söyleyeyim öyleyse. Karımdı...

Kızlar arı sokmuş gibi yerlerinden fırladılar.

—Ya! Nasıl olur?

Albayın canı sıkılmış gibiydi. Omuz silkerek;

—Bunda anlaşılmayacak ne var? dedi. Her şey ortada değil mi? Şevelki'ye karımla birlikte gitmiştik, o bitişik salonda yatıyordu. Görüyorsunuz, gün gibi ortada!

Kızlar hayal kırıklığı içinde kollarını yana açtılar.

—Amma da yaptınız! Başlarken iyi başladınız ama sonu hiç de iyi bitmedi. Karısıymış! Kusura kalmayın, bu anlattıklarınız merak uyandırıcı, akla yatkın şeyler değil...

—Şaşılacak iş! Demek ki, siz onun nikahlı karım değil de yabancı bir kadın olmasını isterdiniz? Ah, kızlar! Kızlar! Şimdi böyle düşünürseniz evlendikten sonra ne diyeceksiniz?

Kızlar utanarak sustular. Üçü de somurtup kaşlarını çattılar, hayal kırıklığı içinde yüksek sesle esnemeye başladılar. Akşam yemeğine oturduklarında iştahları kaçmıştı, sofrada ekmek içinden topak yaparak sessizce oturuyorlardı.

İçlerinden biri artık dayanamadı.

—Hayır, buna... vicdansızlık denir! Sonu böyle biteceğine göre niçin kalktınız da böyle bir şey anlattınız? Neresi ilginç bunun? Basit bir olay!

İkincisi de;

—Çok heyecanlı başlamıştınız, ama sonunu getirmediniz, dedi. Düpedüz bizimle alay ettiniz!

Albay;

—Durun bakalım, şaka yaptım size. Kızmayın, güzel bayanlar, biraz şakalaşayım, dedim. Benim karım değildi, yöneticinin karısıydı o kadın.

—Gerçekten mi?

Kızlar birdenbire neşelendiler, gözleri parlamaya başladı... Albaya daha bir sokuldular; bir yandan kadehine şarap dolduruyor, bir yandan da soru üzerine soru soruyorlardı. Can sıkıntıları filan kalmadı, az sonra sofrada yemek de kalmadı, çünkü genç bayanların iyice iştahı açılmıştı.

ŞAMPANYA

(Bir düzenbazın öyküsü)

Öykümün başladığı yıl güney-batı bölgesi demiryollarında küçük bir istasyonun şefiydim. Bu küçük istasyondaki yaşantımın neşeli mi, yoksa can sıkıcı mı geçtiğini anlamanız için yirmi kilometre çevremizde ne bir ev, ne kadın, ne de işe yarar bir meyhane bulunmadığını söylemem yeterlidir, sanırım. Oysa o sıralar sağlam yapılı, ateşli, delişmen, aklı bir karış havada bir gençtim. Biricik eğlencem gelip geçen yolcu trenlerinin pencerelerini seyretmek, Yahudilerin afyon karıştırdığı berbat votkayı içmekti. Öyle zamanlar olurdu ki, vagonun penceresinden gördüğüm bir kadın başına yerimde put gibi durarak soluk almadan bakar, sonra tren küçüle küçüle bozkırda bir noktaya dönüşünceye dek gözlerimle izlerdim ya da uzun günlerin, saatlerin nasıl geçtiğini anlamamak için o iğrenç votkadan içebildiğim kadar içerek sızardım. Biz kuzeyliler için bakımsız bir Tatar gömütlüğünün üzerimizde bıraktığı etki neyse bozkırın etkisi de aynıdır. Yazın bozkırın görkemli sessizliği – çekirgelerin o hiç bitmeyen cümbüşü, geceleri kaçıp kurtulamayacağınız parlak ay ışığı– bana müthiş hüzün verirdi. Kışları ise ayrı bir alem... Karın o lekesiz beyazlığı, göz alabildiğine uzanan, buzlar altındaki bozkır, sonu gelmez uzun geceler, kurt ulumaları beni canımdan bezdirirdi.

İstasyonda kalan birkaç kişiydik. Karımla ben, sağır, sıracalı telgrafçı, üç de bekçi... Benden yaşça küçük yardımcım verem hastası olduğu için sık sık kente taşınır, orada aylarca kalarak hem görevini, hem de aylığını bana bırakırdı. Ço-

cuklarımız yoktu, konuklar ise kırmızı mumla çağırsak gene gelmezdi evimize. Hat boyundaki meslektaşlarımla görüşürdük, o da ayda, yılda bir... Görüyorsunuz, ne iç açıcı bir yaşam!

Hiç unutmam, kaldığımız lojmanda karımla ben yeni yılı karşılamaya hazırlanıyorduk. Sofraya oturmuş, yemeğimizi tembel tembel yerken bitişik odada aletini tıkırdatan sağır telgrafçıyı dinliyorduk. Ben, afyonlu votkadan üst üste beş kadeh yuvarlamıştım. Ağırlaşan başımı yumruğuma dayamış, sonu geleceğe benzemeyen can sıkıntısını düşünüyordum. Karım da karşımdaydı, gözlerini ayırmaksızın bana bakıyordu. Ancak yakışıklı kocasından başka bir şeyi olmayan kadınlar böyle bakarlar kocalarının yüzüne. Gerçekten karım beni delice, köle aşkıyla severdi. Yalnız yakışıklı, şu karakterde bir adam olduğum için değil; günahlarımla, öfkelerimle, can sıkıntımla, hatta sarhoş olup gözlerim kararınca hıncımı kimden alacağımı bilemeyerek onu canından bezdiresiye hırpalayışımla severdi beni.

Içimi kemiren can sıkıntısına karşın yeni yılı neşeyle karşılamaya çalışıyor, gece yarısının gelmesini büyük bir sabırsızlıkla bekliyorduk. Beklememizin nedeni elimizde Kliko etiketli iki şişe en iyi cins şampanyanın bulunmasıydı, hazine değerindeki bu şeyleri daha güzün, komşu istasyon şefinin oğlu vaftiz edilirken girdiğim bahis sonunda kazanmıştım. Hani, çocuklar matematik dersinden çok sıkıldıkları sırada bahçeden uçarak sınıfa giren kelebeğe hep birden başlarını çevirip garip bir yaratığa bakar gibi bakarlar, uçtuğu her yerde onu izlerler; küçük istasyonda evimize düşen, bildiğimiz şampanya da bizi böyle eğlendiriyordu. Konuşmadan oturuyor; kâh saate, kâh şampanyaya bakıyorduk.

Saatin yelkovanı on ikiye beş kalayı gösterdiği sırada şişelerden birini usul usul açmaya başladım. Içtiğim votkadan gücüm mü azalmıştı, yoksa şişenin dışı fazla mı ıslaktı, orasını bilmem artık... Sadece şunu anımsıyorum: Mantar patlayarak havaya uçarken şişe elimden kaydı, yere düştü. Şarabın yalnız

bir bardak kadarı dökülmüştü, çünkü şişeyi hemen yakalamış, köpüren deliğe parmağımı tıkamıştım.

İki kadehe şampanya doldurarak;

—Hadi, yeni yılımız kutlu olsun! İçelim! dedim.

Karım kadehini eline aldı, korku dolu gözlerini bana dikerek;

—Şişeyi düşürdün, değil mi? dedi.

Yüzü korkudan sapsarıydı.

—Evet, düşürdüm. Ne çıkar bundan?

Kadehini masanın üstüne bıraktı.

—Çok kötü! dedi. Kötüye alamet. Yeni yılda başımıza bir felaketin geleceğine işarettir.

Baktım, yüzü daha çok sararmıştı.

—Ne basit şeylere inanıyorsun? diyerek içimi çektim. Bir de akıllı geçinirsin. Şu söylediklerin köylü sütninelerin sayıklamalarından farksız! Hadi, iç!

—Keşke sayıklamış olsam... Ama bir şeyler olacak mutlaka! Göreceksin!

Kadehine dudağını bile sürmedi, bir köşeye çekilerek düşüncelere daldı. Ben boş inançlar konusunda herkesin bildiği lafları söyledim, açtığımız şişenin yarısını içtim, odada biraz gezindikten sonra dışarı çıktım.

O durgun, soğuk güzelliğiyle ayazlı, ıssız bir gece vardı dışarda. Ay ile onun yanındaki pamuk yığını görünüşlü iki parça bulut birbirine yapışmışçasına tepemde kımıltısız duruyor, sanki bir şeyler bekliyorlardı. Bulutlar arasından sızan hafif, saydam bir ışık toprağın beyaz örtüsünü kirletmekten korkarcasına kar yığınlarını, demiryolu settini belli belirsiz aydınlatıyordu... Sepsessizdi ortalık...

Demiryolu setti üzerinde yürüyordum.

Işıltılı yıldızlarla bezenmiş gökyüzüne bakarak;

«Salak kadın! Bazı belirtilerin doğru çıktığını kabul etsek bile başımıza ne gibi kötü bir şey gelebilir? Yıllardır tattığımız bunca mutsuzluk, şimdi yüz yüze olduklarımız öylesine büyük

ki, daha kötüsü düşünülemez! Yakalanıp kızartılmış, yenilmek üzere masaya konulmuş balığın başına başka hangi felaket gelebilir?» diye düşünüyordum.

Dalları karlarla kaplı yüksek kavak ağacı mavimsi karanlıkta kefene bürünmüş bir dev gibi dikiliyordu karşımda. Kederli, hüzün dolu duruşundan benim gibi o da yalnızlığı biliyor gibiydi. Uzun zaman gözlerimi ayıramadım kavaktan.

Düşüncelerimi sürdürdüm:

«Gençliğim boş yere harcandı gitti. Küçücük çocukken annemi, babamı yitirdim, liseden kovuldum. Soylu bir aileden gelmeyim, ama eğitim, öğrenim görmeden büyüdüğüm için bildiklerim basit bir demiryolu yağcısınınkindan fazla değil. Ne yuvam var, ne akrabalarım, ne dostlarım, ne de sevdiğim bir işim... Beceriksizin biriyim, o yüzden gençliğimin en verimli çağında küçük bir istasyona şef olmaktan başka bir şeye yaramadım. Başarısızlıklardan, musibetlerden başka ne gördüm ki? Öyleyse başka nasıl bir felaket olabilir?»

Uzakta kırmızı ışıklar göründü. Bana doğru bir tren geliyordu. Sessizce uyuyan bozkır tren gürültüsüne kulak vermiş gibiydi. Düşüncelerim öylesine acıydı ki, sanki yüksek sesle düşünüyordum, telgraf direklerinin inlemesi ile trenin uzaktan gelen gürültüsü de düşüncelerime katılıyordu.

Şunları söylüyordum kendime:

«Çektiklerimin ötesinde daha ne felaket olabilir? Karımı mı yitireceğim? Yitirsem bile korkunç bir şey değil ki... İnsan kendi vicdanından bir şey gizlememeli: Sevmedim, sevemedim onu. Evlenirken çocuk yaştaydım. Şimdi genç, sağlam, güçlü bir erkeğim; karımsa çöktü, yaşlanıp aptallaştı, kafası boş inançlarla doldu. Sırnaşık sevgisinde, çökkün göğsünde, sönük bakışlarında bir güzellik bulunabilir mi? Onu sevmiyorum, zar zor katlanıyorum işte... Öyleyse başka nasıl bir felaket gelecek başıma? Hani nasıl derler, gençliğim bir tutam sevgi uğruna uçup gidiyor. Kadınlar vagon pencerelerinde kayan yıldızlar benzeri bir an gözüküp kayboluyorlar. Sevgiyi bulamadım,

ilerde de bulamayacağım... Erkekliğim, dinçliğim, sevmeye hazır yüreğim böyle böyle yok olacak. Bendeki bu değerler bozkırın ortasında süprüntü gibi, beş para bile etmiyor...»

Tren gürültüyle, uçarcasına yanımdan geçti gitti; kırmızı pencerelerinden düşen ışık beni aydınlatırken umursamadığı belliydi. Çok geçmeden bizim küçük istasyonun yeşil ışıkları önünde durduğunu, kısa bir süre eğlendikten sonra yoluna devam ettiğini gördüm. İki fersah daha yürüdüm, geriye döndüm. Hüzünlü düşünceler bir türlü aklımdan çıkmıyordu. Şimdi bile anımsarım, bunlardan duyduğum bunca acıya karşın sanki daha hüzünlü, daha koyu olmaları için çabalıyor gibiydim. Biliyor musunuz, uzağı görmeyen, onurlarına fazlaca düşkün insanların öyle anları olur ki, mutsuzluklarını düşünmek onlara bir çeşit haz verir, hatta çektikleri acılarla kendi kendilerine caka satarlar? Düşüncelerimin çoğu gerçeği yansıtmakla birlikte saçma sapan, öğünmeye benzer olanları da vardı. Kendi kendime «Daha ne gibi bir felaket olabilir?» diye sorarken bile çocukça böbürleniyor, dünyaya meydan okuyor gibiydim.

İstasyondan dönerken aynı düşünceler geçiyordu kafamdan:

«Peki, daha ne olabilir? Katlanmadığım başka ne kaldı? Hastalık mı çekmedim, para mı kaybetmedim, her gün amirlerimden azar mı işitmiyorum, açlık mı çekmiyorum, istasyonun bahçesine kuduz kurtlar mı girmedi? Daha ne istiyorsun? Aşağılandım, küçük düşürüldüm... Ben de başkalarını küçük düşürmedim değil. Yapmadığım bir şey kaldı, o da suç işlemek! Ancak suç işlemeye yatkın bir adam değilim ben. Mahkemeye gelince, ondan korkmam zaten...»

İki bulut parçası ayın yanından uzaklaşmışlar, biraz ötede öyle bir yan yana durmuşlardı ki, sanki ayın duymasını istemedikleri bir şeyi birbirlerine fısıldıyorlardı. Bir esinti bozkırın üzerinden geçerek, uzaklaşan trenin boğuk uğultusunu süpürüp götürdü.

Eve vardığımda eşikte karımla karşılaştım. Beni görünce gözlerinin içi güldü, yüzü sevinçle aydınlandı.

—Sana vereceğim haberler var! diye fısıldadı. Hemen odana git de yeni setreni giy. Evimize konuk geldi.

—Ne konuğu?

—Deminki trenle yengem Natalya Petrovna geldi bize.

—Hangi Natalya Petrovna?

—Amcam Semyon Fiodoroviç'in karısı, canım! Kendisini tanımazsın. Çok hoş, iyi bir kadındır...

Karım bunları ciddi bir yüzle, çabuk çabuk fısıldayarak söyleyince ben de somurtmuş olmalıyım.

—Bize böyle bir günde gelişi garip ama, ne olur, asma suratını. Ona anlayışlı davran! Ne yapsın, bahtsız bir kadın. Amcam Semyon Fiodoroviç çok katıdır, böyle zorba bir adamla geçinmek olanaksız. Yengem kardeşinden mektup alana değin bizde topu topu birkaç gün kalacakmış.

Karım zorba amcasından; genelde insanların, özellikle de genç kadınların zayıflıklarından; herkese, hatta suçlulara dahi kapımızı açık tutmamızdan filan bir sürü abuk sabuk laflar etti. Ben bu sözlerden pek bir şey anlamadıysam da yeni setremi giyip «yenge hanım»la tanışmaya gittim.

Sofrada iri, kara gözlü, çıtıpıtı bir kadın oturuyordu. Yoksul soframız, boz renkli duvarlar, doğramacı elinden çıkma hantal kanepe, odadaki her şey, havada uçuşan tozlar bile evimize yeni gelmiş, çevresine anlamlı bir koku saçan, genç, güzel ve günahkar kadının varlığıyla canlanıp şenlenmişti. Yengemizin ahlakça zayıf bir kadın olduğunu gülümsemesinden, süründüğü kokudan, kendine göre bakışından, kirpiklerini oynatışından, namuslu bir kadın olan karımla konuşurken sesine verdiği tondan anlamıştım. Kocasından kaçtığını, onun hem yaşlı, hem de zorba bir adam, kendisininse iyi yü-

gerek var mıydı? Daha ilk bakışta her şeyi anlamıştım. Onun

yapısında bir kadını benim gibi ilk bakışta anlamayacak tek erkek kalmış mıdır Avrupa'da, hiç sanmıyorum...

Cici yengem gülümseyerek elini uzattı.

—Yeğenim olarak böyle iri bir erkeğin karşıma çıkacağını aklımdan bile geçirmezdim, dedi.

—Ben de bu kadar güzel bir yengem olduğunu bilmiyordum, karşılığını verdim.

Akşam yemeğine yeniden başladık. İkinci şampanya şişesinin mantarı da patlayarak havaya uçtu. Yenge hanım bir dikişte yarım kadeh içti, karım bir aralık dışarı çıktığında ise sıkılmayı bırakarak koca bir kadehi yuvarladı. Hem içtiğim şampanyanın, hem de böyle bir kadının yakınlığının etkisiyle mest olmuştum. Şu ünlü şarkıyı anımsamaz mısınız?

Kara gözler, şehvetli gözler,
Yakıcı, güzel gözler!
Sizi ben ne kadar seviyorum,
Sizden ne kadar korkuyorum!

Ondan sonra neler olduğunu ben de bilmiyorum. Aşkımın nasıl başladığını bilmek isteyen biri varsa roman, uzun uzun öyküler okusun; benden öğrenmek isterse ona tek söyleyeceğim, gene aynı budalaca şarkının sözleriyledir:

Anladım ki, sizi gördüğüm gün,
Uğurlu bir gün değilmiş...

Her şey tepetaklak oldu. Beni bir tüy gibi döndürerek uçuran korkunç, kudurgan kasırgayı hiç unutmuyorum. Kasırga beni uzun zaman burgacında çevirdi, yeryüzünden karımı da, yengenin kendisini de, benim tüm gücümü, kuvvetimi de süpürüp götürdü. Ondan sonra bozkırdaki o küçük istasyondan alıp bu karanlık sokağa fırlattı.

Şimdi söyleyiniz: Başıma daha ne felaket gelebilirmiş?

DİLENCİ

—Sayın bayım, lütfen, zavallı, aç bir insana yardım elinizi uzatın. Üç gündür ağzıma lokma koymadım... Handa yatmak için verecek beş kapiğim yok...Yemin ederim! Sekiz yıl köy öğretmenliği yaptım, çiftçiler birliğinin çevirdiği dolaplar yüzünden yerimden oldum. İftira attılar bana. Işte bir yıldan beri işsiz-güçsüz dolaşıyorum...

Avukat Skvortsov dilencinin çiçek bozuğu, esmer yüzüne; bulanık, baygın bakışlı gözlerine; yanaklarındaki kırmızı beneklere baktı. Onu bir yerlerden gözü ısırıyordu.

Dilenci sözlerini sürdürüyordu:

—Şimdi Kaluga ilinde iş önerisinde bulunuyorlar, ama oraya gidecek param yok. Lütfen yardım edin! Dilenmek ayıp, ama ne yapayım, çaresizlik...

Skvortsov dilencinin ayaklarındaki biri küçük, biri büyük lastikleri görünce anımsadı.

—Baksanız a! Size üç gün önce Sadovaya caddesinde raslamıştım. Ama o zaman köy öğretmeni değil, enstitüden kovulmuş bir öğrenci olduğunuzu söylüyordunuz. Doğru değil mi?

Dilenci bozuldu.

—Ha... hayır, olamaz! Ben, köy öğretmeniyim. İsterseniz belgelerimi gösterebilirim.

—Hadi, yalan söylemeyin! Öğrenci olduğunuzu ileri sürüyor, hatta okuldan niçin kovulduğunuzu açıklıyordunuz. Unuttunuz mu?

Skvortsov kızardı, büyük bir tiksintiyle yırtık pırtık giysili adamın yanından çekildi. Öfkeyle:

—Alçaklık derler sizin yaptığınıza! diye bağırdı. İnsanları aldatmaktan utanmıyor muzunuz? Tüh, sizi polise teslim edeyim de görün! Yoksul, aç olabilirsiniz, ama bu size saygısızca, vicdansızca yalan söyleme hakkını vermez!

Yırtık giysili adam kapı tokmağını tuttu, suçüstü yakalanmış bir hırsız gibi şaşkın şaşkın evin girişine baktı.

—Ben... ben yalan söylemiyorum. Belgelerimi gösterebilirim...

Skvortsov çok öfkeliydi.

—Size kim inanır? Toplumun köy öğretmenlerine, öğrencilere duyduğu saygıyı kötüye kullanmak kadar alçakça, bayağıca, iğrenç, pis bir şey yoktur! Utanmıyor musunuz yaptığınızdan? Ayıp, ayıp! İyice çileden çıkmıştı, adamı haşladıkça haşlamak istiyordu. Bu serserinin saygısızca yalanlarına onun gibi iyi yürekli, duygulu, yardımsever bir insan başka türlü nasıl tepki gösterebilirdi? Ondan tiksinti, nefret duyabilirdi ancak, çünkü yalan söyleyip merhametine sığınmakla yoksullardan esirgemediği iyilikseverliğini küçük düşürmüş, onlara seve seve verdiği sadakayı kirletmişti. Serseri önce kendini savunmaya çalıştı, yemin etti, ama sonra sustu, utancından başını önüne eğdi.

Elini kalbinin üstüne koyarak;

—Bayım, dedi. Doğrusunu isterseniz... yalan söyledim. Ne öğrenciyim, ne de köy öğretmeni. Uydurdum bunları... Ulusal Rus korosunda şarkı söylüyordum, ayyaşlık yüzünden kovuldum. İnanın bana, yalan söylemeden olmuyor. Gerçek mesleğimi söylediğim zamanlar kimse yardım etmedi. Hep öyle yapsam açlıktan ölür, yatacak yer bulamazdım. Bana dedikleriniz doğru, anlıyorum, ama ne... ne yapabilirim ki!..

Skvortsov adama yaklaşarak bağırdı:.

—Ne mi yapabilirsiniz? Çalışınız! Çalışarak kazanın yaşamınızı!

—Çalışmak mı? Bunu ben de biliyorum, ama hani iş nerede?

—Boş laf bunlar! Gençsiniz, sağlıklısınız, gücünüz yerinde... Her zaman iş bulabilirsiniz, yeter ki çalışmaya isteğiniz olsun! Ama tembelsiniz, şımartılmışsınız, ayyaşsınız... Ağzınızdan meyhane kaçkınları gibi içki kokusu savruluyor. Yalana alışmışsınız, yalancılık iliklerinize işlemiş. Yalan-dolandan, dilenmekten başka iş gelmiyor elinizden. Bir gün lütfedip çalışmaya razı olsanız bile yazıcılık, Rus korosunda şarkıcılık türünden kolay işler ararsınız. Boş gezenin kalfası işte! Amaç çalışmak değil, havadan para kazanmak! Peki, bedence çalışmaya ne buyurulur? Kapıcılığa, fabrika işçiliğine tenezzül etmezsiniz. Kendinize çok güveniyorsunuz, değil mi?!

Dilenci:

—Ne tuhaf konuşuyorsunuz? diye mırıldanarak acı acı güldü. Bedensel işi nereden bulacağım? Tezgahtarlık benden geçti, çünkü o işte çekirdekten yetişmek gerek. Kapıcılık bana göre değil, kimsenin bana «sen» demesine dayanamam. Fabrikaya da almazlar, orası için elde sanat olması gerekir, oysa ben bir şey bilmiyorum.

—Saçma! Sizin gibiler her zaman kendilerini haklı gösterecek bir çıkış yolu bulurlar. Peki, odun kırmaya ne dersiniz!

—Kabul etmem demiyorum, ama mesleği odunculuk olanlar bile yiyecek ekmek bulamıyorlar.

—Evet evet, bütün tembeller böyle konuşurlar. Bir iş önerdin mi, hemen olumsuz yanıt hazırdır. Peki, benim evimdeki odunları yarmak istemez misiniz?

—Hay hay, yararım...

—İyi... Görelim öyleyse...

Skvortsov biraz da kin duyarak hemen mutfaktan aşçı kadını çağırdı.

—Olga, bu bayı odunluğa götür. Odunları yaracak.

Serseri bu işe kendisi de pek akıl erdirememiş gibi omuzlarını silkti, aşçı kadının ardından çekingen çekingen yürüdü. Yürüyüşüne bakılırsa odun kırmayı açlık yüzünden, para

kazanmak için filan değil, tükürdüğünü yalamamak için kabul ettiği anlaşılıyordu. Aynı zamanda içki içmekten zayıf düştüğü, kendini iyi hissetmediği, çalışmaya hiç niyetli olmadığı da belliydi her halinden.

Skvortsov hızlı adımlarla yemek odasına geçti. Buradan, avluya bakan pencerelerden avluda olup bitenler görülebilirdi. Pencerenin önünde duran Skvortsov aşçı kadınla serserinin arka kapıdan avluya çıktıklarını, vıcık vıcık karları çiğneyerek odunluğa doğru gittiklerini gördü. Olga yanındakine ters ters baktı, dirseklerini öfkeyle oynatarak odunluğun anahtarını çevirdi, açılan kapıyı sertçe duvara çarptı.

Skvortsov «Galiba hatunun keyille kahvesini içmesine engel olduk. Şunun şirretliğine bakın!» diye düşündü.

Bunun ardından öğretmen-öğrenci bozuntusu kütüğün üstüne çöktü, kızarık yanaklarını ellerinin arasına alarak düşüncelere daldı. Aşçı kadın ise berikinin ayaklarının ucuna baltayı fırlattı, öfkeli öfkeli yere tükürdü, somurtuk dudaklarının kıpırdanmasına bakılırsa sövüp saymaya başladı. Bunun üzerine serseri odunlardan birini isteksizce kendine çekti, ayaklarının arasına aldı, sakınarak baltayı odunun üzerine indirdi. Lastik ayakkabılarını kesmekten ya da parmaklarını doğramaktan korkuyor gibiydi. Odun yalpalayarak yere devrildi.

Skvortsov'un öfkesi geçmişti. Şımarık, sarhoş, belki de hasta bir adamı soğukta odun kırmak gibi pis bir iş yapmaya zorladığı için bir çeşit azapla karışık utanç duymaya başladı.

Yemek odasından çalışma odasına geçerken, «Neyse, zararı yok, varsın çalışsın. Kendi iyiliği için yapıyorum.» diye düşündü.

Bir saat sonra odasına gelen Olga odunların yarılmış olduğunu bildirdi.

—Şu elli kapiği ona ver! dedi. İsterse her ayın birinde odun yarmaya gelsin. Her zaman yapılacak bir iş bulunur.

Ertesi ayın başında serseri geldi, gene elli kapik kazandı.

Ancak öyle içmişti ki, ayakta zor duruyordu. Ondan sonra sık sık eve uğramaya başladı, yapacağı bir iş çıkıyordu her gelişinde. Kâh avludan karları kürüyor, kâh odunluğu düzene sokuyor, kâh halıların, yatakların tozunu silkeliyordu. Yaptığı işe karşılık 20-40 kapik ödeniyordu kendisine, bir keresinde pantolon bile verdiler.

Başka bir eve taşınırken Skvortsov eşyaların denk yapılıp taşınması için onu çağırdı. Bu sefer adam ayıktı, ama somurtkan, durgun bir görünüşü vardı. Eşyalara hevesle elini sürmedi, yük yüklenen arabaların arkasından başı önünde gidip geldi, hamarat gözükmeye de çalışmadı. Yürürken soğuktan büzüşüyor, arabacılar aylaklığıyla, sarsaklığıyla, yıpranmış bey paltosuyla alay ederlerken ezilip büzülüyordu. Taşınma işi sona erdiğinde Skvortsov onu yanına çağırdı, eline bir ruble verirken;

—Sözlerimin üzerinizde iyi bir etki yaptığını görüyorum, dedi. Çalışmanıza karşılık şu parayı alınız. Görüyorum ki, bugün içmemişsiniz, çalışmaya isteğiniz var. Adınız ne sizin?

—Luşkov.

—Luşkov, şimdi size daha temiz bir iş önerebilirim. Yazı yazmasını bilir misiniz?

—Bilirim, efendim.

—Öyleyse yarın şu mektupla arkadaşıma gidin, size temize çekmek üzere yazı verir. Çalışın, içki içmeyin, söylediklerimi unutmayın... Hadi, yolunuz açık olsun!

Skvortsov bir insanı iyi yola koyduğu için kıvançlıydı. Luşkov'un omzunu okşadı, hatta ayrılırken ona elini uzattı. Luşkov mektubu alıp gitti, bir daha da iş istemek için avluya uğramadı.

Aradan iki yıl geçti. Bir gün Skvortsov tiyatro gişesi önünde aldığı biletin parasını öderken yanında kunduz kürklü eski bir şapka giymiş, paltosunun yakası kuzu derisinden, kısa boylu bir adam gördü. Adam ürkek ürkek gişe görevlisinden üst balkon için bir bilet istedi, biletin parasını beş kapiklik mangırlarla ödedi.

Skvortsov onun yüzüne bakınca eski oduncusunu tanıdı.

—Siz bay Luşkov'sunuz, değil mi? Nasılsınız, bakalım? Neler yapıyorsunuz?

—Eh, iyiyiz işte... Bir noterin yanında çalışıyorum. Ayda otuz beş ruble geçiyor elime.

—Oh, Tanrı'ya şükür! Bu iyi işte! Sizin adınıza sevindim, çok çok sevindim, Luşkov! Bir bakıma benim vaftiz oğlum sayılırsınız. Biliyorsunuz, sizi iyi yola ben ittim. Unuttunuz mu, sizi nasıl azarlamıştım, ha? Yer yarılsa yere girecektiniz utancınızdan. Söylediklerimi aklınızdan çıkarmadığınız için teşekkürler.

Luşkov;

—Asıl ben size teşekkür ederim, dedi. O zaman size gelmeseydim belki şimdi gene öğrenci ya da öğretmen olduğumu söyler dururdum. Evinize gelmekle bataklıktan kurtuldum.

—Memnun oldum, memnun oldum!

—Öğütlerinizden, verdiğiniz işlerden dolayı teşekkür ederim. Söylediklerinizin hepsi de güzel şeylerdi. Size de, –Tanrım esenlik versin– aşçınız olan o iyi yürekli, soylu kadına da minnettarım. Güzel sözlerinizden dolayı size ne kadar teşekkür etsem azdır, ama asıl beni kurtaran aşçı kadın Olga'dır.

—Yani nasıl?

—Basbayağı! Size odun yarmaya geldiğimde hemen ağzını açardı: «Ah, seni sarhoş! Melun herif! Tanrı canını alsa da kurtulsan bari!» Sonra karşıma oturur, üzüntüyle yüzüme bakarak ağlamaya başlardı. «Sen bahtsız bir adamsın! Bu dünyada rahat yüzü görmeyeceksin! Sarhoşluğun yüzünden öbür dünyada da cehennemde çatır çatır yanacaksın! Ah, sen ne acınacak adammışsın!» Anlıyor musunuz, hep bu tarzda söylenir dururdu... Benim için ne kadar göz yaşı döktü, ne kadar üzüldü, bilemezsiniz! Ama en önemlisi, benim yerime odunları o yarıyordu. Biliyor musunuz, bayım, sizin evde ben bir oduna bile elimi sürmedim, bütün işi o yaptı. Beni nasıl kurtardı, ona bakarak neden değiştim, niçin içkiyi bıraktım, bunları size açıklayamam.

Ancak şunu biliyorum ki, onun sözleri, soylu davranışları ruhumda bir değişiklik yaptı, beni doğru yola döndürdü. Bunu hiçbir zaman unutmayacağım. Galiba vakit geldi, gong vuruyor.

Luşkov saygıyla eğilerek selam verdi, üst balkona doğru yürüdü.

DÜŞMANLAR

Karanlık bir eylül akşamı saat 10'da Çiftçiler Birliği doktoru Kirillov'un tek oğlu altı yaşındaki Andrey kuşpalazından ölmüştü. Doktorun karısı ölen çocuğun karyolası önünde yere diz çöküp kahrından bunalımlar geçirmeye başladığı sırada kapının çıngırağı acı acı çaldı.

Kuşpalazı salgınından korktukları için hizmetçilerin hepsine sabahtan izin vermişlerdi. Kirillov ceketsiz, yeleğinin düğmeleri çözük bir durumda, terden sırsıklam yüzünü, asit fenikten yanmış ellerini silmeden kapıyı açmaya gitti. Evin girişi karanlıktı; içeri giren adamın yalnız orta boylu olduğu, beyaz atkısı ile çok solgun yüzü seçilebiliyordu. Adamın yüzü öylesine solgundu ki, hole girmesiyle içerisi aydınlanır gibi olmuştu.

Gelen adam çabuk çabuk;

—Doktor evde mi? diye sordu.

Doktor;

—Doktor benim, dedi. Ne istiyorsunuz?

Beriki sevinçle bağırdı:

—Ya, sizsiniz demek?..

Bunun ardından karanlıkta doktorun elini aramaya başladı, bulunca iki eliyle birden sımsıkı sarıldı.

—Çok, çok sevindim!.. Sizinle tanışıyoruz... Ben Abogin... sizi Gnuçev'lerde görmek onuruna ermiştim... Evde bulunmanıza öylesine sevindim ki!.. Tanrı aşkına hemen bize gidelim. Bu zahmeti esirgemeyin benden... Karım tehlikeli biçimde hasta... Arabam dışarda hazır...

Adamın sesinden, hareketlerinden büyük bir heyecan

içinde olduğu belliydi. Yangından ya da kuduz köpek saldırısından zor kurtulmuş gibi soluk soluğa, hızlı hızlı konuşuyordu. Bir şeyden korkup afallayan insanların yapmacıksız, içten, çocuksu ürkek tavrıyla söylediği kısa kısa, kesik kesik sözlerin çoğu gereksizdi, konuyla hiçbir ilgisi yoktu.

—Ya evde bulamazsam diye korkuyordum. Buraya gelinceye kadar ruhum acılar içinde kıvrandı. Tanrı aşkına giyinin de gidelim.

Bakın, nasıl oldu... Aleksandr İvanoviç Popçinski diye bir arkadaşım var... siz tanımazsınız... bize gelmişti... Oturmuş, konuşuyorduk. Sonra çay içmek için masaya geçtik... Karım birdenbire haykırdı, göğsünü tutarak sandalyeye yığıldı. Onu karyolaya taşıdık... Şakaklarını nışadır ruhuyla ovdum, yüzüne su serptim, bir yararı olmadı... Şimdi ölü gibi yatıyor... Damar çatlamasından korkuyorum... Gidelim... Babası damar çatlamasından ölmüştü.

Kirillov dinliyor, Rusça anlamıyormuş gibi susuyordu.

Abogin gene Popçinski'den, karısının babasından söz etmeye, doktorun elini aramaya başlayınca doktor başını salladı, her sözü uzata uzata;

—Bağışlayın, ben gidemem... Beş dakika önce... oğlum öldü, dedi.

Abogin;

—Sahi mi? diye fısıldayarak bir adım geriledi. Aman Tanrım, ne uğursuz bir zamanda gelmişim! Şaşılacak kadar uğursuz bir gün... şaşılacak kadar! Bakın şu raslantıya! Sanki mahsus!

Abogin elini kapının tokmağına götürdü, düşünceli düşünceli başını önüne eğdi. Anlaşılan, kararsızlık içindeydi, ne yapacağını bilmiyordu. Gitmeli mi, yoksa doktora yalvarmaya devam mı etmeliydi?

Adam doktorun elini yakalayarak ateşli ateşli;

—Beni dinleyin! dedi. Durumunuzu çok iyi anlıyorum! Tanrı tanığımdır, böyle bir zamanda böyle üzerinize düştüğüm

için utanıyorum. Ama başka ne yapabilirim? Kendiniz takdir edin, kime başvurayım? Buralarda sizden başka doktor yok... Tanrı aşkına gidelim! Kendim için ısrar etmiyorum... hasta ben değilim!

Ortalığa bir sessizlik çöktü. Kirillov sırtını Abogin'e çevirdi, biraz durdu, sonra ağır adımlarla holden salona geçti. Kararsız kararsız, kurulmuş bir makine gibi yürüdüğüne, salondan geçerken yanmayan bir lambanın abajurunu özenle düzelttiğine, masanın üzerinde duran kalın kitabı karıştırdığına bakılırsa o dakikada herhangi bir amacı, bir isteği, belli bir düşüncesi yoktu; belki holde onu bir yabancının beklediğini bile unutmuştu. Alacakaranlık salonun sessizliği şaşkınlığını daha bir artırmış olmalıydı. Çünkü salondan çalışma odasına geçerken sağ ayağını gereğinden fazla kaldırıyor, eliyle kapının kasasını arıyordu. Sanki yabancı bir eve girmiş ya da yaşamında ilk kez sarhoş olmuş gibi büyük bir şaşalama içindeydi, kendini bu yeni duyguya teslim etmişti. Çalışma odasının bir duvarı boyunca, kitap dolu rafların üzerinde geniş bir ışık demeti vardı. Bu ışık, asit fenik ile eterin ağır, ezici kokusuyla birlikte çalışma odasından yatak odasına geçilen kapının aralığından sızıyordu... Doktor kendini masanın önündeki koltuğa bıraktı, ışık düşen kitapların sırtlarına uykulu gözlerle bir süre baktı, sonra kalkıp yatak odasına gitti.

Yatak odasına ölüm sessizliği çökmüştü. Odada göze çarpan her şey biraz önce yaşanan kasırgayı, kasırganın yıkıntılarını anımsatıyordu; ama şimdi her şey dinlenmedeydi. Taburenin üzerinde bir yığın şişenin, kutunun, kavanozun arasında duran mum ile konsolun üstündeki büyük lamba bütün odayı parlak bir aydınlığa boğuyordu. Pencerenin önündeki karyolaya gözleri açık, yüzü şaşkınlık anlatan bir oğlan çocuğu yatırılmıştı. Çocuk hiç kımıldamıyordu; açık gözleri her an daha çok koyulaşarak sanki kafasının içine, derinlere doğru gömülüyor gibiydi. Ellerini çocuğun cansız gövdesi üstüne koyup yüzünü yatağın kıvrımları arasında gizleyen zavallı anne

karyolanın önüne diz çökmüştü. O da çocuğu gibi hiç kımıldamıyordu, ama bedeninin bükülüşlerinde, kollarının duruşunda öyle çok canlılık okunuyordu ki! Bütün varlığı, gücü, hırsıyla karyolanın üzerine bırakmıştı kendini; bitkin düşen bedeni için en sonunda bulabildiği bu rahat, dingin duruşu bozmaktan korkuyor gibiydi. Yorganlar, bez parçaları, leğenler, yerdeki su birikintileri, sağa-sola atılmış fırçalar, kaşıklar, içinde kireç suyu bulunan şişe, boğucu ağır hava... her şey öylece donup kalmış, durgunluğa gömülmüştü.

Doktor karısının yanında durdu, ellerini pantolonunun ceplerine sokarak başını yana eğdi, gözlerini oğluna dikti. Yüzünde bir umursamazlık vardı, ancak sakalında parıldayan damlalar onun biraz önce ağladığını belli ediyordu.

Gene de ölümden söz edilirken akla gelen o itici korku yatak odasında hissedilmiyordu. Odadaki her şeyin öylece donup kalışında, annenin duruşunda, doktorun umursamaz yüzünde insanın içine dokunan, çekici bir şey vardı. Biz insanların anlayıp başkalarına anlatmayı daha uzun süre öğrenemeyeceğimiz; sanırım, bunu yansıtmaya yalnız müziğin gücü yeteceği, insan kederinin güzelliğiydi bu; hissedilmesi oldukça güç, incenin incesi bir güzellik!.. Aynı şey odanın gamlı sessizliğinde de kendini belli ediyordu. Kirillov ile karısı ağlamayı bırakmışlardı, uğradıkları kaybın ağırlığı yanında durumlarının lirizminin de farkında gibiydiler. Bir zamanlar gençliklerinin yitip gitmesi gibi, şimdi bu çocukla birlikte çocuk sahibi olma hakları da yok oluyordu. Doktor 44 yaşındaydı, saçları ağarmıştı, epey yaşlı gösteriyordu; soluk benizli hasta karısının yaşı ise 35'ti. Demek ki, Andrey onların ilk ve son çocuklarıydı.

Doktorun yapısı karısınınkinden farklıydı, o, acı çektiği zamanlar hareket etmek isteyen insanlardandı. Karısının yanında beş dakika kadar durduktan sonra sağ ayağını yukarı kaldıra kaldıra, yarısını büyük, geniş bir kanepenin kapladığı küçük odaya, oradan da mutfağa geçti. Fırının, aşçı kadının

yatağının yanından dolaştı, sonra başını eğerek alçak kapıdan hole çıktı. Orada aynı beyaz atkı ve solgun yüzle karşılaştı.

Abogin onu görünce içini çekti, kapının tokmağını tutarak;

—En sonunda gelebildiniz! dedi. Gidelim lütfen!

Doktor irkildi, karşısındakinin yüzüne baktı, her şeyi anımsamıştı. Birdenbire canlandı.

—Beni dinleyin, gidemeyeceğimi söylemiştim. Niçin anlamak istemiyorsunuz?

Abogin yalvarırcasına;

—Doktor, ben ruhsuz yaratık değilim! dedi. Durumunuzu çok iyi anlıyorum. Üzüntünüze katılıyorum tüm yüreğimle.

Elini boynundaki atkının üstüne koydu.

—Kendim için ısrar etsem haklısınız, ama karım ölüyor. Çığlıklarını işitmiş, yüzünü görmüş olsaydınız, ısrarımın nedenini anlardınız. Aman Tanrım, ben de giyinmeye gittiğinizi sanıyordum. Doktor, vaktimiz çok değerli! Gidelim, yalvarırım, gidelim!

Doktor heceleri uzata uzata;

—Gi-de-mem! diyerek salona doğru bir adım attı.

Abogin peşini bırakmadı, kolundan yakaladı, bir dilenci gibi yalvarmaya başladı:

—Büyük üzüntünüz var, anlıyorum. Ama sizi diş çekmeniz ya da hastanın durumunu şöyle bir görmeniz için çağırmıyorum; bir insanın yaşamını kurtaracaksınız. İnsan yaşamı her kederden üstündür! Sizden dayanıklılık, özveri bekliyorum. İnsanlık adına!

Kirillov sinirlendi.

—İnsanlık yalnız karşınızdakinden beklenmemeli! Ben de aynı insanlık adına beni götürmemenizi rica ediyorum. Böylesine hiç aklım ermedi, vallahi! Ayakta duracak gücüm yok, siz tutmuş, beni insanlıkla korkutuyorsunuz! Bu durumda sizin bir işinize yaramam ki! Kesinlikle gidemem! Karımı kime bırakırım? Hayır, hayır!

Ellerini sallayarak salon kapısına doğru geriledi. Korku dolu bir sesle;

—Hiç... hiç rica etmeyin! dedi. Beni bağışlayın, lütfen! Düsturun XIII. cildine göre hastanıza bakmak zorundayım, isterseniz beni yakamdan tutup götürebilirsiniz... Buyurun, sürükleye sürükleye götürün! Ama işinize yaramam ki... Hatta konuşacak durumda değilim... Affınıza sığınıyorum!

Abogin gene doktorun kolunu tuttu.

—Bunları bana söylemenize gerek var mı, doktor? XIII. ciltten söz eden kim? Sizi zorlamaya hakkım yok benim. İster gelin, ister gelmeyin, sizin bileceğiniz iş. Ancak ben duygularınıza hitap ediyorum. Anlayın durumumu! Genç bir kadın şu an ölüm döşeğinde. Sizin de oğlunuz öldüğüne göre içinde bulunduğum dehşeti sizden daha iyi kim anlar?

Abogin'in sesi heyecandan titriyordu; bu titremede sesinin tonundan, kullandığı sözlerden daha fazla inandırıcılık vardı. Abogin konuşmalarında içtendi, gelgelelim söylediği sözler beylik, ruhsuz, gereksiz derecede süslü kaçıyor; doktorun evinin havasını, öbür tarafta ölüm halindeki kendi karısını küçük düşürüyordu. Kendisi de bunu hissetmiyor değildi, anlaşılmamaktan korktuğu için sözlerle değil de, hiç olmazsa ses tonunun içtenliğiyle karşısındakini inandırmak istiyor; sesine elinden geldiğince yumuşaklık, tatlılık vermeye çalışıyordu. Sözlerin anlamı ne denli güzel ve derin olursa olsun çoğu zaman mutlu insanları da etkilemez, mutsuzları da. Bunların etkisini ancak konunun dışındakiler, kayıtsızlar duyabilir. Çünkü mutluluğun ya da üzüntünün asıl anlatımı suskunluktur. Aşık olanlar birbirlerini en çok sessiz durduklarında anlarlar. Mezar başında söylenen sıcak, coşkun sözler yalnız yabancıları etkiler, ölünün karısı ile çocuklarına hem soğuk, hem de önemsiz gelir.

Kirillov sesini çıkarmadan dinliyordu. Beriki doktorluğun yüksek amaçlarından, özverili bir meslek oluşundan filan söz edince üzüntüyle;

—Gideceğimiz yer uzak mı? diye sordu.

· —On-on beş fersah kadar var. Atlarım çok iyidir. Şerefim üzerine söz veririm ki, sizi bir saatte götürür, getiririm. Yalnız bir saat!

Son sözler doktorun üzerinde insanlıktan, doktorluğun yüce amaçlarından daha büyük bir etki yaptı. Biraz düşündükten sonra;

—Peki, gidelim! dedi içini çekerek.

Hızlı, emin adımlarla odasına gitti, az sonra uzun setresini giymiş olarak geri döndü. Sevinen Abogin doktorun peşinden kısa adımlarla, ayakları birbirine dolaşarak evin girişine kadar yürüdükten sonra orada paltosunu giymesine yardım etti; birlikte dışarı çıktılar.

Dışarısı karanlık olmakla birlikte evin girişinden daha aydınlıktı. Doktorun iri yapılı, kamburumsu uzun bedeni, ince, sivri sakalı, kemerli burnu loş havada açıkça seçilebiliyordu. Abogin'in solgun yüzü ile kocaman kafasının tepesini güçlükle örten, öğrencilerin giydiği türden şapkası da... Boynuna sardığı atkı önden beyaz beyaz görünüyordu, atkı arkadan uzun saçlarının altına gizlenmişti.

Doktoru arabasına bindiren Abogin;

—İnanın, doktorcuğum, bu yüce gönüllülüğünüzü unutmayacağım! dedi. Bir an önce varmalıyız eve. Luka, yuvrum, elden geldiğince hızlı sür atları!

Araba hızla yola koyuldu. Hastane avlusu boyunca uzanan bir dizi alçak yapının önünden geçtiler. Her yer karanlığa gömülmüştü. Avlunun derinliklerinden, ağaçlar arasından parlak bir ışık sızıyordu, hepsi o kadar. Hastanenin üst kat pencereleri bile havadan daha soluk gözüküyordu. Az sonra araba zifiri bir karanlığa daldı. Buralarda mantar kokusu ile ağaçların hışırtısı duyuluyordu. Arabanın gürültüsüyle uykularından uyanan kargalar doktorun oğlunun ölümünü, Abogin'in karısının hastalığını biliyorlarmış gibi yapraklar arasında acı acı gaklayarak tedirgin bir kıpırdaşma başlattılar. İşte tek tük

ağaçların, çalıların gözüktüğü bir düzlüğe vardılar. Üzerine karanlık gölgelerin çöktüğü bir göl donuk parıltısıyla ışıldıyordu önlerinde. Kargaların boğuk bağırmaları gitgide gerilerde kaldı, sonra tümüyle kesildi.

Yol boyunca ne Kirillov konuştu, ne de Abogin. Ancak bir keresinde Abogin derin derin içini çekerek şöyle mırıldandı:

—Ne acıklı bir durum! İnsan ancak bir yakınını kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kaldığında onu sevdiğini anlıyor!

Araba nehrin üzerinden geçen bir köprüde ilerlerken doktor bir an irkildi, suyun şırıltısından ürkmüş gibi kıpırdanmaya başladı.

Üzgün bir sesle;

—Durun, beni geriye götürün! dedi. Size sonra gelirim. Karım evde yalnız. Yanına bir hastabakıcı bırakayım hiç olmazsa.

Abogin karşılık vermedi. Tekerleri taşlara çarpa çarpa, yalpalayarak ilerleyen araba kumluk kıyıyı geçti; yoluna devam etti. Kendi kederiyle baş başa kalan Kirillov çevresine bakındı. Arkada, yıldızların ölgün aydınlığında yol ile ırmak kıyısında alaca karanlığa gömülmüş söğüt ağaçları gözüküyordu. Sağda, gökyüzü sonsuzluğuyla aynı ova uzayıp gidiyor, bataklıklarda öbek öbek turba ateşleri yanıyordu. Solda ise yolla birlikte uzayıp giden, üzeri çalılıklarla örtülü tepeler vardı; bu tepeciklerin üstünde hafif bulutlarla çevrili, sisle kaplı bir yarım ay yükselmişti. Bulutlar yarım ayı çepeçevre kuşatmışlar, kaçıp gitmemesi için tetikte bekliyor gibiydiler.

Bütün doğa bezgin, umutsuz bir bekleyiş içindeydi. Toprak, karanlık odasında yalnız başına oturup kötü geçmişini unutmaya çalışan düşkün kadınlar gibi bahar, yaz günlerini özlemle anıyor; sanki kaçınılmaz kışın gelişini düşündükçe ürperiyordu. Ne yana baksanız dibi görünmez, karanlık, soğuk bir çukura benziyordu toprak ana; bu çukur öylesine derindi ki, içinden ne Kirillov çıkabilirdi, ne Abogin, ne de kızılımsı yarım ay...

Araba eve yaklaştıkça Abogin'in sabırsızlığı arttı. Oturduğu yerde durmadan kıpırdanıyor, ikide birde ayağa fırlıyor, arabacının omuzları üzerinde ileriye bakıyordu. Sonunda araba yol yol yelken beziyle kaplı, gösterişli merdiven sundurmasının önünde durdu. İkinci katın ışık yanan pencerelerinden gözlerini ayıramayan Abogin'in soluk alışları hızlandı.

Doktorla evin holüne girerlerken ellerini oğuşturuyordu.

—Bir şey olursa... buna dayanamam, dedi titreyen sesiyle.

Ortalıkta çıt çıkmıyordu. Sessizliğe kulak kabarttı.

—Gürültü filan işitmediğime göre şimdilik her şey yolunda demektir.

Gerçekten de ne bir ses, ne de ayak patırtısı duyuluyordu içerden; her yer şıkır şıkır aydınlatıldığı halde bütün ev derin bir uykuya dalmıştı. O saate kadar yüzleri hep karanlıkta kalan doktor ile Abogin artık birbirlerini inceleyebiliyorlardı. Doktor uzun boylu, geniş omuzluydu, özensiz giyinmişti, yüzü çirkindi. Kemerli burnu, pörsük cildi, kayıtsız bakışları, zencilerinki gibi kalın dudakları hoşa gitmeyen, acımasız, sert bir ifade taşıyordu. Tarak görmemiş saçları, çökük şakakları, vaktinden önce kır düşmüş, arasından çenesinin derisi gözüken uzun, sivri sakalı, yüzünün sarımsı boz rengi, özensiz, sert hareketleri; kısacası tüm görünüşündeki katılık yaşamının yokluk-yoksulluk içinde geçtiğini, yaşamaktan, insanlardan bıktığını pek güzel anlatıyordu. Onun ruhsuz tavırlarına bakarak bu adamın bir karısı olduğuna, çocuğu için ağlayabildiğine inanmak zordu.

Abogin ise bambaşka yapıda bir insandı. İri-yarı, etine dolgun, koca kafalı, sarışın bir adamı gözünüzün önüne getirin. Yüz çizgileri kaba olmakla birlikte yumuşaktı, modaya uygun olarak zevkle giyinmişti. Baştan aşağı düğmeli setresinin içinde duruşu, kabarık saçları, yüzü aslanlarınki gibi heybetli ve soyluydu. Başı yukarda, göğsünü kabartarak yürüyor; kulağa hoş gelen, tok bir sesle konuşuyordu. Atkısını çıkarırken ya da saçını tararken yaptığı el hareketlerinde bir incelik, kadınsı bir

zarafet vardı. Hatta yüzünün solgunluğu, paltosunu çıkarırken merdivenden yukarı çocuksu bir korkuyla bakması soylu tavırlarını bozmuyor; sırtı pek, karnı tok, sağlıklı, kendine güvenli görünüşünden hiçbir şey kaybettirmiyordu.

Merdivenleri çıkarken;

—Kimseler görünmüyor, bir şey de işitilmiyor, dedi. Ortalıkta telaş yok, her şey yolundadır inşallah!

Holden geçirerek büyük salona götürdü doktoru. Burada siyah bir kuyruklu piyano duruyor, tavanından kılıfı içinde bir avize sarkıyordu. Salondan geçip insana huzur veren, hoş pembe bir ışıkla hafifçe aydınlatılmış, küçücük, güzel bir oturma odasına girdiler.

Abogin;

—Doktor, burada biraz oturun, dedi. Ben şimdi gelirim. Gideyim de içeriye bir bakayım.

Kirillov odada yalnız kaldı. Bulunduğu yerin şıklığı, çevresini saran hoş loşluk, yabancı, hiç tanımadığı bir eve serüven ararcasına gelişi onu hiç etkilemiyordu. Koltukta otururken asit fenikten yanan ellerini incelemeye koyuldu. Bir ara göz ucuyla bakınca açık kırmızı renkli bir abajur, bir violensel kutusu, saat tik-taklarının geldiği köşede ise Abogin gibi oturaklı, tok görünüşlü, derisi samanla doldurulmuş bir kurt gördü.

Ortalıkta çıt çıkmıyordu... Bitişik odalardan birinden, uzaktan birinin «A-a!» diye bağırdığı duyuldu, camlı bir kapı şangırdadı (camlı dolap kapağı olmalıydı), yeniden her şey sessizleşti. Beş dakika kadar bekleyen Kirillov ellerini incelemeyi bıraktı, gözlerini Abogin'in çıktığı kapıya çevirdi.

Eşikte Abogin duruyordu, ancak biraz önce çıkan Abogin değildi bu. Görünüşündeki tokluk, incelik kaybolup gitmiş; yüzü, elleri, tavırları belki korkunun, belki de bedensel bir ağrının getirdiği bir değişikliğe uğrayarak çirkinleşmişti. Burnu, dudakları, bıyıkları, yüzünün bütün çizgileri kopup düşmek istercesine kıpır kıpır kıpırdanıyor; gözleri sanki duyduğu acının etkisiyle gülüyordu.

Adam ağır adımlarla gelip odanın ortasında durdu, öne eğildi, inledi, yumruklarını sarsarak bağırmaya başladı:

—Aldattı beni, aldattı! Çekip gitmiş! Popçinski denen soytarıyla kaçmak için hasta numarası yaparak beni doktor çağırmaya gönderdi! Aman Tanrım!

Birkaç adım daha yaklaştı, beyaz yumuşak yumruklarını doktorun burnuna dayadı.

—Gitmiş işte! Kandırdı beni! Peki, bu yalana gerek var mıydı? Tanrım! Aman Tanrım! Bu çirkin hokkabazlığa, bu kalpazanlığa, bu şeytanca iğrenç oyuna ne gerek vardı? Ben ona ne yaptım ki! Gördünüz mü, gitmiş!..

Gözlerinden yaşlar boşandı. Bir ayağı üzerinde döndü, küçücük odada dolaşmaya başladı. Kısa setresi, modaya uygun dar pantolonu içindeki bedenine göre kısa gözüken bacaklarıyla, koca kafasıyla, kabarık saçlarıyla gene de bir aslanı andırıyordu. Doktorun kayıtsız yüzünde bir merak ışığı parladı, yerinden doğrulup Abogin'i süzdü.

—Peki ama hasta nerede?

Abogin hem gülüyor, hem ağlıyor, bir yandan da yumruklarını sallıyordu.

—Ne hastası? Hasta değil lanetli bir kadın o! Aşağılığın, rezilin biriymiş meğer! Hem öyle rezil ki, böylesi çirkin bir hareket şeytanın aklına bile gelmezdi! O soytarı herifle, o ahmakla, o maskarayla, o hokkabazla kaçmak için beni evden uzaklaştırdı! Geberse de kurtulsam daha iyiydi! Tanrım, buna nasıl dayanacağım?

Doktor başını doğrulttu, yaş dolu gözlerini sıktı, çenesinin ucundaki sivri sakalını sağa-sola oynatmaya başladı. Bir yandan da merakla çevresine bakınıyordu.

—Ne demek oluyor bu, anlamıyorum! Çocuğum öldü, karım keder içinde evde yapayalnız... kendim üç gecedir uykusuzum, ayakta zor duruyorum... Ama basit bir güldürüde rol almak için buraya sürüklendim! An... anlamıyorum, neden geldim ben buraya?

Abogin yumruğunu açtı, içindeki buruşuk bir kağıdı yere fırlattı, böcek ezermiş gibi çiğnedi ayaklarıyla. Sonra gene yumruğunu sallamaya başladı, dişlerinin arasından nasırına basmışlar gibi haykırdı:

—Ben de bir şey anlamış değilim! Gözlerim körmüş meğer! Evime her gün gelip gittiğini nasıl görmedim? Bugün de kupa arabasına kurulmuş, geldi bize. Niçin kupa arabasıyla? Aptalım işte! Anlasan a niçin geldiğini!

Doktor homurdanıp duruyordu:

—Anlamıyorum! Ne demek oluyor bu? İnsan kişiliğini küçük düşürmek, çektiği acılarla alay etmektir! Böyle... böyle şey olamaz! Hayatımda ilk kez karşılaşıyorum!

Kendisini ağır bir biçimde küçük düşürdüklerini yeni farkeden bir insan tavrıyla şaşkın şaşkın omuzlarını silkti, kollarını iki yana açtı, ne söyleyip ne yapmak gerektiğini kestiremeyerek yorgun bir halde koltuğa yığıldı.

Öbür yanda Abogin ağlamaklı bir sesle söyleniyordu:

—Evet, anladık, benden bıktın, başkasını sevdin! Ama bu yalana, bu haince, alçakça numaraya gerek var mıydı? Niçin böyle davrandın? Neden? Ne yaptım ben sana?

Kirillov'a yaklaştı, ateşli bir sesle;

—Bakın, doktor, mutsuzluğuma istemeyerek tanık oldunuz! dedi. İşte o yüzden gerçekleri gizlemeyeceğim sizden! Yemin ederim ki bu kadını seviyordum; köle gibi, taparcasına seviyordum! Onun uğruna her şeyi teptim, akrabalarımla bozuştum, memurluğu, müziği bıraktım, anneme, kız kardeşime yapamayacağım halde onun her kusurunu bağışladım. Bir gün olsun yan gözle bakmadım ona, bozuşmaya neden olacak hiçbir şey yapmadım! Durum böyleyken yalana gerek var mıydı? Tamam, senden sevgi beklemiyorum ama niçin aldatıyorsun böyle bir adamı? Madem sevmiyorsun, açıkça, dürüstçe söyle! Gönül işlerine bakışımı bildiğine göre böyle yapmamalıydın!

Abogin bütün bedeni tir tir titreyerek yaşlı gözlerle içini

döküyordu doktora. Ellerini göğsüne bastırmış, ateşli bir sesle konuşuyor; hiç çekinmeden aile gizlerini açıklarken derdini dinleyecek birini bulduğu için seviniyordu sanki. Bir saat, iki saat böyle konuşsa, bütün dertlerini dışarı dökse daha çok rahatlayacağı belliydi. Kim bilir, doktor onu sonuna dek dinlese, dostça üzüntüsünü paylaşsa çoğu kez olduğu gibi, başına gelenlere katlanır, sesini çıkarmadan yazgısına boyun eğerdi. Ama öyle olmadı. Abogin konuşurken, küçük düşürüldüğünü anlayan doktor gözle görülecek kadar değişmişti. Yüzündeki umursamazlık, şaşkınlık yavaş yavaş yerini gücenikliğe, öfkeye, kızgınlığa bıraktı. Yüz çizgileri gitgide sertleşti; sonunda kırıcı, kaba bir adam olup çıktı. Abogin güzel yüzlü ama rahibe gibi anlamsız, ruhsuz bir kadının resmini doktorun gözlerine doğru uzatıp, bu yüze bakarak onun yalan söyleyeceğine inanmak mümkün mü, diye sorduğunda bindenbire ayağa fırladı, gözlerinde şimşekler çakarak yumruğunu masaya indirdi.

—Bunları bana ne diye anlatıyorsunuz? Sizi dinlemek istemiyorum! Hayır, istemiyorum! Ailenizin aşağılık gizlerinden bana ne! Canınız cehenneme! Bu basitliklerle kafamı şişirmeyin! Yoksa yeteri kadar hakaret görmediğimi mi sanıyorsunuz? Uşağınız mıyım ben, durmadan aşağılayacaksınız?

İncitici, kaba sözlerini örse vurur gibi dan dan söylüyordu.

Abogin, Kirillov'un karşısından geri geri çekildi, şaşkınlık dolu gözlerini ona dikti.

Doktor, sakalı tir tir titreyerek;

—Beni buraya niçin getirdiniz? dedi. Keyfiniz gelince evleniyor, keyfiniz gelince kuduruyor, keyfiniz gelince melodram oynuyorsanız.... Bunlardan bana ne? Gönül serüvenlerinize karıştırmayın, rahat bırakın beni! Soylu zenginliğinizle caka satın, yüce düşüncelerinizle oyalanın, (violonsel kutusuna göz attı) konrtbasınızı, trombonunuzu çalın, iğdiş horozlar gibi yağ bağlayın ama insanlarla alay etmeye kalkışmayın sakın! Başkalarının kişiliğine saygınız yoksa onlardan uzak durun hiç olmazsa!

Abogin kızardı.

—Peki, ama bütün bunlar ne demek? diye sordu.

—Şu demektir ki, insanları böyle oyuncak yerine koymak rezilliğin ta kendisidir, alçaklıktır! Ben doktorum. Siz doktorlara, çalıştırdığınız kişilere, genelde lavanta, fuhuş kokusu almadığınız insanlara uşağınız gibi davranıyor, onlara değer vermiyorsunuz. Varın öyle davranın ama acı içinde kıvranan biriyle oyuncak gibi oynama hakkını kimse vermiyor size!

Abogin alçak sesle;

—Bana bunları söylemeye nasıl cüret ediyorsunuz? diye sorarken yüzünün öfkeyle kıpırdandığı görülüyordu.

Doktor bir daha yumruğunu masaya indirdi.

—Hayır, siz söyleyin! Üzüntümü bile bile bayağılıklarınızı dinlemem için beni buraya nasıl getirirsiniz? Başkasının kederiyle alay etme hakkını kim verdi size?

Abogin;

—Delirmişsiniz! diye bağırdı. Sözleriniz yüce gönüllülüğe sığmıyor! Ben kendim de büyük bir mutsuzluk içindeyim ve... ve...

Doktor alaylı alaylı güldü.

—Mutsuzluk içindeymiş!.. Bu sözü ağzınıza almayın, yakışmıyor size! Senet karşılığında borç para bulamayan haylazlar da mutsuzdurlar. Fazla semirmekten soluk alamayan iğdiş horozlar da... Sefil insanlar!

Abogin çığlık çığlığa bağırmaya başladı:

—Sayın bay, kendinizi kaybediyorsunuz! Böyle sözler için... tokat atılır! Anlıyor musunuz?

Ardından elini yan cebine soktu, oradan çıkardığı cüzdanından iki adet kağıt para çekerek masanın üstüne fırlattı.

Öfkeden burun kanatları oynuyordu.

—İşte vizite paranız! dedi. Ücretiniz ödenmiştir!

Doktor paraları masadan elinin tersiyle yere süpürdü.

—Bir de para mı ödüyorsunuz? Hakaret etmek için para verilmez!

Abogin ile doktor karşı karşıya durmuşlar, hak etmedikleri hakaretleri yağdırıyorlardı birbirlerine. Herhalde hiçbiri sayıklarken bile bunca haksız, acı, saçma söz söylememişti. Her ikisinde de mutsuz insanların bencilliğinin baş gösterdiği anlaşılıyordu. Çünkü mutsuzlar bencil, kinci, acımasız olurlar, kolaylıkla haksızlık yaparlar, birbirlerini anlamayacak kadar ahmaklaşırlar. Mutsuzluk insanları birleştirmez, birbirinden koparır; üzüntülerin benzer olduğu, karşılıklı yakınlaşmanın beklendiği durumlarda bile hallerinden oldukça memnun insanlarda görülenden çok haksızlık, kötülük yapılır.

Doktor boğulurcasına;

—Beni hemen evime gönderiniz! diye bağırdı.

Abogin sert bir hareketle çıngırağı çaldı. Çağrısına kimse gelmeyince gene çaldı, sonra çıngırağı öfkeyle yere fırlattı, çıngırak halıya çarptı, can çekişir gibi acı acı inledi. Uşak geldi.

Abogin yumruklarını sıkarak adamın üzerine yürüdü.

—Neredesiniz, kahrolasılar? Deminden beri niçin gelmedin?.. Git, söyle, bu efendiye faytonu, buna da kupa arabasını koşsunlar!

Uşak gitmek üzere döndüğü sırada;

—Dur! diye bağırdı. Yarın evde sizin gibi hainlerin hiçbiri kalmayacak! Hepiniz defolun! Yeni uşak tutacağım! Alçaklar!

Arabaların hazırlanmasını beklerlerken Abogin de, doktor da susuyordu. Abogin gene tokluğunu, eski inceliğini, zarif tavırlarını takınmıştı. Küçük odada dolaşırken kibarca başını sallıyor, herhalde kendi kendine bir şeyler kuruyordu. Aslında öfkesi yatışmamıştı ama düşmanına aldırmıyor gibi bir tavır içindeydi. Doktorsa ayakta dikiliyor; bir eliyle masaya dayanırken yalnız üzüntü, mutsuzluk içinde olanların karnı tok, sırtı peklere, incelik düşkünlerine karşı yaptıkları gibi, biraz saygısız, çirkin kaçan, yoğun bir küçümsemeyle süzüyordu karşısındakini.

Az sonra faytona binip yola çıktığında doktorun gözlerinde aynı küçümseme okunmaktaydı. Bu eve geldikleri

zamankinden daha karanlıktı ortalık. Kızıl renkli yarım ay tepenin ardına saklanmış, onu gözetim altında tutan bulutlar yıldızların arasına parça parça dağılmıştı. Biraz sonra kırmızı fenerli bir kupa arabası arkadan yetişip doktorun arabasını geçti. Başına gelenlere isyan eden, kim bilir hangi budalalıkları yapmaya hazırlanan Abogin'di arabanın içindeki.

Doktor yolda giderken karısını, oğlu Andrey'i değil, Abogin'i, biraz önce ayrıldığı evde yaşayan insanları düşünüyordu. Düşünceleri haksızdı, insanlığa yakışmayacak derecede acımasızdı. Abogin'i, karısını, Popçinski'yi, bu toz pembe loşluk içinde yaşayan, lavanta kokulu insanların topunu birden suçlu buluyor; yol boyunca onları aklından çıkarmazken nefret duyuyor, tüm yüreğiyle onlardan iğreniyordu. Bu insanlar hakkında kafasında sarsılmaz bir kanı yerleşmişti.

Zaman geçecek, Kirillov üzüntüsünü unutacaktır. Ama bu haksız, insanlık onuruna yakışmayan kanı sarsılmayacak, doktorun aklından mezara kadar çıkmayacaktır.

POLENKA

Öğleden sonra saat 2 sularında pasajdaki «Paris Çeşitleri» mağazasında alış-veriş tüm hızıyla sürüyor. Biteviye bir uğultu yükseliyor tezgahtarların konuşmalarından, tıpkı okulda öğretmenin öğrencilerine bir konuyu topluca ezberletirken çıkan uğultu gibi. Ne kadınların gülüşmeleri, ne camlı mağaza kapısının ikide birde çarpması, ne de çocukların koşuşturmaları bastırabiliyor bu uğultuyu.

Kadın terzisi Mariya Andreyevna'nın kızı Polenka mağazanın ortasında dikilmiş, çevresine bakınıyor. Polenka ufak yapılı, zayıf, sarışın bir kız; gözleriyle birini aradığı belli. Kara kaşlı bir tezgahtar çocuk ona doğru koşuyor, ciddi bir yüzle;

—Ne istiyorsunuz, hanımefendi? diye sorar.

—Bana her zaman Nikolay Timofeyiç bakar, onu göreceğim.

Tezgahtar Nikolay Timofeyiç boylu poslu, kıvırcık saçlı bir adamdır, en son modaya göre giyinmiştir, kravatında büyük bir iğne vardır. Tezgahının önü yeni müşteriye hizmet etmeye hazır, boynunu uzatıp gülümseyerek Polenka'ya bakar.

—O, Pelageya Sergeyevna! Hoş geldiniz, nasılsınız? der hoş, kalın, gür sesiyle.

Polenka hemen onun yanına yaklaşır.

—Merhaba! Bakın, gene geldim. Bana ipek şerit verir misiniz?

—Nerede kullanılacak ipek şerit?

—Sütyenin arka bağı için. Kısacası, boydan boya zıh yapılacak.

—Peki, hemen şimdi...

Tezgahtar genç kızın önüne birkaç çeşit ipek şerit kor, beriki ağırdan alarak seçme işine koyulur. Bir yandan da pazarlık eder.

Tezgahtar, yüzündeki gülümseme eksilmeksizin;

—Bir rubleye hiç de pahalı değil, hanımefendiciğim, der. Sekiz kratlık Fransız şerididir elinizdeki. Arşını kırk beş kapiğe olanı da var ama niteliği buna uymaz. İnanın bana!

Polenka şerit yığınının üzerine eğilir, nedense içini çeker.

—Ayrıca kumaş düğmelerle birlikte sütyenin yanlarına boncuk da gerekiyor. Sizde bu renge uygun boncuk var mı?

—Bulunur.

Polenka tezgahın üstüne daha çok abanır, hafif bir sesle;

—Nikolay Timofeyiç, perşembe günü neden bizden o kadar erken ayrıldınız? diye sorar.

Tezgahtar gülümser.

—Şaşılacak şey, nasıl da farkına vardınız? Oysa üniversiteli gençle fazlaca meşgul görünüyordunuz. Erken gittiğimi fark etmişsiniz demek ki...

Polenka kıpkırmızı kesilir, susar; tezgahtar ise titreyen parmaklarıyla sinirli sinirli kutuları kapatır, hiç gereği yokken bunları birbiri üstüne koyar. Bir dakika kadar sessizlik içinde geçer. Polenka suçlu bir gülümsemeyle bakar tezgahtara.

—Ayrıca boncuk dizili dantel de alacağım.

—Hangilerinden istersiniz? Siyah tül üzerine işlenmişlerden de var, renkli olanlardan da. Modaya en uygun çeşitler...

—Fiyatları nasıl?

—Düz siyahı seksen kapik, renklisi iki ruble. Ha, şey... size bir daha gelmeyeceğim.

—Niçin?

—Niçin mi? Bunu bilmeyecek ne var? Neye kendimi üzüp durayım? Olur şey değil, bu üniversiteli öğrencinin yanınızda dolanıp durmasından hoşlanıyor muyum sanıyorsunuz? Gözümden kaçmaz benim. Sonbahardan beri kur yapıyor size, hemen hemen her gün gezmeye çıkıyorsunuz. Hele evinizde

otururken gözlerinizi ayırmıyorsunuz çocuktan, sanki .karşınızdaki bir melek! Tutulmuşsunuz besbelli, gözünüzün ondan başkasını gördüğü yok. Bu durumda işi uzatmamın gereği var mı?

Polenka sesini çıkarmaz, şaşkınlık içinde parmağını tezgahın üzerinde gezdirir. Beriki konuşmasını sürdürür:

—Artık size ne diye geleyim? Her şeyi açıkça görüyorum. Benim de onurum var. Dış kapının mandalı olmak kimin hoşuna gider ki? Daha ne istemiştiniz, efendim?

—Annem bir sürü şey ısmarladı ama aklımdan çıktı. Telek almam da gerekiyor.

—Hangisinden istiyorsunuz?

—Modaya en uygun olanı.

—Kuş teleklerimizin hepsi son modadır. İsterseniz pek moda olan kanarya sarısı renginden vereyim! Şarap rengine çalan da var. Çeşitlerimiz bol... Işin sonunun nereye varacağını kestiremiyorum, doğrusu. Onu sevdiğiniz besbelli. Güzel, ama sonu ne olacak?

Nikolay Timofeyiç'in yüzünde, gözlerine yakın yerlerde kırmızı lekeler belirir. Elindeki havlı kumaşı buruşturarak mırıldanmasını sürdürür:

—Onunla evleneceğinizi mi sanıyorsunuz? Hiç hayale kapılmayın! Üniversite öğrencilerinin evlenmeleri yasaktır. Sonra onun bu işi namusuyla bitirmek için evinize geldiğini aklınızdan çıkarın! Sakın ha! Onlar bizi insan yerine koymazlar. Esnafların, terzilerin evine cahillikleriyle alay etmek, içki içmek için gelirler üniversite öğrencileri. Analarının-babalarının yanında, kibar insanların evinde yapamadıklarını bizim gibi sade, okumamış insanların evinde yaparlar. Sıkılmasalar ellerinin üstüne kalkıp yürüyecekler. Evet, öyledir... Kararınızı verdiniz mi, hangi telekten alacaksınız? Size kur yapıyor, aşık oyunu oynuyorsa nedeni besbelli. Doktor ya da avukat çıktığı zaman bu günleri düşününce, «Ah, üniversitedeyken sarışın bir kızla geziyordum. Şimdi nerededir acaba?» der. Bugün bile

arkadaşları arasında caka satıyor, terzi bir kızla gönül eğlendiriyor diye öğünüyordur.

Polenka sandalyeye oturur, beyaz kutular yığınına dalgın dalgın bakar, içini çeker.

—Hayır, telek almaktan vazgeçtim. Belki yanlış bir şey alırım, annem gelip kendisi seçsin. Siz bana sütyen için 40 kapiklikten altı arşın saçaklı şerit verin. Hindistan cevizi biçiminde düğmelerden de istiyorum. Sağlam tutması için yandan kulaklı olsun.

Nikolay Timofeyiç şerit ile düğmeleri paket yapıp verir. Bu sırada Polenka suçlu suçlu bakar tezgahtarın yüzüne. Belli ki konuşmanın sürmesini istemektedir. Ama beriki somurtur, susar, telekleri düzeltir.

Polenka sessizliğin ardından solgun dudaklarını mendiliyle silerken;

—Şey, manto için düğme alacaktım. Az kaldı unutuyordum, der.

—Hangisinden istersiniz?

—Bir tüccar karısına dikiyoruz. Şöyle şatafatlı bir şey olsun.

—Tüccar karısı içinse alacalı bulacalı düğmelerden seçmeli. Bakın, işte şunlar. Kırmızı, mavi, yaldızlı karışık renkler onlarda pek moda.. Tam göz alıcı şeyler. Kibar kadınlar çevresi beyaz çizgili siyah mat düğmelerden alırlar. Yalnız şunu anlamıyorum... Kendiniz düşünemiyor musunuz? Gezip tozmalarınızın sonu neye varacak?

Polenka düğmelerin üzerine eğilerek zayıf bir sesle;

—Ah, ben de bilmiyorum ne yaptığımı, ben de bilmiyorum, diye fısıldar.

O sırada Nikolay Timofeyiç'in arkasından onu tezgaha sıkıştırarak iri yapılı, favorili bir tezgahtar geçer; yüzünde yapmacık bir nezaketle şöyle bağırır:

—Buyurun, bayan, şöyle buyurun! Üç türlü jarse eteğimiz

var: Düz renkli, boncuklu, siyah dantelli. Hangisinden istersiniz?

Polenka'nın yanından da şişman bir bayan geçerek erkek gibi kalın sesiyle;

—Ama lütfen etek dikişli değil, dokuma olsun. Düğmeleri de bastırmalı, der.

Nikolay Timofeyiç, Polenka'nın kulağına eğilir, zorlama bir gülümsemeyle şöyle fısıldar:

—Ne olur, mal seçiyormuş gibi yapın. Yüzünüz de öyle solgun ki, hasta gibisiniz. Niye öyle sarardınız? O çocuk sizi bırakır, Pelageya Sergeyevna! Evlense bile sevdiğinden değil, aç gözlülüğünden, paranıza göz diktiği için. Getireceğiniz çeyizle evini dayar-döşer, sonra sizden utanmaya başlar. Sizi arkadaşlarının, meslektaşlarının yanına çıkarmaz. Çünkü okumuş değilsiniz, «bizim hatun» der sizden söz ederken. Doktorların, avukatların yanında rahat edebilir misiniz? Onlar için cahil bir terzi kızından başkası değilsiniz siz.

Mağazanın öbür ucundan biri bağırır:

—Nikolay Timofeyiç! Bu küçük bayan üç arşın atlas kordela istiyor. Sizde var mı?

Nikolay Timofeyiç başını o yana çevirir, yüzünde bir yılışma belirir.

—Var ya! Atlaslı atamanlar, hareli atlas şeritler... Hepsi var.

Polenka:

—Az kalsın unutuyordum, Olya kendine korse almamı söylemişti.

Nikolay Timofeyiç kızın yüzüne bakar. Korkuyla;

—Ah, gözleriniz yaşarmış! der. Niçin ağlıyorsunuz? Gelin, korselere bakmaya gidelim, sizi orada bir şeyin arkasına gizlerim. Böyle hoş kaçmıyor.

Zoraki bir gülümseme ve aşırı serbest hareketlerle genç kızı korse bölümüne götürür; kalabalığın göremeyeceği biçimde, kutulardan oluşan yüksek bir piramidin arkasına gizler.

—Hangi korseyi istemiştiniz? diye yüksek sesle sorduktan sonra şöyle fısıldar:

—Hadi, silin gözlerinizi.

—Kırk sekiz boy! Yalnız iki kat astarlı, gerçek balinalı olacak... Nikolay Timofeyiç, sizinle konuşmam gerek. Bize gelir misiniz?

—Ne konuşacağız? Konuşacak bir şey yok ki...

—Beni yalnız... yalnız siz seviyorsunuz. Sizden başka kimseyle konuşamıyorum.

—Demek kamış değil, kemik değil, gerçek balinalı olacak? Peki, ama ne konuşacağız? Konuşacak bir şey yok ki.. Onunla bugün gene gezmeye gidecek misiniz?

—E... evet, gideceğim.

—Öyleyse aramızda konuşacak bir şey yok. Konuşmak bir işe yaramaz. Onu seviyorsunuz, değil mi?

Polenka kararsızlık içinde;

—Evet, diye fısıldar, bu sırada gözlerinden iri yaş damlaları dökülmeye başlar.

Nikolay Timofeyiç omuzlarını sinirli sinirli silker, yüzü birdenbire sararır.

—Bu durumda daha ne konuşacağız? diye mırıldanır. Konuşacak bir şey yok. Gözlerinizi silin. Ben... ben konuşmak istemiyorum....

Bu sırada kutu pramidine doğru uzun boylu, zayıf bir tezgahtar yaklaşır; alıcı bayana;

—Çorap bağı için harika bir lastik istemez misiniz? der. Kanın akışını durdurmaz, tıpça kabul edilmiştir.

Nikolay Timofeyiç, Polenka'nın önünü kapatır. Genç kızı da, kendi heyecanını da gizlemeye çalışarak, yüzünü gülümser gibi buruşturur, yüksekk sesle;

—İki çeşit dantelimiz bulunur, hanımefendi, der. Pamukludan, bir de ipekten. Oryantal, Britanya, Valansiyen, kroşe, torşon çeşitleri pamukludur; rokoko, sutajet, kambre de ipekli. Tanrı aşkına silin göz yaşlarınızı! Buraya geliyorlar!

Göz yaşlarının dinmediğini görünce sesini daha bir yükseltir:

—İspanyol dantelleri, rokoko, sutajet, kambre... Fildekos, pamuklu, ipek çoraplar...

SARHOŞLAR

Yakışıklı, esmer, top sakallı, yumuşak kadife bakışlı bir adam olan fabrikatör Frolov ile avukatı, yaşlanmaya yüz tutmuş, kocaman kafalı, sert saçlı Almer kent dışında bir lokantada içiyorlardı. İkisi de buraya doğrudan doğruya bir balodan geldikleri için üstlerinde frak vardı, beyaz boyunbağı takmışlardı. Lokantanın salonunda ikisinden ve kapı önündeki garsonlardan başka kimse yoktu; Frolov'un buyruğu üzerine içeriye müşteri alınmıyordu.

Birer büyük bardak votka yuvarladıktan sonra istiridyeden yediler.

Almer;

—Çok güzel! dedi. İstiridyeyi meze yapma modasını ben çıkardım. Votka insanın boğazını yakar, kavurup geçer, ama üstüne bir istiridye yuttun mu, tatlı bir serinlik duyarsın? Öyle değil mi?

Bıyıksız, favorilerine ak düşmüş bir garson masanın üstüne sos tabağı koydu.

Frolov;

—O getirdiğin ne? diye sordu.

—Balığın üstüne dökmek için mayonez.

Fabrikatör sos tabağına bakmadan.

—Yaa? Sos böyle mi verilir? diye bağırdı. Sen daha servis yapmasını bilmiyorsun, hayvan!

Kadife gözlerinde şimşekler çaktı. Masa örtüsünün ucunu parmağına doladı; hafifçe çekince meze tabakları, şamdanlar, şişeler, masanın üstünde ne varsa şangır şungur yere yuvarlandı.

Meyhane kazalarına öteden beri alışık olan garsonlar masaya doğru koşarak, ameliyat yapan operatörler gibi, ciddi ciddi, dikkatli hareketlerle şişe, tabak kırıklarını toplamaya başladılar.

Almer;

—İyi yaptın vallahi! diyerek kahkahayı bastı. Ama biraz geriye çekil, yoksa havyarın üzerine basacaksın!

Frolov;

—Mühendisi çağırın buraya! diye bağırdı.

Bir zamanlar zengin bir mühendis olan ekşi suratlı, sarsak adam hâlâ öyle çağrılıyordu lokantada. Bütün servetini zamanında saçıp savurmuş, yaşlılığında lokantaya düşmüştü. Burada garsonları, şarkıcı kızları yönetiyor, gerektiğinde muhabbet tellalığı bile yapıyordu. Çağrılınca gelen mühendis başını saygıyla yana eğdi.

—Bak, iki gözüm, dedi Frolov. Bu ne kepazelik? Adamların ne biçim hizmet ediyorlar? Böyle şeylerden hoşlanmadığımı bilmiyor musun? Tanrı cezanızı versin, buraya bir daha gelmem sonra!

Mühendis elini göğsünün üstüne bastırdı.

—Kusurumuzu bağışlayın, Alekscy Semyonıç! Ben hemen gerekli önlemleri alırım, bütün istekleriniz geciktirilmeden yerine getirilecektir.

—Peki, git öyleyse.

Mühendis yerlere kadar eğildi, iki büklüm geri geri çekildi. Kol düğmeleri, parmaklarındaki yalancı pırlantalar son kez parıldayarak kapının arkasında kayboldu.

İçki masası yeniden donatıldı. Almer kırmızı şarap içiyor, domalanlı kuş eti yiyordu. Ayrıca kendine balık salatası ile çığa balığı kızartması ısmarlamıştı. Frolov'un mezesi ise votkanın yanında yalnız ekmekti. Bugün keyfinin yerinde olmadığı belliydi; durmadan avcuyla yüzünü oğuşturuyor, somurtuyor, oflayıp pufluyordu. İkisi de konuşmadan oturuyorlardı, salonda çıt yoktu. Donuk renk abajurlu iki elekrik lambası ortalığı

pırıl pırıl aydınlatıyor, bir şeye kızmış gibi cızırdıyordu. Kapının arkasında Çingeneler alçak sesle şarkı söyleyerek dolaşıyorlardı.

Frolov;

—İçiyorum ama neşelenemiyorum, dedi. İçki ayıltıyor sanki beni. Başkaları votka içerek eğlenirler; oysa bende kızgınlık, kötü kötü düşünceler, uykusuzluk yaratıyor. Söyler misin, dostum, neden içkisiz, işretsiz eğlence olmuyor, insana tiksinti veriyor bu meret?

—Öyleyse Çingeneleri içeri çağır.

—Canları cehenneme!

Yaşlı bir Çingene karısı koridor kapısından başını uzattı.

—Aleksey Semyonıç, çalgıcılar çayla konyak istiyor. Ismarlasınlar mı?

Frolov kadına;

—Peki, dedi, sonra arkadaşına döndü.

—Biliyor musun, müşteriler bir şey ısmarladığı zaman lokanta sahibi yüzde bilmem kaçını onlara veriyor. Bahşişin bile anlamı kalmadı zamanımızda. Hepsi alçak, aşağılık, şımarık yaratıklar! Söz gelişi şu garsonları ele alalım. Suratları profesörlere benziyor, saçları-sakalları ağarmış, ayda iki yüz rubleye para demezler. Hepsi de kendi evlerinde otururlar, kızlarını soylular okuluna gönderirler, ama heriflere ağzına geleni söyleyip kafa tutabilirsin. Şu mühendise bir ruble versen kavanoz dolusu hardalı yer, horoz gibi öter. İçlerinden biri alınıp gücense vallahi bin rubla bağışlayacağım!

Almer şaşkın şaşkın arkadaşının yüzüne baktı.

—Bugün senin nen var, kuzum? Niye öyle karamsarsın? Üstelik yüzün kıpkırımızı, vahşi hayvanlar gibisin... Neyin var?

—Hiç sorma! Aklıma bir şey takıldı da, bir türlü çıkaramıyorum.

Salona kısa boylu, yusyuvarlak, şişman bir ihtiyar girdi. Benekli bir ceket ile leylak renkli yelek giymişti, elinde bir gitar vardı. Alık alık baktı, «hazır ol» durup asker gibi selam verdi.

Frolov;

—Vay, asalak! dedi. Takdim ederim: Domuz taklidi yaparak bir servet kazanmıştır. Gel bakalım buraya!

Fabrikötar bir bardağa votka, şarap, konyak doldurdu; içine tuz, biber ekti; hepsini karıştırıp asalak dediği kişiye verdi. Adam bunu içti, babayiğitler gibi öksürdü.

Frolov;

—Bu berbat karışımı içmeye öylesine alışmış ki, saf şaraptan midesi bulanır, dedi. Haydi, asalak, otur da bize şarkı söyle!

Asalak oturdu, tombul parmaklarıyla tellere dokundu, şarkısına başladı:

İpçik mipçik Margaritçik...

Frolov votkadan sonra içtiği şampanyadan iyice sarhoş oldu, masaya bir yumruk indirdi.

—Tüh, aklıma takılan şey bir türlü çıkmıyor. Rahat vermiyor bana!

—Nedir o aklındaki?

—Söyleyemem. Gizlidir. Bu öyle bir giz ki, ancak dua ederken söylenebilir. Ama çok istiyorsan dostça, aramızda kalmak koşuluyla... Sakın kimseye söyleyeyim deme! Sakın ha! Sana söylersem belki açılırım ama sen kimseye... Tanrı aşkına dinle, sonra da unut!..

Frolov, Almer'in kulağına eğildi, yarım dakika kadar soluk alıp verdikten sonra;

—Karımdan nefret ediyorum, dedi.

Avukat arkadaşına şaşkın şaşkın baktı. Frolov kıpkırmızı kesildi.

—Evet, karım Marya Mihaylovna'dan nefret ediyorum. Nefret ediyorum, işte o kadar!

—Neden?

—Kendim de bilmiyorum. Evleneli iki yıl oluyor. Biliyorsun, severek evlendim, şimdiyse can düşmanım nerdeyse; bağışla beni, şu asalaktan beter nefret ediyorum. Oysa ortada bir

neden yok, hiçbir neden yok! Yanımda otururken, yemek yerken ya da konuşurken içimi öyle bir öfke kaplıyor ki, kaba bir şey söylememek için kendimi zor tutuyorum. Sözle anlatılamayacak şeyler oluyor ruhumda. Ondan ayrılmak ya da gerçeği yüzüne söylemek olanaksız, çünkü rezalet çıkar. Ama onunla aynı çatı altında oturmak benim için cehennem azabı. O yüzden evde kalmak haram bana. Gündüzleri işle-güçle uğraşıyor, o lokanta senin, bu lokanta benim dolaşıyorum; geceleri ise batakhanelerde vakit tüketiyorum. Bu nefret duygusunu nasıl yorumlarsın? Şöyle-böyle bir kadın olsa bari. Hayır, güzel mi güzel, akıllı, sessiz...

Asalak ayağını yere vurarak şarkısını sürdürüyordu:

Bir subayla gezdim dolaştım,
Tüm kalbimi ona açtım...

Almer sessizlikten sonra içini çekerek;

—İtiraf edeyim ki, Marya Mihaylovna'nın senin dengin olmadığını her zaman düşünmüşümdür, dedi.

—Yani okumuş mu demek istiyorsun? Bak, dostum... Ben de ticaret okulunu altın madalyayla bitirdim, üç-dört kez Paris'e gittim. Doğaldır ki senin kadar akıllı değilim, ama karımdan daha budala olmadığım da ortada. Hayır, dostum asıl sorun okumuşlukta değil. Bütün zırıltının nasıl başladığını anlatayım da gör! Nasıl oldu bilmem, bir gün karımın benimle sevdiği için değil, parama tamah ettiği için evlendiğini düşünmeye başladım. Bu düşünce iyice kafama yerleşti. Ne yaptım, ne ettiysem aklımdan çıkaramadım. O sırada karımın bir de görgüsüzlüğü tutmaz mı? Yoksulluktan sonra kendini altın küpünün içinde bulunca sağa-sola para saçıyordu. Ne yaptığını bilmiyordu sanki, kendini öylesine unuttu ki, ayda harcadığı yirmi bini buluyordu. Bense yaratılıştan kuruntulu bir adamım. Kimseye inanmam, herkesten kuşku duyarım. Biri bana yakınlık gösterdikçe daha çok kuşkulanırım. Param için yaltaklanıyormuş gibi gelir bana. Kimseye inanamıyorum işte, inanamıyorum! Çekilmez bir adamım, anlayacağın...

Frolov bir bardak şampanyayı bir dikişte içti.

—Ben de saçmalıyorum artık. Sana açılmak doğru değildi, aptallık ettim. Sarhoşlukla ağzımdan kaçırdım, sen de şimdi bana avukat gözüyle bakıyorsun, başkasının gizini öğrendiğin için kıvançlısın. Neyse, kapatalım bu konuyu. Içelim.

Oradaki garsona seslendi:

—Bakar mısın! Mustafa burada mı? Onu çağır buraya!

Biraz sonra salona on iki yaşlarında, fraklı, beyaz eldivenli bir çocuk girdi.

Frolov;

—Gel buraya, dedi. Bize şu gerçeği açıkla! Bir zamanlar siz Tatarlar, Ruslar üzerinde egemenlik kurmuş, bizi haraca bağlamıştınız. Şimdiyse bizlere hizmet ediyor, bornoz mornoz satarak geçiniyorsunuz. Bunun açıklaması nedir?

Mustafa kaşlarını yukarı kaldırdı, ince sesiyle şarkı söyler gibi;

—Feleğin cilvesi! diye bağırdı.

Çocuğun ciddi yüzüne bakan Almer kahkahayı bastı.

—Ona bir ruble ver, dedi Frolov. Sonunda feleğin cilvesiyle zengin olacak kerata. Yalnız bu iki söz için tutuyorlar onu burada. İç bakalım, Mustafa! İlerde sen de malın gözü olacaksın! Zenginlerden geçinen asalakların sayısı gün geçtikçe çoğalıyor, arkadaş. Bıçaksız, tabancasız haydutlardan, soyguncülardan yakasını kurtarana aşkolsun! Ne dersin, Çingeneleri de çağıralım mı? Ha? Gelsin buraya Çingeneler!

Çoktandır koridorda beklemekten sıkılan Çingeneler bağrışarak salona daldılar. Vahşi bir şamata başladı.

Frolov;

—İçin, için, firavunun dölleri! İçin, şarkı söyleyin! diye bağırıyordu.

Bir kış günüydü, hey! Kızaklar uçuyordu!

Çingeneler şarkı söylüyor, ıslık çalıyor, oynuyorlardı... Frolov, çok zengin, şımarık, «eli açık» kimselerin bazan kapıldıkları taşkınlık sevdasıyla delilikler yapmaya başladı. Çinge-

nelerin hepsine yemekle şampanya ısmarladı, lambalardan birinin mat kalpağını kırdı, pencerelere, duvarda asılı tablolara şişe fırlatmaya başlattı. Bunları yaparken hiç zevk duymadığı belliydi, çünkü hep somurtuyor, davranışlarında, bakışlarında bir nefretle önüne geleni azarlıyordu. Mühendise tek başına şarkı söyletti; şarap, votka, yağ karışımı bir içkiyi bas şarkıcılara içirdi.

Sabahın 6'sında hesabı istediler.

Almer;

—925 ruble 40 kapik! diyerek şaşkınlıkla omuz silkti. Bu kadar olur mu? Yok, yok, kontrol etmek gerek!

Cüzdanını çıkartan Florov;

—Değme keyiflerine! dedi. Bırak, soysunlar! Beni soymayıp da kimi soyacaklar? Yaşam bu, asalaklar olmadan olmaz... Sen avukatımsın... Yılda altı bin rublemi alıyorsun. Ne karşılığında? Neyse, kusura kalma! Ne söylediğimi kendim de bilmiyorum.

Birlikte eve dönerlerken Frolov kendi kendine homurdanıyordu:

—Şimdi benim için eve gitmek cehenneme gitmek gibi zor. Evet, içimi dökebileceğim kimsem yok. Hepsi soyguncu, herkes hain! Gizimi ne diye sana açtım? Niçin? Söylesen e, niçin?

Evinin kapısına geldiklerinde Moskovalıların herkesle, her yerde öpüşmek geleneğine uyarak Almer'e doğru uzandı, yerinde sallanarak dudaklarından öptü.

—Hoşça kal! Ben sıkıcı, çekilmez bir adamım. Sürdüğüm, kötü, yüz kızartıcı, ayyaşça bir yaşam benimkisi. Sen okumuş, akıllı bir insansın, bununla birlikte yalnız alayla gülüyor, oturup benimle içki içiyorsun. Hiçbirinizden yardım yok bana. Gerçek bir dost, namuslu bir insan olsaydın şöyle söylemen gerekirdi: «Sen kötü, aşağılık bir adam, iğrenç bir yaratıksın!»

Almer;

—Hadi, hadi, diye mırıldandı. Git de yat!

—Kimseden hayır yok! Ancak tek umudum kalıyor. Yazlığa gidince kırlara çıkacağım, bir fırtına kopacak, gök gürleyecek, yıldırım düşüp oracıkta canımı alacak. Böylece hepinizden kurtulacağım. Hadi, esen kal!

Almer'le bir daha öpüştü; ayakta uyuyarak, bir şeyler mırıldanarak, iki uşağın yardımıyla merdivenlerden çıkmaya başladı.

DİKKATSİZLİK

Albay karısı İvanova'nın yeğeni, hani şu geçen yıl yeni lastik ayakkabılarını çaldıran Piotr Petroviç Strijin gecenin tam ikisinde vaftiz şöleninden döndü. Evde kimseyi uyandırmamak için holde üstünü çıkardı, soluk almaktan bile çekinerek, ayak uçlarına basa basa yatak odasına geçti, yatmaya hazırlandı.

Strijin düzenli bir yaşam süren, dinsel-ahlaksal kitaplar dışında bir şey okumayan, yüzünden huzur akan, ağzına içki koymaz bir adamdı. Gittiği evin hanımı Liubov Spiridonovna sağ-salim bir çocuk dünyaya getirdiği için bunun onuruna o gece üç kadeh votka ile bir kadeh şarap içmeyi kabul etmişti. Ama içtiği şarabın sirke ile hintyağı arasında bir tadı vardı. İçkiler genelde şöhrete ve deniz suyuna benzer: Tadıldıkça, içildikçe susatır insanı. İşte bu yüzden soyunup yatmaya hazırlanan kahramanımız karşı konulmaz bir susuzluk duymaya başladı.

«Mutfak dolabının sağ köşesinde Daşenka'nın şarabı olacaktı. Bir kadeh içersem farkına bile varmaz.» diye düşündü.

Strijin kısa bir duraksamadan sonra korkusunu yenerek mutfağa yöneldi. Dolabın kapağını özenle açtı, eliyle yoklaya yoklaya sağ köşede votka şişesi ile boş bir kadeh buldu, kadehi doldurduktan sonra şişeyi yerine koydu, istavroz çıkarıp votkayı tepesine dikti. Aynı anda da mucize benzeri bir şey oldu. Bomba gücünde korkunç bir savurma onu dolabın yanından alıp sandığın üstüne fırlattı. Gözlerinde kıvılcımlar çaktı, soluğu tutuldu, sülük dolu bir bataklığa düşmüş gibi bütün bedenini kıpırdanmalar sardı. Yuttuğu dinamit parçasıydı sanki; gövdesiyle birlikte bütün ev, bütün sokak havaya

uçmuştu... Başının, kollarının, bacaklarının her biri bir yana uçup boşluğa saçıldığını hissetti.

Sandığın üstünde kımıldamadan, soluk bile almadan üç dakika kadar yattı, sonra toparlanarak şu soruyu sordu:

—Neredeyim ben?

Kendine gelince hissettiği ilk şey keskin bir gazyağı kokusuydu.

—Aman Tanrım, yoksa votka yerine gazyağı mı içtim? Azizler siz beni koruyun!

Zehirlendiği düşüncesiyle sırtına bir ürperti yayıldı, içine büyük bir korku düştü. Zehir yuttuğunun kanıtı yalnız odadaki gaz kokusu değildi; ağzının içi kavruluyor, gözlerinde kıvılcımlar çakıyor, kafasında kampanalar çalıyor, midesi delinecek gibi sancıyordu. Ölümün yaklaştığını anlayıp yaşama umuduyla daha fazla kendini avutmaya kalkmadan yakınlarıyla vedalaşmak için Daşenka'nın odasına yollandı. (Karısından boşandığı için evini yaşlıca bir kız olan baldızı Daşenka çekip çeviriyordu.)

Yatak odasına girerek ağlamaklı bir sesle;

—Daşenka, dedi. Sevgili Daşenka!

Karanlık odada bir kıpırdanma oldu, derin bir iç çekmesi işitildi.

Strijin;

—Daşenka! diye seslendi bir daha.

—Ne! Ne var? Siz misiniz, Piotr Petroviç? Döndünüz demek? E, neler oldu, bakalım? Kızın adını ne koydular? Vaftiz annesi kim oldu?

—Vaftiz annesi Natalya Andreyevna Velikosvetskaya, vaftiz babası ise Pavel İvanıç Bessonnitsın... Ben... ben... Daşenka ölüyorum galiba. Şey, bebeğin adını da Olimpiada koydular, bir yakınlarının adıymış. Ben... ben gazyağı içtim...

—Bakın şuna! Gazyağı mı verdiler size şölende?

—Nasıl söylesem bilmem ki! Eve dönünce size haber vermeden votka içmek istedim. Cezamı da buldum. Karanlıkta bil-

meden gazyağı içmişim... Şimdi ne yapacağım?

İzni alınmadan dolabın açıldığını işiten Daşenka birden canlandı. Çabucak mumu yaktı, yataktan aşağı atladı; üstüne gömleğini bile almaksızın, kemikli sırtı, çilli derisi, başında bigudilerle, çıplak ayak mutfağa koştu.

Dolabın içini gözden geçirdikten sonra;

—Size kim izin verdi? Votkayı ben sizin için mi koydum? diye çıkıştı eniştesine.

Strijin soğuk terler döküyordu.

—Ben... ben votkanızı içmedim. İçtiğim gazyağıydı.

—Ne diye dokundunuz gazyağına? Ne karışıyorsunuz? Sizin için mi koyduk oraya? Yoksa gazı para vermeden mi alıyoruz? Bir litre gaz kaç ruble, biliyor musunuz? Ha?

Strijin inledi.

—Sevgili Daşenka! Şimdi ölümüm söz konusu, para değil!

Daşenke dolabın kapağını hızla çarptı.

—İçmişsiniz, içmişsiniz, bir de burnunuzu dolaba sokuyorsunuz!

Canavarlar, gaddarlar! Ah, ben ne bahtsızmışım, bunların yüzünden neler çekiyorum! Ne gündüzüm rahat, ne gecem! Kahrolasılar, şeytan alasılar; dilerim, öbür dünyada siz de çekersiniz! Yarından tezi yok, gideceğim buradan! Bir kızın karşısında iç çamaşırınızla nasıl durursunuz? Çıplağım, bana bakmaktan utanmıyor musunuz?

Konuşuyordu, durmadan konuşuyordu... Baldızını ne yeminle, ne yalvarmayla, ne de top atsa durduramayacağını bilen Strijin boş verircesine elini salladı, giyinip doktor aramaya gitti. Ancak doktor arandığı zaman hiç bulunmaz. Üç sokak koşturup beş kez doktor Çepharyants'ın, yedi kez de doktor Bultıhin'in kapısını çalan Strijin eli boş çıkarak kendini bir eczaneye attı. Belki eczacı yardım ederdi. Uzun bir bekleyişten sonra kara-kuru, kıvırcık saçlı, ufak tefek biri çıktı karşısına. Adamın uykulu, ciddi yüzünü, zeki bakışlarını görünce Strijin'i bir korku aldı.

Yalnız Yahudi soyundan gelen, çok akıllı, ağırbaşlı eczacılara özgü bir tavırla;

—Ne istiyorsunuz? diye sordu beriki.

Strijin soluk soluğaydı.

—Tanrı aşkına... çok rica ediyorum...' diye başladı. Bana bir şeyler verin... Farkına varmadan gazyağı içmişim... Ölüyorum...

—Hiç heyecanlanmadan size soracağım sorulara yanıt verin, lütfen! Heyecanlanmanızın derdinizi anlamamı engelleyeceğini bilmelisiniz. Gaz içtim, dediniz? Öyle mi?

—Evet, gaz içtim! Kurtarın beni, ne olur!

Eczacı soğukkanlılığını yitirmeden, tüm ciddiliğiyle tezgaha yaklaştı, oradaki kitabı açarak okumaya koyuldu. Iki sayfa kadar okuduktan sonra önce bir omzunu, sonra öbürünü silkti, yüzünü kuşkuyla buruşturdu, biraz düşündükten sonra yan odaya geçti. Tam o sırada saat dördü vurdu. Yelkovan on geçeyi gösterdiğinde eczacı odadan çıktı, yeniden okumaya gömüldü.

Durumu anlamadığını gösterircesine;

—Hımın! dedi. Kendinizi iyi hissetmediğinize göre buraya gelmeden önce bir doktora gitmeliydiniz.

—Birçok kez kapılarını çaldım ama hiçbirini uyandıramadım.

—Ya!.. Biz eczacıları insan yerine koymadığınız belli. Kediler, köpekler bile uyurken saatin dördünde gelip rahatsız ediyorsunuz... Ama siz ne anlarsınız bunlardan! Size göre biz insan değiliz, sinirlerimiz urgandan yapılmış.

Strijin eczacının söylediklerini sonuna dek dinledi, içini çekti, evinin yolunu tuttu. «Demek ki, yazgımızda böyle bir ölüm varmış.» diye geçirdi içinden.

Gene ağzı gazyağı kokuyor, cayır cayır yanıyor, midesi sancıyor, kulaklarında kampanalar çalıyordu. Sonunun geldiği inancındaydı, her an yüreği durabilirdi.

Evine varır varmaz bir kağıt bulup «Ölümümden dolayı

kimseyi suçlamayınız!» diye yazdı. Tanrı'ya yakardı, yattı, üstünü örttü. Sabaha dek böyle yatıp ölümü beklerken gömütünün üzerinde taze otlar bittiğini, tepesinde küçük kuşlar ötüştüğünü düşlüyordu...

Ama sabah olduğunda karyolasına oturmuş, gülümseyerek Daşenka'ya şunları anlatmaktaydı:

—Işte sevgili baldızcığım, kim düzgün, doğru bir yaşam sürerse ona zehir bile dokunmaz. Beni örnek alalım isterseniz. Nerdeyse ölmeme ramak kalmıştı, ecel terleri döküyordum, şimdiyse bir şeyciğim yok. Ağzım yanıyor, boğazım gıcıklanıyor ama çok şükür bedenim sağlık içinde... Peki, neden? Çünkü düzgün bir yaşam sürmekteyim...

Daşenka gözlerini aynı noktaya dikmiş, boşu boşuna yaptığı masrafları düşünüyordu.

—Hayır, bu demektir ki, gazyağı iyi cins değilmiş. Litresi üç kapik olandan vardı, dükkandan bana o gazyağını vermişler. Ben ne bahtı kara kızmışım, sizin yüzünüzden çektiklerim yetmedi mi! Ah, ne gaddarmış insanlar! Boyu devrilesiler, siz de öhür dünyada çekin benim çektiklerimi!

Artık durmak bilmiyordu...

VEROÇKA

İvan Alekseyiç Ognev o ağustos akşamı camlı kapıyı gürültüyle açışını, evin önündeki sahanlığa hızla çıkışını hâlâ anımsar. Sırtında hafif pelerini, başında geniş kenarlı hasır şapkası vardı. Şimdi bu şapka çizmeleriyle birlikte toz-toprak içinde, karyolanın altına atılmıştır. Bir elinde kocaman kitap-defter paketi, öbür elinde ise kalın, budaklı bir sopa tutuyordu.

Yolunu aydınlatmak üzere elinde lamba, yaşlı ev sahibi Kuznetsov dikiliyordu kapının arkasında. Dazlak kafası, uzun bembeyaz sakalı, kar gibi pike ceketiyle orada babacan bir tavırla gülümsüyor, başını sallıyordu.

Ognev;

—Hoşça kalınız, beybaba! dedi.

Kuznetsov lambayı masaya bıraktı, Ognev'in arkasından sahanlığa çıktı. İki dar, uzun gölge merdiven basamaklarının, çiçek tarhlarının üzerinden aşıp, başları bahçedeki ıhlamur ağaçlarının gövdelerine düştü.

Ognev bir daha;

—Hoşça kalın, dedi. Bu evde bana gösterdiğiniz konukseverlikten, dostluktan, sevgiden dolayı çok teşekkür ederim. İyiliklerinizi yaşadığım sürece unutmayacağım. Hem siz, hem kızınız çok iyi insanlarsınız. Zaten burada hipiniz öyle candan, neşeli, içten insanlarsınız ki, anlatamam!

Hem duyduğu heyecandan dolayı, hem de az önce içtiği likörün etkisiyle ilahi okur gibi söylüyordu bunları. Gene de duygulandığını bu sözlerden çok göz kırpmaları, omuz hareketleri anlatıyordu. Onunla birlikte likör içip aynı derecede duygulanan yaşlı Kuznetsov genç adama doğru uzandı, öpüştüler.

Ognev;

—Size çok alışmıştım, dedi. Hemen hemen her gün evinize geldim. Belki on geceyi burada geçirdim. O kadar likör içtim ki, şimdi aklıma geldikçe yüreğim korkudan burkuluyor. Ama daha çok, Gavril Petroviç, bana gösterdiğiniz yardımdan, benimle işbirliği etmenizden dolayı teşekkür ederim. Siz olmasaydınız istatistik çalışmalarımı bitirmek için burada ekime kadar didinip duracaktım. Kitabımın önsözünde şöyle diyeceğim: «Burada bana can ve gönülden yardım eden N. ilçesi tarım müdürü Kuznetsov'a teşekkürlerimi sunmayı borç bilirim.» İstatistik biliminin parlak bir geleceği vardır. Vera Gavrilovna'ya en içten selamlarımı bildiririm. Ayrıca ilçedeki doktorlara, sorgu yargıçlarına, yazmanınıza yardımlarını hiç unutmayacağımı iletin, lütfen! Şimdi de, beybabacığım, birbirimizi kucaklayalım, son kez öpüşelim.

Ognev yaşlı adamla ikinci kez öpüştükten sonra merdivenden inmeye başladı. Son basamağa gelince durdu, başını arkaya çevirdi.

—İlerde bir daha karşılaşır mıyız dersiniz?

Yaşlı adam;

—Orasını Tanrı bilir, dedi. Ama sanırım, hiçbir zaman...

—Evet, doğru. Size dünyaları verseler başkente, Petersburg'a gelmezsiniz. Benim yolumun da bu ilçeye düşeceği pek kuşkulu. Hadi, esen kalın!

Kuznetsov;

—Bari şu kitapları burada bıraksaydınız, diye seslendi. Koca ağırlığı taşımak zorunda mısınız? Yarın size biriyle yollardım.

Ama Ognev onu dinleyecek durumda değildi, hızlı adımlarla evden uzaklaşıyordu. Şarapla ısınmış ruhunda neşe, sıcaklık, hüzün vardı. Yürürken şöyle düşünüyordu: İnsan yaşamda ne çok iyi insana raslıyor! Ama bu karşılaşmalardan geriye yalnız anılar kalıyordu. Ne yazık! Hani, bazan ufukta turnalar gözükür, hafif bir rüzgar onların acıklı, heyecanlı ses-

lerini getirir. Bir an sonra mavi ufuklara baksanız orada bir nokta bile görmez, tek ses işitmezsiniz... İşte bunun gibi, insanlar yüzleri, konuşmalarıyla yaşamımızdan gelip geçerler, arkalarında belleğimizde silik izlerden başka bir şey bırakmaksızın geçmişimize gömülürler. Bahardan beri N. ilçesinde kalan, hemen hemen her gün konuksever Kuznetsovlara uğrayan İvan Alekseyiç yaşlı adama, kızına, hizmetçilere akrabaları gibi alışmıştı. Evlerini, öndeki merdiven sahanlığını, ağaçlı yolların her dönemecini, mutfak ile banyo odasının tepesindeki ağaçların görüntülerini, hepsini hepsini, en ufak ayrıntısına değin öğrenmişti. Ama şimdi bahçe kapısından dışarı çıkınca bütün bunlar birer anı haline gelecek, onun için gerçek anlamlarını sonsuza dek yitirecekti. Aradan bir-iki yıl daha geçecek, bütün bu sevimli anılar hayalinin yarattığı eklentilerle birlikte bilincinde iyice sönükleşecekti.

Bahçedeki ağaçlı yoldan kapıya doğru yürüyen Ognev yoğun duygular içinde, «Dünyada insanlardan daha değerli bir şey yoktur. Hiçbir şey!» diye düşünüyordu.

Bahçenin durgun, ılık bir havası vardı. Henüz solmamış rezede, tütün, günçiçeği kokusu geliyordu tarhlardan. Ağaçların gövdeleri ile fundalıklar arasına sis çökmüştü. Ognev yürüdükçe karşısına çıkan küçük küçük, saydam sis kümeleri ay ışığında çarşafa bürünmüş hayaletler gibi art arda dizilerek sessizce önünden geçiyordu. Bu görüntüyü uzun zaman unutamayacaktı Ognev. Aydede ta yükseklere tırmanmıştı, biraz aşağıda doğuya doğru parça parça sis lekeleri uçuşuyordu. Bütün dünya koyu görüntüler ile ortalıkta gezinip duran beyaz gölgelerden oluşmuştu sanki. O ağustos akşamı ay ışığının vurduğu sise dikkatle bakan Ognev ilk kez karşısında doğayı değil de, bir tiyatro dekoru seyrediyor gibiydi. Sanki ortalığı havai fişeklerle aydınlatan acemi teknisyenler çalılıklar arasına oturmuşlar, havayı aydınlatırken bir yandan da azar azar havaya sis salıyorlardı.

Ognev bahçe kapısına yaklaşırken alçak duvardan bir gölge sıyrıldı, ona doğru yürüdü.

Ognev sevinçle;

—Ah, Vera Gavrilovna, siz misiniz? dedi. Ben de sizi aramadık yer bırakmadım. Nerdeyse vedalaşmadan ayrılacaktım. Gidiyorum, hoşça kalın,

—Ne, bu kadar erken mi? Daha saat 11.

—Vakit geldi. Daha beş fersah yürüyüp eve varınca eşyalarımı toplayacağım. Yarın erkenden kalkmam gerek.

Karşısında Kuznetsov'un kızı Vera duruyordu. Yirmi bir yaşında, her zaman hüzünlü, gelişigüzel giyinmiş, alımlı bir kızdı. Sürekli hayal kuran, bütün gün yatağa uzanıp ellerine geçirdikleri her şeyi tembel tembel okuyan, hüzünle karışık can sıkıntısı çeken genç kızlar hep böyle gelişigüzel giyinirler zaten. Hele doğadan zevk ve güzellik duygusu kapmış olanlara giyimlerindeki bu özensizlik daha bir çekicilik verir. Ognev daha sonra güzel Veroçka'yı düşünürken belinde derin kıvrımlar yaptığı halde gene de gövdesine değmeyen bol bluzunu; yukarı taranmış saçlarından ayrılıp alnına düşen kakülünü; akşam üstü, durgun havalarda omzundan bir bayrak gibi sarkan, gündüzleri sofada erkek şapkaları arasına rasgele atılmış ya da evin yaşlı kedisinin yemek odasında sandığın üstünde dururken görüp üzerine saygısızca uzandığı, kenarları püsküllü, kırmızı, el örgüsü şalını gözünün önüne getirmeden edemeyecekti. Bu şaldan, bluzunun kıvrımlarından huzurlu bir tembellik, evcimenlik, iyicillik okunurdu. Ognev belki de Vera'dan hoşlandığından olacak onun giysilerinin her kıvrımında, her düğmesinde bir sıcaklık, içlilik, saflık, dinginlik, iyicillik, hatta şiirsellik bulurdu. Böyle hoş şeylere içtenliksiz, güzellik duygusundan uzak, soğuk yaratılışlı kadınlarda kesinlikle raslanmaz.

Veroçka gerçekten alımlı bir kızdı; boyu posu yerinde, yüz çizgileri düzgün, kıvır kıvır saçları güzel... Hele Ognev gibi az kadına raslamış biri için dünya güzeliydi.

Bahçe kapısının yanında onunla vedalaşırken;

—Hakkınızı helal edin! Bana yaptıklarınızdan dolayı çok teşekkürler! dedi Ognev.

Tıpkı yaşlı babasıyla konuşurken yaptığı gibi, ilahi okuyan papazların sesiyle, aynı göz kırpmalar, omuz oynatmalarla Veroçka'ya gösterdiği konukseverlikten, ilgiden, sevgiden dolayı teşekkür ediyordu.

—Anneme sizden her mektubumda söz ettim. Herkes size, babanıza benzeseydi bu dünya cennete dönerdi. Zaten burada herkes iyi, candan, sade...

—Peki, şimdi nereye gidiyorsunuz?

—Oryol'a, annemin yanına. Orada bir-iki hafta kalıp Petersburg'a, görevimin başına döneceğim.

—Ya sonra?

—Sonra mı? Bütün kış çalışacağım. Bahar gelinvce gene bir ilçeye gidip bilgi toplayacağım. Hadi, size mutluluklar, uzun bir yaşam dilerim. Hakkınızı helal edin! Belki bir daha hiç görüşmeyeceğiz.

Ognev eğildi, Veroçka'nın elini öptü. Sonra konuşmaksızın, heyacan içinde sırtındaki pelerini düzeltti, kitap paketini daha rahatça koltuğunun altına yerleştirdi. Bir süre sessizliğin ardından;

—Ne çok sis var! dedi.

—Evet... Bizim evde bir şeyinizi unutmuş olmayasınız?

—Yoo, sanmam...

Ognev birkaç saniye durdu, sonra beceriksiz bir hareketle yüzünü bahçe kapısına döndü, kapıyı açıp dışarı çıktı. Vera da onun arkasından çıkarak;

—Durun, sizi ormana dek geçireyim! dedi.

Yolda yürümeye başladılar. Buralarda ağaçlar çevreyi kapamıyor, dört bir yan rahatça görülebiliyordu. Doğa duvakla örtülmüşçesine saydam, donuk bir sisin arkasına gizlenmişti; ama tüm güzelliğiyle bu duvağın arkasından insana neşeyle bakıyordu. Daha kalın, daha yoğun sis kümeleri ise sanki en-

ginliklerin güzelliğini örtmemek için şurada-burada, ot yığınlarının ya da ağaçların yanına sığınıyor, parça parça yollarda sürünüyor, toprağın üzerine sinmiş duruyordu. Yol sisler arasından ormana kadar gözükmekteydi; ormanın iki yanında koyu renkli hendekler vardı, hendeklerde sisin rahatça dolaşmasını engelleyen bodur çalılar büyümüştü. Kuznetsovların orman sınırı bahçe kapısından yarım fersah ötede başlıyordu.

Genç kızın yüzüne yandan bakan Ognev, «Niye benimle birlikte geldi? Şimdi ben de onu geriye, bahçeye kadar geçirmek zorunda kalacağım.» diye düşündüyse de tatlı tatlı gülümseyerek;

—Bu güzel doğada yaşarken insan buralardan ayrılıp gitmek istemiyor, dedi. Tam romantik bir akşam; ay ışığı, sessizlik, her şey... her şey çok güzel... Biliyor musunuz, Vera Gavrilovna, yirmi dokuz yaşındayım, tek aşk serüvenim yok... Gizli buluşmalar, sevgililer yolunda öpüşmeler benim için yalnız kulaktan duyma. Doğal bir durum değil bu. İnsan kentlerde, otel odalarında yaşarken bu eksikliği anlamıyor, ama burada, temiz havada çok kuvvetle hissediliyor bu istek. İnsanın canı sıkılıyor, doğrusu.

—Peki, niçin böylesiniz?

—Bilmem... Belki buna vakit bulamadım, belki de beni... şey... öyle bir kadına raslamadım. Zaten çok az tanıdığım var. Her yere girip çıkmıyorum.

Iki genç üç-dört yüz adım kadar konuşmadan yürüdüler. Ognev, Veroçka'nın örtüsüz başına, omzuna düşen şalına baktı; buraya ilk geldiği bahar günleri, yaz akşamları canlandı belleğinde. Petersburg'daki karanlık otel odasından uzakta, insanların dostluğundan, doğadan, yaptığı işten zevk alarak geçirdiği zaman süresince tan vakitleri farkına varmadan gün batımı kızıllığına dönüşmüş, yaz mevsiminin sona erdiğini bildiren kuşlardan, önce bülbüller, sonra bıldırcınlar, az sonra da yelveler ötüşlerini kesmişlerdi. Zaman farkına varılmadan geçip gittiğine göre mutlu ve rahat yaşanmış demekti. Bunları düşünürken Ognev nisan sonlarında buraya, N. ilçesine nasıl

isteksiz geldiğini anımsadı. Cebinde fazla parası yoktu; insanlara, yolculuğa alışık değildi. Burada can sıkınıtısıyla, yalnızlıkla, bilimler arasında önemli bir yer tuttuğuna inandığı istatistik bilimine karşı büyük bir ilgisizlikle karşılaşacağını sanıyordu. O nisan sabahı N. ilçe merkezinde eski tarikattan Riabuhin'in hanına indiği zaman günlüğü yirmi kapiğe temiz, aydınlık bir oda vermişlerdi. İstenen tek koşul odadan dışarda sigara içmesiydi. Önce biraz dinlenip İlçe Çiftçiler Birliği Başkanı'nın kim olduğunu öğrendikten sonra yaya olarak Gavrila Petroviç'in evine yollandı. Görkemli çayırlar, genç korular arasından dört fersah kadar yürüdü. Çın çın öten sesleri havayı dolduran tarlakuşları ta yukarlarda kanat çırpıyor, kuyruklarını ağır ağır sallayan kargalar ise yeşil tarlalardan süzülerek geçiyordu.

Ognev şaşkınlıkla şöyle düşünüyordu:

—Aman Tanrım! Buranın havası hep böyle temiz midir, yoksa benim gelişimden dolayı mı her yer mis gibi kokuyor?

Kuznetsovlarda resmi bir karşılama beklediği için, başı önünde, çekingen çekingen sakalıyla oynayarak girdi eve. Onu dinleyen Kuznetsov önce kaşlarını çattı. Çiftçiler Birliği'nin bu genç adama, istatistik çalışmalarına ne gibi yararı olacağını anlamamıştı. Ama Ognev istatistik bilgilerinin ne olduğunu, nerelerden toplandığını ayrıntılarıyla anlatınca birden canlandı, yüzü güldü, bir çocuk merakıyla genç araştırmacının defterlerini incelemeye koyuldu... O günün akşamı Ognev, Kuznetsovlarda yemeğe kaldı. İçtiği sert likörden çabucak sarhoş oldu; yeni tanıdığı insanların sakin yüzlerine, tembel hareketlerine baktıkça bütün bedeninde tatlı bir gevşeklik duymaya başladı. Bıraksalar hemen oracıkta uzanır, yüzünde bir gülümsemeyle mışıl mışıl uyurdu. Baba-kız onu dostça süzüyor, annesinin-babasının sağ olup olmadığını, ayda kaç para kazandığını, tiyatroya sık sık gidip gitmediğini soruyorlardı.

Ognev o çevreye yaptığı gezintileri, kır eğlencelerini, balık avlarını, ilçe ileri gelenleriyle birlikte Kızlar Manastırı'na yaptıkları ziyareti, orada herkese boncuktan dizme birer para

kesesi armağan eden rahibe Marfa anayı anımsadı. Hele o, Ruslara özgü, ateşli, bitmek-tükenmek bilmez tartışmaları hiç unutmayacaktı. Tartışanlar ağızlarından tükrük saça saça, öfkeyle yumruklarını masaya vururlar, biirbirlerini anlamaksızın konuşmaları keserler, farkına varmadan kendi söyledikleriyle çelişkiye düşerler, ikide birde konu değiştirirler, saatler süren tartışmanın sonunda birden gülmeye başlarlardı.

—Tüh be! Deminden beri biz neyi tartışıyorduk? Şuna bakın, neyle başladık, neyle bitirdik!

Ormana yaklaştıkları sırada Ognev, Vera'ya şöyle dedi:

—Hani bir gün doktorla birlikte üçümüz atlarla Şestovo köyüne gidiyorduk. Yolda rasladığımız ermişe beş kapik vermiştim. O da üç kere istavroz çıkarmış, beşliği çavdar tarlasına fırlatmıştı. Anımsadınız mı? Tanrım, buradan ayrılırken o kadar çok anı götürüyorum ki, hepsini bir araya toplasam paha biçilmez bir altın külçesi olurdu! Anlamıyorum, bunca zeki, duygulu insan büyük kentlerde burun buruna yaşamaya nasıl razı olurlar da buralara gelmezler? Nevski caddesi üzerindeki o rutubetli büyük evlerde buradan daha çok genişlik, daha çok gerçek mi var sanki? Ressamlarla, bilginlerle, gazetecilerle tıklım tıklım dolu o mobilyalı odalar bana hiçbir zaman ilgi çekici gelmemiştir.

Ormanın yirmi adım kadar yakınında, yolun üstünde küçük, dar, iki ucunda kısa sütunlar bulunan bir köprü vardı. Akşam gezintileri sırasında burası Kuznetsovlar ile konukları için her zaman küçük bir durak yeri olurdu. İsteyenler ormanda yankılanan seslerini dinleyerek eğlenirlerdi. Bu noktadan bakınca yolun orman içinde gözden yittiği görülürdü.

Ognev;

—Işte küçük köprüye geldik, artık buradan dönmelisiniz, dedi.

Vera durdu, biraz soluklandı. Sonra sütünlardan birinin üstüne oturdu.

—Gelin şurada biraz oturalım. Ayrılmadan önce vedalaşırken oturulur.

Ognev, Vera'nın yanına, kitap paketinin üstüne yerleşerek konuşmasını sürdürdü. Bu sırada genç kız yol yürümekten dolayı sık sık soluk alıyor, ona değil de başka bir yöne bakıyordu. Bundan ötürü Ognev kızın yüzünü göremiyordu.

Ognev;

—Şöyle bir düşünün: On yıl sonra ansızın karşılaşıvermişiz! dedi. Kim bilir, nasıl birileri olacağız ikimiz de. Siz saygıdeğer bir anne, bense kütüphanelerdeki binlerce cilt kitap gibi kalın, kimseye bir yararı olmayan bir istatistik kitabının saygıdeğer yazarı... Konuşup eski zamanları anacağız. Şimdi biz içinde bulunduğumuz şu zamanı içimizde duyuyor, onun heyecanıyla dopdolu yaşıyoruz. Ama o zaman karşılaştığımızda şu köprünün üstünde hangi gün, hangi ay, hatta hangi yıl son kez görüştüğümüzü anımsayamayacağız. Siz herhalde çok değişmiş olacaksınız. Değişirsiniz, değil mi?

—Ne dediniz?

—Şey, size bir soru sormuştum...

—Bağışlayın, ne dediğinizi işitmedim.

Vera'daki değişikliği Ognev ancak o anda fark edebildi. Genç kızın yüzü solgundu. Sık sık soluk alıyor; soluk alırken titremesi dudaklarına, kollarına, başına yansıyordu. Alnından sarkan saç perçemleri bir değil, iki olmuştu şimdi. Besbelli Ognev'in yüzüne bakmaktan çekiniyor; heyecanını gizlemeye çalışarak, kah boynunu sıkmış gibi yakasını düzeltiyor, kah kırmızı şalını bir omzundan öbürüne aktarıyordu.

Ognev;

—Üşüdünüz galiba, dedi. Bu sisli havada oturmak pek sağlığa uygun değil. Durun, sizi eve kadar götüreyim.

Vera susuyordu. İvan Alekseyiç gülümsedi.

—Size ne oldu? Konuşmuyor, sorularıma yanıt vermiyorsunuz. Rahatsız mısınız, yoksa bir şeye mi kızdınız? Neyiniz var?

Genç kız elini Ognev'e dönük yanağına sertçe bastırdıktan sonra sert bir hareketle geri çekti. Yüzünden büyük bir acı okunuyordu.

—Kötü bir durum! diye fısıldadı. Çok kötü!..

Ognev omuzlarını silkti, şaşkınlığını gizlemeden;

—Kötü olan nedir? diye sordu. Neden söz ediyorsunuz?

Hâlâ derin derin soluk alan, omuzları titreyen Vera, Ognev'e sırtını döndü. Yarım dakika kadar gökyüzüne baktıktan sonra;

—Sizinle konuşmam gerek, İvan Alekseyiç, dedi.

—Buyurun, sizi dinliyorum.

—Belki size tuhaf gelecek, şaşıracaksınız ama artık aldırdığım yok.

Ognev bir kere daha omuz silkti, gene de kızı can kulağıyla dinliyordu.

Başını önüne eğen Vera şalının püskülüyle oynayarak;

—Şey... size söylemek istediğim şuydu... Size tuhaf, son derece saçma gelebilir ama daha fazla dayanamayacağım...

Konuşması anlaşılmaz bir mırıltıya dönüştü, birden hıçkırıklarla kesildi. Genç kız yüzünü atkısıyla örttü, başını daha da eğdi, acı acı ağlamaya başladı. İvan Alekseyiç şaşırmıştı. Ne yapmak, ne söylemek gerektiğini bilmediği için öksürerek umutsuzca çevresine bakınmaya başladı. Ağlamalara, göz yaşlarına alışık olmadığı halde kendi gözleri de doldu. Şaşkınlık içinde;

—Amma da yaptınız! dedi. Vera Gavrilovna, bu da ne demek oluyor? Söyleyin, kuzum, hasta mısınız? Yoksa biri mi gücendirdi sizi? Söyleyin... Belki bir şey... bir yardımım dokunur...

Yatıştırmak için tüm dikkatiyle kızın ellerini yüzünden çekmeye çalıştığı sırada Vera göz yaşları arasından gülümsedi.

—Ben... ben... sizi seviyorum.

Bu sade, sıradan, bildiğimiz insan sesiyle söylenen sözler Ognev'i şaşkına çevirdi; genç adam büyük bir utanma duyarak yüzünü yana döndürdü, korkuyla ayağa kalktı.

Ayrılma sahnesinin, likörün ruhunda uyandırdığı o hüzün, sıcaklık, duygululuk bir anda kaybolarak yerini zor dayanılır bir

sıkıntıya bırakmıştı. Ruhu allak bullaktı. Yan gözle Vera'ya bakıyordu. Genç kız onu sevdiğini dile getirdikten sonra kadınlara yaraşan o erişilmezlik konumundan uzaklaşmış; Ognev'in gözünde boyu bile küçülerek basit, soluk bir kadın oluvermişti.

Dehşet içinde kalan Ognev, «Ne biçim şey bu? Ben onu seviyor muyum bakalım? Gel de işin içinden çık!» diye geçirdi içinden.

En önemli, en zor sözü söyledikten sonra Vera rahatlamıştı, şimdi serbestçe soluk alıp veriyordu. Ognev ayağa kalkınca o da kalktı, genç adamın yüzüne gözlerini kaçamaksızın bakarak çabuk çabuk, ateşli, sonu gelmez gibi gözüken bir konuşmaya başladı.

Birdenbire paniğe kapılan bir insan onu ürküten gürültüpatırtının geliş sırasını nasıl anımsayamazsa Ognev de Vera'nın o sırada hangi sözleri söylediğini, hangi tümceleri kullandığını anımsayamıyor. Anımsadıkları; karşısında duran kızın kendisi, sözlerinin içeriği, heyecandan biraaz kısılmış boğuk sesi, konuşmasındaki tutkulu ahenk, sözlerinin onda bıraktığı izlenimlerdi. Vera bazan gülüp bazan kirpiklerinde göz yaşları ışıldayarak ilk tanıştıkları günden beri onun kendisini özgün düşünceleriyle, aklıyla, iyicil, zeki bakışlarıyla, yaşamdaki amaç ve sorunlarıyla etkilediğini; onu ta derinden, delicesine, tutkuyla sevdiğini; bahçeden geçerek eve girdiği, onu pelериniyle sahanlıkta gördüğü ya da uzaktan sesini işittiği zaman kalbine, mutluluğun önsezisi olan bir ürpertinin dolduğunu; onun saçma sapan şakalarının bile kendisini güldürdüğünü, defterinde rakamların her birinde pek mantıklı, büyük bir anlam bulduğunu, budaklı sopasını bütün ağaçlardan daha güzel gördüğünü anlatıyordu...

Orman, ormanın iki yakasındaki koyu renk hendekler, parça parça yayılan sis kümeleri Vera'yı dinlemek için daha bir sessizleşmişlerdi sanki. Ognev'in ruhunda ise kötü, tuhaf bir

şeyler oluyordu. Tutkulu sözlerle aşkını dile getiren Vera son derece güzeldi, çekiciydi; gelgelelim Ognev tüm iyi niyetine karşın kızın söylediklerinden haz, mutluluk değil, kendisi yüzünden iyi bir insanın acı çektiğini bildiği için ıstırap, üzüntü duyuyor, ona acıyordu. Kitap mantığıyla düşündüğünden mi, yoksa insanın çoğu kez yaşamdan zevk almasını önleyen nesnel olma çabasından mıdır nedir, Vera'nın heyecanlarına, acı çekmesine fazla önem vermiyor, bunları yapmacık buluyordu. Bununla birlikte depreşen duyguları o an görüp işittiklerinin doğanın gereği ve kişisel mutluluğu bakımından bütün istatistiklerden, kitaplardan, bilimsel gerçeklerden daha derin, daha ciddi olduğunu fısıldıyordu ona. Bu yüzden Ognev kendi kendine kızıp suçlu olduğunu düşünüyor, ama suçunun ne olduğunu çıkaramıyordu bir türlü.

Kızın karşısında ne söyleyeceğini bilmemesi de içinde bulunduğu güç duruma tüy dikiyordu doğrusu. Ona bir şeyler söylemesi kaçınılmazdı. Dobra dobra «Sizi sevmiyorum» dese olmaz, «Seviyorum» demek de gerçeği yansıtmazdı, çünkü tüm aramalarına karşın yüreğinde tek kıvılcım bulamıyordu.

Ognev suskun dikiliyordu. Vera ise onu görmek, o anda bile nereye isterse peşi sıra gelmek istediğini; karısı, yardımcısı olmaktan daha büyük bir mutluluk düşünmediğini; Ognev onu bırakıp giderse buna dayanamayıp öleceğini anlatıyordu.

Genç kız parmaklarını çıtlatarak;

—Burada kalamam artık, dedi. Bu ev, bu orman, bu hava canıma tak etti. Sürekli sessizliğe, amaçsız yaşamaya, birbirine iki su damlası gibi benzeyen soluk, renksiz insanlara artık katlanamıyorum. Hepsi de iyi yürekli, candan insanlar. Çünkü karınları tok; acı çekmek, güçlüklerle boğuşmak nedir, bilmiyorlar. Bense sefillik çeken, yoksulluktan, çalışmaktan sertleşmiş insanların yaşadığı o kocaman, rutubetli evlerde yaşamak istiyorum...

Bu sözler de Ognev'e ciddilikten uzak, yapmacık göründ
Vera konuşmasını bitirmişti, ama o hâlâ kararsızdı, ne diy

ceğini bilemiyordu. Oysa bir şeyler söylemeden durmak olmazdı. Sonunda şunları mırıldanmak zorunda kaldı:

—Vera Gavrilyovna, sözünü ettiğiniz duygulara layık değilsem de... gene de size çok müteşekkirim. İkincisi, dürüst bir insan olarak belirtmeliyim ki, mutluluk denge üzerine kurulur. Yani iki taraf da aynı biçimde... sevdikleri zaman...

Ama Ognev mırıldandığı bu sözlerden utanarak hemen sustu.

O anda yüzünden budalalık, suçluluk, bayağılık okunduğunu hissediyordu. Yüzü gerçekten gergin, çok sinirli olmalıydı. Vera da yüzünü tümüyle okumuş olacak ki, birdenbire ciddileşti, rengi uçtu, başını önüne eğdi.

Sessizliğe dayanamayan Ognev;

—Beni bağışlayın, dedi. Size o kadar saygım var ki, içim sızlıyor.

Vera sertçe geriye döndü, çiftlik evine doğru yürüdü... Ognev de onun peşinden.

Vera elini salladı.

—Hayır, gerek yok! Gelmeyin, ben kendim de giderim!

—Ama olmaz! Sizi eve kadar geçireyim.

O sırada ağzından çıkan her söz ona çirkin, bayağı geliyor; suçluluk duygusu arttıkça artıyordu. Kendine kızdı, yumruklarını sıktı, soğukluğuna, kadınlara nasıl davranacağını bilmeyişine içerledi. Yüreğinde heyecan yaratmak için Veroçka'nın biçimli bedenine, saç örgüsüne, küçük ayaklarının tozlu yolda bıraktığı izlere bakıyor; onun söylediklerini, göz yaşlarını anımsamaya çalışıyor; ama bunlar onu duygulandırmaktan öte bir etki yapmıyordu. O heyecan, o coşku uyanmıyordu bir türlü.

Bir yandan kendini «Ama insan zorla da sevmez ya!» diye inandırmaya çalışıyor, bir yandan da «Peki, ama zorla olmazsa ben ne zaman seveceğim? Otuz yaşıma geliyorum. Vera'dan daha iyi bir kıza raslamadım, hiçbir zaman da raslamayacağım... Ah, şu kahrolası içi geçmişlik! İnsanın otuzunda da içi geçer mi?» diye düşünüyordu.

Adımlarını hızlandırdıkça hızlandıran Vera, başı önünde, arkasına bakmadan yürüyordu. Üzüntüsünden boyu kısalmış, omuzları daralmış gibi geldi Ognev'e.

Kızın arkasından bakarken, «Ruhunda olup bitenleri tasavvur ediyorum. Utancından, çektiği acılardan ölmek istiyordur. Tanrım, bütün bunlarda o kadar çok şiir, yaşama isteği, anlam var ki, taş olsa gene duygulanır! Ben ne budalayım, ne saçma sapan bir adamım!» diyordu kendi kendine.

Bahçe kapısının önünde Vera ona kaçamak bir bakış fırlattı, boynunu eğip atkısına sarınarak ağaçlı yoldan hızla yürüdü.

İvan Alekseyiç yalnız başına kalmıştı. Ormana dönerken yavaş yavaş adım atıyor, ikide bir durup bahçe kapısına bakıyordu. Sanki Vera oradaymış da göremeyişine inanamıyormuş gibi... Yolda onun ayak izlerini arıyordu şimdi. Çok hoşlandığı bir kızın ona biraz önce aşkını açmasını, buna karşılık onun bu aşkı hödükçe «reddetmesini» bir türlü aklı almıyordu. İnsanın geleceğinin kendi iyi niyetine ne denli az bağlı olduğunu ilk kez bu denemeyle öğrenmiş; ne kadar aklı başında, içten bir insan da olsa bir yakınına istemeye istemeye hak etmediği, büyük bir acı çektirdiğini ilk kez kendi örneğiyle görmüş oluyordu.

Vicdan azabı duyuyordu şimdi. Vera gözden kaybolunca çok yakın, çok değerli, bir daha bulamayacağı bir şeyi tümüyle yitirdiğini, gençliğinin bir parçasının Vera ile birlikte geçip gittiğini, değerlendiremediği şu dakikaların bir daha geri dönmeyeceğini anladı.

Köprüye varınca durdu, derin düşüncelere daldı. Kızcağıza karşı niçin böylesine garip, soğuk davranmıştı? Bunun nedenini bulmalıydı. Asıl nedenin dışarda değil, kendi içinde olduğunu biliyordu. Ve açık yüreklilikle itiraf etti: Bu, zeki adamların böbürlendikleri bir mantık soğukluğu değildi, bencil bir budalanın soğukluğu da değildi. Bir ruhsal zayıflık, güzelliği ta derinden duyma yetersizliğiydi. Öğrenim görme, ekmek pa-

rası kazanma yolunda verilen karman çorman bir boğuşmanın, otel odalarında kimsesiz yaşamanın çabuklaştırdığı bir içi geçmişlikti.

Köprüden sonra isteksiz isteksiz, adımları geri geri giderek ormana girdi. Koyu karanlık içinde şuraya-buraya parlak ay ışığı lekeleri düşmüştü. Ama Ognev bunları görmüyor, kafasının içindekilerden başkasıyla ilgilenmiyordu. O anda tek düşüncesi, yitirdiği şeyi yeniden elde etmekti.

Nasıl oldu, bilinmez, yeniden Kuznetsovların evine yöneldiğini anımsıyor. Ruhunu biraz önceki anılarla uyandırıp Vera'nın hayalini zihninde zorla canlandırdıktan sonra hızlı adımlarla bahçeye doğru yürümeye başlamıştı. Ne yolda, ne de bahçede eski sis vardı: ışıl ışıl aydede sanki suyla yıkanmış gibi gökyüzünde parlıyor, yalnız doğu yönü sis içinde biraz koyu gözüküyordu... Ognev her adım atışını, günçiçeği, rezede kokularını, karanlık pencereleri bugünkü gibi anımsıyor. Kendisine alışık olan Karo kuyruğunu ahbapça sallayarak yanına yaklaşıp elini koklamıştı. Ognev'in evin çevresinde iki kez dolaştığını, Vera'nın karanlık penceresi önünde bir süre durduğunu, sonra elini sallayıp derin derin iç çekerek bahçeden çıktığını gören tek canlı yaratık bu köpekti.

Bir saat sonra kasabaya varmıştı. Yorgunluktan bitmiş bedenini, cayır cayır yanan yüzünü hanın kapısına dayayarak tokmağı vurdu. Uzakta bir yerde köpek havlıyordu. Kapı tokmağını vuruşuna bir karşılıkmış gibi kiliselerden birinin gongu çaldı.

Kadın geceliğine benzeyen upuzun bir entari giymiş olan, eski tarikattan hancı kapıyı açarak;

—Gece boyunca sokak sürtüyorsun. Bu kadar sürteceğine Tanrı'ya dua et daha iyi, dedi.

İvan Alekseyiç odasına girer girmez yatağa çöktü, yanan ateşe uzun uzun baktı, sonra başını silkeleyip toparlanarak eşyalarını yerleştirmeye başladı...

SAVUNMASIZ BİR YARATIK

Bütün gece sinir törpüsü dayanılmaz gut ağrıları çeken Kistunov gene de sabahleyin kalkarak tam saatinde bankadaki görevine gitti. Uykusuz, bitkin bir görünüşü vardı; ölümcül hastalar gibi güçlükle soluk alıyor, sözler ağzından zor çıkıyordu.

Arkadan bakılınca iri bir gübre böceğine benzeyen, Nuh Nebi'den kalma koyu bir manto giymiş yaşlı bir kadın Kistunov'un masasına yaklaştı.

—İsteğiniz nedir? diye sordu Kistunov.

Kadın çaçaronun biriymiş meğer.

—Beyefendiciğim, 8. dereceden devlet memuru kocam Şçukin beş aydır hasta, diye başladı. Beni bağışlayın, beyciğim, adam evde hasta yatıp tedavi gördüğü sırada hiç sebepsiz emekli ettiler. Aylığını almak için dairesine gittiğimde tam 24 ruble otuz 30 kapik eksik çıktı. Neymiş, efendim, yardımlaşma sandığından borç almışmış! Arkadaşları da kefil olmuş. Onu kesmişler. Şimdi soruyorum. Kocam nasıl borç alır benim iznim olmadan? Bunu bana nasıl yaparlar, beyefendiciğim? Düşünün ki zayıf, savunmasız bir kadınım ben. Yoksulluk içinde, evin odalarını kiraya vererek zar zor geçiniyorum. Nedir benim bu çektiklerim? Kimse durumumla ilgilenmiyor, gönül alıcı tek söz söylemiyor...

Kadın gözlerini kırpıştırdı, mendilini çıkarmak için elini mantosunun cebine soktu. Öbür elinde bir dilekçe tutuyordu. Kistunov dilekçeyi aldı, okudu.

—Bize niçin geldiğinizi anlamadım, dedi omuz silkerek. Sizin baş vuracağınız yer burası değil. Dilekçede belirtiğiniz

şeyler bankamızı ilgilendirmiyor. Kocanızın çalıştığı daireye gidin, bayan.

—Ah, ah, beyciğim, gitmediğim yer kalmadı, dilekçemi bile okumadılar. Iyice şaşkına dönmüştüm ki, güveyim Boris Matveyiç, Tanrım ona esenlik versin, sizinle görüşmemi akıl etti de kalkıp buraya geldim. «Anneciğim, Bay Kistunov'la görüşün, etkili bir kişidir, her istediğinizi yapar» dedi. Bana yardım edin, beyefendi!

—Bayan Şçukina, sizin için burada yapılabilecek bir şey yok... Lütfen anlayın beni. Dilekçede belirttiğinize göre kocanız Askeri Sağlık Dairesi'nde görev yapmış. Niçin oraya gitmiyorsunuz? Bizim burası özel, tecimsel bir kuruluştur, bankadır.

Kistunov bir daha omuz silkti, dişi apse yapmış subay üniformalı bir beyle ilgilenmeye başladı. Ama Şçukina durmadan mızırdanıyordu:

—Beyefendiciğim, kocamın hasta olduğunu gösteren rapor var elimde. Bakın, işte şurada!

Kistunov sinirlendi.

—Çok güzel, size inanıyorum ama bir daha söyleyeyim, işinizin bizimle bir ilgisi yok. Garip, gülünç bir durum, doğrusu! Siz bilmiyorsanız kocanız da mı bilmiyor nereye baş vuracağınızı?

—Ah, beyefendiciğim, kocam ne bilir ki! «Karı, kes sesini. Senin aklın ermez!» der çıkar işin içinden. İşte böyle... Bütün zahmetlere ben katlanıyorum.

Kistunov yeniden Şçukina'ya döndü, Askeri Sağlık Dairesi ile özel banka arasındaki ayrımı bir daha açıkladı. Beriki dikkatle dinledi, anladığını gösterircesine başını salladı;

—Anladım, efendiciğim. Doğru söylüyorsunuz, dedi. Bu durumda hiç olmazsa on beş rublemi geri verin. Bu parayı alırsam başka bir şey istemem.

Kistunov başını arkaya atarak derin derin iç geçirdi.

—Of, ne anlamaz kadınmışsınız! Böyle bir istekle bize gel-

mek boşanma işlemi için eczaneye ya da madenciler derneğine baş vurmaktan farksızdır. Paranızı kesmişlerse bunun bizimle ne ilgisi var?

Şçukina ağlamaya başladı.

—Ah, beyefendiciğim, bütün ömrümce duacınız olurum, ben öksüze yardım edin! Savunmasız, zayıf bir kadınım ben... Sağa-sola koşturmaktan canım çıktı... Kiracılarla mı uğraşayım, kocamın hastalığıyla mı ilgileneyim, ev işlerine mi yetişeyim; siz söyleyin! Üstelik güveyim işinden ayrıldı... Bakın, ayakta duracak halim yok. Bütün gece uyumadım. İki lokma yiyecekle duruyorum.

Kistunov'un yüreği sıkıştı. Yüzüne acınası bir ifade verdi, elini göğsüne bastırdı, Şçukina'ya durumu bir daha açıklamaya başladıysa da soluğu kesildi.

—Bağışlayın, sizinle daha fazla konuşamayacağım, dedi. Hem çalışmamıza engel oluyorsunuz, hem boşuna vakit yitiriyorsunuz.

Oradaki memurlardan birine seslendi:

—Aleksey Nikolayiç, bayan Şçukina'ya durumunu bir de siz açıklayın, lütfen!

Kistunov iş için gelen müşterilerin hepsini dinledi, on-on beş kağıda imza attı, ama Aleksey Nikolayiç hâlâ Şçukina ile didişiyordu. Çalışma odasında otururken Kistunov'un kulağına sürekli iki şey çalındı: Aleksey Nikolayiç'in ölçülü, tekdüze tok sesi ile Şçukina'nın vızıltıya benzeyen sızlanmaları.

Şçukina;

—Savunmasız, zayıf, hastalıklı bir kadınım ben, diyordu. Böyle sağlam göründüğüme bakmayın, artık sinirlerim yıprandı. Ayakta zor duruyorum, iştahım filan kalmadı. Bugün bir kahve içeyim dedim, hiç tat alamadım.

Aleksey Nikolayiç ise resmi daireler arasındaki ayrımı, dilekçe verme işleminin karmaşıklığını anlatıyordu durmadan. Çok geçmeden o da yoruldu, yerini saymana bıraktı.

Sinirli sinirli parmaklarını çıtlatan, arada bir sürahiden bardağına su doldurup içen Kistunov;

—Ben böyle berbat bir kadın görmedim! diye söyleniyordu. Mantar kafalının, ahmağın biri! Aşağılık karı, beni canımdan bezdirdi, şimdi de ötekilere eziyet ediyor! Yüreğim duracak nerdeyse.

Yarım saat sonra zile bastı. Karşısına gelen Aleksey Nikolayiç'e;

—Nasıl, ne yaptınız? diye sordu.

—Bir türlü kafasına sokamıyoruz, Piotr Aleksandrıç! Canımıza tak etti, vallahi! Biz diyoruz ekmek tahtası, o anlıyor bayram haftası.

—Şu kadının çabuk sesini kesin! Beni hasta etti, artık dayanamayacağım!

—Piotr Aleksandrıç, kapıcıyı çağıralım da onu dışarı atsın. Ne dersiniz?

—Hayır, hayır, olmaz! Şimdi cıyak cıyak bağırmaya başlarsa herkese rezil oluruz. Apartmanda bizden başka bir sürü insan oturuyor. Ne olur bir şeyler yapın! Kafasına sokun şu aptal kadının!

Bir dakika sonra Aleksey Nikolayiç'in sesinin uğultusu yeniden duyulmaya başladı. Çeyrek saat sonra da kalın sesin yerine saymanın ince sesi aldı.

Sinirli sinirli omuz silken Kistunov öfkeyle;

—Bu ne aşağılık kadınmış! dedi. Katır gibi de inatçı, kahrolası. Gut ağrılarım nüksedecek, başımı ağrı tuttu.

Bitişik odada kadınla cebelleşip duran Aleksey Nikolayiç dayanamayıp parmağını önce masaya vurdu, sonra alnına.

—Tek sözle kafa denen şey yok sizde! Anladınız mı?

Yaşlı kadın birdenbire gücendi.

—Kendinize hakim olun bakalım! Bana kafa tutacağınıza gidin de evdeki karınızı azarlayın!

Aleksey Nikolayiç'in tepesi iyice attı, kadını yiyecekmiş gibi bakarak sesini alçalttı.

—Çabuk, defolun buradan!

Şçukina bir çığlık koyverdi.

—Ne dediniz, ne dediniz!.. Bu ne cüret?.. Ben zavallı, savunmasız bir kadınım, ama böyle şeylere izin vermem! Kahrolası herif! Biliyor musunuz, kocam 8. dereceden devlet memurudur! Avukatım Dmitri Karlıç'a gidersem vallahi tozunuzu attırır! Üç kiracımın hakkından geldi, siz de ayaklarıma kapanırsınız. Şimdi genel müdürünüzle konuşayım da görün! Beyefendi, beyefendi!

Aleksey Nikolayiç öfkeden kuduruyordu.

—Defol karşımdan, geberesi yaratık! diye bağırdı.

O sırada Kistunov odasından çıkmış, memurların çalıştığı salona bakıyordu. Ağlamaklı bir sesle;

—Ne var, gene ne oluyor? diye sordu.

Şçukina, Kistunov'a doğru atıldı.

—Beyefendiciğim, şu adam, şu adam var ya... (Aleksey Nikolayiç'i gösteriyordu.) Parmağıyla önce masaya, sonra alnına vurdu. Siz ona benim işimle ilgilensin dediniz, o tutmuş, bana hakaret ediyor. Zayıf, savunmasız bir kadına bunlar yapılır mı? Kocam 8. dereceden devlet memurudur, ayrıca ben binbaşı kızıyım.

Kistunov;

—Tamam, hanımefendi, diye inledi. Siz şimdi gidin, ben gerekeni yaparım. Şimdi buradan gidin, lütfen!

—Peki, parayı ne zaman alacağım? Çok gereksinmem var...

Kistunov titreyen elleriyle alnını sıvazladı, içini çekti, yeniden açıklamaya koyuldu:

—Hanımefendiciğim, size daha önce de söyledim. Burası bankadır, özel bir tecimsel kuruluştur... Bu durumda ne yapabiliriz sizin için! Çalışmamızı engellediğinizi de anlayın artık.

Şçukina onu sonuna dek dinledi, sonra içini çekti.

—Evet, bütün söylediklerinizi anladım. Yalnız, beyefendiciğim, ne olur, bir babalık yapın bana? Ömür boyu duacınız

olurum. Haklarımı koruyun, yalvarırım size! Eğer sağlık raporu yetmediyse emniyet örgütünden de bir belge getireyim. Paramı ödesinler, tek istediğim bu!

Kistunov'un gözlerinde benekler uçuştu. Ciğerlerindeki bütün havayı dışarı vererek, çaresizlik içinde oradaki sandalyelerden birine çöktü.

—Kaç para istiyorsunuz? diye sordu zayıf bir sesle.

—24 ruble, 36 kapik.

Kistunov cebinden cüzdanını çıkardı, bir çeyrek yüzlük uzattı kadına.

—Alın ve... ve hemen buradan gidin!

Şçukina parayı mendilinin ucuna sarıp sakladı. Sonra yüzünü buruşturarak tatlı, nazik, hatta cilveli bir gülümsemeyle;

—Beyefendiciğim, güveyimin eski işine dönmesini sağlayabilir misiniz? diye sordu.

—Ben gidiyorum... Hastayım... Yüreğim korkunç sancıyor...

Genel müdürün ayrılmasından sonra Aleksey Nikolayiç odacı Nikita'yı gönderip defne ruhu aldırdı, herkes yirmişer damla içtikten sonra çalışmaya başladılar. Şçukina ise iki saat daha oturup odacıyla hoş-beş etti, Kistunov'un dönmesini bekledi.

Ertesi gün de gene oradaydı.

CAHİLLİK

Çiftçiler Birliği doktoru işini bitirip lojmanına gitmek üzere hastane kapısından çıktığı sırada, sırtına yırtık pırtık bir gocuk, ayağına bol gelen siyah çizmeler giymiş bulunan, çıkık elmacık kemikli, sarışın bir köylü genci çekine çekine doktorun yanına sokuldu.

—Şey, doktor bey... Sizden bir dileğim var...

—Ne istiyorsun?

Genç köylü elinin ayasıyla burnunu aşağıdan yukarı sıvazlayıp gökyüzüne şöyle bir baktıktan sonra doktorun sorusunu yanıtladı:

—Sizden dileğim... Doktor efendi, bu hastanede, hapisler koğuşunda kardeşim Vaska yatar. Varvarino köyünden demirci Vaska.

—E, ne olmuş yatıyorsa?

—Şey, ben onun ağabeyisiyim. Babamın iki oğlundan biri Vaska, biri de ben Kirila. Bizden başka üç de kız kardeşimiz bulunur. Vaska evlidir, küçük bir çocuğu vardır... Gördüğünüz gibi horantamız çok, ancak çalışan yok... Düşünün ki, demirci dükkanının ocağı iki yıldır tütmüyor. Ben bez fabrikasında çalışırım, demircilikten anlamam. Babam dersen, nasıl iş yapsın ki? İş yapamadığı için ne kendi karnı doyuyor, ne de evdekilerin.

—Peki, benden ne istiyorsun?

—Bir babalık yap, Vaska'yı salıver!

Doktor, Kirila'yı şaşkın şaşkın süzdükten sonra bir şey söylemeksizin yoluna devam etti. Köylü genç arkasından yetişip doktorun ayaklarına kapandı. Elinin ayasıyla burnunu

sıvazlayıp gözlerini kırpıştırarak yalvarmaya başladı:

—Doktorum, benim has beyciğim! Babalığını göster bize, Vaska'yı bırak gitsin! Yatar kalkar, ömür boyu sana dua eder. Efendim, bırak onu, ne olur! Evde herkes acından gebereeck. Anam gece-gündüz ağlıyor, Vaska'nın karısı durmadan göz yaşı döküyor. Yalan söylüyorsam iki gözüm önüme aksın! Hadi, bize bir babalık yap, iyi yürekli beyefendiciğim, Vaska'yı sal gitsin!

Doktor öfkelenmeye başlamıştı.

—Ya salağın birisin sen ya da aklını oynatmışsın! Nasıl bırakırım o adamı? Bilmiyor musun, hükümlüdür!

Kirila ağlamaya başladı.

—Bırak, ne olur!

—Tüh sana, aptal kafa! Yoksa sen beni hapishane müdürü filan mı sandın! Hastalığını gidermem için onu buraya getirdiler, ben de iyileşmesi için çalışıyorum. Nasıl seni hapse tıkmaya yetkim yoksa onu salıvermeye de yetkim yok. Kalın kafan anladı mı şimdi?

—Ama kardeşimi suçsuz yere koydular hapse. Buraya getirilmeden önce bir yıldır hapiste yatıyor, niçin yattığını kimse bilmiyor. Birini öldürse ya da at hırsızlığı yapsa neyse, ama boşu boşuna çürütüyorlar çocukcağızı.

—Söylediğin doğru olabilir, ancak bunun benimle bir ilgisi yok.

—Zavallıyı hapse attılar, ama niçin attıklarını kendileri de bilmiyor, beyefendiciğim. Vaska fazlaca içki içmiş, ne yaptığının bile farkında değilmiş. O sırada babamın kulağını koparmış, kendi yanağını ağaç budağına takıp yırtmış. Çok sarhoşmuş, anlayacağın. Köyden iki arkadaş Ermeni bakkalın dükkanını yarıp Türk tütünü çalmak üzere sözleşmişler. Sarhoş olduğu için bizim salak da onlara uymuş. Birlikte kilidi kırmışlar, içeri girmişler, yemedik herze bırakmamışlar. Dükkanın altı üstüne gelmiş, unlar yerlere saçılmış, camlar kırılmış... Hepsi sarhoşluktan, anlarsınız ya. Derken, bekçi gelivermiş

üstlerine. Üçünü de yakaladığı gibi ertesi gün savcının karşısına çıkarmış. Hep birlikte bir yıl tutuklu kaldıktan sonra geçen hafta çarşamba günü ilçe mahkemesinde yargılandılar. Halk jürisi toplanıp karar verdi. Vaska ötekilerden daha az suçlu olduğu halde efendilerin keyfine kaldığı için onların elebaşı sayıldı. İki genç hapsi boyladı, ama bizim Vaska üç yıl kürekle cezalandırıldı. Ötekiler cezasını ilçe hapishanesinde çekecekken Vaska hükümlü konvoyu ile Sibirya'ya sürgüne gönderilecek. Tanrı aşkına söyler misin, burada adalet nerede?

—Dedim ya, bu benim işim değil. Gerekli yerlere baş vur.

—Baş vurmadım mı sanıyorsun? Mahkemeye gidip dilekçe vermek istedim, dilekçemi almadılar. İlçe emniyet amirliğine gittim, savcılığın kapısını aşındırdım, hiçbirini ilgilendirmiyormuş. Peki, onları ilgilendirmezse kimi ilgilendirir? Sen burada hastanede en yetkili kişisin, her istediğini yapacak güçtesin.

Doktor içini çekti.

—Dedim ya, sen aptalın birisin. Halk jürisi karar verdiğine göre değil emniyet amiri; ne vali, ne de bakan bir şey yapamaz bu durumda. Sen boşuna çabalıyorsun.

—Peki hapislik hükmünü veren kim?

—Kendin söyledin ya, halk jürisindeki beyefendiler.

—Öyle beyefendi mi olurmuş! Hepsi de köylü parçası. Bizim köyden Andrey Gurev vardı, Alyoşka Juk vardı...

—Seninle konuşulmaz. Kafan çalışmıyor.

Doktor böyle diyerek elini salladıktan sonra evinin kapısına yöneldi. Kirila gene arkasından koşmak istediyse de kapının kapandığını görünce durdu. Hastane avlusunda şapkasını giymeden on dakika kadar bekledi, doktorun lojmanını bir hayli gözlem altında tuttu, sonra derin derin içini çekip ensesini kaşıyarak avlu kapısına doğru yürüdü.

Sokağa çıkarken;

—Kime gitsem acaba? diye homurdanıyordu. Biri diyor benim işim değil, öbürü diyor benim işim değil. Kimin işi öy-

leyse? Hayır, bunlara rüşvet vermeden işini yürütemezsin. Doktor bile konuşurken gözünü elimden ayırmıyor. Acaba on rublecik sokuşturuverir miyim diye. Yağma yok, valiye çıkıp onunla çözerim ben işimi.

Bir bacağı üzerinden öbürüne kaykılarak, gereksiz yere geriye dönüp bakarak kararsızlık içinde yürümesini sürdürdü. Artık havanın soğuğu kırılmış, ayağının altında karlar vıcık vıcık erimişti. Yarım fersah ilerde, tepenin üstünde küçük ilçe merkezi uzanıyordu. Buradaki mahkemede kardeşi yargılanmıştı. Sağda kırmızı çatılı, kopkoyu gözüken hapishane, hapishane avlusunun köşelerinde gözetleme kuleleri, solda ise üzeri baştan başa kırağıyla örtülü geniş koruluk vardı. Ortalık ıpıssızdı, yalnızca yaşlı bir adam gidiyordu önünden. Sırtında karısının hırkası, başında kocaman bir kasket, kasabaya doğru sürdüğü ineğine ikide bir bağırarak, öksüre öksüre yürüyordu.

Yaşlı adamın arkasından yetişince Kirila;

—Merhaba, dede! diye selam verdi.

—Merhaba, oğul...

—Satmaya mı götürüyorsun?

—Götürüyorum işte...

—Alım-satım işiyle uğraşıyorsun anlaşılan...

Böylece konuşmaya başladılar. Kiril hastaneye niçin geldiğini, doktorla neler konuştuğunu uzun uzun anlattı. Kasabaya girerlerken adam da ona düşündüklerini söyledi:

—Bu işler doktorun harcı değil. Okumuş bir beyefendidir. Kendini yetiştirip bilim öğrenmiş, ilaçlarla hastalarını iyileştirmek için çırpınıyor. Ancak sana bir tavsiyede bulunsun ya da bir yazı yazıp işini kolaylaştırsın, bu, onun yapacağı iş değil. Böylesi için başka devlet daireleri bulunur, sen oralara baş vuracaksın. Emniyet amirliğine, savcılığa gitmişsin, onlar da çözemez senin işini.

—Öyleyse kimin kapısını çalayım?

—Köylü işleriyle ilgilenen, bu işlerin tam yetkilisi il meclis

üyesi vardır. Ona gideceksin. Hemen Bay Sineokov'u gör, hemşerim.

—Zolotovo'da mı?

—Evet, orada. En yetkili adamdır kendisi. İlçe emniyet amiri ne ki, köylülerle ilgili konularda ondan etkilisi yoktur.

—Ama buraya çok uzak, dede. On beş fersah yol tutar, belki daha da fazla.

—İşin olacaksa yüz fersah bile yol tepeceksin, oğul.

—Orası öyle... Peki, dilekçe mi vereceğim kendisine?

—Varınca ne yapacağını söylerler. Dilekçe vermen gerekirse yazıcısı oracıkta yazıverir. Kendi özel yazıcısı var.

Yaşlı adamdan ayrılan Kirila meydanda bir süre dikilip düşündü, sonra geriye dönüp geldiği yöne yürümeye başladı. Zolotovo'ya gitmeye karar vermişti.

Aradan beş gün geçti. Doktor gene hastanedeki işlerini bitirmiş, evine gitmek üzere dış kapıdan çıkmıştı. Tam lojmanının avlusuna gelince orada Kirila'yı gördü. Bu sefer yanında soluk yüzlü, sıska mı sıska bir ihtiyar vardı. Adam saat sarkacı gibi durmadan kafasını sallıyor, dişsiz ağzından birtakım garip sesler çıkarıyordu.

Kirila;

—Beyefendiciğim, gene ocağına düştük, diye başladı. Babamı da yanımda getirdim; ne olur, bizden iyiliğini esirgeme. Vaska'yı bırak gitsin. İl meclis üyesi Sineokov'un yanına varmıştım, beni dinlemek bile istemedi. Kovdu yanından.

Onun konuşması bitince, yaşlı babası titreyen kaşlarını kaldırarak, fısıltılı sesiyle söze katıldı:

—Yüce efendim, babalığınızı esirgemeyin. Ancak bizler yoksul insanlarız, yapacağınız iyiliğe karşılık veremeyiz. Onun için Kirila ile Vaska sizin için istediğiniz her işi yaparlar. Bırakın çalışsınlar!

Kirila yemin ediyormuş gibi elini yukarı kaldırdı.

—Çalışıp iyiliğinin karşılığını öderiz, beyim. Bırak, ne olur.

Açlıktan kırılacak çoluk çocuk. Evde herkes ağlıyor, efendiciğim.

Genç köylü böyle dedikten sonra babasına bakarak kolundan çekti, ikisi birden aynı anda doktorun ayaklarına kapandılar. Bunun üzerine doktor elini salladı, arkasına bile bakmadan evinin kapısına doğru yürüdü.

Anton Çehov'un çevresinde insanı güldüren, düşündüren olaylar yaşanmaktadır. Yazar bu olayları ele alır, olay kahramanlarını en çarpıcı yönleriyle irdeler. Ancak derin ruhsal irdelemeler değildir bunlar. İnsanı yargılamadan, suçlamadan, hiçbir kahramanını kötülemeden, herhangi bir konuda yan tutup okuru etkilemeye kalkmadan ince, biraz da hüzün veren bir mizahla anlatır olanları. Yazarın olaylar ve insanlardan edindiği derin izler, izlenimler ön plandadır; yorum, yönlendirme yazarın amacı değildir.

Anton Çehov'un "Bütün Öyküler"i Pravda Yayınevi'nin Moskova 1970 basımlı 8 ciltlik "Anton Pavloviç Çehov'un Bütün Yapıtları" adlı yayını esas alınarak çevrilmiştir. Türkçe'ye yeniden kazandırılan bu öykülerin üçte ikisi ilk kez Türk okurunun karşısına çıkmaktadır. Çehov'un tüm öykülerinin yayınlanması Cem Yayınevi için bir övünç kaynağı olacaktır. Cumhuriyetimizin yetmiş beş yıllık kültür birikimine böylesine önemli bir katkıda bulunmak kaçınılmazdı. Türkçe'miz sürekli gelişmekte, çeşitli engellemelere karşın "ulusal dil" kimliğini kazanmaktadır. Mehmet Özgül'ün çevirisi Türkçe'deki bu zenginleşmeyi başarıyla yansıtıyor. Arı Türkçe kullanırken aşırılıklardan, tam yerleşmemiş sözcüklerin kullanılmasından kaçınılmıştır.

ISBN 975-406-628-0